

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
: การวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

นางสาวพัชรพร เทอดธรรมไพศาล

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

FACTORS AFFECTING THE EFFECTIVENESS OF THE BUDDHIST SCHOOL
: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSES

Miss Patcharaporn Terdthumpaisal

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Educational Research

Department of Educational Research and Psychology

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

พัชรพร เทอดธรรมไพศาล: ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ: การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ. (FACTORS AFFECTING THE EFFECTIVENESS OF THE BUDDHIST SCHOOL: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSES) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.สุชาติดา บวรกิตติวงศ์, 279 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ สถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถืพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 314 โรงเรียน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม และการวิเคราะห์อิทธิพลด้วยโปรแกรมลิสเวล 2) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษา 2 โรงเรียน โดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ในการวิจัยมีโมเดลแข่งขัน 2 แบบ ซึ่งผลการเปรียบเทียบพบว่าโมเดล ข มีความสอดคล้องมากกว่าโมเดล ก จึงสรุปผลการวิจัยตามโมเดล ข ดังนี้

1. ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวานา 4 และประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน พบว่า ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติ $\chi^2=19.478$, $df=41$, $p=0.998$, $GFI=0.991$, $AGFI=0.977$ และ $RMR=0.00426$ โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ ได้ร้อยละ 85

3. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม วัฒนธรรมองค์การ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ชวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร 4) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

4. แนวทางการพัฒนาของโรงเรียนวิถืพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง มีการพัฒนาในทุกด้านอย่างชัดเจน ผู้บริหารให้การสนับสนุน และทุกฝ่ายให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ แต่โรงเรียนวิถืพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับต่ำ พบว่ามีข้อจำกัดบางประการ โครงการไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และบุคลากรไม่มีส่วนร่วมทุกคน ด้านที่ยังไม่มีการพัฒนา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ และชวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

ภาควิชา.....วิจัยและจิตวิทยาการศึกษา.....ลายมือชื่อนิสิต. พัทชรพร เทอดธรรมไพศาล
สาขาวิชา...วิจัยการศึกษาลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา 2550.....

4983727227: MAJOR EDUCATIONAL RESEARCH

KEY WORDS: EFFECTIVENESS/ BUDDHIST SCHOOLS

PATCHARAPORN TERDTHUMPAISAL: FACTORS AFFECTING THE EFFECTIVENESS OF THE BUDDHIST SCHOOL: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSES. THESIS PRINCIPAL ADVISOR: ASSOC. PROF. SUCHADA BOWARNKITIWONG, Ph.D., 279 pp.

The purposes of this research were to study and to compare the effectiveness of the Buddhist school among schools with different sizes and regions, to study factors affecting the effectiveness of the Buddhist school and to present the effectiveness of the Buddhist school development guideline. The participants were 314 Buddhist schools in Thailand and perimeter using 2-stage random sampling. Data collection was 2 stages, the first stage was quantitative data collected by using questionnaires. Data analyses were basic statistics, MANOVA and path analysis by LISREL program. The second stage was qualitative data from two case study data collected by related documents, observations and interviews. Data analysis was content analysis. The research had two competitive models, Model B was fitter than Model A. The research results were summarized from model B as follows:

1. The effectiveness of the Buddhist schools was in the high level. The effectiveness of students' characteristic under the Principle of development 4 items and impact to community-family, temples and schools were in the high level. The effectiveness of the Buddhist school among schools with different sizes and regions were not different significantly at .01 level.

2. The model of the effectiveness Buddhist school was fit to the empirical data with $\chi^2=19.478$, $df=41$, $p=0.998$, $GFI=0.991$, $AGFI=0.977$ and $RMR=0.00426$. The model could explain the variance in the effectiveness of the Buddhist school about 85 percent respectively.

3. The synthesis of quantitative and qualitative data were as follows: Factors affecting the effectiveness of the Buddhist school were 1) physical factor of the schools composed of environment, the sufficiency of equipments. 2) administration factor composed of administrator's leadership, system of administration, supervision, organizational culture. 3) personnel factor composed of knowledge and ability about teaching and activity provision, personnel's morale and motivation, personnel relationship. 4) external factor composed of coordination and support from community.

4. The development guideline of the high effectiveness level of the Buddhist school were distinctly, the administrator supported and all departments had full participation. On the other hand, the low effectiveness level of the Buddhist school had some limitations, the administrator didn't support each project and all personnel weren't participation. The factors which no development were administrator's leadership, organizational culture and personnel's morale and motivation.

Department: ..Educational Research and Psychology...Student's Signature: Patcharaporn...
Field of Study:..... Educational Research.....Principal Advisor's Signature: Suchada...
Academic Year:.....2007.....

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้เกิดจากความเมตตาและความกรุณาอย่างสูงยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา บวรกิติวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้แนวความคิด คำปรึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดจนให้โอกาสผู้วิจัยได้พัฒนากระบวนการคิด กระบวนการทำงาน รวมทั้งประสบการณ์การเรียนรู้ตลอดเวลา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงด้วยความเคารพมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย และดร.วันทยา วงศ์ศิลปกรรม ที่ให้ความกรุณาเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้ให้คำชี้แนะที่มีคุณค่าต่อการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษาที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้อันเป็นพื้นฐานสำคัญ อีกทั้งได้ให้คำปรึกษาในตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ และขอบพระคุณครูปาอาจารย์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัยตั้งแต่เยาว์วัย จนทำให้ผู้วิจัยมีรากฐานความรู้และคุณลักษณะนิสัยที่ดีมาจนถึงปัจจุบัน

ขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีคุณค่าทางวิชาการมากยิ่งขึ้น รวมถึงผู้บริหารและครูทุกท่านที่เกื้อกูลสละเวลาให้ความร่วมมือแก่ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ ที่คำให้ปรึกษาที่ดี เป็นกำลังใจ ถามไถ่ความคิบนานา ตลอดจนคอยช่วยเหลืออย่างเป็นกัลยาณมิตร

ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะคุณพ่อสมเกียรติ คุณแม่สุพร คุณอนิรุทธ์ และคุณกรวิญช์ ผู้เป็นครอบครัวของผู้วิจัยที่ปลูกฝังความรู้ความดีงามแก่ผู้วิจัย อีกทั้งได้ส่งเสริมและเป็นกำลังใจให้ตลอดมา จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จและมีความภาคภูมิใจในวันนี้ ตลอดจนขอขอบคุณทุกท่านที่มีได้กล่าวนามในที่นี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์การ.....	9
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ.....	21
ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	46
ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ.....	69
ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย.....	81
ตอนที่ 6 มโนทัศน์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยโปรแกรมลิสเรด.....	85
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	93
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ.....	94
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	94
ตัวแปรที่ศึกษาวิจัย.....	97
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	97
ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	99
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	102
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	104
เกณฑ์การแปลผล.....	105

	หน้า
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ.....	105
กลุ่มตัวอย่าง.....	105
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	106
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	106
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	110
การสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ.....	110
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	112
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม.....	114
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา.....	143
ตอนที่ 3 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ.....	176
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	183
สรุปผลการวิจัย.....	184
อภิปรายผลการวิจัย.....	190
ข้อเสนอแนะ.....	195
รายการอ้างอิง.....	197
ภาคผนวก.....	205
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	206
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	208
ภาคผนวก ค การปรับปรุงแบบสอบถาม.....	229
ภาคผนวก ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม LISREL.....	234
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	279

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 ลำดับชั้นความต้องการตามทฤษฎีของมาสโลว์.....	19
2.2 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input).....	40
2.3 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process).....	42
2.4 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output).....	43
2.5 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes / Impact).....	44
2.6 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ.....	52
2.7 ตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ.....	64
2.8 จุดเด่นและจุดด้อยของโปรแกรมลิทเรล.....	86
2.9 ประเภทของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและแบบจำลอง.....	89
3.1 เขตพื้นที่การศึกษาที่ได้จากกระบวนการสุ่ม จำแนกตามภูมิภาค.....	95
3.2 ขนาดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	96
3.3 เกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียน วิถีพุทธ.....	98
3.4 โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัดในแต่ละมิติ.....	100
3.5 ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้.....	102
3.6 จำนวนและร้อยละของการตอบกลับแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม ภูมิภาคและขนาดของสถานศึกษา.....	103
3.7 เกณฑ์การแปลผลการให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ.....	105
3.8 เกณฑ์การแปลผลการให้คะแนนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียน วิถีพุทธ.....	105
3.9 รายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เชิงคุณภาพ.....	108
4.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรภูมิหลัง (N=314).....	115
4.2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค.....	118
4.3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดโรงเรียน.....	120
4.4 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ และค่าความโด่งของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	122
4.5 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวม.....	125
4.6 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามภูมิภาค.....	126
4.7 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามขนาดโรงเรียน.....	128

ตาราง	หน้า
4.8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA).....	129
4.9 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในการวิจัย.....	132
4.10 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์แยกค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์ อิทธิพลของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ก).....	134
4.11 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์แยกค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์ อิทธิพลของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ข).....	139
4.12 จำนวนนักเรียนของโรงเรียน ก ปีการศึกษา 2550.....	145
4.13 จำนวนครูและบุคลากรของโรงเรียน ก ปีการศึกษา 2550.....	145
4.14 ตารางเวลากิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวันของโรงเรียน ก.....	148
4.15 จำนวนนักเรียนของโรงเรียน ข ปีการศึกษา 2550.....	149
4.16 จำนวนครูและบุคลากรของโรงเรียน ข ปีการศึกษา 2550.....	150
4.17 ตารางเวลากิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวันของโรงเรียน ข.....	152
4.18 เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผล ต่างกัน.....	171
4.19 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ.....	177

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
2.1 การดำเนินงานขององค์การ.....	12
2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในทฤษฎีวิถีทางสู่เป้าหมาย.....	17
2.3 ระบบการพัฒนาผู้เรียนตามไตรสิกขา.....	26
2.4 ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ.....	28
2.5 ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ.....	33
2.6 การวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ.....	45
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	84
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	93
3.2 กระบวนการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง.....	96
4.1 ผลการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ก).....	137
4.2 ผลการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ข).....	142
4.3 แผนผังโรงเรียน ก.....	144
4.4 โครงสร้างการบริหารโรงเรียน ก.....	146
4.5 แผนผังโรงเรียน ข.....	149
4.6 โครงสร้างการบริหารโรงเรียน ข.....	150

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ประเทศใดมีประชากรที่ได้รับการศึกษาอย่างถูกต้องและทั่วถึง ประเทศนั้นย่อมประสบความสำเร็จในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศไม่ว่าด้านใดก็ตาม ต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ และกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนากำลังคนให้มีศักยภาพคือ กระบวนการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526)

ในปัจจุบันกระบวนการศึกษาไม่ได้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อพัฒนาคนเฉพาะด้านความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องการได้คนดีมีคุณธรรมด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่อัญเชิญมา ณ ที่นี้

“...นอกจากการศึกษาจะสอนให้คนเก่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดี พร้อมกันไปด้วย ประเทศเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่ง ทั้งดี มาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อระคับประคองหนุนนำความเก่งให้ไปในทางที่ถูก ที่อำนวยผลเป็นประโยชน์อันพึงประสงค์...”

จากพระบรมราโชวาทจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญด้านคุณธรรม ความดีของเด็กไทยเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กำหนดว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม เช่นเดียวกับจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข โดยมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อแรกคือ ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติงานตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ของสังคม

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในปัจจุบันเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักสำคัญ แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่การเติบโตของความเจริญด้านต่างๆเป็นไปอย่างรวดเร็ว อาทิเช่น เศรษฐกิจ การแพทย์ เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้ามความเจริญด้านจิตใจและ

คุณธรรมของคนในสังคมกำลังถดถอยลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะการสื่อสารที่หลากหลายผ่านเทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้าสู่เยาวชนในสถานศึกษา อีกทั้งค่านิยมด้านวัตถุ การเปลี่ยนไปของวัฒนธรรม การปฏิบัติตนต่อกันในครอบครัวและสังคม ล้วนเป็นสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อด้านคุณธรรมของเยาวชนไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งจะพบปัญหามากมายในสถานศึกษา เช่น ปัญหาความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านการเรียน การใช้ยาเสพติด ปัญหาชู้สาว ทะเลาะวิวาท ยาเสพติด ตลอดจนความประพฤติด้านอื่นๆ ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง และนักเรียนนักศึกษาจากกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดที่เป็นตัวแทนภูมิภาคทั่วประเทศเป็นจำนวน 2,788 คน ในประเด็นเรื่อง “วิกฤติคุณธรรมของเยาวชน” พบว่า พฤติกรรมเยาวชนที่สังคมไทยพึงตระหนัก ได้แก่ การใช้สินค้ำฟุ่มเฟือย ยึดติดค่านิยม 25.21% การแต่งตัวโป๊เปลือย ไม่ถูกกาลเทศะ 24.83% การมั่ววอบายมุขและติดเกมส์ 20.05% มีอิสระทางความคิด กล้าคิดกล้าแสดงออกมากเกินไป 15.49% ก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ขาดสัมมาคารวะ 14.43% ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้สำรวจเกี่ยวกับคุณธรรมที่ควรเร่งปลูกฝัง ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย 16.30% ความซื่อสัตย์ 16.02% ความขยันหมั่นเพียร 15.80% ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 15.77% ความสุภาพ มีสัมมาคารวะ 15.47% ฯลฯ (สยามรัฐ, 21 มีนาคม 2550) ความเจริญและการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเกิดความเปลี่ยนแปลง เกิดความไม่สมดุลระหว่างความเจริญด้านวัตถุและความเจริญด้านจิตใจ เกิดค่านิยมความฟุ้งเฟ้อ แข่งแย่งแข่งขัน ทำให้คนไม่มีความสุขในชีวิตอย่างแท้จริง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) กล่าวว่า ปัจจุบันเด็กไทยมีความสุขจากการเสพบริโภค แต่กำลังขาดความสุขจากการกระทำ จนเห็นการกระทำเป็นเรื่องทุกข์ ทำให้สังคมไทยไม่เจริญ สิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้คือ การศึกษาต้องช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาถึงขั้นมีความสุขจากการกระทำให้ได้ เมื่อเด็กเกิดความสุขที่แท้จริงจะทำให้เกิดความพยายามในการทำดี เป็นคนดี เพื่อให้ได้รับความสุขที่แท้จริง

การจัดการศึกษาของไทยในอดีตเกิดจากพื้นฐานของความร่วมมือ 3 สถาบัน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาแบบ บวร วัดเป็นสถานที่สำคัญทางการศึกษา เนื่องจากรัฐยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คนในสังคมจึงมีความผูกพันกับวัด ได้ซึมซับคุณธรรมความดีจากพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาตามระบบราชการ โดยแยกโรงเรียนและวัดออกจากกันอย่างชัดเจน ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ ทำให้คนไทยเริ่มห่างเหินจากวัด รวมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ไหลเข้าสู่ประเทศไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของสารสนเทศที่เชื่อมต่อกัน คนไทยรุ่นใหม่หลงใหลในวัฒนธรรมของต่างชาติ จนมองเรื่องดีงามของไทยว่าล้าสมัย (เต็มใจ ศรีนวล, 2547) แต่ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ทำให้เกิดความตื่นตัวในการปรับเปลี่ยน

ปฏิรูปการศึกษาไทย เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายเรื่อง เก่ง ดี มีความสุข และเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพุทธ คนในชาติส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ประเทศไทยจึงมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากนั้น Jeong-Kyu (1998) ได้แสดงความคิดเห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังคุณงามความดี และก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เข้มแข็งขององค์กร โดยพระพุฒาจารย์ (2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) ได้กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมไทยมากที่สุด คือ การยึดหลักไตรสิกขา อันเป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดเป็นนโยบายสำคัญของการจัดการศึกษา และสนับสนุนให้สถานศึกษาทุกระดับได้ตระหนักและนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้โดยเน้นหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เน้นการมีส่วนร่วมของ บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดโรงเรียนรูปแบบใหม่ขึ้น คือ โรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผ่านการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น มี ปัญญา รู้ เข้าใจคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนา ซึ่งต้องเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุด และเกิดจากความร่วมมือของทั้งสถานศึกษา บ้าน วัดและสถาบันต่างๆ ในชุมชนด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะพัฒนาทั้งนักเรียน และสังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ทั้งนี้ผู้บริหารและครูควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น รวมถึงการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาโดยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ละ เลิกอบายมุข การถือศีล 5 เป็นนิจ ความ เป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนเติบโตอย่างมีคุณธรรม มีความรู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง เป็นพลังยิ่งใหญ่ที่ช่วยสร้างสังคมที่ดี สงบและสันติ ดังคำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ที่ว่า “โรงเรียนวิถีพุทธจะเดินหน้าต่อไปอย่างมีพลังในการที่จะสร้างสรรค์อนาคตของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกทั้งหมด ให้เป็นวิถีแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนสืบไป ”

การจัดการศึกษาตามแบบโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 และมีจำนวนสถานศึกษาสมัครเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธทั่วประเทศจำนวน 21,764 โรงเรียน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ซึ่งนับว่ามีจำนวน

มากอย่างยิ่ง จึงเกิดคำถามแก่ผู้วิจัยว่า สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิจัยพุทธเหล่านี้ ได้จัดการศึกษาที่มีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรและวิธีการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธไว้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธพบว่า ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรและการดำเนินงานของการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยจะศึกษาในลักษณะเฉพาะแต่ละบริบท แต่ยังไม่มียงานวิจัยใดที่ศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศ อีกทั้งผู้วิจัยยังคาดว่าโรงเรียนวิถีพุทธที่มีบริบทแตกต่างกันน่าจะมีระดับประสิทธิผลต่างกันด้วย เนื่องจากงานวิจัยของรัตน ดั่งศิริชัยพงษ์ (2532) ที่พบว่า สถานศึกษาที่มีขนาดและที่ตั้งต่างกันจะมีทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอน และประสิทธิภาพการบริหารงานแตกต่างกันด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียน โดยจะทำการศึกษาจากโรงเรียนวิถีพุทธใน แต่ละภูมิภาค เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั่วประเทศ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ สถานศึกษาจะทำหน้าที่ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน และสถานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายแตกต่างกันย่อมมีการจัดระบบสังคมภายในสถาบันที่หลากหลายไป รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การย่อมแตกต่างกันด้วย (ชนิตา รัชพลเมือง, 2534) ถึงแม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การจำนวนมาก แต่เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์การกลุ่มอื่น เนื่องจากโรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินงานเฉพาะ จึงอาจมีตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่แตกต่างออกไปได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมทั่วประเทศ และใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

คำถามวิจัย

1. ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมอยู่ในระดับใด และเมื่อเปรียบเทียบตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
2. มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
3. โรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลการต่างกันมีแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ตัวแปรภายในแฝง ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ
 - 1.1 ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน
 - 1.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม วัฒนธรรมองค์กร
 - 1.3 ปัจจัยด้านบุคลากร มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร
2. ตัวแปรภายนอกแฝง ประกอบด้วย 2 ตัวแปร คือ
 - 2.1 ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ
 - 2.2 ปัจจัยภายนอก มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีลักษณะเป็นโรงเรียนปกติที่ได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา เน้นพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ

ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง ผลความสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธที่ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถวัดได้จากปัจจัยผลผลิต และปัจจัยผลกระทบ อันเป็นเป้าหมายขั้นสุดท้ายของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสามารถวัดได้จากแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับที่ผู้วิจัยสร้างและปรับปรุงขึ้นตามตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ 1) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 และ 2) ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 หมายถึง คุณภาพของผู้เรียนตามเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์ตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนาทางกาย ศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นประสิทธิผลที่ผู้เรียนควรได้รับจากโรงเรียนวิถิปุทธ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากความสำเร็จตามเป้าหมายของโรงเรียนวิถิปุทธ อันเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และโรงเรียน ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ปัจจัยที่ส่งผล หมายถึง องค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลทำให้โรงเรียนวิถิปุทธบรรลุประสิทธิผล 2 ด้าน ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น การวิจัยครั้งนี้มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิปุทธ 4 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร และ 4) ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงลักษณะสภาพของสถานศึกษาที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากภายนอก อันส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิปุทธ ซึ่งวัดจาก สภาพแวดล้อม และความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

สภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดสภาพทั่วไปภายในบริเวณสถานศึกษาที่เอื้อต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ในด้านความสะอาด ความปลอดภัย ความสงบ และความร่มรื่น รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ หมายถึง สื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการศึกษามีความเพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการของผู้ใช้ และเป็นสื่อหรือวัสดุที่ทันสมัย เหมาะสมกับการใช้งาน ทำให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถิปุทธได้ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถิปุทธของสถานศึกษา อันส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิปุทธ ซึ่งวัดจาก ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์การ

ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีลักษณะที่เหมาะสมทั้งคุณลักษณะทางวิชาชีพและคุณลักษณะส่วนบุคคล โดยเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความสามารถในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม สามารถโน้มน้าวและจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติงานได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ระบบการบริหารงาน หมายถึง การใช้ทรัพยากรบริหารในการประกอบกิจการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนภูมิหรือโครงสร้างองค์การ การจัดแบ่งส่วนงานแก่บุคลากร การประสานงานและการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การนิเทศติดตาม หมายถึง กระบวนการดำเนินการเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือแก่ครูและบุคลากรในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

วัฒนธรรมองค์การ หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และแบบแผนพฤติกรรม อันเป็นสัญลักษณ์ขององค์การที่บุคลากรในสถานศึกษาร่วมกันกำหนดและยอมรับปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ปัจจัยด้านบุคลากร หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงคุณลักษณะและกระบวนการทำงานของบุคลากร รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของบุคลากร อันได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรฝ่ายอื่นๆ ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวัดจากความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม หมายถึง ความพร้อมในด้านความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคลากรภายในสถานศึกษา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา เทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีความรู้และเทคนิคในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท หมายถึง บุคลากรของสถานศึกษาสามารถบอกภาระหน้าที่ในการทำงานของตนได้ โดยมีการวิเคราะห์รายละเอียดของงาน และมีความยินดีในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ทัศนคติของบุคลากร หมายถึง ความรู้สึกและความเชื่อของผู้บริหารและครูที่มีต่อวิชาชีพและโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลที่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน อันเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำงานจนเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งมีลักษณะการทำงานเป็นทีม มีความไว้วางใจ

ช่วยเหลือ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงสภาพแวดล้อมจากภายนอกของสถานศึกษา อันส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งวัดจาก *ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน*

ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน รวมถึงการได้รับการสนับสนุนทางการเงิน แรงงาน ภูมิปัญญาจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบสารสนเทศเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนววิถิพุทธใช้เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธให้มีประสิทธิผลที่ดียิ่งขึ้น

2. สารสนเทศที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการติดตามแก้ไข และวางแผนงาน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนววิถิพุทธบรรลุประสิทธิผลสูงสุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาระสำคัญของเนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 ตอน ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดของสาระในแต่ละตอนต่อไป สาระทั้ง 6 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

ตอนที่ 6 มโนทัศน์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยโปรแกรมลิสเรล

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าและแบ่งการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กรเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ความหมาย ประเภท และการดำเนินงานขององค์กร ความหมายของประสิทธิผลขององค์กร รูปแบบการวัดประสิทธิผลขององค์กร และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลขององค์กร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความหมาย ประเภท และการดำเนินงานขององค์กร

1) ความหมายขององค์กร

ผู้วิจัยรวบรวมความหมายขององค์กร (organization) ที่มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามไว้ อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

Daft (1998 อ้างถึงใน ทองใบ สุดชาติ, 2545) ให้คำนิยามองค์กรว่า เป็นหน่วยทางสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อดำเนินการให้บรรลุผล โดยมีการวางระบบโครงสร้างและการประสานกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการเชื่อมสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

Griffin (1993 อ้างถึงใน บรรยงค์ ไตจินดา, 2542) กล่าวถึงความหมายขององค์กรว่าเป็นบุคคลคณะหนึ่งทำงานร่วมกันในโครงสร้างที่จัดตั้งขึ้นมา โดยร่วมประสานงานกัน ทำให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

กิติมา ปรีดีดีลิก (2529) ให้นิยามความหมายขององค์การว่า หมายถึง หน่วยงานหนึ่งของสังคมที่มีการจัดดำเนินงานต่างๆด้วยกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ

ธงชัย สันติวงษ์ (2537) ให้นิยามขององค์การว่า องค์การเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลโดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นมีการจัดประสานให้เข้ากัน เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

ทองใบ สุตชาวี (2545) กล่าวว่า องค์การ คือ กลุ่มคนที่ร่วมมือกันอย่างมีจิตสำนึกในการดำเนินงานร่วมกัน และต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2550) สรุปความหมายขององค์การว่า คือ กลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งในการรวมตัวดังกล่าวจะต้องมีการจัดระเบียบการติดต่อ มีการแบ่งงานกันทำและมีการประสานประโยชน์ของแต่ละบุคคลด้วย

บรรยงค์ โตจินดา (2542) สรุปความหมายขององค์การไว้คล้ายคลึงกันว่า องค์การเป็นกลุ่มของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการรวมตัวกันและทำงานร่วมกันในลักษณะกลุ่มที่มีการรวบรวมทรัพยากรและความพยายามของทุกฝ่ายดำเนินการร่วมกัน โดยมุ่งหวังที่จะดำเนินการให้บรรลุถึงผลสำเร็จในเป้าหมายที่สูงขึ้น ซึ่งไม่อาจทำให้สำเร็จได้ด้วยการกระทำตามลำพัง

Herbert (1976 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2550) กล่าวว่า องค์การคือ กระบวนการที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นโครงสร้างเพื่อให้บุคคลฝ่ายต่างๆได้ปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Hicks และ Gullett (1967 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2550) กล่าวว่า องค์การคือกระบวนการจัดโครงสร้างเพื่อให้บุคคลปฏิบัติงานร่วมกันตามจุดมุ่งหมาย โดยองค์การทุกองค์การมีองค์ประกอบสำคัญที่เหมือนกัน 5 ประการ คือ 1) ตัวบุคคล หมายถึง สมาชิกภายในองค์การ 2) บุคคลเหล่านั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในทางใดทางหนึ่ง 3) ลักษณะของปฏิสัมพันธ์มักเป็นไปในลักษณะของการรับคำสั่งหรือถ่ายทอดมาโดยอาศัยโครงสร้างรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง 4) ทุกคนในองค์การมีวัตถุประสงค์ส่วนตัวที่เป็นสาเหตุจูงใจในการทำงาน และมีความคาดหวังว่าการร่วมมือกันจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตัวได้ 5) การมีปฏิสัมพันธ์ของส่วนต่างๆจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

วรรณาด แสงมณี (2544) กล่าวถึงส่วนประกอบที่สำคัญขององค์การดังนี้ องค์การมีลักษณะเป็นหน่วยทางสังคม มีเป้าหมายชัดเจน มีระบบโครงสร้างของกิจกรรมที่แบ่งแยกอย่างรอบคอบและชัดเจน มีลักษณะของขอบเขตที่สามารถถูกแทรกซึมและเชื่อมโยงกันได้ นอกจากนี้ก็ต้องมีความผูกพันที่ต่อเนื่องเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้เรื่อยๆ

Katz และ Kahn (1978 อ้างถึงใน ภัทรพล มหาจันทร์, 2545) มองว่าองค์การเป็นระบบเปิดที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย ปัจจัยป้อน (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (output)

Gibson และคณะ (1991 อ้างถึงใน ภัทรพล มหาจันทร์, 2545) กล่าวว่า องค์การเป็นระบบหนึ่งของสังคมที่ประกอบด้วย ปัจจัยป้อน กระบวนการ ผลผลิต และสิ่งแวดล้อม

จากคำนิยามขององค์การดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 3 ความหมายคือ ความหมายแรก กล่าวว่าองค์การเป็นการรวมกลุ่มคนเพื่อประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ความหมายที่สอง กล่าวว่าองค์การเป็นกระบวนการทำงานที่มีการจัดแบ่งโครงสร้างและหน้าที่อย่างชัดเจน และความหมายที่สาม กล่าวว่าองค์การเป็นระบบที่ประกอบด้วย ปัจจัยป้อน กระบวนการ ผลผลิต และสิ่งแวดล้อม

2) ประเภทขององค์การ

การจำแนกประเภทขององค์การอาจแบ่งได้หลายลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนก (กิติมา ปริดีติติก, 2529; รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2550; ทองใบ สุตชาติ, 2545) ดังนี้

ก. การจำแนกองค์การโดยยึดวัตถุประสงค์ขององค์การ

1. องค์การเพื่อประโยชน์ของสมาชิกโดยตรง เช่น พรรคการเมือง สหกรณ์ สโมสร สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น

2. องค์การทางธุรกิจ หมายถึง องค์การที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์หรือกำไรด้านการเงิน เช่น บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

3. องค์การเพื่อการบริการ หมายถึง องค์การที่มุ่งสร้างประโยชน์แก่สาธารณชนทั่วไป เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สมาคมเพื่อการสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ เป็นต้น

4. องค์การเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน หมายถึง องค์การที่ตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เช่น กระทรวง ทบวง กรม กองทหาร สถานีตำรวจ เป็นต้น

ข. การจำแนกองค์การโดยยึดโครงสร้างหรือลักษณะการจัดระเบียบภายในขององค์การ

1. องค์การแบบเป็นทางการ (formal organization) เป็นองค์การที่มีการจัดโครงสร้างอย่างเป็นระเบียบแบบแผนแน่นอน การจัดตั้งมีกฎหมายรองรับบางแห่งเรียกว่า องค์การรูปนัย เช่น บริษัท มูลนิธิ หน่วยราชการ กรม โรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ ซึ่งการศึกษาเรื่ององค์การและการจัดการจะเป็นการศึกษาในเรื่องขององค์การประเภทนี้ทั้งสิ้น

2. องค์การแบบไม่เป็นทางการ (informal organization) เป็นองค์การที่รวมกันหรือจัดตั้งขึ้นด้วยความพึงพอใจและมีความสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว ไม่มีการจัดระเบียบโครงสร้างภายใน มีการรวมกันอย่างง่าย ๆ และเลิกล้มได้ง่าย องค์การแบบนี้เรียกว่า องค์การอรูปนัย หรือ

องค์การนอกแบบ เช่น ชมรมต่างๆ หรือกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

ค. การจำแนกองค์การโดยยึดการกำเนิดหรือพื้นฐานของสังคม

1. องค์การแบบปฐมภูมิ (primary organization) หมายถึง องค์การที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ สมาชิกทุกคนต้องเกี่ยวข้องกันมาแต่กำเนิด มีกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม มีการติดต่อสัมพันธ์เป็นการส่วนตัวด้วยความสมัครใจ ถือหลักความมุ่งหวังและผลประโยชน์อย่างเดียวกันมากกว่าระเบียบข้อบังคับที่กำหนด องค์การแบบปฐมภูมิ ได้แก่ ครอบครัว ศาสนา หมู่บ้าน เป็นต้น

2. องค์การแบบมัธยภูมิ (secondary organization) หมายถึง องค์การที่มนุษย์จัดตั้งขึ้น สมาชิกมีความสัมพันธ์กันด้วยเหตุผลและความรู้สึกสำนึกอย่างเป็นทางการตามข้อผูกพันที่กำหนดขึ้นในองค์การ

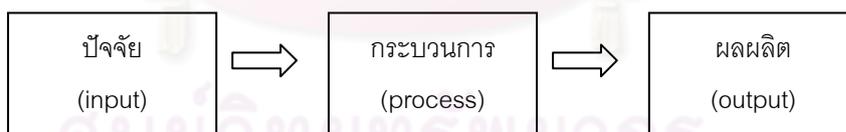
3) การดำเนินงานขององค์การ

Daft (1998 อ้างถึงใน ทองใบ สุดชาวี, 2545) กล่าวถึงกระบวนการในการดำเนินงานขององค์การมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัย (input) คือ ทรัพยากรของการลงทุน เช่น คน เงิน วัสดุ เครื่องจักร ซึ่งมีความสำคัญทำให้องค์การสามารถดำเนินงานได้

2. กระบวนการ (process) คือ การปฏิบัติ การผลิต การทำงาน การบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. ผลผลิต (output) คือ ผลลัพธ์ของการดำเนินงานตามกระบวนการ เป็นผลการบรรลุวัตถุประสงค์ เช่น กำไร ความพึงพอใจของบุคคล เป็นต้น

ภาพที่ 2.1 การดำเนินงานขององค์การ

ที่มา: Daft, 1998 อ้างถึงใน ทองใบ สุดชาวี, 2545

จากคำนิยามความหมาย ประเภท และการดำเนินงานขององค์การจะเห็นว่า โรงเรียนจัดเป็นองค์การประเภทเพื่อการบริหารที่มีรูปแบบเป็นทางการ เพราะเป็นหน่วยงานที่เกิดจากการรวมกลุ่มคนหรือสังคม ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากร ที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อมุ่งให้บริการจัดการศึกษาอบรมทั้งในด้านวิชาการและจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ตามโครงสร้างและแบบแผนที่แน่นอน

1.2 ความหมายของประสิทธิผลขององค์การ

Hanmen และ Freeman (1977 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2550) กล่าวถึงความหมายของประสิทธิผลขององค์การว่า คือ การที่องค์การสามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การได้

Zammute (1982 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2550) ให้คำจำกัดความว่า ประสิทธิผลขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การในฐานะระบบสังคมหนึ่งซึ่งดำเนินการได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ โดยไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อวิธีการและทรัพยากร

Hannan และ Freeman (1977 อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ ยงค์กมล, 2543) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลขององค์การว่า หมายถึง ระดับความเหมาะสมระหว่างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่กำหนดไว้

Steer (1997) อธิบายว่า ประสิทธิผลขององค์การ คือ ความสามารถในการแสวงหาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้คุ้มค่า

สุทธิพงษ์ ยงค์กมล (2543) ประมวลความหมายประสิทธิผลขององค์การว่า ประสิทธิผลขององค์การประกอบด้วย 2 ส่วน คือ บัณฑิตประสิทธิภาพ (efficiency) ซึ่งหมายถึง การบรรลุเป้าหมายด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และบัณฑิตการรักษาสภาพความเป็นอยู่ขององค์การ (organization maintenance) ซึ่งคือความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการปรับตัวขององค์การ

ธงชัย สันติวงษ์ (2537) ได้กล่าวถึงความแตกต่างของคำว่าประสิทธิผลขององค์การ (effectiveness) และประสิทธิภาพขององค์การ (efficiency) ว่า ประสิทธิผล หมายถึง ความสำเร็จในการดำเนินกิจการให้ก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายที่องค์การได้ตั้งไว้ ส่วนประสิทธิภาพ หมายถึง การเปรียบเทียบทรัพยากรที่ใช้ไปกับผลที่ได้จากการทำงานว่าดีขึ้นอย่างไร แค่ไหน ในขณะที่กำลังทำงานตามเป้าหมายขององค์การ

จากคำนิยามข้างต้น ผู้วิจัยสรุปความหมายคำว่า ประสิทธิผลขององค์การได้ดังนี้ ประสิทธิผลขององค์การ หมายถึง ผลของกระบวนการดำเนินงานขององค์การที่บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของงานที่ได้ตั้งไว้

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ได้ให้ความหมายประสิทธิผลขององค์การที่เป็นโรงเรียน ดังนี้ Glickman (1987 อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ ยงค์กมล, 2543) ให้ความหมายประสิทธิผลของโรงเรียนว่า หมายถึง โรงเรียนที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าระดับเกณฑ์มาตรฐานที่ทดสอบ

Reid และคณะ (1988 อ้างถึงใน ปิติชาย ตันปิติ, 2547) กล่าวถึงความหมายประสิทธิผลของโรงเรียนในสองประเด็นคือ ความสามารถของนักเรียนที่บรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่สมาชิก

Hoy และ Miskel (1991 อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ ยงค์กมล, 2543) กล่าวถึงความหมาย ประสิทธิภาพของโรงเรียนว่า คือ การที่โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่บีบบังคับได้ และสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียนเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของประสิทธิผลของโรงเรียนว่า หมายถึง ผลของกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อให้ได้ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้

1.3 รูปแบบการวัดประสิทธิผลขององค์การ

มีนักวิชาการหลายท่านกำหนดรูปแบบการวัดประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 วิธี (ธงชัย สันติวงษ์, 2537; สุทธิพงษ์ ยงค์กมล, 2543; ทองใบ สุดชาติ, 2545) ดังนี้

1) การวัดประสิทธิผลโดยใช้เป้าหมาย (The Goal – Attainment Approach)

วิธีการนี้ยึดหลักว่า องค์การทุกองค์การที่จัดตั้งขึ้นต่างมีจุดมุ่งหมายที่จะให้สำเร็จผลในเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนั้นการวัดผลสำเร็จที่ทำได้ตามเป้าหมายจึงนับเป็นหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้วัดประสิทธิผลขององค์การมากที่สุด ซึ่งจะเห็นได้ว่า วิธีการวัดประสิทธิผลโดยใช้เป้าหมายมีแนวคิดคือ ประสิทธิภาพควรประเมินในแง่ของความสามารถทำงานจนบรรลุเป้าหมายผลสำเร็จในขั้นสุดท้ายได้จริงมากกว่าวิธีการ โดยวัดจากความสามารถทำงานจนบรรลุเป้าหมายผลสำเร็จตามที่องค์การได้กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายไว้

ข้อจำกัดของวิธีการวัดประสิทธิผลโดยใช้เป้าหมายคือ เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับองค์การที่มีเป้าหมายชัดเจนและเป็นเป้าหมายที่เกิดจากความคิดเห็นของบุคลากรในองค์การ แต่ไม่เหมาะกับองค์การที่มีเป้าหมายเชิงปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะเป็นอัตนัย นามธรรม และวัดได้ยาก

2) การวัดประสิทธิผลเชิงระบบ (The Systems Approach)

วิธีการนี้มีแนวคิดว่า องค์การเป็นระบบที่มีการนำทรัพยากรจากภายนอกเข้าสู่กระบวนการต่างๆ และกลายมาเป็นผลผลิต ดังนั้นการวัดประสิทธิผลขององค์การจึงใช้พื้นฐานของทฤษฎีระบบ โดยพิจารณาประสิทธิผลขององค์การในลักษณะที่เป็นความสามารถขององค์การที่จะอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมั่นคงและได้รับประโยชน์ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการผลิตให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

วิธีการวิเคราะห์เป้าหมายของแนวความคิดนี้กระทำในรูปแบบของระบบ ซึ่งพิจารณาเป้าหมายว่าไม่ได้อยู่ในสภาพนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา การศึกษารูปแบบการวัดประสิทธิผลเชิงระบบมีหลักเกณฑ์คือ การพิจารณาความอยู่รอดขององค์การในระยะยาว ได้แก่ ความสามารถในการจัดหาทรัพยากรใช้ในการดำเนินการ เพื่อรักษาระบบภายในองค์การ และเพื่อให้้องค์การประสบความสำเร็จในการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก ดังนั้นการใช้วิธี

นี้จึงให้ความสำคัญกับวิธีการที่จำเป็นสำหรับทำให้เป้าหมายประสบความสำเร็จ

ข้อดีของวิธีการวัดประสิทธิผลเชิงระบบคือ การทำให้ผู้บริหารเห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกันของระบบย่อยในองค์การ เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับองค์การที่มีเป้าหมายคลุมเครือ และไม่สามารถวัดได้ชัดเจน เพราะสามารถใช้เกณฑ์อื่นๆ แทนการทำให้บรรลุเป้าหมาย

3) การวัดประสิทธิผลโดยอาศัยกลยุทธ์ตามสภาพแวดล้อมเฉพาะส่วน (The Strategic Constituencies Approach)

วิธีการนี้มีแนวคิดที่ว่า องค์การที่มีประสิทธิผลสูง คือ องค์การที่สามารถตอบสนองความต้องการของส่วนต่างๆที่อยู่ในสภาพแวดล้อม โดยองค์การเองจะอยู่รอดต่อไปได้ขึ้นกับการสนับสนุนจากส่วนต่างๆโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องที่มีผลต่อความอยู่รอดขององค์การ คล้ายกับวิธีการเชิงระบบ คือ จะพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องที่มีผลกระทบต่อกันแตกต่างกันที่วิธีการวัดประสิทธิผลโดยอาศัยกลยุทธ์ตามสภาพแวดล้อมเฉพาะส่วนจะมีขอบเขตจำกัด โดยสนใจเฉพาะส่วนของสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความอยู่รอดขององค์การเท่านั้น

ข้อจำกัดของวิธีการวัดประสิทธิผลโดยอาศัยกลยุทธ์ตามสภาพแวดล้อมเฉพาะส่วนคือการแยกแยะส่วนของสภาพแวดล้อมในทางกลยุทธ์ให้เห็นชัดเจนนั้นทำได้ยาก เพราะสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดของผู้บริหารที่จะให้น้ำหนักความสำคัญของสภาพแวดล้อมด้วย

4) การวัดประสิทธิผลโดยใช้การแข่งขันคุณค่า (The Competing – Values Approach)

วิธีการนี้มีพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ประสิทธิภาพขององค์การเป็นอัตนัย (subjective) ขึ้นอยู่กับค่านิยม ความชอบ และความสนใจของผู้ประเมิน จึงไม่สามารถกำหนดเกณฑ์ที่ดีที่สุดได้ ปัญหาของการประเมินจึงแตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละฝ่าย ดังนั้นการประเมินประสิทธิภาพที่ดีจึงควรค้นหาวิธีการที่จะทำให้มีการเปรียบเทียบหรือแข่งขันคุณค่าระหว่างกันให้มากที่สุด

ข้อสมมุติฐานของวิธีการนี้คือ ด้วยคุณค่าที่แตกต่างกันนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาของการมีเป้าหมายที่ขัดแย้งกันและต้องแย่งชิงกัน วิธีการของการแข่งขันคุณค่ามีทัศนะในการประเมินประสิทธิภาพขององค์การ โดยถือเอาคุณค่าความนิยมเป็นศูนย์กลางของการประเมิน ทั้งนี้โดยมีข้อสมมุติว่า คุณค่าที่ผู้ประเมินจะใช้วัดต้องสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันกับสิ่งที่ต้องการประเมินเสมอ

อย่างไรก็ตาม ภรณ์ กิริติบุตร (2529) ได้สรุปแนวคิดของนักทฤษฎีว่า ไม่มีองค์การในอุดมคติที่ดีที่สุดหรือเหมาะสมกับทุกสภาพแวดล้อมได้ องค์การที่ดีอยู่ที่การปรับสภาพการจัดองค์การและการบริหารให้สอดคล้องเหมาะสมกับงานขององค์การ สภาพแวดล้อมขององค์การที่มี

ประสิทธิผลในหนึ่งไม่ได้ยืนยันว่า จะต้องมีประสิทธิภาพผลอย่างเดียวกันหากอยู่ในสภาพแวดล้อมอื่นที่ต่างไป ความสำคัญอยู่ที่ความสามารถในการปรับตัวขององค์การให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ดังนั้นเกณฑ์ตัวชี้ประสิทธิผลขององค์การจึงควรมีหลายๆเกณฑ์ เพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายขององค์การในการเลือกปรับใช้ให้เหมาะสมทั้งในด้านวิธีการและจุดประสงค์ที่ต้องการ จึงไม่มีเกณฑ์ใดที่เหมาะสมในทุกกรณีเสมอไป

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การวัดประสิทธิผลโดยใช้เป้าหมาย (the goal – attainment approach) เป็นรูปแบบในการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ เนื่องจากการวัดประสิทธิผลดังกล่าวเป็นรูปแบบที่นิยมนำมาใช้วัดประสิทธิผลขององค์การมากที่สุด อีกทั้งโรงเรียนวิถิพุทธถือเป็นองค์การที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นลักษณะที่เหมาะสมกับการวัดประสิทธิผลโดยใช้เป้าหมาย

1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลขององค์การ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์การให้เกิดประสิทธิผล โดยแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีที่สำคัญและสามารถนำไปใช้ได้กับทุกองค์การ คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำ และทฤษฎีแรงจูงใจ มีสาระสำคัญดังนี้

1) ทฤษฎีภาวะผู้นำ

ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อประสิทธิผลขององค์การอย่างยิ่ง เพราะองค์การใดๆก็ตามย่อมไม่มีการจัดรูปองค์การได้อย่างสมบูรณ์แบบ ภาวะผู้นำจึงเป็นการอุดช่องว่างที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์นั้น ด้วยการดูแลให้พฤติกรรมของสมาชิกในองค์การได้รับการประสานงานและนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การ (ภรณ์ กীরติบุตร, 2529) ทฤษฎีภาวะผู้นำที่กล่าวถึงกันมากในทางการศึกษามี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีวิถีทางสู่เป้าหมาย และทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์

ทฤษฎีวิถีทางสู่เป้าหมาย (Path-Goal Theory) เกิดจากแนวคิดของ Martin Evans, Robert House และคณะ เป็นทฤษฎีที่ต้องการอธิบายผลของพฤติกรรมผู้นำที่มีต่อพนักงานในด้านแรงจูงใจ ความพึงพอใจ ความพยายาม และการปฏิบัติที่เป็นไปตามปัจจัยทางสถานการณ์ของพนักงาน และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในทฤษฎีวิถีทางสู่เป้าหมาย
ที่มา: ภรณ์ กীরติบุตร, 2529

จากภาพสามารถอธิบายพฤติกรรมผู้นำได้เป็น 4 แบบ คือ

1. ภาวะผู้นำแบบสั่งการอย่างเดียว (directive leadership) ผู้นำในลักษณะนี้จะเป็นผู้บอกลูกน้องว่าเขาต้องทำอะไรบ้าง โดยอาจมีการแนะนำงานว่าต้องทำอะไร ทำอย่างไร กำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงาน ให้ลูกน้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน (supportive leadership) เป็นลักษณะผู้นำที่ให้ความเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือ เอาใจใส่ต่อความต้องการ สถานภาพ และเข้ากับลูกน้องได้ดี ผู้นำลักษณะนี้จะปฏิบัติต่อลูกน้องอย่างเท่าเทียมกัน และมักจะอยู่ห่างจากลูกน้องเพื่อให้เกิดบรรยากาศสบายๆ

3. ภาวะผู้นำแบบร่วมคิดร่วมทำ (participative leadership) เป็นลักษณะของผู้นำที่บริหารงานโดยถือว่า ลูกน้องมีความสำคัญต่องาน จะใช้การปรึกษางานร่วมกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นและพยายามใช้ความคิดของลูกน้องมาใช้ในการตัดสินใจ

4. ภาวะผู้นำที่ยึดผลสำเร็จของงานเป็นหลัก (achievement-oriented leadership) ผู้นำในแบบนี้จะตั้งเป้าหมายขององค์กรที่มีความท้าทายลูกน้อง โดยเน้นเรื่องของผลงาน และต้องแสดงให้เห็นให้ลูกน้องมั่นใจในความสามารถของตนที่จะปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐาน

ลักษณะของผู้นำแต่ละแบบจะมีส่วนสัมพันธ์ต่อด้านความสามารถ การควบคุมตนเองและความต้องการหรือแรงจูงใจของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีตัวแปรสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ลักษณะงาน กลุ่มงาน และระบบการบังคับบัญชาเป็นแรงผลักดัน (ศิริพงษ์ เศาภายน, 2547)

สำหรับทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (situation leadership theory) พัฒนาโดย Hersey & Blanchard (วิโรจน์ สารรัตน์, 2542) มีการแบ่งพฤติกรรมออกเป็นสองมิติ คือ มิติพฤติกรรมมุ่งงาน (task behavior) ซึ่งผู้นำจะให้บุคคลหรือกลุ่ม ทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบในงานว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร และทำที่ไหน และมิติพฤติกรรมมุ่งสัมพันธ์ (relationship behavior) ซึ่งผู้นำจะใช้การติดต่อสื่อสารแบบสองทางหรือมากกว่า การพิจารณาว่าพฤติกรรมใดจะเหมาะสมกับสถานการณ์ใดสามารถดูได้จากความพร้อม (readiness) ของผู้ใต้บังคับบัญชา ใน 2 ด้านคือ ด้านความสามารถ (ability) ดูจากความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับงาน และด้านความเต็มใจ (willingness) ที่จะทำให้งานสำเร็จ ดูจากความเชื่อมั่น ความมีพันธะผูกพัน และแรงจูงใจที่จะทำงานนั้น ความพร้อมเหล่านี้จะแบ่งได้ 4 ระดับที่ต่อเนื่องกัน คือ ระดับต่ำ (R1) ระดับต่ำถึงปานกลาง (R2) ระดับปานกลางถึงสูง (R3) และระดับสูง (R4) ในแต่ละระดับมีเส้นโค้งตัดผ่านซึ่งจะชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมใดจะเหมาะสมกับความพร้อมระดับใด เป็นภาวะผู้นำ 4 รูปแบบดังนี้ แบบกำกับ (telling) ต้องกำหนดสิ่งที่จะทำและวิธีการดำเนินงานให้ กำกับและควบคุมอย่างใกล้ชิด ใช้ในสถานการณ์ที่ผู้ใต้บังคับบัญชามีความพร้อมต่ำ ไม่มีความสามารถและไม่เต็มใจ หรือจะมีความเสี่ยงเกินไปถ้าให้รับผิดชอบงานนั้น แบบขายความคิด (selling) อธิบายถึงสิ่งที่ จะทำและให้โอกาสในการทำความเข้าใจในงานที่จะทำนั้น ใช้ในสถานการณ์ที่ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่มีความสามารถแต่มีความเต็มใจหรือมีความมั่นใจที่จะทำงานนั้น แบบมีส่วนร่วม (participating) เน้นการติดต่อสื่อสารสองทางและความร่วมมือ ใช้ในสถานการณ์ที่ผู้ใต้บังคับบัญชามี ความสามารถที่จะรับผิดชอบงานแต่ไม่มีความเต็มใจหรือมีความเสี่ยงเกินไปที่จะให้ทำงานนั้น แบบมอบอำนาจ (delegating) ให้ความเป็นอิสระในการทำงานมาก ใช้กับสถานการณ์ที่ ผู้ใต้บังคับบัญชามีความสามารถ และมีความเต็มใจหรือความมั่นใจที่จะทำงานนั้น

2) ทฤษฎีแรงจูงใจ

เนื่องจากความสำเร็จขององค์การต่างๆ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคลากรในองค์การ ดังนั้นถ้าผู้บริหารสามารถใช้หลักการจูงใจได้ถูกต้อง จะทำให้บุคลากรมีความตั้งใจและเต็มใจทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลให้องค์การเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจมีอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน ทั้งที่มีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ในที่นี้ขอเสนอเฉพาะทฤษฎีที่สำคัญกับงานวิจัยเท่านั้น

ทฤษฎีแรงจูงใจในยุคแรกเกิดจากหลักการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ของ Taylor ซึ่งเชื่อว่าการให้ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน จะเป็นแรงจูงใจในปฏิบัติงานของคน ดังนั้นหากผลตอบแทนมีความเหมาะสมและเป็นธรรม จะทำให้คนงานสามารถปฏิบัติงานได้มากขึ้น การจูงใจในยุคนี้มุ่งเพื่อผลประโยชน์และกำไรเพียงอย่างเดียว ใช้คนเหมือนเครื่องจักร โดยไม่ได้คำนึงถึงการจูงใจด้านจิตใจของมนุษย์ (จันทราณี สงวนนาม, 2545)

ต่อมามีผู้สนใจการจูงใจคน โดยมุ่งศึกษาความต้องการของคนโดยเฉพาะ ซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎี ดังนี้ ทฤษฎีการจูงใจของ Maslow ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเขาเชื่อว่า การเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ จะนำไปสู่การเลือกใช้วิธีการจูงใจที่เหมาะสม เขาได้จัดลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ระดับ คือ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ลำดับขั้นความต้องการตามทฤษฎีของ Maslow

	ความต้องการพื้นฐาน → ความต้องการที่ซับซ้อน				
ระดับความต้องการ	(1) ความต้องการด้านร่างกาย	(2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย	(3) ความต้องการด้านสังคม	(4) ความต้องการมีชื่อเสียง	(5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต
ตัวอย่างองค์ประกอบในองค์การ	- ค่าจ้าง - สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน - แอร์	- ความมั่นคงในหน้าที่ - สวัสดิการ - ความคุ้มครอง	- ค่าแนะนำ - การยอมรับ - มิตรภาพ	- คำนาน้ำชื่อ - การเลื่อนขั้น/ตำแหน่ง - สถานภาพ	- งานที่ท้าทาย - ผลสำเร็จของงาน - ความก้าวหน้า

ที่มา: จันทรานี สงวนนาม, 2545

ทฤษฎีของ Maslow คล้ายกับทฤษฎีการจูงใจของ McClelland ที่แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประการ คือ ความต้องการสัมฤทธิ์ผล ความต้องการความรักความผูกพัน และความต้องการอำนาจ โดยเขาเห็นว่า ผู้ที่จะสามารถทำงานได้อย่างประสบความสำเร็จต้องมีแรงจูงใจด้านความต้องการสัมฤทธิ์ผลอยู่ในระดับสูง ดังนั้นความสำเร็จของงานจึงทำได้โดยการกระตุ้นความต้องการด้านสัมฤทธิ์ผลเป็นสำคัญ ต่อมา Alderfer ได้ปรับปรุงแนวคิดลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ มาเป็นทฤษฎี E.R.G. ที่แบ่งความต้องการของมนุษย์เป็น 3 ระดับ คือ ความต้องการในการดำรงชีวิต ความต้องการด้านความสัมพันธ์ และความต้องการด้านความเจริญก้าวหน้า ทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีของมาสโลว์คือ จะไม่เรียงลำดับขั้นของความ ต้องการว่าต้องเริ่มจากความต้องการขั้นใดก่อน ซึ่งจะเห็นได้ว่าทฤษฎีการจูงใจของ Maslow ทฤษฎีการจูงใจของ McClelland และทฤษฎี E.R.G ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจผู้ร่วมงานมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นการสร้างแรงจูงใจที่สามารถตอบสนองตรงต่อความต้องการของมนุษย์ ทำให้คนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ (บรยองค์ โตจินดา, 2542; จันทรานี สงวนนาม, 2545; ศิริพงษ์ เสาภายน, 2547)

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีแรงจูงใจอื่นๆ เช่น ทฤษฎี X และ Y ของ McGregor เป็นทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นถึงการบริหารงาน 2 แบบ คือ ทฤษฎี X มีลักษณะแบบเผด็จการ ส่วนทฤษฎี Y เป็นแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งแต่ละแบบกล่าวถึงสมมติฐานที่มีต่อลักษณะของมนุษย์แตกต่างกัน ดังนี้ ทฤษฎี X เชื่อว่า 1) มนุษย์ส่วนใหญ่มีนิสัยไม่ชอบทำงาน และพยายามหลีกเลี่ยงงานเมื่อมีโอกาส 2) เมื่อมนุษย์ไม่ชอบที่จะทำงาน ดังนั้นการที่จะให้มนุษย์ทำงานจึงต้องใช้วิธีการบังคับ ควบคุม สั่งการ และนำบทลงโทษมาใช้ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ 3) มนุษย์โดยทั่วไปชอบที่จะถูกบังคับควบคุมหรือการชี้แนะ พยายามหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการทำงานเพียงเล็กน้อย และต้องการมีความมั่นคงในการทำงานมาก แต่ทฤษฎี Y เชื่อว่า 1) การทำงานเป็นการตอบสนองของความพอใจ 2) การบังคับหรือการลงโทษไม่ใช่วิธีการเพียงแบบเดียวที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นได้ บุคคลที่ผูกพันกับการบรรลุความสำเร็จขององค์การ จะมีแรงจูงใจในการควบคุมตนเอง 3) ความผูกพันของบุคคล ขึ้นอยู่กับรางวัลและผลตอบแทนที่เขาคาดว่าจะได้รับเมื่อองค์การบรรลุเป้าหมาย 4) สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน จะเป็แรงจูงใจให้บุคคลยอมรับและแสวงหาความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน (บรรองค์ ไตจินดา, 2542; จันทรานี สงวนนาม, 2545) จากทฤษฎี Y ที่ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์รู้จักตนเอง รู้จักความสามารถของตน ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรค์สถานการณ์ที่จะทำให้บุคลากรมีความรู้สึกชอบ และมีส่วนร่วมในการทำงาน

ทฤษฎีแรงจูงใจที่สำคัญอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg หรือเรียกว่า Motivation-Hygiene Theory (M-H theory) เป็นทฤษฎีที่ได้มาจากการวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของมนุษย์ โดยเขาได้สรุปออกเป็น 2 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ปัจจัยกระตุ้น (motivation) หรือองค์ประกอบด้านแรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจในทางบวก อันเป็นผลให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ประกอบด้วยปัจจัยต่อไปนี้ ความสำเร็จของงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า 2) ปัจจัยค้ำจุน (hygiene) หรือองค์ประกอบด้านอนามัย เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พอใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยปัจจัยต่อไปนี้ นโยบายและการบริหารงาน การนิเทศติดตาม เงินเดือน สภาพะการทำงาน และความสัมพันธ์ในหน่วยงาน ซึ่งการบริหารขององค์การในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ทั้งสองปัจจัยควบคู่กัน (จันทรานี สงวนนาม, 2545)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนารอบแนวคิดของการวิจัยโดยใช้พื้นฐานแนวความคิดจากทฤษฎีวิถีทางสู่เป้าหมาย (Path-Goal Theory) ของ Martin Evans, Robert House และคณะ ซึ่งแบ่งพฤติกรรมของผู้นำไว้ 4 แบบ คือ ภาวะผู้นำแบบสั่งการอย่างเดียว ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน ภาวะผู้นำแบบร่วมคิดร่วมทำ และภาวะผู้นำที่ยึดผลสำเร็จของงานเป็นหลัก โดยมี

การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับพฤติกรรมผู้นำไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการจูงใจของ Maslow ซึ่งเป็นทฤษฎีแรงจูงใจที่ได้รับการยอมรับและเป็นต้นแบบของทฤษฎีแรงจูงใจอื่นๆต่อมา ทฤษฎีของ Maslow กล่าวว่า การเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์จะนำไปสู่การเลือกใช้วิธีการจูงใจที่เหมาะสม โดยมีการจัดลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ระดับ คือ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการความสำเร็จในชีวิต จะเห็นได้ว่าทั้ง 2 ทฤษฎีมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลขององค์การโดยตรง

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

พื้นฐานความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรกล่าวถึง ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธเป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งและพัฒนาขึ้นเพื่อปฏิรูปการศึกษาไทย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากโรงเรียนประเภทอื่น จึงมีผู้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าวิถีพุทธแยกเป็น 2 คำคือ คำว่า วิถี หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง และคำว่า พุทธ หมายถึง พระพุทธเจ้าหรือศาสนาพุทธ ดังนั้นวิถีพุทธจึงมีหมายความว่า แนวทางหรือแนวปฏิบัติสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) กล่าวถึงความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธว่า เป็นโรงเรียนปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้ ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งเน้นให้บูรณาการเพื่อพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไป แต่ได้มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารและพัฒนาผู้เรียน เน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญาและมีเมตตาเป็นฐานในการดำเนินชีวิต ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นโรงเรียนที่นำวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมามุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง และสามารถ

ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม 3 ประการคือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรม ให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) กล่าวอธิบายเพิ่มเติมว่า โรงเรียนวิถิปุทธ คือ โรงเรียนที่ได้จัดการศึกษาโดยดำเนินตามมรรคอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐ 8 ประการ เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของพระพุทธศาสนา สามารถสรุปตรงกับหลักไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวว่า โรงเรียนวิถิปุทธมี 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นโรงเรียนวิถิปุทธที่ดำเนินงานตามวัฒนธรรมประเพณีไทยจากรากฐานทางพระพุทธศาสนา และอีกลักษณะเป็นโรงเรียนวิถิปุทธที่นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเนื้อหาสาระของการศึกษา

พระเทพโสภณ (2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) ได้กล่าวว่าโรงเรียนวิถิปุทธ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามกิจกรรมประจำวันของตนตามหลักไตรสิกขาตลอดเวลา คือ ขณะกิน อยู่ ดู และฟัง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยกายาวนา 4 คือ พัฒนาทางกาย ศีล จิต และปัญญา

ไพรัช สู่แสนสุข (2546 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ได้สรุปความหมายของโรงเรียนวิถิปุทธว่า เป็นโรงเรียนระบบปกติที่บริหารดำเนินงานและพัฒนาผู้เรียนตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม และการแสวงหาปัญญา

คณะกรรมการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา (2546) กล่าวในแง่การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิปุทธว่า เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนานักเรียน และต้องเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุด เกิดจากความร่วมมือของทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆในชุมชนด้วยศรัทธาและฉันทะ ในการพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคม ตามวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ทั้งนี้ผู้บริหารและครูควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินวิถีชีวิตจริงคือเป็นลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา โดยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดีตามวิถิปุทธ เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม ละ เลิกอบายมุข การถือศีล 5 เป็นนิจ ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนเติบโตอย่างมีคุณธรรม มีความรู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง เป็นพลังยิ่งใหญ่ที่ช่วยสร้างสังคมที่ดี สงบและสันติ

จากคำจำกัดความของคำว่าโรงเรียนวิถีพุทธที่มีผู้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธว่า หมายถึง สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีลักษณะเป็นโรงเรียนปกติที่ได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

2.2 ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตั้งแต่อดีตยุคแรกของประวัติศาสตร์ไทย คนในชาติเราได้รับการกล่อมเกลามาจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา และถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย จนกระทั่งกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก พุทธธรรมมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและโลกอย่างแท้จริง มีการฝึกให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งในระดับกิจกรรมประจำวัน (การกิน อยู่ ดู ฟัง) จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งชีวิตที่บริสุทธิ์ ซึ่งทุกระดับส่งผลให้เกิดความสุขแก่ผู้ศึกษาและคนในสังคมรอบข้าง ตามหลักของพุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการฝึกอบรมให้เกิดการพัฒนากาย ใจ และปัญญา ตามความเหมาะสมของแต่ละวัย (ไพรัช สูแสนสุข, 2546 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานับเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังคุณงามความดี และก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เข้มแข็งขององค์การ (Jeong-Kyu, 1998)

นักวิชาการต่างประเทศให้การยกย่องในความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษาในประเทศไทยอย่างมาก เพราะประเทศไทยมีการศึกษาพุทธเป็นต้นแบบของการศึกษามาตั้งแต่สมัยโบราณ วัดเปรียบเสมือนโรงเรียนอันเป็นแหล่งการศึกษา โดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทหลักในการให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น ควบคู่ไปพร้อมกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา แต่การศึกษาสมัยนั้นยังคงจำกัดเฉพาะผู้ชายเท่านั้น ถึงแม้ต่อมาจะมีการจัดตั้งโรงเรียนของรัฐบาลขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงมีสิทธิได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทเป็นผู้สอนและให้คำแนะนำในการจัดการศึกษาเหมือนเดิม (Ernst, 1966) ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของไทยที่กล่าวว่า การศึกษาของกุลบุตรและกุลธิดาในอดีตมี 2 แหล่งเท่านั้นคือ วัด กับ วัง ในสองแหล่งนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัดมากกว่า เพราะฉะนั้นวัดจึงเป็นสถานศึกษาหรือแหล่งความรู้ที่สำคัญ ทำให้เกิดการซึมซับหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มีผลทำให้คนไทยสมัยก่อนเชื่อฟัง เคารพ และนับถือพระสงฆ์มาก คนไทยจึงได้รับทั้งความรู้ทางวิชาการ อาชีพ รวมถึงการบ่มอุปนิสัยและจริยธรรม ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แบบพี่น้องและญาติมิตร (พระธรรมกิตติวงศ์, 2546) แต่การศึกษาโดยวัดในสมัยนั้นอาจยังไม่มีระบบการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับ

แก่คนส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นฐานของการจัดการศึกษา กลับนำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยใช้ฐานจากประเทศตะวันตกเป็นแกนในการจัดการศึกษาของประเทศเรา ทำให้พระพุทธศาสนาเริ่มห่างเหินจากวิถีชีวิตคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น (ไพรัช สู่แสนสุข, 2546 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ผลกระทบของการแยกการศึกษาออกจากพระพุทธศาสนาทำให้เกิดวิกฤตแก่เยาวชนด้านพฤติกรรม ศิลธรรม จริยธรรม จะเห็นว่าเยาวชนของชาติในปัจจุบันมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนามากมาย (พระธรรมกิตติวงศ์, 2546)

เนื่องจากในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาเพียง 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐาน ส1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน มาตรฐาน ส1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และมาตรฐาน ส1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกันโดยไม่บิดเบือนหลักคำสอน จึงมีการจัดทำหนังสือเกี่ยวกับรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนา จากนั้นได้มานำเสนอในการประชุมเรื่อง *หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจปฏิรูปการศึกษา* ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้เสนอแนะให้บูรณาการวิชาพระพุทธศาสนาเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ไม่เน้นสอนเฉพาะวิชาการ แต่ให้สอนกิจกรรมารยาท รวมถึงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้วย เหมือนบางศาสนาที่มีบาทหลวงและแม่ชีเป็นแบบอย่างอบรมดูแลเด็กภายในสถานศึกษา ดังนั้นประเทศไทยจึงควรมีโรงเรียนที่เน้นสอนคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาโดยมีผู้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น (พระเทพโสภณ, 2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) อีกทั้งด้วยคุณค่าของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและระบบไตรสิกขาที่ให้การศึกษาและพัฒนาผู้เรียนทุกวัยอย่างชัดเจน ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนว่า เป็นคนดี เก่ง มีความสุข (ไพรัช สู่แสนสุข, 2546 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) จึงกำหนดให้มีโรงเรียนสอนเน้นพระพุทธศาสนาขึ้น ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในประเทศไทย

ต่อมาการปฏิรูปการศึกษาตามโครงการของสำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนโยบายพัฒนาโรงเรียนรูปแบบใหม่ 5 ลักษณะ ที่มีรูปแบบ

แตกต่างกันออกไป โดยจุดเน้นของนวัตกรรมการศึกษาจะต่างกัน โรงเรียนรูปแบบใหม่ทั้ง 5 เริ่มในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 โดยระยะแรกยังมีจำนวนไม่มากนัก เพื่อทดลองดำเนินการให้มั่นคงก่อนจะขยายผลตามแผนงานในระบบต่อไป โรงเรียนรูปแบบใหม่ทั้ง 5 ที่กล่าวนี้ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 โรงเรียนในกำกับของรัฐ

รูปแบบที่ 2 โรงเรียนวิถีพุทธ

รูปแบบที่ 3 แผนและยุทธศาสตร์สำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

รูปแบบที่ 4 โรงเรียนสองภาษา

รูปแบบที่ 5 โรงเรียนใช้ ICT เพื่อพัฒนาการเรียนรู้

สำหรับโรงเรียนรูปแบบที่ 2 โรงเรียนวิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการโดยการนำของ ดร.สิริกรมณีนทร์ (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น) ได้กราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจากพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) นอกจากนั้นยังมีข้าราชการในระดับสูงได้กราบขอคำแนะนำจากพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และต่อมาได้มีการประชุมปรึกษาหารือเรื่องหลักการสำคัญของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงได้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน พ.ศ. 2546 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ในปัจจุบันมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการในรุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 89 โรงเรียน จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้เปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเรื่อยมา จนปัจจุบันปีการศึกษา 2550 มีโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศจำนวน 21,764 โรงเรียน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2550)

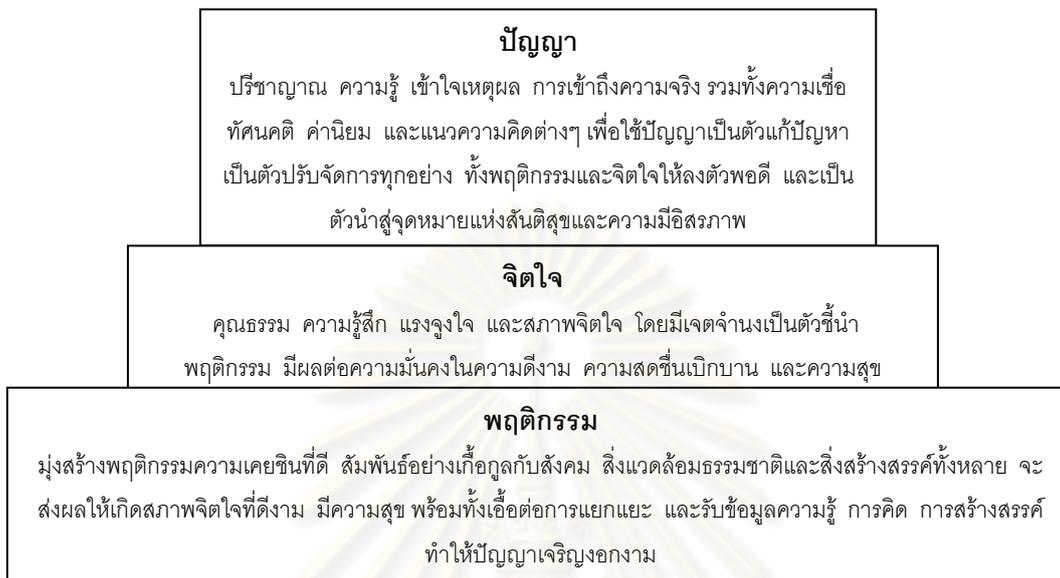
2.3 รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

1) จุดเน้น

โรงเรียนวิถีพุทธ มีจุดเน้นที่สำคัญคือ เป็นโรงเรียนที่นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในดำเนินงานและพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” หมายความว่า มีปัญญาเข้าใจในคุณค่าแท้จริง ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต มีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร (ปรโตโมหะ) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

การพัฒนาผู้เรียนผ่านระบบไตรสิกขาให้ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม ด้านการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพ มีจิตใจมั่นคงและเข้มแข็ง และด้านปัญญาที่มีความรู้ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด รอบคอบ

แก้ปัญหาด้วยเหตุผลที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารศึกษาเป็นกัลยาณมิตร
ปรารถนาที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุด ระบบการพัฒนาผู้เรียนตามไตรสิกขา อาจแสดงได้ดัง
ภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ระบบการพัฒนาผู้เรียนตามไตรสิกขา

ที่มา: ป.อ. ปยุตโต, 2546 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546

2) ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ

Zehr (2003) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่มีหลักการสำคัญในการสอนด้าน
สันติภาพ ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงมีบทบาทอย่างมากในเหตุการณ์ปัจจุบันของโลก ลักษณะของ
โรงเรียนวิถีพุทธคือ เป็นโรงเรียนที่สอนตามหลักสูตรปกติ ซึ่งสอนภาษาและวัฒนธรรมของชาติ
ควบคู่กับการปลูกฝังพระพุทธศาสนา โดยให้นักเรียนและบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมในวัด สำหรับ
การจัดการเรียนการสอนจะเน้นเรื่องความเห็นอกเห็นใจ ความเอาใจใส่ และการมีสติ ก่อนเข้าห้องเรียน
ผู้เรียนจะต้องหยุดกำหนดลมหายใจลึกๆเพื่อให้มีสติและเชื่อมโยงกับเพื่อนคนอื่นในห้องได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) กล่าวถึงลักษณะของโรงเรียนวิถีพุทธว่า มีการจัดสภาพของ
โรงเรียนทุกด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ
อันส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ

1. สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดพิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. อัมมานุชัมมปฏิบัติ หมายถึง สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

โดยมีลักษณะการจัดสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ

1. ด้านกายภาพ คือ สถานศึกษาต้องจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาไตรสิกขา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปที่พึงระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสถานที่สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาพุทธธรรมและบริหารจัดการเจริญภาวนาอย่างเพียงพอ มีการตกแต่งบริเวณสถานศึกษาให้ใกล้ชิดธรรมชาติ เพื่อให้ใจสงบและส่งเสริมปัญญา

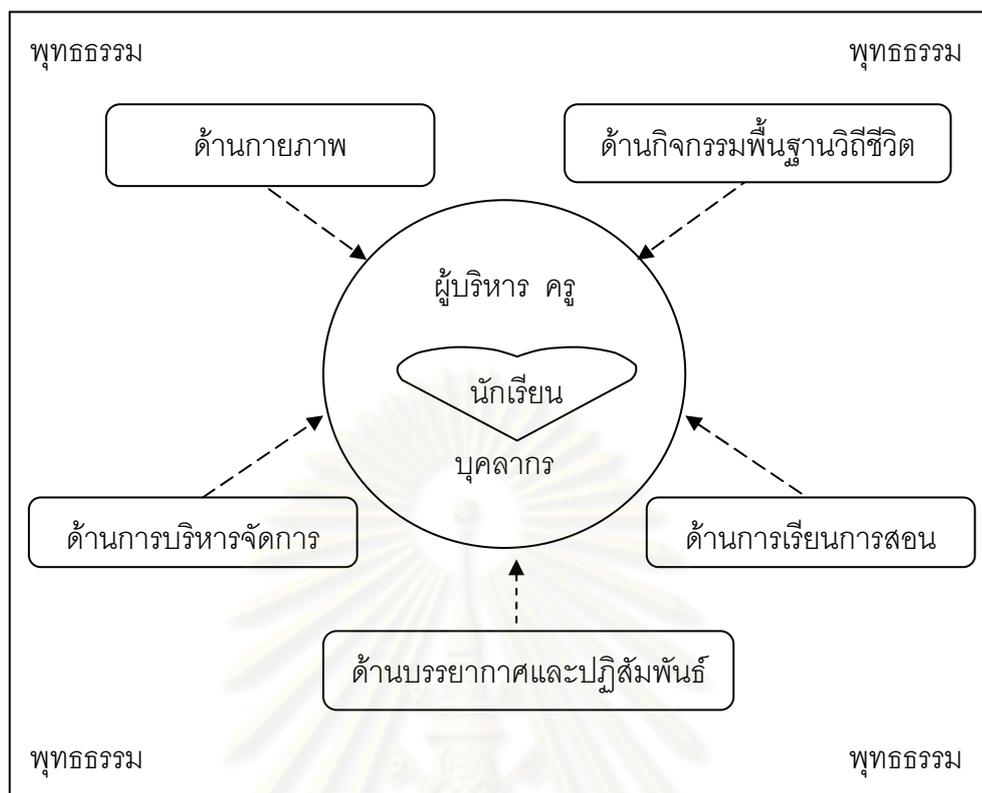
2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต คือ สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ กิจกรรมรับศีล กิจกรรมทำสมาธิ กิจกรรมพิจารณาอาหาร กิจกรรมบันทึกการปฏิบัติธรรม เป็นต้น

3. ด้านการเรียนการสอน คือ สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขา จัดหน่วยการเรียนรู้ให้มีการบูรณาการพุทธธรรม นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือเป็นเกณฑ์การตรวจสอบการเรียนรู้ เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยให้นักเรียนพัฒนาทั้งทางกาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ คือ สถานศึกษาต้องส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่รู้และพัฒนาไตรสิกขา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร เคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งระหว่างครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครู นอกจากนั้นสถานศึกษาควรส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

5. ด้านการบริหารจัดการ คือ บุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้บริหารและชุมชน ต้องสร้างความตระหนักและความศรัทธา เสริมสร้างปัญญาให้เข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ความสนับสนุนและเป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาผู้เรียน

การจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขาดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติ สภาพแวดล้อมชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาความศรัทธา และศีลธรรม สำหรับกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ควรกระตุ้นให้การกิน อยู่ ดู ฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าอย่างแท้จริง ส่วนด้านการเรียนการสอน ควรมีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดเรียนรู้อย่างชัดเจน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ควรมีความเอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตา และวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น แต่ละสถานศึกษาอาจมีจุดเน้นหรือรูปแบบของการดำเนินงานโรงเรียนแตกต่างกันตามความเหมาะสมของบริบทสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2546

3) ความแตกต่างของโรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไป

คำว่าวิถีพุทธ หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธตามมรรคแปด ซึ่งมรรคแปดสามารถสรุปลงตามหลักไตรสิกขา ได้ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา (ศีล) ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
2. อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
3. อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ

กระบวนการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธต้องบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระ โดยที่เป็นการฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ผลของไตรสิกขาทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา 4 ด้านพร้อมกัน คือ ทางกาย (กายภาวนา) ทางสังคัม (ศีลภาวนา) ทางจิต (จิตภาวนา) และทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) ผู้เรียนที่มีการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน จะเป็นคนเก่งดี และมีความสุข

โรงเรียนวิถีพุทธเหมือนโรงเรียนทั่วไปตรงที่มีเป้าหมายเน้นพัฒนาการ 4 ด้านของผู้เรียน ผู้เรียนต้องศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพเหมือนโรงเรียนปกติทั่วไป ความแตกต่างคือ แม้โรงเรียน

วิถีพุทธจะเน้นการพัฒนาการ 4 ด้านดังกล่าว แต่จะเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ คือ พัฒนาไปพร้อมกันทุกด้าน โดยไม่แยกเป็นส่วนๆเหมือนโรงเรียนปกติทั่วไป ตามที่เราจะเห็นว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติทั่วไปบางแห่ง จะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งเพียงอย่างเดียว หรือบางแห่งจะเน้นให้เป็นคนดีแต่ไม่เก่ง หรือบางแห่งเน้นให้เป็นคนเก่งและดีแต่ผู้เรียนไม่มีความสุข แต่สำหรับโรงเรียนวิถีพุทธจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และคนที่มีความสุข ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ต้องมีปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อหนุนส่งเสริมกันและกันด้วย (พระเทพโสภณ, 2547) อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547)

4) คุณค่าของโรงเรียนวิถีพุทธ

เมื่อสถานศึกษาได้พัฒนาสู่วิถีพุทธจนชัดเจน จะเกิดความเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์มากมาย ทั้งต่อโรงเรียน บุคคลในโรงเรียน และสังคมรอบข้าง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ตัวอย่างเช่น

1. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ทำให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข
2. ผลของการพัฒนาผู้เรียนที่ชัดเจน ทำให้เป็นที่ชื่นชมของผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และชุมชน รวมถึงการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลืออื่นๆตามมา
3. บรรยากาศปฏิสัมพันธ์และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนดีมากขึ้น เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะต่อผู้เรียน
4. บุคลากรเกิดการพัฒนาตนเองทั้งด้านวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีชีวิตที่สะอาด สว่าง สงบ
5. ครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม ทำให้สังคมเกิดการพัฒนายิ่งขึ้น

2.4 แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา ร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

- 1) การบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ก. การบริหารโครงการระดับชาติ กิจกรรมหลักประกอบด้วย
 1. การสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้รับผิดชอบโครงการทุกคน
 2. การผลิตสื่อ เอกสาร เพื่อเผยแพร่แนวคิดและตัวอย่างการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

3. การสร้างความเข้าใจแก่ครู ทั้งในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีพุทธ และการจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่างๆ

4. การนิเทศ ติดตาม เยี่ยมเยียน ประเมินผลการดำเนินงาน

5. การสัมมนาเพื่อสะท้อนประสบการณ์ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

ข. การบริหารโครงการระดับโรงเรียน กิจกรรมหลักประกอบด้วย

1. การประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครู บุคลากร ผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ เป็นต้น

2. การปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

3. การปรับปรุงการจัดการเรียน โดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้

4. การปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการโรงเรียนวิถีพุทธ

5. การนิเทศ เยี่ยมชมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน และปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

6. การร่วมสัมมนา เพื่อรับฟังประสบการณ์การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาอื่น เพื่อนำมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

2) การดำเนินงานจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่กระทรวงศึกษาธิการจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่เนื่องจากสภาพของแต่ละสถานศึกษามีลักษณะเฉพาะ ดังนั้นจึงทำให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันด้วย โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการสามารถนำแนวทางที่กำหนดไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) กระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

ก. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพต้องมียุทธศาสตร์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ ประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในขั้นนี้ คือ

1. การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารความรู้ โดยเฉพาะที่ปรึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธ อาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่มีทรงคุณวุฒิ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ควรเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษามีความจำเป็นมากในระยะเริ่มแรกของการดำเนินการ

2. การเตรียมบุคลากร ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความตระหนักในคุณค่าและประโยชน์ของโครงการ เพื่อให้เกิดศรัทธาและฉันทะนำมาสู่การร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญา ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาตามที่ได้คาดหวังไว้ วิธีการเตรียมบุคลากรสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา การศึกษาดูงาน เป็นต้น

3. การกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และแผนงานอย่างชัดเจนทั้งในระยะยาวและแผนปฏิบัติการรายปี เพื่อหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

ขั้นที่ 2 การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นขั้นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆของการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งจะเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ 1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สปิริตสูงเสวย) 2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสนวะ) 3) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ) 4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรได้อย่างเหมาะสม (ธัมมานุষ্ঠัมมปฏิบัติ) ตัวอย่างสภาพและองค์ประกอบที่สำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ

1. องค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธที่สำคัญ ได้แก่ หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ แนวคิดหนึ่งคือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งด้านความรู้ (K) ด้านความศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และด้านการฝึกปฏิบัติตามหลักธรรม(P) โดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2. การเตรียมกิจกรรมนักเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด ควรจัดให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำโอกาสต่างๆ รวมถึงกิจกรรมวิถีชีวิต

3. การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษา โดยต้องคำนึงถึงเหมาะสม และมุ่งเน้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจากการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น ในชีวิตประจำวัน

4. การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ มีการมอบหมายความรับผิดชอบแก่บุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้เกิดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตร โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

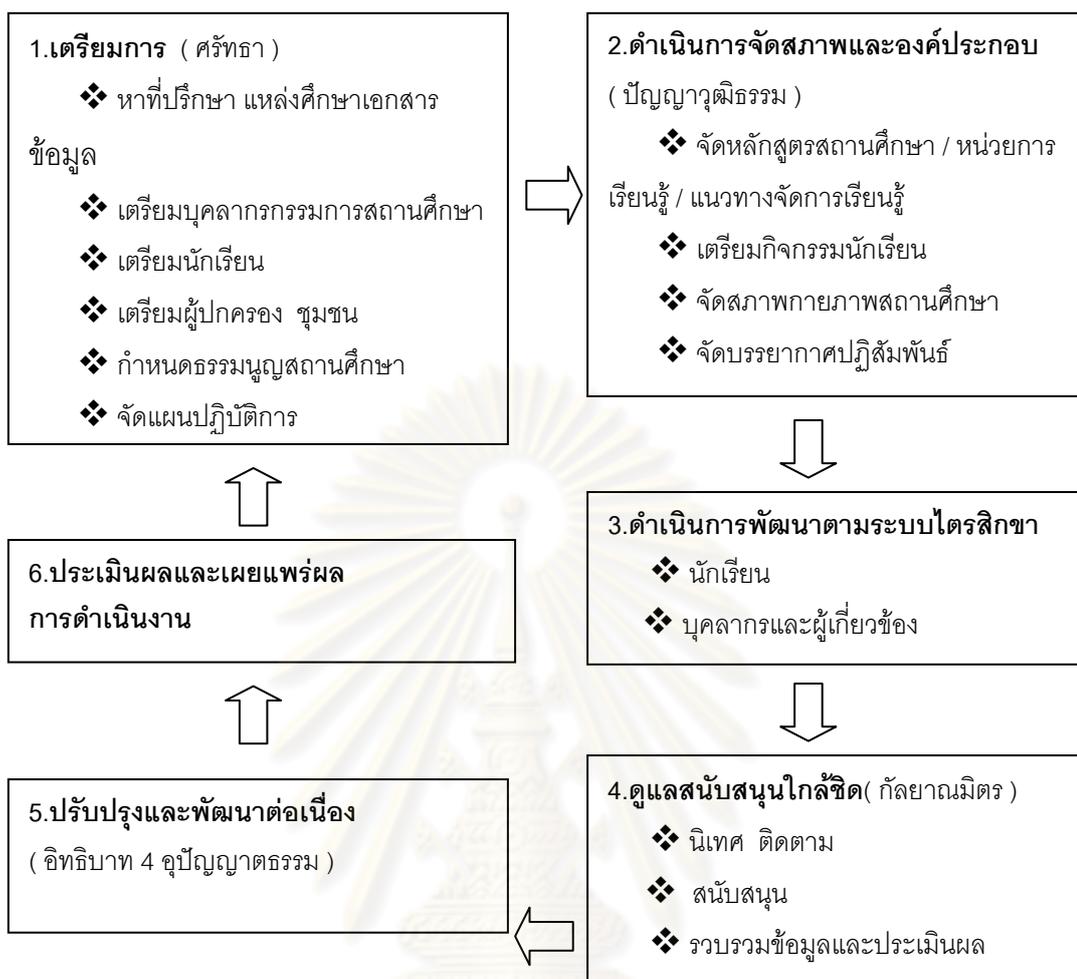
ขั้นที่ 3 การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การพัฒนามีเป้าหมายคือนักเรียนของสถานศึกษา โดยพัฒนาตามหลักไตรสิกขาในลักษณะบูรณาการทั้งกิจกรรม การเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิต อันส่งเสริมการกิน อยู่ ดี ฟัง ให้เป็น เป้าหมายการพัฒนา ต้องมีความชัดเจนในการพัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต เพื่อนำมาสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

ขั้นที่ 4 การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญที่ส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ โดยลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร มีความปรารถนาดีต่อกัน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้คือ การนิเทศติดตาม เพื่อดูผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะแก่ผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนทางทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือ เพื่อช่วยให้ดำเนินการให้เป็นไปอย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและประเมินผลระหว่างดำเนินการ

ขั้นที่ 5 การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของการกำหนดระบบบริหารจัดการ เพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณากำหนดแนวทางปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้กิจกรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ การมีอิทธิบาท 4 และ อุดมปัญญาธรรม 2

ขั้นที่ 6 การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื้อถือได้ มีข้อมูลชัดเจน สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนดำเนินการต่อไป รวมถึงระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารงานของสถานศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2.5 ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2546

ข. การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

1. หลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

หลักของการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธมี 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก คือ มีการบูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ ปฏิบัติจริงที่ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การรู้ เข้าใจ ความจริง ประการที่สอง คือ ต้องจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และประการที่สาม คือ ต้องเกิดจากการประสานความร่วมมือกับ วัด/คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

2. หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

หลักธรรมสำคัญที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ ปรัตตัญญู (ตามหลักกัลยาณมิตรตา) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และปัญญาคุณธรรม

3. หลักการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธมีองค์ประกอบเหมือนโรงเรียนประเภทอื่นทั่วไป คือ หลักสูตรสถานศึกษา ผู้สอน และกระบวนการเรียนรู้ แต่มีลักษณะของรายละเอียดต่างกัน ดังนี้

หลักสูตรสถานศึกษา

- มีการสอดแทรกเพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

- เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

- ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

- สอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

ผู้สอน

- เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น อย่างสม่ำเสมอ

- เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทนอดกลั้น และเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

กระบวนการเรียนรู้

- พัฒนาผู้เรียนรอบด้านให้มีความสมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา)

- จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น)

- สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

- เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้จริงของสรรพสิ่ง

ค. กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

1. กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ คือ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด ควรมีการฝึกปฏิบัติสม่ำเสมอ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อมๆ กัน

หลักคิด คือ การศึกษาตามแนวพุทธ ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกชั้นตอนของชีวิตโดยเฉพาะการกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มี

สติสัมปชัญญะ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุบิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ คือ จัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ

1.1 กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การประกวดมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระวิชาพระพุทธศาสนา) กิจกรรมบริหารจัดการเจริญปัญญา การเรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา บรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นต้น

1.2 กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ก่อนเคารพธงชาติ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมนั่งไหว้พื้ในแถวหน้าเสาธง กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาทีก่อนเรียน กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ เป็นต้น

1.3 กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตรบริเวณสนามของโรงเรียน ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม) เยี่ยมเทียนที่วัดหรือโรงเรียน หล่อเทียนพรรษา และร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียน เปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของโรงเรียน (เสียงตามสาย) เป็นต้น

1.4 กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวีเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยา วาจาอ่อนหวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน กิจกรรมอธิษฐานจิตก่อนเรียน กิจกรรมอบรมธรรมะ 5 นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง) กิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเช้าพรรษา เป็นต้น

2. การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถียุทธ

หลักการ คือ ตามที่ปรากฏในพระพุทธานุญาตเกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถียุทธได้ดังนี้

- บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย
- ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น
- ใกล้ชิดกับชุมชน
- สะอาด มีระเบียบ
- ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ
- เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

หลักคิด คือ โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธานุญาตหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ ตัวอย่างเช่น พระองค์ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ 7 พรรษา ณ ได้ต้นหว้าในบรรยากาศที่สงบ ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับได้ต้นไทรและต้นอื่นๆ ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วย เสนาสนวัตราและเสนาสนะชั้นสูงกะ ทรงกำหนดความเหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม 7 ประการ คือ สัปปายะ 7 ส่วนแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2539–2550: โรงเรียนในอุดมคติได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย รวมทั้งการจัดโรงเรียนให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฟูน ไร่กล้วย ไร่ผลไม้และไม่มีมุมอับ

หลักทำ คือ จัดให้มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือ พระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธานุญาต มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่สะอาด เป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีพะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธานุญาต ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ

บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน มีสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียน และชุมชนตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข ปลูกฝังคุณลักษณะ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โรงเรียนต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถิพุทธ ต้องเกิดจากความ ร่วมมือร่วมใจของทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี และความรับผิดชอบ

ง. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง

หลักการ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนา ผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้บรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนต้องพัฒนาตามหลักไตรสิกขา เป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถิพุทธ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

หลักคิด คือ การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควรมี รูปแบบและวิธีการหลากหลาย โดยต้องเหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทาง สำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรคือ การปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้บริหารควรเป็นผู้นำ ในการพัฒนาและการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

หลักทำ คือ แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น วิเคราะห์สภาวะธรรม และลักษณะ ของบุคลากร ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้ เห็นความสำเร็จในรูปธรรม และกิจกรรมพัฒนาจิต ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจน เป็นแบบอย่างได้ ลักษณะแนวกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น การจัดอบรมใหญ่ประจำปี จัดการ พัฒนาจิตเจริญปัญญาย่อยรายสัปดาห์หรือรายเดือน จัดกลุ่มสนทนาธรรม จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติ ธรรมในโอกาสวันสำคัญ จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่างๆ ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเองด้วยการจัดห้องสมุดและสื่อให้ยืมหรือใช้ศึกษา จัดห้องวิปัสสนา ส่งเสริม การถือศีล 5 เป็นวิถีชีวิต ส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสงบอารมณ์ (วิปัสสนา)

คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา มี ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ละเลิกอบายมุข ถือศีล 5 เป็นนิจ มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและ ดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี สำหรับครูอาจารย์และ บุคลากร ต้องมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ละเลิกอบายมุข ถือศีล 5 เป็นนิจ มีอุดมการณ์ที่จะ พัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

จ. การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

หลักการ คือ โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักคิด คือ โรงเรียนวิถีพุทธต้องพยายามพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน ทั้งนี้โรงเรียนวิถีพุทธ ต้องมีการบริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่างๆ แก่ชุมชนสังคม ด้วยเมตตาธรรมและเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญอกงามและสันติสุข

หลักทำ คือ โรงเรียนอาจพิจารณากำหนดการดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกิริยาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจน พร้อมทั้งที่โรงเรียนวิถีพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม รับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคมด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างกิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์ เช่น

- โรงเรียน บ้าน วัดและชุมชน ดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่ เป็นต้น

- โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า เป็นต้น

- โรงเรียนต้องเป็นโรงเรียนของชุมชน โดยเปิดโรงเรียนต้อนรับผู้ปกครองและคนในชุมชนตลอดเวลา(open house) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

- เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการวิชาชีพ เช่น การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของโรงเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมาขาย โดยให้

นักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ เป็นต้น

- ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ เช่น เชิญพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชน ในวันหยุดมีการจัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

- จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศโดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว เป็นต้น

- เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว เป็นต้น

- ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน วารสาร เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน เป็นต้น

- ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของโรงเรียนและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

3) ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) ได้กำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธขึ้น เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและเพิ่มมาตรฐานของโครงการ

ก. แนวคิดหลักการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเสริมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนควบคู่กับการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม มีการเปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศเป็นจุดรับสมัคร รวมทั้งเป็นหน่วยประสานงานและส่งเสริมการพัฒนา มีผลให้สถานศึกษาจากทุกสังกัดสนใจและสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจำนวนมาก กระทรวงศึกษาธิการจัดทำเอกสารแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเป็นแนวทางแก่โรงเรียนในการประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม

นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังได้จัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นโดยยึดการวิเคราะห์จากเอกสารแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเป็นหลัก และได้รับการตรวจพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายคนะ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธนี้เพื่อให้โรงเรียนนำไปเป็นเครื่องมือในการทบทวนและพัฒนาตนเองได้อย่างมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น และผู้เกี่ยวข้องทุกระดับสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการนิเทศ

ติดตาม หรือประเมินผลการพัฒนา ซึ่งคาดหวังว่าตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธจะช่วยให้การดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในทุกกระดับ ให้เป็นไปตามหลักการที่เหมาะสม และเป็นแนวทางเดียวกัน

ข. ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า(input) ปัจจัยกระบวนการ (process) ปัจจัยผลผลิต (output) ปัจจัยผลกระทบ (impact) ในแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input)

ปัจจัยนำเข้า คือ สิ่งที่โรงเรียนใส่เข้าไปเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินการ โดยกำหนดเฉพาะปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลัก และส่งผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียนและงานโรงเรียนวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนา ซึ่งมีจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน มาตรฐานด้านปัจจัยที่ต้องการคือ “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา”

ตารางที่ 2.2 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (input)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.บุ ค ล า ก ร มี คุณลักษณะที่ดี	1.1 ผู้บริหาร	1. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ 3. มีความซื่อสัตย์ จริ่งใจในการทำงาน 4. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและ ศรัทธาในพระพุทธานุภาพ
	1.2 ครู	1. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่ง พัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลัก ไตรสิกขา 3. รู้ และเข้าใจหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
2.การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีระบบ	2.1 ระบบบริหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ 2. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร) มีส่วนร่วม 3. ปกป้องศรัทธาสรางเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้อง 4. ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน 5. มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง 6. มีระบบตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	2.2 หลักสูตรสถานศึกษา	มีหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระ
3.กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ	3.1 สภาพแวดล้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียนเหมาะสม 2. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน 3. สภาพโรงเรียนโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบร่มรื่น เรียบง่าย ไกล่ฉธรรมชาติ 4. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งแวดล้อม อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

2. ด้านกระบวนการ (Process)

ด้านกระบวนการ คือ วิธีที่ครูอาจารย์ดำเนินการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขา มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด คือ “โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต”

ตารางที่ 2.3 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (process)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	1.1 กระบวนการจัดการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิต ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จัดกิจกรรมบริหารจัดการปัญหาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน
	1.2 การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ นิมนต์พระสงฆ์หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
	1.3 การวัดประเมินผล	มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายครอบคลุมหลักภาวนา 4 (กาย ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง
2. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	2.1 บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริม “การสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”	<ol style="list-style-type: none"> ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อม ถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ
3. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	3.1 กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน	<ol style="list-style-type: none"> ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผล และได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา) ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	3.2 กิจกรรม พระพุทธศาสนา	1. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เข้าใจเหตุผล 2. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึก และศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ และในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต 3. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

3. ด้านผลผลิต (Output)

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต เป็นการกำหนดผลที่เกิดกับผู้เรียน ซึ่งวิเคราะห์จากหลักภาวะนา 4 คือ มีองค์ประกอบด้านกาย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นผลที่ผู้เรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้ส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิด คือ “ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ภาวะนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข”

ตารางที่ 2.4 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (output)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.นักเรียนพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ (ภาวะนา 4)	1.1 กาย (กายภาพ)	1. บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ 2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย 3. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
	1.2 ศีล (สังคม)	1. มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 2. มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา 3. สามารถพึ่งตนเองได้ ทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต
	1.3 จิต (จิตใจ/อารมณ์)	1. มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ 2. มีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน 3. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร 4. มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	1.4 ปัญญา	1. มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย 2. รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์ – มิใช่ประโยชน์ 3. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ 4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิต และการทำงานได้ด้วย สติปัญญา

4. ด้านผลกระทบ (Outcome/Impact)

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลที่ต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และราชการอื่นๆ การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธอันก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง มาตรฐานด้านผลกระทบที่ประสงค์ให้เกิด คือ “วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับความประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง”

ตารางที่ 2.5 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (outcomes / impact)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ได้รับความประโยชน์จากการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธ	1.1 บ้าน(ชุมชน และผู้ปกครอง	1. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น 2. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น
	1.2 วัด	วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธศาสนามากขึ้น
	1.3 โรงเรียน	โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ)

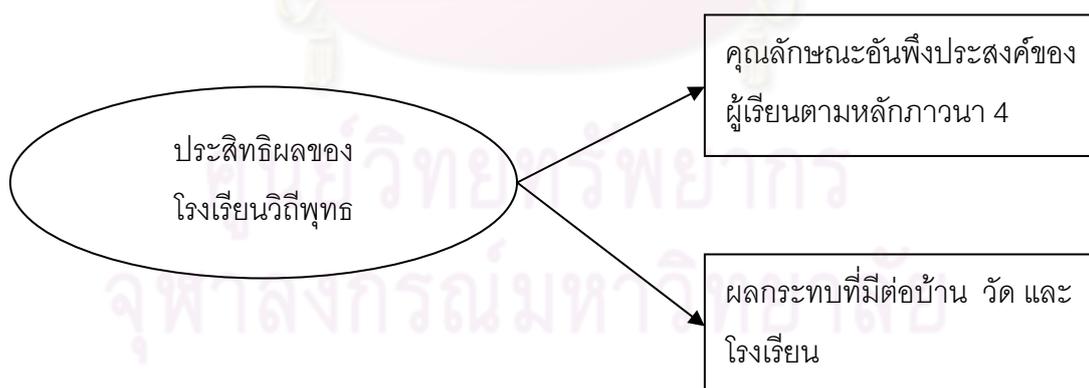
หมายเหตุ สำหรับเกณฑ์ความคาดหวังหรือเกณฑ์การประเมินของตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละด้าน โรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องสามารถกำหนดตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขความพร้อมของสถานศึกษา และสามารถปรับปรุงได้ตามความเหมาะสมของช่วงเวลาและพัฒนาการของสถานศึกษา

2.5 การวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้พื้นฐานแนวความคิดการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยใช้เป้าหมาย (the goal – attainment approach) เป็นรูปแบบในการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีหลักการว่า องค์การทุกองค์การที่จัดตั้งขึ้นย่อมมีจุดมุ่งหมายที่จะให้สำเร็จผลในเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนั้นการวัดประสิทธิผลควรประเมินในแง่ของความสามารถในการทำงานจนบรรลุผลสำเร็จขั้นสุดท้ายได้จริงมากกว่าวิธีการ โดยสามารถวัดได้จากเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ จะพบว่า กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า(input) ปัจจัยกระบวนการ (process) ปัจจัยผลผลิต (output) และปัจจัยผลกระทบ (impact) ซึ่งจากรูปแบบการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยใช้เป้าหมายที่มีหลักการให้ประเมินประสิทธิผลขององค์การจากผลสำเร็จขั้นสุดท้ายมากกว่าวิธีการ ดังนั้นในการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธสามารถวัดได้จากปัจจัยผลผลิต และปัจจัยผลกระทบ เนื่องจากเป็นเป้าหมายขั้นสุดท้ายของโรงเรียนวิถีพุทธ ส่วนปัจจัยนำเข้าและปัจจัยกระบวนการถือเป็นวิธีการ ซึ่งควรจะเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

สรุปได้ว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธสามารถวัดได้จาก 2 ประเด็น คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4 และผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 การวัดประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนทั้งหมด 30 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธจำนวน 10 เรื่อง และงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การจำนวน 20 เรื่อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและการออกแบบการวิจัย ซึ่งรายละเอียดของงานวิจัย มีดังนี้

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธพบว่า มีงานวิจัยจำนวน 10 เรื่อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

โสธรวรภัทร์ ชุนรภัฏชาติ (2546) ศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาการดำเนินงานจัดหลักสูตรและปัญหาการดำเนินงานจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาที่ริเริ่มจัดการศึกษาแนวพุทธและมีผลงานต่อเนื่องจำนวน 6 แห่ง มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ด้านเตรียมการจัดหลักสูตร มีการจัดหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา เอกสารข้อมูล และเตรียมบุคลากรภายในและภายนอก ทั้งนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน มีการกำหนดธรรมนูญสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการ ซึ่งในด้านนี้ไม่พบปัญหา
- 2) ด้านการดำเนินงานจัดหลักสูตร เน้นนำพุทธธรรมมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาให้กิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีการประสานความร่วมมือกับวัดและชุมชน รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในหลักธรรม ซึ่งในด้านนี้ไม่พบปัญหา
- 3) ด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร โดยสอบถามจากฝ่ายวิชาการและครูหัวหน้าของแต่ละกลุ่มสาระ ศึกษาจากแผนการปฏิบัติงาน มีการติดตามประเมินผลตลอดทั้งปี และเผยแพร่ผลการดำเนินงานบุคลากรและชุมชน ซึ่งในด้านนี้ไม่พบปัญหาเช่นกัน

ผกามาศย์ รัชชานาค (2547) ศึกษาการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทยในโรงเรียนวิถีพุทธจังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาแนวทางและผลการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรที่เข้าร่วมอบรมการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย วิธีการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของเชิงคุณภาพใช้การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้เข้าร่วมอบรม และเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามบุคลากรที่เข้าอบรมจำนวน 200 คน และนักเรียนในชุมชนนุญพระพุทธศาสนาจำนวน 500 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ ผลการวิจัยพบว่า 1) เนื้อหาและกิจกรรมการฝึกอบรมแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ ภาคพิธีกรรม ธรรมบรรยาย การฝึกปฏิบัติ การนำไปใช้ในชีวิต

ประจำวัน และการประเมินผล 2) ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยว่ามีผลกระทบต่อประเทศชาติ ทำให้คุณภาพชีวิตของเยาวชนเสื่อมลง ผู้เข้าอบรมจึงมีความเห็นตรงกันว่า ควรมีการพัฒนาด้านศีลธรรมแก่เยาวชนไทย 3) ผู้เข้ารับการอบรมทั้งนักเรียนและบุคลากรมีความเห็นตรงกันในเรื่องของการนำประโยชน์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาหลักการ แนวทาง วิธีการและกระบวนการการจัดการศึกษาการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ และเพื่อศึกษาผลของการจัดการศึกษาการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กลุ่มตัวอย่างเป็นกรณีศึกษา 2 กรณี เป็นโรงเรียนวิถิพุทธที่สังกัดภาครัฐและเอกชนอย่างละ 1 กรณี คือ โรงเรียนสัมมาสิกขาสันตติโคกและโรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ แบบเจาะลึก และการศึกษาเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสร้างข้อสรุป และเสนอด้วยวิธีการบรรยายประกอบคำพูด ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัมมาสิกขาสันตติโคกเน้นการพัฒนาคุณธรรมศีลธรรมผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียน วัดและชุมชน จากการประกอบกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันและกิจกรรมประเพณีประจำปีของชาวอโศก นักเรียนที่ผ่านการศึกษารูปแบบของชาวอโศกจะได้รับการฝึกหัดและพัฒนาด้านศีลธรรมคุณธรรมและงานวิชาชีพ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือเลี้ยงตนเองและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข ผู้ปกครอง นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษามีความพึงพอใจในการจัดการศึกษาของชาวอโศก เพราะช่วยสร้างให้ผู้เรียนมีความเห็นในเรื่องต่างๆถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมีบุคลากรของโรงเรียนวัดและชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้และพัฒนา แต่พบว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาคือ โรงเรียนขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาที่จะดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด และการที่ชุมชนและสังคมภายนอกชุมชนให้ความสนใจวิถีชีวิตของชาวอโศก มีผลทำให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนลดลง ส่วนการนำวิถิพุทธเข้าสู่โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลางเป็นการเริ่มต้นนำพระพุทธศาสนาเข้าสู่โรงเรียนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของไทย โดยเริ่มจากให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวิถิพุทธ ด้วยการบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้ทุกด้านของโรงเรียน โดยมีสถาบันทางศาสนาให้ความร่วมมือในการฝึกอบรมนักเรียน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยมากขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านศีล สมาธิ ปัญญา สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนาให้ซึมซับลงสู่ตัวครูต้องใช้เวลา เพราะแนวคิดและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนามีมิติทั้งด้านกว้างและด้านลึก จึงต้อง

อาศัยบุคลากรที่มีความกลมกลืน ซึ่งในทางปฏิบัติยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

ณัฐกิตติ ศรีสันต์ (2548) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเปรียบเทียบปัญหาตามสถานภาพในการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียนและวุฒิการศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการจำนวน 322 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) ขั้นตอนที่สอง เป็นการศึกษาคงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพระภิกษุและฝ่ายฆราวาสจำนวน 10 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วสรุปประเด็นสำคัญเป็นความถี่และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2) เมื่อเปรียบเทียบตามสถานภาพในการดำรงตำแหน่ง ขนาดโรงเรียนและวุฒิการศึกษาโดยรวมและรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ ต้องพัฒนาบุคลากรครูให้ดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธเพื่อเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน

ณัฐวุฒิ อรุณพานิช (2548) ศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาสภาพและปัญหาของการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารจำนวน 24 คน และครูผู้สอนจำนวน 191 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/FW ขั้นตอนที่สองเป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วทำการแจกแจงความถี่ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธมี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการถือกุศลสัมพันธ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) ปัญหาของการดำเนินงานทั้ง 5 ด้าน ในภาพรวมมีปัญหายุ่งยากอยู่ในระดับปานกลาง 3) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้ 1. ควรระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายเพื่อกำหนดทิศทางการ

พัฒนา 2.ผู้บริหาร บุคลากร และกรรมการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างชัดเจน 3.จัดทำแผนปฏิบัติการ/โครงการทั้งระยะสั้นและระยะยาว 4.กำหนดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ 5.พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักการและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง 6.จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมโดยเชิญพระสงฆ์หรือวิทยากรในท้องถิ่น 7.จัดกิจกรรมประจำวันอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด ฝึกปฏิบัติเป็นนิสัย 8.มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกในพระรัตนตรัย 9.มีกิจกรรมวันสำคัญทั้งในโรงเรียนและในชุมชน 10.ผู้บริหารและบุคลากรเป็นแบบอย่างที่ดี 11.วางแผนพัฒนาบุคลากรโดยการสร้างศรัทธาด้วยวิธีที่เหมาะสม 12.พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจแนวทางการดำเนินงานและปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตร 14.เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา 15.สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

สมคิด โพธิ์จุมพล (2548) ศึกษาการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองฝื่อ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กลุ่มตัวอย่างเป็นคณะครู นักเรียน นักการภารโรง คณะกรรมการสถานศึกษา พระภิกษุสงฆ์และผู้ปกครอง รวมจำนวน 32 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์ภาคสนามจากการบันทึก (fieldnotes) ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านปัจจัย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดี การบริหารจัดการศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นโดยรวมทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน มีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ จัดทำหลักสูตร ปรับปรุงภูมิทัศน์และปรับปรุงกายภาพและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านกระบวนการ สถานศึกษาได้จัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา ร่วมกับพระสงฆ์และชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านผลผลิต โรงเรียนเน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองฝื่อ 14 ประการ

แสงทอง เรืองศิลป์ (2548) ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดไจ้) เป็นการวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน พระสงฆ์ รวมจำนวน 15 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดไจ้) มีการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการโดย

1) ด้านการบริหารจัดการได้เตรียมการศึกษาจากเอกสารต่างๆและปรึกษาพระสงฆ์ที่มีความรู้ มีการเตรียมความพร้อมทั้งบุคลากร นักเรียนและผู้ปกครอง จัดอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงามเหมาะสมกับวิถีพุทธ จัดทำคู่มือแนวทางในการปฏิบัติและได้ปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้ เก็บรวบรวมข้อมูล ประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ต่อไป 2) ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ได้จัดกิจกรรมสอดแทรกวิถีพุทธในกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น 3) ด้านการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธได้จัดกิจกรรมวิถีพุทธรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา 4) ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะของบุคลากร ได้ให้บุคลากรรับการฝึกอบรมปฏิบัติและพัฒนาดตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน 5) ด้านการเกี่ยวคู่สัมพันธ์ ทางโรงเรียนได้ร่วมมือกับวัดและชุมชน เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

มณฑลกาญจน์ ท่องใย (2549) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร 30 คน ครูผู้สอน 30 คน ด้วยการประชุมสัมมนา จากนั้นทำการตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยผู้เชี่ยวชาญ 23 คน ด้วยการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลผลเป็นความถี่ ร้อยละ และความเรียง ส่วนเชิงปริมาณเป็นการหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 377 คน ครูผู้สอน 377 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาสรุปได้ดังนี้ ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน ปรับโครงสร้างให้สอดคล้องกับบริบท ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ราชการและชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้เป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผลอย่างสม่ำเสมอ ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ สามารถสร้างเยาวชนให้มีขันติ อุดมอดกสัน วิริยะอุตสาหะ รู้จักให้ และทำกิจกรรมเป็นหมู่คณะได้

อุทัย รัตนา (2549) ได้ศึกษาความต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของครูผู้บริหาร และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบความต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการวิจัยแบบสำรวจ

(survey research) กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรจากโรงเรียนวิถีพุทธ 107 โรงเรียน ประกอบด้วยครู ผู้บริหาร และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมจำนวน 525 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก 2) ครู ผู้บริหาร และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีเพียงด้านการบริหารจัดการ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านกายภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิรัตน์ จันดากุล (2549) ศึกษาการพัฒนากิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการการพัฒนา กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธของนักเรียน และเพื่อแสวงหาแนวทาง วิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธของนักเรียน เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 78 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ครูผู้สอน 20 คน ผู้ปกครอง 78 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา 5 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยายด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 2 เป็นการเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จนักเรียน 22 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ครูผู้สอน 5 คน ผู้ปกครอง 5 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 2 คน และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus groups) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 3 เป็นการพัฒนาโดยนำแนวทางและวิธีการจากระยะที่ 2 มาดำเนินการ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนสำคัญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำผลการพัฒนาไปเปรียบเทียบกับดัชนีชี้วัดความสำเร็จจากระยะที่ 2 ซึ่งพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของคะแนน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพก่อนการพัฒนานักเรียนมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาน้อยมาก มีเพียงบางกิจกรรมที่โรงเรียนเคยจัดและไม่ต่อเนื่อง 2) แนวทางและวิธีการพัฒนา ทำได้โดยจัดกิจกรรมเข้าค่ายฝึกอบรม เพราะก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง สามารถสร้างความตระหนักในคุณค่าของการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาได้ดี 3) ผลการพัฒนา กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาปรากฏว่า ด้านปฏิริยาตอบสนองต่อสถานที่ หลักสูตร วิทยากร

และระยะเวลา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านการเรียนรู้ทั้งความรู้ เจตคติ และทักษะมีค่าสูงขึ้น ด้านพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของนักเรียน มีวินัย ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความเคารพ มีสมาธิและปัญญาเปลี่ยนไปอยู่ในระดับดี และด้านผลลัพธ์ ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาการบริหารจิตเจริญปัญญาได้หลากหลายวิธี โรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว สามารถถ่ายโยงประสบการณ์สู่โรงเรียนวิถีพุทธกลุ่มอื่นได้

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธจำนวน 10 เรื่องดังกล่าว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้ ประเด็นแรกคือ การวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธมีจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ ไสธรรักษ์ (2546) ฌัญฐกิตติ (2548) ฌัญฐุณี (2548) สมคิด (2548) แสงทอง (2548) มนกาญจน์ (2549) และอุทัย (2549) ประเด็นที่สองคือ การวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธมีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ผกามาศย์ (2547) ปิยะมาศ (2548) และวิริติ (2549) ดังปรากฏในตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

ผู้วิจัย	เรื่อง	กลุ่มตัวอย่าง	เทคนิค/ การเก็บรวบรวมข้อมูล
1. ไสธรรักษ์ ชุนัญญาติ (2546)	การศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ	สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ริเริ่มดำเนินการในการจัดการศึกษาแนวพุทธ 6 แห่ง	การวิจัยเชิงบรรยาย -แบบสัมภาษณ์ -แบบศึกษาเอกสาร
2. ผกามาศย์ รัชนีภาค (2547)	การใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ	การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้เข้าร่วมอบรม การวิจัยเชิงปริมาณ ครู นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ	การวิจัยเชิงคุณภาพ -แบบสัมภาษณ์ การวิจัยเชิงปริมาณ -แบบสอบถาม
3. ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548)	การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ	โรงเรียนวิถีพุทธที่สังกัดภาครัฐและเอกชน อย่างละ 1 กรณี	การวิจัยเชิงคุณภาพ -การสังเกต -การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ -การสัมภาษณ์เจาะลึก -การวิเคราะห์เอกสาร

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

ผู้วิจัย	เรื่อง	กลุ่มตัวอย่าง	เทคนิค/ การเก็บรวบรวมข้อมูล
4.ณัฐกิตติ ศรีสันต์ (2548)	ปัญหาและแนว ทางการพัฒนาการ ดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ ในภาค ตะวันออก	<u>การวิจัยเชิงสำรวจ</u> ผู้บริหารและผู้ช่วยฝ่าย วิชาการ 322 คน <u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายภิกษุ 6 คน ฝ่ายฆราวาส 4 คน	<u>การวิจัยเชิงสำรวจ</u> -แบบสอบถาม <u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> -แบบสัมภาษณ์
5.ณัฐวุฒิ อรุณพานิช (2548)	การศึกษาการ ดำเนินงานของ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดกำแพงเพชร เขต 1	<u>การวิจัยเชิงปริมาณ</u> ผู้บริหาร 24 คน ครูผู้สอน 191 คน <u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> ผู้เชี่ยวชาญ 17 คน	<u>การวิจัยเชิงปริมาณ</u> -แบบสอบถาม <u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> -แบบสัมภาษณ์
6.สมคิด โพธิ์จุมพล (2548)	การบริหารจัดการ ศึกษาในโรงเรียน วิถีพุทธ: กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านหนอง ฝื่อ หนองคายเขต 1	ครู นักเรียน นักการภารโรง คณะกรรมการ สถานศึกษา พระภิกษุ และผู้ปกครอง 32 คน	<u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> -การสังเกต -การสัมภาษณ์ -การศึกษาเอกสาร
7.แสงทอง เรืองศิลป์ (2548)	การศึกษาสภาพการ ดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษา ร.ร.ไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง)	ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน คณะกรรมการ สถานักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา พระภิกษุรวม 15 คน	<u>การวิจัยแบบกรณีศึกษา</u> -การสังเกต -การสัมภาษณ์ -การศึกษาเอกสาร
8.มนกัญจน์ ทองใย (2549)	การพัฒนารูปแบบ การบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของ สถานศึกษาชั้น พื้นฐาน	<u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> ผู้บริหาร 30 คน ครูผู้สอน 30 คน ผู้เชี่ยวชาญ 23 คน <u>การวิจัยเชิงปริมาณ</u> ผู้บริหารและครู 754 คน	<u>การวิจัยเชิงคุณภาพ</u> -การศึกษาเอกสาร -การสัมภาษณ์ <u>การวิจัยเชิงปริมาณ</u> -แบบสอบถาม

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

ผู้วิจัย	เรื่อง	กลุ่มตัวอย่าง	เทคนิค/ การเก็บรวบรวมข้อมูล
9.อุทัย รัตนา (2549)	ความต้องการให้ ชุมชนมีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษา ของ ครู ผู้บริหาร และประธานคณะ กรรมการสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนวิถิพุทธ มหาสารคาม เขต 1	ครูผู้สอน ผู้บริหาร และ ประธานคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนวิถิพุทธ รวม 525 คน	<u>การวิจัยแบบสำรวจ</u> -แบบสอบถาม
10.วิริติ จันดากุล (2549)	การพัฒนากิจกรรม บริหารจิตเจริญ ปัญญาโรงเรียน วิถิพุทธของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนไทยรัฐ วิทยา 1 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.ลพบุรี	<u>ระยะที่ 1</u> นักเรียน 78 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ครูผู้สอน 20 คน ผู้ปกครอง 78 คน กรรมการสถานศึกษา 5 คน <u>ระยะที่ 2</u> นักเรียน 22 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ครูผู้สอน 5 คน ผู้ปกครอง 5 คน กรรมการสถานศึกษา 2 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน <u>ระยะที่ 3</u> ทุกฝ่าย	<u>การวิจัยปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม (PAR)</u> <u>ระยะที่ 1</u> -แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์ <u>ระยะที่ 2</u> -การประชุมกลุ่ม (Focus Group) <u>ระยะที่ 3</u> -ร่วมกันพัฒนา

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธน้อยมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะศึกษาเฉพาะแต่ละบริบทหรือแต่ละพื้นที่ เนื่องจากการจัดการศึกษาตามแบบโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 และมีจำนวนสถานศึกษาสมัครเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธทั่วประเทศจำนวน 21,764 โรงเรียน แต่ยังไม่มียงานวิจัยใดที่ศึกษาถึงระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยในประเด็นดังกล่าว โดยเลือกศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธทุกภูมิภาคเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั้งประเทศ อีกทั้งผู้วิจัยยังคาดว่าโรงเรียนวิถีพุทธที่มีบริบทแตกต่างกันน่าจะมีระดับประสิทธิผลต่างกันด้วย เนื่องจางานวิจัยของรัตนา ตั้งศิริชัยพงษ์ (2532) พบว่า สถานศึกษาที่มีขนาดและที่ตั้งต่างกันจะมีทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอน และประสิทธิภาพการบริหารงานแตกต่างกันด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน

นอกจากนั้นสถานศึกษาจะทำหน้าที่ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน สถานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายแตกต่างกันย่อมมีการจัดระบบสังคมภายในสถาบันที่หลากหลายไป ทำให้มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลย่อมต่างกันด้วย (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2534) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น จากงานวิจัยที่ได้ศึกษาพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมทั่วประเทศ และใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลขององค์กร

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลขององค์กร จำนวน 20 เรื่อง ดังต่อไปนี้

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2532) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสัมฤทธิ์ผลของโรงเรียนเอกชน กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลสูงและต่ำอย่างละ 1 โรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ 23 คนด้วยแบบสอบถาม โดยประยุกต์ใช้เทคนิค EDFR วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยฐาน และฐานนิยม ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทั้งสองแห่งมีความแตกต่างกันในเรื่องความพร้อมของอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์การเรียน โดยเฉพาะระบบการบริหารของโรงเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลสูงจะมีการบริหารที่เป็นระบบ มีการติดตามผลและตรวจสอบคำสั่ง มีการตรวจบันทึกการสอน และติดตามผลการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ มีแผนการปฏิบัติงานเป็นปฏิทิน และ

ประชุมครูอย่างต่อเนื่อง ด้านเกี่ยวกับครูพบว่า ครูในโรงเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลสูงส่วนใหญ่มีวุฒิ การศึกษาระดับปริญญาตรี สอนตรงตามสาขาที่เรียนมา ได้เงินเดือนตรงตามวุฒิ และโรงเรียนมี โอกาสคัดเลือกครูตามที่ต้องการ ด้านนักเรียนและผู้ปกครองพบว่า นักเรียนในโรงเรียนที่มี สัมฤทธิ์ผลสูงมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ผู้ปกครองคาดหวังให้นักเรียนเรียนต่อใน ระดับสูง นอกจากนั้นยังพบว่า การบริหารงานบุคลากรเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ผลของ การศึกษาเอกชนทั่วไป ส่วนปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของการศึกษาเอกชนใน อนาคต ได้แก่ การบริหาร และการพัฒนาสถานศึกษาในทุกๆด้าน

จุไรรัตน์ สุครุ่ง (2538) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการใน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนที่ได้รับรางวัล พระราชทานในกรุงเทพมหานคร ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่าย วิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสังเกต และแบบศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน ประกอบด้วย ความพร้อมของอาคารสถานที่ ความ พร้อมของวัสดุอุปกรณ์ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางวิชาการ 2) ด้านผู้บริหาร ประกอบด้วย ประสิทธิภาพและระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียน ความรู้เรื่องการบริหารงานวิชาการ การ นิเทศติดตามผล การสร้างขวัญและกำลังใจ 3) ด้านครู ประกอบด้วย วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ ในการสอน ทักษะติดต่อวิชาชีพครู การได้รับการอบรม ความรู้เรื่องหลักสูตรและการสอน การ จัดการเรียนการสอน การใช้เวลาของครู ความร่วมมือระหว่างครู และ 4) ด้านผู้ปกครอง ประกอบด้วย การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง การสนับสนุนช่วยเหลือของสมาคมผู้ปกครอง และครู

บุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก วัดอุปสงฆ์คือ เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลและ ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ และเพื่อทำนายประสิทธิผลการจัดการศึกษาด้วยตัวแปรปัจจัย ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน 40 คน และครู 309 คนของโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาในนครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ จำนวน 20 โรงเรียน มีการ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม 2 ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน สหสัมพันธ์พหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแต่ละขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียน เอกชนคาทอลิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ พฤติกรรม ผู้นำด้านกิจสัมพันธ์และมิตรสัมพันธ์ ปัจจัยด้านครู ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม

ความสามัคคี ความพึงพอใจ และปัจจัยด้านนักเรียน ได้แก่ พฤติกรรมการเรียน สังคม และการเรียนพิเศษ นอกจากนี้ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ พฤติกรรมผู้นำด้านกิจสัมพันธ์และมิตรสัมพันธ์ ปัจจัยด้านครู ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ความสามัคคี และปัจจัยด้านนักเรียน ได้แก่ พฤติกรรมด้านสังคมกับกลุ่มเพื่อน เป็นตัวทำนายประสิทธิผลการจัดการศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (2540) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีการดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวคิดของ Richard M. Steers ที่แบ่งปัจจัยออกเป็น 4 ด้าน คือ ลักษณะของสภาพแวดล้อม ลักษณะของบุคคลในองค์การ ลักษณะขององค์การ และนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างเป็นศึกษานิเทศก์ จำนวน 403 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เส้นทาง (path analysis) ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรทุกตัวในแบบจำลองมีอำนาจในการอธิบายประสิทธิผลองค์การของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา โดยมีขนาดอิทธิพลรวมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ประสิทธิภาพการติดต่อสื่อสาร วัฒนธรรมองค์การ สภาพการใช้เทคโนโลยีในองค์การ สภาพด้านการเมือง คุณลักษณะผู้นำของหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ การบริหารเปลี่ยนแปลง การกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ การบริหารงานบุคคล โครงสร้างองค์การ ความสามารถในการแสวงหาทรัพยากร สภาพเศรษฐกิจสังคม ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ และบรรยากาศองค์การ โดยตัวแปรทุกตัวในแบบจำลองมีความสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของประสิทธิผลองค์การได้ร้อยละ 34

ฐานันดร อากาศโชติ (2543) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนตามนโยบายของรัฐในโครงการโรงเรียนสีขาว กรมสามัญศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 350 โรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์พหุคูณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรทั้ง 16 ตัวแปร ได้แก่ ขนาดโรงเรียน จำนวนบุคลากร การบริหารแบบมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บริหาร รายได้เฉลี่ยของผู้ปกครองในชุมชน ระดับการศึกษาของผู้ปกครองในชุมชน ความรุนแรงของปัญหา ความต้องการโครงการของชุมชน การติดต่อสื่อสารภายในหน่วยงาน การติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงาน การลงโทษ การจูงใจ การสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน การสนับสนุนของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ทัศนคติต่อโครงการ และแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ร้อยละ 34.4 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .587 ตัวแปรทำนายที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยอย่างมีนัยสำคัญและมีค่าเป็นบวกมี 3 ตัวแปร ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานและผู้บริหาร การติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงาน ระดับการศึกษาของผู้ปกครองใน

ชุมชน ตัวแปรทำนายที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยอย่างมีนัยสำคัญและมีค่าเป็นลบมี 1 ตัวแปร ได้แก่ ทักษะคิดต่อโครงการโรงเรียนสีขาว

สุทธิพงศ์ ยงศ์กมล (2543) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 22 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม 3 รอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และฐานนิยม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนมี 12 ด้าน รายการสำคัญที่สุดของปัจจัยแต่ละด้านมีดังนี้ 1) โครงสร้างองค์การ: การกำหนดบทบาทหน้าที่และการประสานงาน 2) เทคโนโลยีองค์การ: เทคโนโลยีเพื่อการดำเนินงานและประสานงาน 3) วัฒนธรรมองค์การ: การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการอบรมบุคลากร 4) บรรยากาศองค์การ: การทำงานเป็นทีมสัมพันธ์ 5) การรับรู้ของบุคลากร: การรับรู้บทบาทหน้าที่และกฎระเบียบ 6) ทักษะคิดและค่านิยมของบุคลากร: ความมุ่งมั่นจริงจังต่อความสำเร็จของงานและความพึงพอใจงาน 7) บุคลิกภาพของบุคลากร: บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับหน้าที่ 8) การเรียนรู้ของบุคลากร: กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 9) การจูงใจของบุคลากร: การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละคน 10) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์: ความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายกับทรัพยากร 11) การกำหนดกลยุทธ์: การจัดทำวัตถุประสงค์ทั้งในส่วนที่ใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้อย่างสอดคล้องกับเป้าหมายโรงเรียน 12) การปฏิบัติตามกลยุทธ์: การเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและการกำกับติดตามตรวจสอบการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์ ทุกรายการผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ส่งผลต่อประสิทธิผลระดับมากและมากที่สุด ยกเว้นปัจจัยด้านบุคลิกภาพของบุคลากรเท่านั้นที่ไม่มีรายการใดส่งผลต่อประสิทธิผลในระดับมากที่สุด

ปริญญา พิมานแมน (2544) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในเขตการศึกษา 2 วัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเพื่อศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ และเพื่อค้นหาปัจจัยที่ใช้เป็นตัวพยากรณ์ที่ดีในการทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในเขตการศึกษา 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นครูจำนวน 296 คน จาก 35 โรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหาร ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้บริหาร และพฤติกรรมการบริหาร ปัจจัยเกี่ยวกับครู ประกอบด้วย คุณลักษณะของครู ความพึงพอใจในงาน และคุณภาพการสอน ปัจจัยเกี่ยวกับนักเรียน ประกอบด้วย การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ปกครอง และพฤติกรรมการเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน วัฒนธรรมโรงเรียน การบริหารงานในโรงเรียน พบว่าส่งผลในระดับมากทุกด้าน 2) ปัจจัยต่างๆมีความสัมพันธ์กันทางบวกค่อนข้างสูง 3) ปัจจัยพยากรณ์ได้แก่ การบริหารงานโรงเรียน ความพึงพอใจในงาน คุณลักษณะของผู้บริหาร การส่งเสริมการเรียนของผู้ปกครอง คุณภาพการสอน พฤติกรรมการเรียน พฤติกรรมการบริหาร คุณลักษณะของครู โดยมีค่าพยากรณ์เท่ากับร้อยละ 85

พรทิพย์ สระบงกช (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการศึกษากับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์คุณภาพการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการครูของโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 384 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สหสัมพันธ์อย่างง่าย และวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยด้านครู ด้านผู้บริหาร ด้านทรัพยากร ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านชุมชนส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยด้านครู ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร ด้านทรัพยากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านชุมชน มีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านผู้บริหาร และด้านทรัพยากร เป็นตัวพยากรณ์คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอำนาจการพยากรณ์เท่ากับ ร้อยละ 36.40

ปิยะธิดา ทองอร่าม (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญ: การวิเคราะห์พหุระดับด้วยโมเดลเชิงเส้นตรงระดับลดหลั่น วัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาปัจจัยระดับโรงเรียนและระดับจังหวัดที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญ กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการประกันคุณภาพการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 493 โรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหารและครูในหมวดคณิตศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบใส่ตัวแปรทั้งหมด (enter multiple regression analysis) และวิเคราะห์ด้วยโมเดลเชิงเส้นตรงระดับลดหลั่นด้วยโปรแกรม HLM ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยระดับโรงเรียนได้แก่ สัดส่วนนักเรียนต่อครู สัดส่วนนักเรียนต่อห้องเรียน ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ส่วนปัจจัยระดับจังหวัดได้แก่ ค่าเฉลี่ยปริมาณการให้คำแนะนำทางวิชาการจากหน่วยศึกษานิเทศก์ของจังหวัด ค่าเฉลี่ยงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัด

ภัทรพล มหาพันธ์ (2545) ได้ศึกษาประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งในสภาพปัจจุบันและสภาพอนาคต เพื่อสร้างแบบจำลองความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยต่างๆ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคต กลุ่มตัวอย่างเป็นคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้จำนวน 26 ศูนย์ แบ่งเป็นศูนย์ดีเด่นและศูนย์ทั่วไป ภูมิภาคละ 13 ศูนย์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม แบบการสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์วิถีทิพ (path analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งในสภาพปัจจุบันและสภาพอนาคต ได้แก่ การรับรู้บทบาทด้านการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน และความผูกพันต่อองค์กร 2) โมเดลสมการโครงสร้างของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่นและสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั่วไปมีความสอดคล้องกลมกลืน โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง ได้แก่ ความผูกพันต่อองค์กร และพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ซึ่งมีปัจจัยทางอ้อมที่มีส่งผลต่อปัจจัยทางตรง ได้แก่ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การรับรู้บทบาทด้านการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน นอกจากนี้มีปัจจัยที่แตกต่างกันระหว่างโมเดลสมการโครงสร้างในสภาพปัจจุบันและสภาพอนาคต ได้แก่ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และระดับการศึกษาของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 3) จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่นมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และบุคลากรของศูนย์มีอุดมการณ์และอุทิศตนเพื่อการศึกษา แต่สภาพการดำเนินงานยังเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะขาดแคลนงบประมาณ 4) อนาคตของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรมีการถ่ายโอนอำนาจการดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล อบต. เพื่อให้มีงบประมาณเป็นของตนเอง ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการศึกษาสนองต่อความต้องการของประชาชน มีความหลากหลายสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วม มีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนตามสภาพแวดล้อมของชุมชน

อุทัยวรรณ โชชีน (2546) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อศึกษาบรรยากาศขององค์กรของโรงเรียน เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนและเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างเป็นครูจำนวน 377 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนมาตรฐานที่ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิจัยในชั้นเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) บรรยากาศ

องค์การเป็นแบบรวมอำนาจ 3) ประสิทธิภาพของโรงเรียนจำแนกตามขนาดและประสบการณ์สอน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 4) มิติแบบอย่าง การวิจัยในชั้นเรียน มิติทางเงิน มิติขวัญ มิติมุ่งผลงานสามารถใช้เป็นตัวพยากรณ์ประสิทธิภาพของโรงเรียนได้ โดยมีค่าอำนาจพยากรณ์ ร้อยละ 51

ปิติชาย ต้นปิติ (2547) ได้วิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากทั่วประเทศ 840 โรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ ผลการวิจัยพบว่าสถานศึกษามีความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย ความสามารถในการบูรณาการ และความสามารถในการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การจำนวน 12 ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 78 ดังนี้ ระบบย่อยการจัดการ (การควบคุม) ระบบย่อยการจัดการ (การนำเข้า) ระบบย่อยเทคโนโลยี ระบบย่อยการจัดการ (การจัดองค์การ) การจัดทำหลักสูตร ความร่วมมือจากชุมชน ความสามารถของนักเรียน ระบบย่อยโครงสร้าง ความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ ระบบย่อยจิตสังคม ความสามารถของผู้บริหาร และระบบย่อยเป้าหมาย

จีรวรรณ ขรภูมิ (2549) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชนคาทอลิก สังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 302 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชนคาทอลิก สังฆมณฑลสุราษฎร์ธานีอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ปัจจัยโรงเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อม และการบริหารงาน ปัจจัยผู้บริหาร ได้แก่ พฤติกรรมผู้นำ และวิสัยทัศน์ ปัจจัยครู ได้แก่ คุณภาพการสอน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคม และปัจจัยนักเรียน ได้แก่ พฤติกรรมด้านการเรียน และพฤติกรรมด้านสังคมกับกลุ่มเพื่อน โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 70.70

Ruhl (1986) ได้วิจัยศึกษาปัจจัยที่ช่วยพัฒนาโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ พบว่าความคาดหวังในความสำเร็จของงาน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร บรรยากาศโรงเรียน เป้าหมายทางวิชาการของโรงเรียน และโปรแกรมการประเมิน เป็นปัจจัยที่ช่วยพัฒนาโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จได้

Duke (1987 อ้างถึงใน สุทธิพงศ์ ยงค์มกล, 2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลมีลักษณะที่สำคัญ 7 ประการ ได้แก่ มีการนิเทศและ

พัฒนาครูตามศักยภาพของแต่ละคน มีการประเมินผลครูตามแนวนโยบาย มีการจัดการเรียนการสอนและสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศของความเป็นเลิศ มีการจัดทรัพยากรตามลำดับความสำคัญและความจำเป็น มีการควบคุมคุณภาพด้วยการประเมินอย่างต่อเนื่อง มีการประสานงานในระบบแมทริก และให้มีการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม

Reid และคณะ (1988 อ้างถึงใน ปิติชาย ต้นปิติ, 2547) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ ด้านการบริหารงาน ด้านสภาพแวดล้อม ด้านครู ด้านผู้บริหาร และด้านโรงเรียน

Chrispeels และ Ann (1990 อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ ยงค์มด, 2543) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนระดับประถมศึกษา 8 แห่ง โดยทำการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนทั้ง 8 แห่ง ซึ่งเป็นการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ วัฒนธรรมในโรงเรียน หลักสูตรและการสอน โครงสร้างขององค์กร และภาวะผู้นำของผู้บริหาร เป็นการศึกษาระยะเวลา 5 ปี มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) การเปิดโอกาสให้คณะกรรมการหลักสูตรและครูได้ทำงานร่วมกันมีความจำเป็นสำหรับการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน 2) โรงเรียนที่จะมีประสิทธิผลได้ต้องมีครูใหญ่หรือผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ 3) ต้องมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรที่ดี

Donohue (1995) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนคาทอลิก ระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนคาทอลิกระดับประถมศึกษาจำนวน 619 โรงเรียน ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจำนวน 87 ข้อ และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนคาทอลิกระดับประถมศึกษาประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียน สถานที่ตั้ง การสนับสนุนของรัฐ เงินเดือนของครู และวุฒิการศึกษาของครู

Steer (1997) นักวิชาการที่มีชื่อเสียงเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับองค์กร ได้ศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กร โดยจำแนกด้วยตัวแปรออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 12 ตัวแปรย่อยคือ 1) ด้านลักษณะขององค์กร ได้แก่ โครงสร้างขององค์กร เทคโนโลยีองค์กร 2) ด้านลักษณะของสภาพแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร บรรยากาศองค์กร 3) ด้านลักษณะของบุคลากรในองค์กร ได้แก่ การรับรู้บทบาท ทัศนคติและค่านิยม บุคลิกภาพ การเรียนรู้ การจูงใจ และ 4) ด้านนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ การกำหนดเชิงกลยุทธ์ การปฏิบัติตามกลยุทธ์

Townsend (1997) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย และใน 7 รัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า

สิ่งที่จะทำให้โรงเรียนเกิดประสิทธิผลที่ดีคือ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียนชัดเจน บุคลากร ต้องมีคุณภาพและมีความเชี่ยวชาญทางวิชาการ ผู้บริหารของสถานศึกษามีความเป็นผู้นำ โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และมีบรรยากาศที่ดีต่อการเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ จำนวน 20 เรื่อง พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีการวิเคราะห์ตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สถิติอย่างง่าย ทำให้ยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น มีข้อตกลงเบื้องต้นที่ไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ไม่สามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมได้ ตรวจสอบอิทธิพลย้อนกลับไม่ได้ เป็นต้น ปัญหาต่างๆดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ โดยใช้การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (path analysis) ด้วยโปรแกรมลิสเรล (LISREL) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สถิติขั้นสูง ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (path analysis) ด้วยโปรแกรมลิสเรล (LISREL) ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

จากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ ผู้วิจัยได้นำตัวแปรจากงานวิจัยเหล่านี้มาใช้ในการกำหนดเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก สรุปผลการสังเคราะห์ดังตารางที่ 2.7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.7 ตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิฑูรท์

ตัวแปร	ชื่อผู้วิจัย/ปีที่ทำ																รวม				
	จุมพล (2532)	จุไรรัตน์ (2538)	บุญเรือน (2538)	ประเสริฐ (2540)	สุภานันต์ (2543)	สุทธิพงษ์ (2543)	ปริญดา (2544)	พรทิพย์ (2544)	ปิยะธิดา (2545)	ภัทรพล (2545)	อุทัยวรรณ (2546)	ปิติชาย (2547)	จีวรรณ (2549)	Ruhl (1986)	Duke (1987)	Reid และคณะ (1988)		Chrispeels และ Ann (1990)	Donohue (1995)	Steer (1997)	Townsend (1997)
ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา																					
ขนาดโรงเรียน					/													/			1
สถานที่ตั้ง																		/			1
อาคารสถานที่	/	/					/														3
สภาพแวดล้อม		/					/					/			/					/	5*
ความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์	/	/						/			/										4*
ทรัพยากร/งบประมาณ				/			/							/							3
การใช้เทคโนโลยี				/							/								/		3
จำนวนนักเรียน									/												1
จำนวนบุคลากร/ อัตราครู: ห้อง: นักเรียน				/	/			/													3
จำนวนงานวิจัยในชั้นเรียน											/										1

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ตัวแปร	ชื่อผู้วิจัย/ปีที่ทำ																		รวม	
	จุมพล (2532)	จุไรรัตน์ (2538)	บุญเรือน (2538)	ประเสริฐ (2540)	ฐานันตร์ (2543)	สุทธิพงษ์ (2543)	ปริญญา (2544)	พรทิพย์ (2544)	ปิยะธิดา (2545)	ภัทรพล (2545)	อุทัยวรรณ (2546)	ปิติชาย (2547)	จิรวรรณ (2549)	Ruhl (1986)	Duke (1987)	Reid และคณะ (1988)	Chrispeels และ Ann (1990)	Donohue (1995)		Steer (1997)
ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ																				
ภาวะผู้นำของผู้บริหาร			/	/			/	/	/	/	/	/	/		/	/			/	12*
ระบบการบริหารงาน	/			/	/		/				/	/			/			/		8*
โครงสร้างองค์การ				/							/							/		3
การกำหนดเป้าหมาย				/							/								/	3
การวางแผนการปฏิบัติงาน	/																			1
การแบ่งงานตามความสามารถของบุคลากร	/					/														2
หลักสูตรและการสอน							/				/									2
การสื่อสารประสานงาน				/	/									/						3
การนิเทศติดตามผล	/	/				/							/	/						5*
วัฒนธรรมองค์การ				/	/	/												/		4*

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ตัวแปร	ชื่อผู้วิจัย/ปีที่ทำ																รวม				
	จุมพล (2532)	จุไรรัตน์ (2538)	บุญเรือน (2538)	ประเสริฐ (2540)	ฐานันตร์ (2543)	สุทธิพงษ์ (2543)	ปริญดา (2544)	พรทิพย์ (2544)	ปิยะธิดา (2545)	ภัทรพล (2545)	อุทัยวรรณ (2546)	ปิติชาย (2547)	จิวรรณ (2549)	Ruhl (1986)	Duke (1987)	Reid และคณะ (1988)		Chrispeels และ Ann (1990)	Donohue (1995)	Steer (1997)	Townsend (1997)
ปัจจัยด้านบุคลากร																					
วุฒิการศึกษา	/	/																/			3
รายได้	/																	/			2
ประสบการณ์		/																			1
การคัดเลือกบุคลากร	/																				1
คุณลักษณะของบุคลากร				/		/															2
บุคลิกภาพของบุคลากร						/													/		2
การเรียนรู้ของบุคลากร						/													/		2
การอบรมพัฒนาบุคลากร		/															/				2
การประชุมบุคลากร	/																				1
ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม		/			/		/			/		/		/		/				/	7*

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ตัวแปร	ชื่อผู้วิจัย/ปีที่ทำ																		รวม	
	จุมพล (2532)	จุไรรัตน์ (2538)	บุญเรือน (2538)	ประเสริฐ (2540)	ฐานันตร์ (2543)	สุทธิพงษ์ (2543)	ปริญดา (2544)	พรทิพย์ (2544)	ปิยะธิดา (2545)	ภัทรพล (2545)	อุทัยวรรณ (2546)	ปิติชาย (2547)	จิวรรณ (2549)	Ruhl (1986)	Duke (1987)	Reid และคณะ (1988)	Chrispeels และ Ann (1990)	Donohue (1995)		Steer (1997)
ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท					/	/	/		/									/		4*
ทัศนคติของบุคลากร		/		/	/										/			/		5*
การใช้เวลาของบุคลากร		/																		1
การได้รับการสนับสนุน			/	/								/								3
ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร		/	/	/	/	/		/		/	/							/		9*
ความคาดหวังในความสำเร็จ													/							1
ความผูกพันต่อองค์กร									/											1
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร/บรรยากาศ		/	/	/	/	/				/			/					/	/	9*
ปัจจัยภายนอก																				
ระดับการศึกษาของคนในชุมชน					/															1
ความต้องการของชุมชน					/															1

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ตัวแปร	ชื่อผู้วิจัย/ปีที่ทำ																		รวม		
	จุมพล (2532)	จุไรรัตน์ (2538)	บุญเรือน (2538)	ประเสริฐ (2540)	ฐานันตร์ (2543)	สุทธิพงษ์ (2543)	ปริญดา (2544)	พรทิพย์ (2544)	ปิยะธิดา (2545)	ภัทรพล (2545)	อุทัยวรรณ (2546)	ปิติชาย (2547)	จิวรรณ (2549)	Ruhl (1986)	Duke (1987)	Reid และคณะ (1988)	Chrispeels และ Ann (1990)	Donohue (1995)		Steer (1997)	Townsend (1997)
ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน		/					/	/				/						/			5*
การสนับสนุนของกลุ่มอิทธิพล					/																1
จำนวนเงิน/งบประมาณบริจาค									/												1
คำแนะนำจากหน่วยงานภายนอก								/	/												2
ความคาดหวังของชุมชน	/																				1
สภาพการเมือง				/																	1
สภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชน	/				/																2

* ตัวแปรที่นำมาใช้ศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากแนวคิดและงานวิจัยที่นำเสนอมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการกำหนดปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกคือ เป็นตัวแปรที่มีงานวิจัยศึกษาพบว่ามีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การตั้งแต่ 4 เรื่องขึ้นไป และเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยนำมาจัดกลุ่มตัวแปรโดยใช้ชื่อที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถศึกษาตัวแปรได้ครอบคลุมทั้งหมด ซึ่งสามารถกำหนดเป็นตัวแปรปัจจัยได้ทั้งสิ้น 12 ตัวแปร ประกอบด้วย

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ สภาพแวดล้อมและความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ
- 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์การ
- 3) ปัจจัยด้านบุคลากร มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร
- 4) ปัจจัยภายนอก มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ในการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ: การวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยหลัก 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพของสถานศึกษา ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยทั้งหมดที่นำมาศึกษาได้มาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดของแต่ละตัวแปรดังนี้

4.1 ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา

ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงลักษณะสภาพของสถานศึกษาที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากภายนอก อันส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวัดจาก สภาพแวดล้อม และความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

1) สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การปลูกฝังเจตคติและค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2539) สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง เพราะมีอิทธิพลต่อสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตใจของบุคลากร จึงต้องมีการจัดการ การวางแผน การแก้ไข และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เรื่องที่ควรคำนึงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ได้แก่ การถ่ายเทอากาศ แสงสว่าง สี และเสียง (บุญช่วย จินดาประพันธ์, 2536)

การเตรียมอาคารสถานที่ที่เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องจัดให้ตรงตามเป้าหมายและหลักการของโรงเรียน โดยจัดให้มีห้องสมุด มุมหนังสือ หรือแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง และควรจัดให้มีบริเวณที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนปฏิบัติ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม สนามกีฬา มีบริการด้านสุขภาพ เช่น น้ำดื่ม ห้องส้วม ห้องพยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังควรจัดอาคารสถานที่และบริเวณทั่วไปให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เพื่อให้ผู้เรียนได้อยู่ใกล้ชิดสภาพแวดล้อมที่ดี อันเป็นการพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่ผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง (กรมวิชาการ, 2534) หลักในการเลือกทำเลที่ตั้งของสถานศึกษาต้องเกิดจากการวางแผนของบุคคลหลายฝ่ายโดยพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้ ลักษณะพื้นที่ ขนาด การคมนาคม และสิ่งแวดล้อม (บุญช่วยจินดาประพันธ์, 2536) นอกจากนั้นมาตรฐานขั้นต่ำของงานสุขศึกษาในสถานศึกษาได้กำหนดว่าสถานศึกษาควรตั้งอยู่ในบริเวณที่ห่างจากสิ่งรบกวนและเหตุรำคาญต่างๆ เช่น เสียงดัง กลิ่น คิว้น และฝุ่นละออง ไม่มีแหล่งเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรมหรืออบายมุข บริเวณโรงเรียนควรมีรั้วโดยรอบ (จุไรรัตน์ สุดรุง, 2538)

กรมวิชาการ (2539) กำหนดว่า สถานศึกษาควรจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ดังนี้

1. สถานที่ ได้แก่ อาคาร โรงอาหาร ห้องน้ำ ห้องเรียน ต้องคำนึงถึงความร่มรื่น สวยงาม เรียบง่ายเป็นธรรมชาติ ความสะอาด ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัย
2. ห้องเรียน ควรจัดที่นั่งให้เหมาะสมกับกิจกรรม และควรมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพื่อช่วยเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้หมุนเวียนที่นั่งกันอยู่อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นควรจัดมุมกิจกรรมในห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างอิสระ รวมถึงจัดป้ายนิเทศที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่างๆ ในบทเรียน ส่วนการจัดวางสื่อและอุปกรณ์ต้องจัดแบบมีเป้าหมาย มีระบบ ระเบียบ สะดวกแก่การใช้งาน

ความพร้อมของอาคารสถานที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินโครงการวิถีพุทธเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ สภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดสภาพทั่วไปภายในบริเวณสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ในด้านความสะอาด ความปลอดภัย ความสงบ และความร่มรื่น รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

2) ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

สื่อ/วัสดุ หมายถึง สื่อการสอน วัสดุครุภัณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในสถานศึกษา สื่อ/วัสดุอุปกรณ์มี 3 ประเภท คือ อุปกรณ์ในห้องเรียน อุปกรณ์ประจำโรงเรียน และอุปกรณ์ในกิจกรรมการเรียนการสอน (จุไรรัตน์ สุดรุง, 2538)

การใช้สื่อและวัสดุในการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมาย (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543) คือ เพื่อสร้างความรู้ที่เป็นรูปธรรม เป็นการนำสิ่งที่เป็นประสบการณ์ตรงจากแหล่งต่างๆมาสู่ห้องเรียน ได้มากขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดแนวคิดและประสบการณ์ตรง เสริมสร้างพื้นฐานความคิดสร้างสรรค์ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังช่วยเร้าความสนใจและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และสามารถจดจำได้ในระยะยาว

สื่อการสอนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดประสิทธิผลต่อการจัดการศึกษา สถานศึกษาควรมีการจัดบริการงานสื่อการสอนทั้งด้านวัสดุ เครื่องมือ โสตทัศนูปกรณ์แก่ครูอาจารย์และนักเรียน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543) กิดานันท์ มลิทอง (2543) กล่าวถึงหลักการใช้สื่อ วัสดุต่างๆในการจัดการศึกษาดังนี้ ต้องใช้สื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ควรพิจารณาความเหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ชนิดของสื่อกับกิจกรรมมีความเหมาะสมกัน เป็นสื่อที่จัดหาได้ในแหล่งท้องถิ่น และสะดวกในการนำมาใช้

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ หมายถึง สื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการศึกษามีความเพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการของผู้ใช้ และเป็นสื่อหรือวัสดุที่ทันสมัย เหมาะสมกับการใช้งาน ทำให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธได้

4.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา อันส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวัดจากภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์การ

1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ผู้บริหารเป็นผู้นำที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์การ ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และต่อส่วนรวม คุณลักษณะด้านผู้นำของผู้บริหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเกิดประสิทธิผลที่ดี เพราะภาระหน้าที่ของผู้บริหารไม่อาจใช้เพียงความรู้ความสามารถอย่างเดียวเท่านั้น คุณลักษณะความเป็นผู้นำจะเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานด้วยผู้บริหารควรมีความคิดริเริ่มใหม่ๆอยู่เสมอ มีความสามารถในการพิจารณาเหตุการณ์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา ควรเป็นผู้รอบรู้อันเป็นที่พึ่งให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีบุคลิกลักษณะและความประพฤติที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตใจกว้าง สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2525)

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำที่สอดคล้องกันดังนี้ McFarland (1979) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลในองค์การ ซึ่งทำให้บุคคลอื่นร่วมมือกันทำงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ Sergiovanni and

Moor (1989) เสนอว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการเกลี้ยกล่อม โน้มน้าว จูงใจของผู้นำที่จะให้ผู้ตามประพฤติปฏิบัติ

ลักษณะทั่วไปของผู้นำที่มีดีคือ มีความสามารถในการตัดสินใจที่เหมาะสมกับกาลเทศะ และเป็นที่ยอมรับได้ (ภรณ์ กิริติบุตร, 2529) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 2 ด้าน คือ คุณลักษณะทางวิชาชีพ และคุณลักษณะส่วนบุคคล สำหรับคุณลักษณะทางวิชาชีพคือ ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามารถในการชักนำให้ผู้ร่วมงานเกิดการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานได้ ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายทางการศึกษา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการศึกษา ส่วนคุณลักษณะส่วนบุคคลคือ ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในสถานศึกษา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้ มีใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ อุดมคติ ยุติธรรม อุดมคติ เชื่อมั่นในตนเอง และเป็นนักพัฒนาที่รักในชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีภาวะผู้นำที่ผู้วิจัยใช้พัฒนากรอบแนวคิดของการวิจัยคือ ทฤษฎีวิถีทางสู่เป้าหมาย (Path-Goal Theory) ของ Martin Evans, Robert House และคณะ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ต้องการอธิบายผลของพฤติกรรมผู้นำที่มีต่อพนักงานในด้านแรงจูงใจ ความพึงพอใจ ความพยายาม และการปฏิบัติที่เป็นไปตามปัจจัยทางสถานการณ์ของพนักงาน และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน โดยทฤษฎีดังกล่าวแบ่งพฤติกรรมของผู้นำไว้ 4 แบบ คือ ภาวะผู้นำแบบสั่งการอย่างเดียว ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน ภาวะผู้นำแบบร่วมคิดร่วมทำ และภาวะผู้นำที่ยึดผลสำเร็จของงานเป็นหลัก โดยมีการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับพฤติกรรมผู้นำไว้อย่างชัดเจน

สรุปคำจำกัดความในการวิจัยครั้งนี้ได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีลักษณะที่เหมาะสมทั้งคุณลักษณะทางวิชาชีพและคุณลักษณะส่วนบุคคล โดยเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ความสามารถในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม สามารถโน้มน้าวและจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติงานได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2) ระบบการบริหารงาน

ระบบการบริหารงาน หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลปะในการนำเอาทรัพยากรบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2542) ซึ่งขอบข่ายของการจัดระบบการบริหารงานในโรงเรียน ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนภูมิหรือโครงสร้างองค์การ การจัดแบ่งส่วนงานแก่บุคลากร การประสานงานและการจัดสรรงบประมาณ (ภิญโญ สาร, 2526)

วิโรจน์ สารรัตนะ (2542) กล่าวว่า การจัดระบบการบริหารงานในโรงเรียนที่เหมาะสมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปตามเป้าหมาย หากโรงเรียนมีการจัดระบบการบริหารไม่ดีย่อมก่อให้เกิดความล้มเหลวในการบริหาร ดังนั้นโรงเรียนควรจัดระบบการบริหารภายในสถานศึกษาให้เอื้อต่อภารกิจและปัจจัยการบริหารอื่นๆของโรงเรียน กิติมา ปรีดีดีลิก (2529) กล่าวถึงความสำคัญของระบบการบริหารงานว่า การดำเนินงานขององค์การเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนๆ ไม่สามารถกระทำได้ด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ดังนั้นจึงต้องมีการนำภารกิจขององค์การมาแบ่งกันปฏิบัติ จัดทำตามความรู้ความสามารถของบุคคล และความเหมาะสมของงาน ซึ่งระบบการบริหารงานจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดีมีคุณภาพ และผู้ร่วมงานปฏิบัติงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ดังนั้นระบบการบริหารงานที่ดีจึงเป็นส่วนสำคัญในการนำความสำเร็จมาสู่องค์การ ทำให้การดำเนินงานขององค์การเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว มีการปรับปรุงงาน องค์การจึงขยายและก้าวหน้าขึ้น

องค์การจะบรรลุความสำเร็จและมีการพัฒนาประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อได้ใช้ระบบการบริหารงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ขององค์การ ดังนั้นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อประสิทธิผลขององค์การ (Steer, 1997) การจัดแบ่งงานและกำหนดแนวปฏิบัติของงานทุกส่วนในองค์การอย่างชัดเจน ย่อมมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร (Rothwell and Kazanas, 1992) โดยการจัดโครงสร้างทางการบริหารในด้านการบังคับบัญชา อำนาจการตัดสินใจ และภารกิจต่างๆของบุคคลในองค์การ จะทำให้ระบบการทำงานเกิดความมั่นคงและขับเคลื่อนความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายให้มีประสิทธิผลมากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548)

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักในการพิจารณาจัดสรรงานแก่บุคลากรดังนี้ 1) สำรวจความพร้อมของบุคลากร 2) สำรวจภาระงาน 3) สำรวจคุณสมบัติ เช่น วุฒิ ประสบการณ์ ความชำนาญ 4) จัดตามความพร้อมของบุคลากร นอกจากนี้สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การพัฒนาบุคลากร เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมศึกษาสถานภาพความสำเร็จขององค์การ (สมใจ ลักษณะ, 2543) ภารกิจที่สำคัญอีกประการในระบบการบริหารงานคือ การจัดสรรงบประมาณตามความเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานเกิดความคล่องมากยิ่งขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ ระบบการบริหารงาน หมายถึง การใช้ทรัพยากรบริหารในการประกอบการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนภูมิหรือโครงสร้างองค์การ การจัดแบ่งส่วนงานแก่บุคลากร การประสานงานและการจัดสรรงบประมาณ

3) การนิเทศติดตาม

การนิเทศติดตามเป็นงานบริหารการศึกษาด้านหนึ่ง เนื่องจากการนิเทศเป็นการช่วยเหลือชี้แนะบุคลากรในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้เกิดเต็มตามศักยภาพ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) ให้ความหมายของการนิเทศว่า หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการศึกษา เพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา

การนิเทศมี 2 ลักษณะคือ การนิเทศภายนอกสถานศึกษาเป็นการนิเทศโดยคณะบุคคลภายนอกทั้งระดับเขต ระดับจังหวัด ตลอดจนระดับประเทศ เช่น ศึกษาานิเทศก์ และการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการนิเทศที่จัดโดยคณะบุคคลในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครูที่ได้รับการมอบหมาย หรือวิทยากรจากชุมชน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543)

Burton and Brueckner (1955 อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีดิถก, 2532) ได้สรุปหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ 1) ถูกต้องตามหลักวิชา เป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ 2) ควรเป็นไปอย่างมีระเบียบ คือมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และสรุปผลอย่างเชื่อถือได้ 3) ควรเป็นประชาธิปไตย เคารพในความแตกต่างของบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และ 4) ควรเป็นการสร้างสรรค์ เพื่อแสวงหาความสามารถของบุคคล

ขั้นตอนหรือกระบวนการนิเทศ เริ่มจากการสำรวจสภาพความต้องการของการนิเทศ แล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญ รวมทั้งออกแบบงานนิเทศ จากนั้นจัดประชุมปรึกษา เพื่อจะได้ดำเนินการตามโครงการตลอดจนการประเมินผลและติดตามผลเมื่อการนิเทศได้เสร็จสิ้น (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ การนิเทศติดตาม หมายถึง กระบวนการดำเนินการเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือแก่ครูและบุคลากรในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

4) วัฒนธรรมองค์การ

วัฒนธรรมองค์การ หมายถึง ความสอดคล้องของพฤติกรรมบุคคลในองค์การกับพฤติกรรมองค์การโดยมีกฎเกณฑ์กำหนดอยู่ ซึ่งจะทำให้ไม่เบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายขององค์การที่กำหนดขึ้น (Price, 1968) โดยที่วัฒนธรรมองค์การเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของบุคคลและกลุ่ม มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของบุคคลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (Shils, 1961 อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ ยงค์มด, 2543) ทั้งนี้ Rausseau (1990) และ Daft (1991) ได้แสดงความคิดเห็นคล้ายคลึงกันว่า วัฒนธรรมองค์การประกอบด้วยข้อสมมติพื้นฐาน ค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และแบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกในองค์การมีส่วนร่วมกัน ศิริพงษ์ เศษภายน (2547) ให้ความหมาย

ของวัฒนธรรมองค์การว่า หมายถึง ความเชื่อ ความรู้สึก พฤติกรรม สัญลักษณ์ที่มีอยู่ในองค์การ โดยคุณลักษณะที่แสดงถึงวัฒนธรรมได้แก่ เป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำและสังเกตได้ เป็นบรรทัดฐานที่ร่วมกันกำหนดและยอมรับ เป็นค่านิยมที่เด่นชัด บางครั้งอาจเป็นปรัชญาหรือกฎกติกา

เพชรรัตน์ ตุงไธสง (2549) กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์การเป็นสิ่งแวดล้อมภายในที่สำคัญ เมื่อบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านความรู้ ความคิด และความต้องการมาอยู่ร่วมกัน มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ภายใต้กฎกติกาหรือข้อตกลง ย่อมก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์การขึ้น สมาชิกขององค์การสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อองค์การของตน เพื่อให้เกิดวิถีการดำเนินงานที่มีสุขและเอื้อต่อประสิทธิผลการทำงาน Mowday, Porter and Steers (1982 อ้างถึงใน ศิริพงษ์ เศาภายน, 2547) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมในองค์การดังนี้ วัฒนธรรมองค์การช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างองค์การที่ชัดเจน ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ ช่วยพัฒนาข้อผูกพันภายในกลุ่ม เสริมสร้างความมั่นคงในระบบสังคม ช่วยเชื่อมสังคมภายในองค์การ โดยกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมที่มีความเหมาะสม นอกจากนั้นยังช่วยเสริมสร้างและกำหนดแบบเจตคติหรือพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การด้วย

วัฒนธรรมองค์การแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเนื้อ และส่วนที่เป็นรูปแบบ สำหรับส่วนที่เป็นเนื้อหามีลักษณะเป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน และส่วนที่เป็นรูปแบบคือส่วนที่สะท้อนส่วนเนื้อหาให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น การตกแต่งสถานที่ เรื่องเล่า พิธีการ สำนวนภาษา เป็นต้น (Trice and Beyer, 1993) สอดคล้องกับนักวิชาการของไทยที่แบ่งวัฒนธรรมองค์การเป็น 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมระดับพื้นผิว เป็นวัฒนธรรมที่มองเห็นได้จากการแต่งกาย เรื่องราว สัญลักษณ์ งานพิธี และการวางผังสำนักงาน ส่วนอีกระดับหนึ่งคือวัฒนธรรมระดับลึก เป็นค่านิยมและบรรทัดฐานที่ควบคุมพฤติกรรม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้โดยตรง สามารถแปลความได้จากวัฒนธรรมระดับพื้นผิว (สมยศ นาวิการ, 2533)

สรุปความหมายในการวิจัยครั้งนี้ วัฒนธรรมองค์การ หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และแบบแผนพฤติกรรม อันเป็นสัญลักษณ์ขององค์การที่บุคลากรในสถานศึกษาร่วมกันกำหนดและยอมรับปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำ

4.3 ปัจจัยด้านบุคลากร

ปัจจัยด้านบุคลากร หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงคุณลักษณะและกระบวนการทำงานของบุคลากร รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของบุคลากร อันได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรฝ่ายอื่นๆ ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งวัดจากความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

1) ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม

บุคคลที่มีความพร้อมในด้านความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นในการทำงาน เป็นสิ่งสำคัญที่มีเฉพาะในแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลให้แต่ละบุคคลมีความสามารถในการทำงานแตกต่างกัน (Rothwell and Kazanas, 1992) ทั้งนี้ในการดำเนินงานขององค์การให้เกิดประสิทธิผลที่ดี จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา โดยเฉพาะครู เนื่องจากครูเป็นบุคคลที่มีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษแก่นักเรียน ประดิษฐ์ อุปสมัย (2526 อ้างถึงใน พรทิพย์ สระบงกช, 2544) กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครู ดังนี้ ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของไทย มีเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล มีความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีความรู้และเทคนิคในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

สำหรับแนวทางในการจัดการสอนและจัดกิจกรรมของบุคลากร (กรมวิชาการ, 2534) พอสรุปได้ดังนี้ บุคลากรควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เลือกอย่างหลากหลายตามความถนัดและความสนใจ โดยในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ให้สอดแทรกการเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ เสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย ค่านิยมที่เป็นพื้นฐานที่ควรปลูกฝัง เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ เป็นต้น ที่สำคัญควรจัดให้มีการติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอด้วย

การวิจัยครั้งนี้ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม หมายถึง ความพร้อมในด้านความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคลากรภายในสถานศึกษา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา เทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีความรู้และเทคนิคในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

2) ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท

สิ่งสำคัญสิ่งแรกที่บุคคลต้องปฏิบัติในการทำงานคือ ต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตน (Nusum, 2002 อ้างถึงใน เพชรรัตน์ ตุงไธสง, 2549) เพราะบุคคลจะสามารถกระทำบทบาทได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับ การยอมรับในบทบาทที่ตนรับผิดชอบอยู่อย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติได้ตามภาระหน้าที่อย่างครอบคลุม (Steer, 1997)

Rizzo, House and Lirtzman (1970) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังจากบุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง ในขณะที่ ยนต์ ชุ่มจิต (2544) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสภาพของแต่ละบุคคล ไม่ว่าบทบาทนั้นจะได้รับมาโดยกำเนิด โดยการกระทำหรือโดยการแต่งตั้ง ทั้งนี้บุคคลจะเข้าใจและยอมรับในบทบาทของตนได้จากแหล่งข่าวที่สำคัญในองค์การ 3 แหล่ง ได้แก่ แหล่งที่หนึ่งคือ สื่อต่างๆในองค์การ เช่น คู่มือ วารสารภายใน แหล่งที่สอง

คือ ผู้บริหารและผู้ได้บังคับบัญชา และแหล่งที่สามคือ เพื่อนร่วมงาน (Jablin, 1982 อ้างถึงใน เพชรรัตน์ ตุงไธสง, 2549)

บุคลาการและบทบาทของบุคลาการในสถานศึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528) มีดังนี้

1. กลุ่มผู้บริหาร มีบทบาทคือเป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารและการดำเนินงานของสถานศึกษา ได้แก่ ครูที่ทำหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหาร และผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน
2. กลุ่มครูปฏิบัติการสอน มีบทบาทคือเป็นครูที่ทำการสอนต่างๆ ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับบุคลาการกลุ่มอื่น
3. กลุ่มครูสนับสนุนการสอน มีบทบาทคือเป็นกลุ่มบุคลาการที่ทำหน้าที่สอนและช่วยเหลืองานด้านอื่นๆ เช่น งานห้องสมุด งานห้องพยาบาล งานแนะแนว เป็นต้น
4. ลูกจ้าง ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างประจำ ซึ่งมีบทบาทคือเป็นคณงาน ภารโรง นักการ คนสวน หรือคนครัว

ผู้วิจัยสรุปความหมายสำหรับการวิจัยครั้งนี้ดังนี้ ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท หมายถึง บุคลาการของสถานศึกษาสามารถบอกภาระหน้าที่ในการทำงานของตนได้ โดยมีการวิเคราะห์รายละเอียดของงาน และมีความยินดีในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

3) ทักษะของบุคลาการ

ทักษะคือเป็นความคิดเห็นและความเชื่อของบุคคลที่ถูกกระตุ้นด้วยอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติของบุคคล (Robbin, 1993 อ้างถึงใน เพชรรัตน์ ตุงไธสง, 2549) อาจเป็นไปได้ในทางลบหรือทางบวก โดยที่ทักษะคือเป็นผลมาจากประสบการณ์ การเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อม (ฐานันดร อากาศโชติ, 2543) สิ่งสำคัญที่ทำให้งานหรือกิจกรรมในองค์การสามารถดำเนินอยู่ได้เป็นเวลานานคือ อุดมการณ์ในการทำงานของทุกฝ่ายที่มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและเสียสละแรงกายแรงใจร่วมกันโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จนทำให้บรรลุเป้าหมายของงานอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) กล่าวคือ ทักษะคือเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในการปฏิบัติงานตามนโยบาย ถ้าผู้ปฏิบัติมีทักษะไม่ดีต่อนโยบายหรือโครงการใด ผู้ปฏิบัติอาจจะเฉยไม่ให้ความสนใจหรือไม่ทุ่มเทเวลาให้กับนโยบายนั้น (ฐานันดร อากาศโชติ, 2543) ดังนั้นถ้าบุคคลมีทักษะที่ดีต่อการทำงานของตน ย่อมส่งผลให้งานเกิดประสิทธิผลที่ดีด้วย

ทักษะของบุคคลอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะทักษะเกิดจากการเรียนรู้ ดังนั้นหากต้องการให้ทักษะของบุคคลเป็นไปในแนวทางเดียวกัน สังคมจึงต้องปลูกฝังความคิด ความเชื่อ โดยอาจให้ข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การชี้แจง การอภิปราย การซักจูง เป็นต้น สำหรับการเปลี่ยนแปลงทักษะของบุคลาการในองค์การสามารถทำได้ โดยเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงทักษะให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วยวิธีการต่างๆ (กฤษณา ศักดิ์ศรี, 2530)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ทศนคติของบุคคลากร หมายถึง ความรู้สึกและความเชื่อของผู้บริหาร และครูที่มีต่อวิชาชีพ และโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

4) ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

ขวัญและแรงจูงใจ หมายถึง ระดับความพึงพอใจของบุคคลที่สามารถดูได้จากการผสมผสานเงินเดือน รางวัล ความต้องการทางสังคมและความสำเร็จในการทำงาน (Price, 1968) แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญในการกระทำของมนุษย์ โดยช่วยกระตุ้นให้บุคคลพยายามทำงานจนเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Beach, 1970) สอดคล้องกับความคิดของ Gray and Stark (1980) ที่กล่าวถึงความหมายของแรงจูงใจว่า เป็นแรงขับหรือแรงผลักดันภายในตัวบุคคลที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมกระตือรือร้นและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า ขวัญและแรงจูงใจ หมายถึง ความรู้สึกร่วมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้ผลตอบแทนที่เป็นความพึงพอใจ ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน สิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิผลของการทำงาน และทำให้เกิดความสำเร็จ เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ

ทฤษฎีการจูงใจของ Maslow ซึ่งเป็นทฤษฎีแรงจูงใจที่ได้รับการยอมรับและเป็นต้นแบบของทฤษฎีแรงจูงใจอื่นๆต่อมา ทฤษฎีของ Maslow กล่าวว่า การเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ จะนำไปสู่การเลือกใช้วิธีการจูงใจที่เหมาะสม โดยมีการจัดลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ระดับ คือ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการความสำเร็จในชีวิต

นักจิตวิทยาแบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท (จันทราณี สงวนนาม, 2545) คือ ประเภทแรกเป็นการจูงใจภายใน หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการจะกระทำบางสิ่งบางอย่างด้วยจิตใจของตนเอง โดยไม่ต้องมีสิ่งล่อใดๆมากระตุ้น เช่น ความต้องการ ความปรารถนา ความทะเยอทะยาน ความสนใจพิเศษ ทศนคติหรือเจตคติ ประเภทที่สองเป็นแรงจูงใจภายนอก หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอก เพื่อนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของผู้กระตุ้น เช่น การชมเชย การติเตียน การให้รางวัล การลงโทษ การแข่งขัน

ความสำคัญของขวัญและแรงจูงใจ คือ ทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิตของบุคคล ซึ่งบุคคลจะมีความตั้งใจในการทำงาน ลดการขาดงานหรือขาดความรับผิดชอบที่มีต่องาน เมื่อองค์การรับรู้วิธีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานขององค์การ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) นอกจากนั้น Brewer and Leon (1983) กล่าวว่า ขวัญและแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติตามนโยบายเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นโยบายถูกนำไปปฏิบัติจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจากขวัญและแรงจูงใจทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความต้องการที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ หากปราศจากขวัญและแรงจูงใจแล้วการนำนโยบายไปปฏิบัติก็เป็นเรื่องยากที่จะบรรลุผล

สำเร็จได้ ดังนั้นขวัญและแรงจูงใจเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานของบุคคล

สรุปในการวิจัยครั้งนี้ ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลที่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน อันเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการทำงานจนเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

ความร่วมมือและการช่วยเหลือกันระหว่างบุคลากร เป็นการประสานกำลังแรงงาน จิตใจและความสามารถในการปฏิบัติงาน ทำให้กิจกรรมต่างๆสำเร็จสมบูรณ์ด้วยความมีประสิทธิภาพและเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (จุไรรัตน์ สุดรุ่ง, 2538) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรที่ดีคือ ควรมีการช่วยเหลือกันเมื่อผู้อื่นพบปัญหา มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ให้การสนับสนุนความก้าวหน้าของผู้อื่น ซึ่งทำให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติงานและส่งผลให้เกิดประสิทธิผลที่ดีของงานต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532 อ้างถึงใน จุไรรัตน์ สุดรุ่ง, 2538) นอกจากนี้ สัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ยังช่วยพัฒนาความคิด พฤติกรรม ลักษณะนิสัย และจิตใจ อารมณ์ของผู้เรียนได้อีกด้วย (กรมวิชาการ, 2539)

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู สนั่น อินทประเสริฐ (2529 อ้างถึงใน จุไรรัตน์ สุดรุ่ง, 2538) ได้กล่าวถึงเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ร่วมงานว่า นักบริหารที่ดีต้องมีศิลปะในการปกครองที่สามารถทำให้ผู้ร่วมงานมีความสุข ตั้งใจ พยายาม และผลิตผลในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารที่ดี ต้องมีความสามารถทั้งในด้านภารกิจการงาน และด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในองค์การด้วย จันทรานี สงวนนาม (2545) กล่าวถึง สิ่งที่ผู้บริหารควรปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาคือ ยุติธรรม จริงใจ เปิดเผย รับฟังความคิดเห็น หนักแน่น มีบุคลิกภาพที่น่าเคารพ เป็นที่ปรึกษา รู้จักให้เกียรติและยกย่องตามสมควร ในขณะเดียวกัน ผู้ใต้บังคับบัญชาพึงปฏิบัติต่อผู้บริหารคือ ควรศึกษาอุปนิสัยของผู้บริหาร ให้ความเคารพนับถือ และร่วมแสดงความคิดเห็นตามความเหมาะสม

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู เนื่องจากครูเป็นผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา ดังนั้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิผลต่องานที่ปฏิบัติ การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะสิ่งสำคัญคือคุณภาพของคนทำงาน ถ้าองค์การได้แต่คนที่ขาดคุณภาพเข้าร่วมทำงาน สร้างแต่ปัญหา จะทำให้สุขภาพจิตของเพื่อนร่วมงานเสื่อมโทรม จนอาจถึงขั้นหมดกำลังใจในการสร้างสรรค์งานได้ (ทวีป อภิสัทธ์, 2529 อ้างถึงใน อัญชลี ธีระสาสน์, 2542) ยิ่งถ้าเพื่อนร่วมงานในโรงเรียนขาดความสามัคคี มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มเป็นพรรคพวก ทะเลาะเบาะแว้งกัน หรือถ้าครูแต่ละคนไม่เสียสละเพื่องานของโรงเรียน แสวงหาแต่ประโยชน์ส่วนตน จะทำให้ครูต่างคนต่างแก่งแย่งกัน ไม่กระตือรือร้น ไม่คิดสนใจปรับปรุงงานของตน หนีหัวมอกสอน จับกลุ่มคุย (สนั่น

อินทระเสริฐ, 2529 อ้างถึงใน อัญชลี ธีระสาสน์, 2542) สิ่งที่อยู่ร่วมงานควรปฏิบัติต่อกันคือ มีความจริงใจ เห็นอกเห็นใจ เลื้อ้อาทร สามัคคี รับผิดชอบงานของตน มีความเป็นกันเอง มองโลกในแง่ดี ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เนื่องจากในการเรียนการสอน ครูและนักเรียนเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจอันดีต่อกัน เมื่อเกิดความเป็นกันเอง นักเรียนย่อมรู้สึกสบายใจในการเรียน เกิดความรู้สึกเชื่อถือและไว้วางใจ ยอมรับการอบรมสั่งสอน ส่วนครูก็มีโอกาสได้อบรมนักเรียนอย่างเต็มที่ บรรยากาศที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนย่อมส่งเสริมความงอกงามให้แก่การเรียน และทำให้การสอนบรรลุผลสำเร็จได้ ไม่ว่าจะในห้องเรียนหรือสถานที่ใดก็ตาม (อัญชลี ธีระสาสน์, 2542)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งมีลักษณะการทำงานเป็นทีม มีความไว้วางใจ ช่วยเหลือ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

4.4 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่แสดงถึงสภาพแวดล้อมจากภายนอกของสถานศึกษา อันส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวัดจาก ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

1) ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

สถานศึกษาเป็นหน่วยหนึ่งในระบบสังคม ดังนั้นการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิผล จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนภายนอกของสถานศึกษา ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนต้องเป็นไปในทางที่ดี เพราะสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานกับชุมชนอยู่เสมอ ปัจจุบันได้มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เช่น แต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อร่วมกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายของสถานศึกษา เปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้หรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น ในขณะเดียวกัน สถานศึกษามีบทบาทเป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการเพื่อพัฒนาชุมชน (ปิติชาย ต้นปิติ, 2547) บางครั้งเมื่อองค์การเกิดปัญหาที่บุคคลภายในไม่สามารถแก้ไขได้ แต่หากมีชุมชนให้ความร่วมมือแล้วอาจทำให้กิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีและต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ทั้งนี้รวมถึงการสนับสนุนของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นด้วย เพราะหากกลุ่มบุคคลเหล่านี้สูญเสียผลประโยชน์หรือขาดความเข้าใจในนโยบายของสถานศึกษา อาจนำมาซึ่งปัญหาหรือการต่อต้านคัดค้านนโยบายของสถานศึกษาได้ (ฐานันดร อากาศโชติ, 2543)

ขอบข่ายงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2535 อ้างถึงใน ปริญดา พิมานแมน, 2544) มีดังนี้ 1) การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชน 2) การให้บริการด้านต่างๆแก่ชุมชน เช่น บริการทางวิชาการ บริการด้านอาคารสถานที่ 3) การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชนเท่าที่สถานศึกษามี ความสามารถและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้ 4) การเชิญชวนให้บุคคลในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของ สถานศึกษา และ 5) การดำเนินงานหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การวิจัยครั้งนี้ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง สถานศึกษากับชุมชน และรวมถึงการได้รับการสนับสนุนทางการเงิน แรงงาน ภูมิปัญญาจาก ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

สาระสำคัญในตอนที่ 5 แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ กรอบแนวคิดในการวิจัย และสมมติฐานในการวิจัย ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี รายละเอียดดังนี้

5.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของ โรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน 2.ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ของโรงเรียนวิถีพุทธ 3.นำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผล ต่างกัน ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการสร้างกรอบแนวคิดใน การวิจัยดังนี้

กรอบแนวคิดโมเดลปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย *ตัวแปรผล* คือตัวแปรภายในแฝงประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์การและแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร คือ

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4

2. ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน

ส่วน*ตัวแปรสาเหตุ* ประกอบด้วยตัวแปรแฝง 4 ด้าน วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 12 ตัวแปร โดยแต่ละตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิดที่ศึกษามาข้างต้น ทฤษฎี ภาวะผู้นำ ทฤษฎีแรงจูงใจ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของ องค์การ แบ่งเป็น

1. ตัวแปรภายในแฝง ประกอบด้วย 2 ตัวแปร คือ

1.1 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของ ผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม วัฒนธรรมองค์กร

1.2 ปัจจัยด้านบุคลากร มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

2. ตัวแปรภายนอกแฝง ประกอบด้วย 2 ตัวแปร คือ

2.1 ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

2.2 ปัจจัยภายนอก มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน
สรุปได้ว่า ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธมี 2 ตัวแปร ตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธมี 4 ด้าน รวม 12 ตัวแปร ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีทั้งหมด 14 ตัวแปร

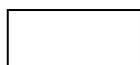
นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผ่านปัจจัยตัวอื่นก่อนจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ดังนี้

ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาน่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ผู้วิจัยอ้างอิงจากงานวิจัยของพรทิพย์ สระบงกช (2544) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการบริหารการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐาน ผู้วิจัยจึงคาดว่าปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาน่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาน่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านบุคลากร ผู้วิจัยอ้างอิงจากทฤษฎี X และ Y ของ McGregor ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน จะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลยอมรับและแสวงหาความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน สามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของจุไรรัตน์ สูดรุ่ง (2538) ที่ได้อภิปรายผลว่า ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ และการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ครูสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามจุดหมาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงคาดว่าปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาน่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านบุคลากร

ปัจจัยด้านบุคลากรน่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ผู้วิจัยอ้างอิงจากงานวิจัยของจุไรรัตน์ สูดรุ่ง (2538) ที่ได้อภิปรายผลว่า ความรู้ของบุคลากรสามารถนำมาช่วยพัฒนางานและแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของฐานันดร อากาศโชติ (2543) ซึ่งพบว่า ตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ตัวแปรแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และตัวแปรทัศนคติของบุคลากร นอกจากนั้นงานวิจัยของสุทธิพงศ์ ยงค์กมล (2543) ยังได้กล่าวว่า ลักษณะการร่วมมือทำงานเป็นทีมสัมพันธ์ มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร มีผลต่อตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงคาดว่าปัจจัยด้านบุคลากรน่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

จากแนวคิด/ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงนำมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในรูปแบบของโมเดลลิสเรล ดังภาพที่ 2.7 โดยสัญลักษณ์ที่ใช้ในโมเดลมีความหมายดังนี้

แทน ตัวแปรสังเกตได้

แทน ตัวแปรแฝง

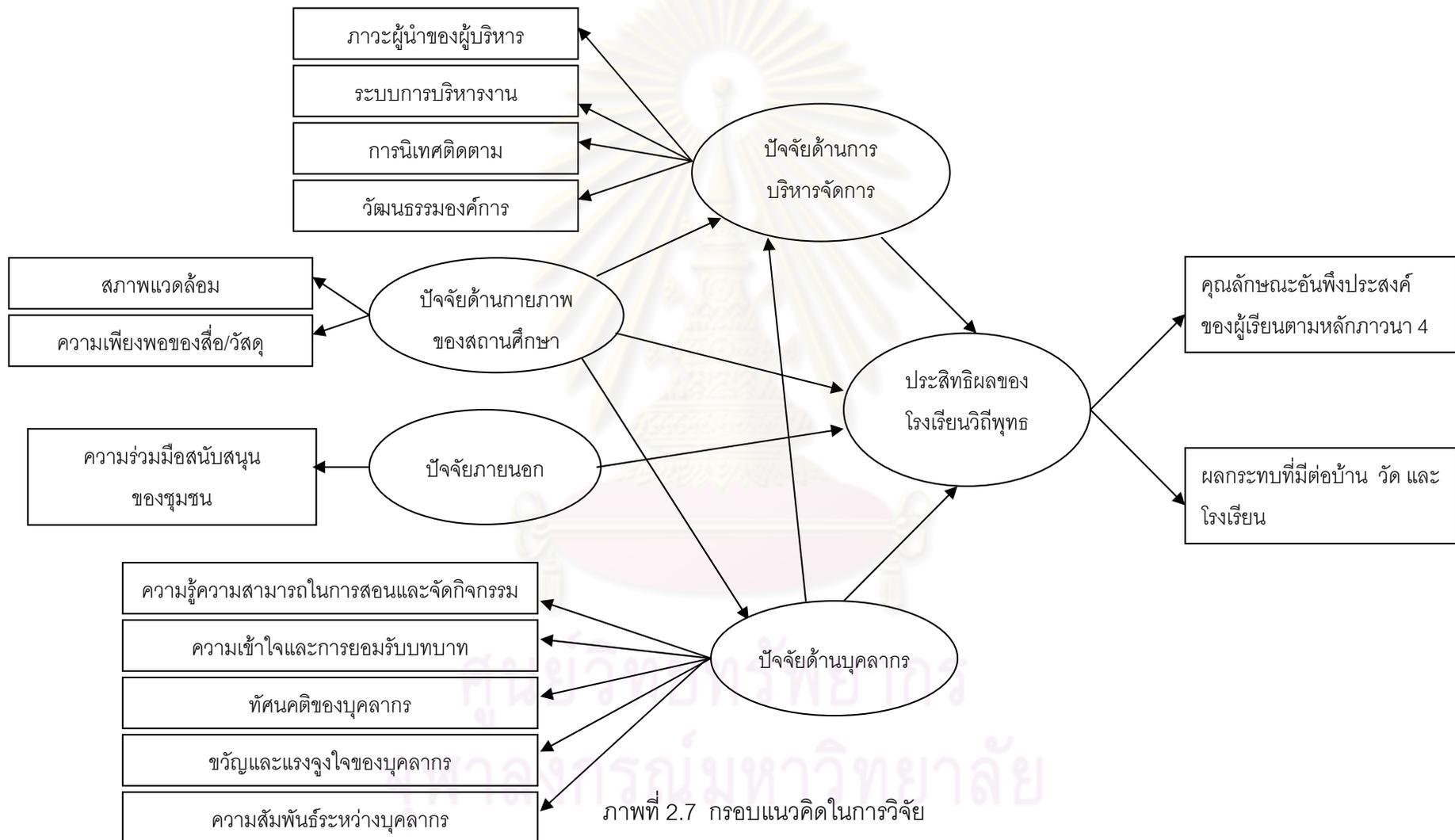
แทน ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม
หัวลูกศร แสดงทิศทางอิทธิพล

5.2 สมมติฐานในการวิจัย

จากการวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิด/ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นสมมติฐานในการวิจัยดังนี้

1. ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถียุทธที่มีความแตกต่างกันด้านภูมิภาคและขนาดของโรงเรียน มีประสิทธิผลแตกต่างกัน
2. ปัจจัยภายนอกและปัจจัยด้านบริหารจัดการมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ
3. ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาและปัจจัยด้านบุคลากรมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 6 มโนทัศน์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยโปรแกรมลิสเรล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธด้วยสถิติการวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สถิติขั้นสูงที่นับว่าเป็นโปรแกรมค่อนข้างใหม่ในประเทศไทย ดังนั้นสาระสำคัญในตอนนี้อยู่ที่ผู้วิจัยจึงขอเสนอ มโนทัศน์เกี่ยวกับโมเดลลิสเรล และการวิเคราะห์อิทธิพลด้วยโปรแกรมลิสเรล พอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

6.1 โมเดลลิสเรล (LISREL MODEL)

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และ สมชาติ สว่างเนตร (2535) กล่าวว่า การวิเคราะห์สถิติด้านความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linear relations) แบบดั้งเดิม มีข้อจำกัดคือ วิธีการที่ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุไม่ชัดเจน กระบวนการที่ใช้ในการประมาณค่าไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ไม่มีการแก้ปัญหาคงค่าคลาดเคลื่อนในการวัดตัวแปร อีกทั้งยังขาดมาตรฐานที่ชัดเจนในการกำหนดว่าเมื่อใดรูปแบบจำลองที่สร้างขึ้นจะถูกปฏิเสธ จึงทำให้ให้นักวิชาการในระยะต่อมาพยายามคิดค้นสถิติที่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงเส้นตรง หรือ โมเดลลิสเรล (Linear Structure Relationship model หรือ LISREL model)

โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับโมเดลการวิจัยแบบโมเดลลิสเรลมีหลายโปรแกรม เช่น โปรแกรม EQS โปรแกรม AMOS โปรแกรม PROCCALIS เป็นต้น แต่โปรแกรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคมและพฤติกรรม คือ โปรแกรมลิสเรล (LISREL) ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1967-1979 โดย Karl Jöreskog และ Dag Sömbom (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และ สมชาติ สว่างเนตร, 2535) ดังนั้นจึงขอเสนอสาระเกี่ยวกับโมเดลลิสเรลและโปรแกรมลิสเรล ดังนี้

1) ความหมายของโมเดลลิสเรล

โมเดลลิสเรล (LISREL model) หรือโมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (linear structural equation model) หมายถึง โมเดลเชิงสถิติที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้นตรง (linear) ระหว่างตัวแปรต่างๆ ทั้งที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ (observed variable) และตัวแปรแฝง (latent variable) ซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ เนื่องจากเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ครอบคลุมการวิเคราะห์สถิติเกือบทุกแบบ มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยโมเดลเชิงสาเหตุ ที่มีตัวบ่งชี้เป็นตัวแปรแฝงหลายตัว หรือมีความคลาดเคลื่อนในการวัด และมีความสัมพันธ์ระหว่างเศษเหลือ แต่บางครั้งอาจเรียกว่า โมเดลโครงสร้างความแปรปรวนร่วม (covariance structural model) เนื่องจากหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์คือการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมกับความแปรปรวนร่วมที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์กับเมทริกซ์ที่ประมาณค่าจากโมเดลที่เป็นสมมติฐานวิจัย ทั้งนี้เพื่อ

ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542)

2) ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumptions)

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลมี 4 ประการ (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) ดังนี้

1. ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลมีลักษณะความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นแบบบวก และเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

2. ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอก รวมทั้งความคลาดเคลื่อนต้องเป็นการแจกแจงแบบปกติ มีค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนเป็นศูนย์

3. ตัวแปรกับความคลาดเคลื่อนมีความเป็นอิสระต่อกัน (independence) ประกอบด้วยความเป็นอิสระระหว่างความคลาดเคลื่อนและตัวแปร และความเป็นอิสระระหว่างความคลาดเคลื่อนด้วยตนเอง

4. สำหรับการวิเคราะห์อนุกรมเวลา (time series data) ที่มีการวัดข้อมูลมากกว่า 2 ครั้ง การวัดตัวแปรต้องไม่ได้รับอิทธิพลจากช่วงเวลาเหลือมระหว่างการวัด

3) จุดเด่นและจุดด้อยของโปรแกรมลิสเรล

โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยมีอยู่จำนวนมาก เช่น โปรแกรม SPSS โปรแกรม SAS เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลกับโปรแกรมอื่นๆ พบจุดเด่นและจุดด้อยของโปรแกรมลิสเรล (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) ดังตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.8 จุดเด่นและจุดด้อยของโปรแกรมลิสเรล

จุดเด่นของโปรแกรมลิสเรล	จุดด้อยของโปรแกรมลิสเรล
1. ใช้ทฤษฎีสถิติวิธีโลคัลลิฮูดสูงสุด(maximum likelihood statistical theory) หรือ วิธี ML เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งไม่จำเป็นต้องทราบค่าพารามิเตอร์	1. การเขียนคำสั่ง มีสัญลักษณ์และรูปแบบที่ค่อนข้างซับซ้อน
2. ลักษณะโมเดลในโปรแกรมลิสเรล ประกอบด้วยโมเดลการวัด (measurement model) ซึ่งช่วยแก้ปัญหาความคลาดเคลื่อนในการวัด และโมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model) ซึ่งมีความครอบคลุมลักษณะความสัมพันธ์เชิงเส้นทุกรูปแบบ	2. เมื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลสอดแทรกที่เป็นระดับลดหลั่น (hierachical nested data) โปรแกรมนี้ไม่ได้นำเรื่องความคลาดเคลื่อนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ด้วย

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

จุดเด่นของโปรแกรมลิสเรล	จุดด้อยของโปรแกรมลิสเรล
3.สามารถตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ โดยใช้ค่าไคสแควร์ GFI และ RMR หากพบว่าไม่สอดคล้องกันนักวิจัยสามารถปรับเปลี่ยนเส้นทางอิทธิพลในโมเดลได้	3.ขนาดของกลุ่มตัวอย่างต้องมีขนาดใหญ่ และการมีແจกແจงต้องเป็นค้ำงปกติ
4.มีข้อจำกัดในเรื่องข้อตกลงเบื้องต้นน้อยกว่าโปรแกรมอื่น ซึ่งทำให้ผลการวิเคราะห์มีความถูกต้องมากขึ้น	
5.มีโปรแกรมพรีลิส (PRELIS) สำหรับคัดเลือกและสรุปข้อมูลที่เป็นตัวแปรพหุนาม และสามารถเตรียมเมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่องได้ด้วย	

4) หลักการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล

โมเดลในโปรแกรมลิสเรลประกอบด้วย ตัวแปรภายนอก (exogenous variables) และตัวแปรภายใน (endogenous variables) โดยมีโมเดลที่สำคัญ 2 โมเดล โมเดลแรก คือ โมเดลการวัด (measurement model) ได้แก่ โมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายนอก โมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายใน ซึ่งเป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ โมเดลที่สอง คือ โมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model) เป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงในโมเดลการวิจัย การดำเนินงานเพื่อวิเคราะห์โมเดลลิสเรลมี 6 ขั้นตอน (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล

การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล เป็นการกำหนดค่าเมทริกซ์ให้สอดคล้องกับโมเดลการวิจัย ซึ่งสามารถกำหนดได้ 3 แบบ คือ พารามิเตอร์กำหนด ใช้เมื่อไม่มีเส้นทางแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปร จึงมีค่าพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลเป็นศูนย์ สัญลักษณ์ที่ใช้คือ 0 พารามิเตอร์บังคับ ใช้เมื่อมีเส้นทางแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปรและต้องประมาณค่าพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลให้เป็นค่าเฉพาะคงที่ถ้าบังคับให้มีค่าเป็นหนึ่ง สัญลักษณ์ที่ใช้คือ 1 พารามิเตอร์อิสระ เป็นพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่า แต่ไม่ได้บังคับให้มีค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญลักษณ์ที่ใช้คือ *

ขั้นที่ 2 การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล

การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล คือ การระบุว่าโมเดลดังกล่าวสามารถนำมาประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ หากจำนวนสมการเท่ากับจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล เราเรียกว่า โมเดลระบุพอดี แต่ถ้าหากจำนวนสมการมีมากกว่า จะเรียกว่า

โมเดลระบุเกินพอดี และถ้าจำนวนสมการมีน้อยกว่า จะเรียกว่า โมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียว ไม่พอดี ซึ่งเงื่อนไขของการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวพอดี มี 3 ประเภท ได้แก่ เงื่อนไขจำเป็น ซึ่งต้องมีจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง เรียกว่า กฎที่ (t-rule) เงื่อนไขพอเพียง มีหลายกฎที่แตกต่างกันตามลักษณะของโมเดล เช่น กฎสำหรับโมเดลอิสระที่ไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัด กฎสำหรับโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน กฎสำหรับโมเดลอิสระที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด และเงื่อนไขจำเป็นและพอดี เป็นเงื่อนไขที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งกล่าวไว้ว่า โมเดลระบุได้พอดีต่อเมื่อสามารถแสดงได้โดยการแก้สมการโครงสร้างว่า พารามิเตอร์แต่ละค่า ได้จากการแก้สมการที่เกี่ยวข้องกับความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของประชากร

ขั้นที่ 3 การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล

การประมาณค่าพารามิเตอร์ คือ การหาค่าพารามิเตอร์ที่จะทำให้เมทริกซ์ S และ Sigma มีค่าใกล้เคียงกันมากที่สุด ซึ่งวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ในโปรแกรม LISREL มี 7 วิธี คือ 1) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดไม่ถ่วงน้ำหนัก (ULS) 2) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (GLS) 3) วิธีไลคิลิฮูดสูงสุด (ML) 4) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (WLS) 5) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักแนวทแยง (DWLS) 6) วิธีตัวแปรอินสตรูเมนต์ (IV) 7) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้นตอน (TSLS) โดยผลของการประมาณค่าที่ได้จากแต่ละวิธีจะมีคุณสมบัติของค่าประมาณแตกต่างกัน นักวิจัยควรเลือกใช้ให้เหมาะสม

ขั้นที่ 4 การตรวจสอบความตรงของโมเดล

การตรวจสอบความตรงของโมเดลเป็นขั้นตอนสำคัญของการวิเคราะห์ด้วยโมเดลอิสระ เนื่องจากเป็นขั้นตอนในการประเมินผลความถูกต้องของโมเดลที่เป็นสมมติฐานวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความตรงของโมเดลมีหลายวิธี ซึ่งนงลักษณ์ วิวัชชัย (2542) ได้เสนอไว้ 5 วิธี คือ 1) ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานและสหสัมพันธ์ของค่าประมาณพารามิเตอร์ 2) สหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ 3) ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน 4) การวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อน 5) ดัชนีดัดแปรโมเดล

ขั้นที่ 5 การปรับโมเดล

ในกรณีที่ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลจากขั้นที่ 4 พบว่า โมเดลที่ผู้วิจัยกำหนด จากทฤษฎีไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยต้องทำการปรับโมเดลโดยอาศัยดัชนีดัดแปรโมเดล แล้วดำเนินการวิเคราะห์ใหม่ จนกระทั่งได้โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ขั้นที่ 6 การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลอิสระ ซึ่งเป็นขั้นหลังจากที่มีการปรับโมเดลในขั้นที่ 5 จนได้โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว

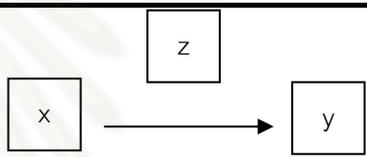
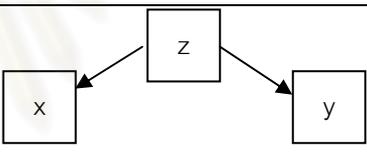
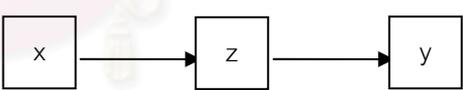
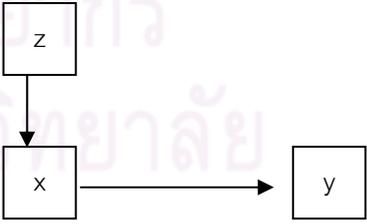
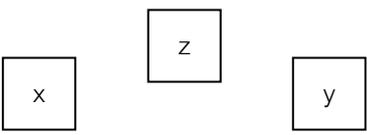
6.2 การวิเคราะห์อิทธิพล (Path Analysis)

Path Analysis เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัว ที่มีชื่อเรียกภาษาไทยว่า การวิเคราะห์อิทธิพล หรือการวิเคราะห์เส้นทาง หรือการวิเคราะห์เส้นโยง ซึ่งหมายถึง อิทธิพลหรือเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิด (conceptual framework) ของการวิจัย ในงานวิจัยครั้งนี้ใช้คำว่า การวิเคราะห์อิทธิพล

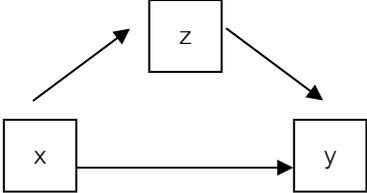
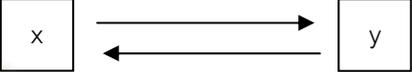
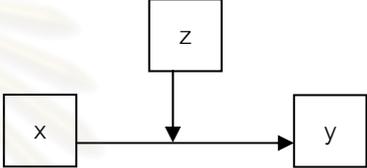
1) ลักษณะความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีหลายประเภท ในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์ได้แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรออกเป็น 8 ประเภท (Pedhazur, 1982; นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542; เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2548) ดังตารางที่ 2.10

ตารางที่ 2.9 ประเภทของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและแบบจำลอง

ประเภทความสัมพันธ์ของตัวแปร	แบบจำลองความสัมพันธ์
1) ความสัมพันธ์แท้จริง คือ ความสัมพันธ์ของตัวแปร X และ Y เป็นความสัมพันธ์ที่แท้จริงเมื่อควบคุมตัวแปร Z	
2) ความสัมพันธ์เทียม คือตัวแปร X และ Y ได้รับความอิทธิพลจากตัวแปร Z โดยที่ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันเลย	
3) ความสัมพันธ์เกิดจากอิทธิพลส่งผ่านตัวแปร คั่นกลาง ความสัมพันธ์ของตัวแปร X และ Y เกิดจากอิทธิพลของตัวแปร X ส่งผ่านตัวแปร คั่นกลาง Z ไปยังตัวแปร Y	
4) ความสัมพันธ์เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรที่เป็นตัวกด เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่มีตัวแปร กัด Z สัมพันธ์กับตัวแปรพยากรณ์ X แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม Y	
5) การไม่มีความสัมพันธ์ คือ ตัวแปรแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์ใดๆต่อกัน	

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

ประเภทความสัมพันธ์ของตัวแปร	แบบจำลองความสัมพันธ์
6) ความสัมพันธ์มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ตัวแปร X มีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปร Y และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปร Y โดยส่งผ่านตัวแปร Z	
7) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุย้อนกลับ เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ตัวแปร X และ Y ต่างมีอิทธิพลต่อกัน	
8) ความสัมพันธ์มีเงื่อนไข เป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร X และ Y เมื่อมีตัวแปรเงื่อนไข Z เป็นตัวกำหนดขนาดของความสัมพันธ์	

จากลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าว การวิเคราะห์สหสัมพันธ์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปแบบดั้งเดิม เช่น SPSS สามารถตรวจสอบได้เฉพาะลักษณะความสัมพันธ์แบบที่ 1-5 เท่านั้น แต่ยังไม่สามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ในแบบที่ 6-8 ได้ ดังนั้นจึงต้องใช้สถิติการวิเคราะห์ขั้นสูงด้วยการวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) โดยใช้โปรแกรมลิสเรลที่มีความครอบคลุมลักษณะความสัมพันธ์ทุกรูปแบบ (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542)

2) ความรู้พื้นฐานของการวิเคราะห์อิทธิพล

การวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) หรือการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationships analysis) เป็นวิธีในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการวิจัยที่ไม่ใช่การทดลอง เนื่องจากนักวิจัยไม่สามารถควบคุมความแปรปรวนที่มาจากตัวแปรแทรกซ้อนโดยวิธีการสุ่มหรือการจำกัดกระทำตัวแปรสาเหตุได้ ทำให้ต้องใช้ตัวแปรทุกตัวที่คาดว่าจะป็นสาเหตุและมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามมาใช้ในการศึกษา จากนั้นจึงควบคุมด้วยการจับคู่หรือการควบคุมทางสถิติ ดังนั้นนักวิจัยต้องมีการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรทุกตัวเพื่อนำมาใช้ตั้งสมมติฐาน แล้วกำหนดเป็นรูปของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) การวิเคราะห์อิทธิพลเป็นการวิเคราะห์ที่อาศัยการวิเคราะห์ถดถอยพหุเป็นพื้นฐานในการหาค่าสัมประสิทธิ์ (path coefficients) แต่มีข้อแตกต่างจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบอื่นๆ คือ การวิเคราะห์

อิทธิพลเปิดโอกาสให้ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันได้ตามที่ผู้วิจัยคิดว่าเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง หรือตามแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้ศึกษามา (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2545)

วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์อิทธิพล คือ การทดสอบทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานในการสร้างโมเดลลิสเรล โดยเป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆทุกเส้นทางที่มีอยู่ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย นอกจากนี้ยังเป็นการวิเคราะห์ที่เปิดโอกาสให้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรอิสระแต่ละตัว โดยสามารถระบุขนาดและทิศทางความสัมพันธ์ ทั้งที่เป็นผลทางตรง (direct effect) และผลทางอ้อม (indirect effect) เพื่อใช้ในการพยากรณ์และควบคุมปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Joreskog and others, 2000; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2545) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การวิเคราะห์อิทธิพลเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ใช้สำหรับการทดสอบทฤษฎี แต่ไม่ใช้การสร้างทฤษฎี (Pedhazur, 1982; เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2548)

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์อิทธิพลในการวิจัย (Joreskog and others, 2000; นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) มีดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลเชิงสาเหตุเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงและความสัมพันธ์เชิงบวกที่เป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship)
2. ค่าความคลาดเคลื่อน (e) มีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) แจกแจงแบบปกติสำหรับทุกค่าของตัวแปรอิสระ 2) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับศูนย์ 3) ความแปรปรวนคงที่ทุกค่าของตัวแปรอิสระ และ 4) เป็นอิสระจากตัวแปรส่วนที่เหลืออื่นๆ
3. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นไปในทิศทางเดียว (one-way causal flow) ไม่มีทิศทางย้อนกลับ
4. ตัวแปรอยู่ในการวัดระดับอันตรภาค (interval scale) หรือระดับอัตราส่วน (ratio scale)
5. ไม่มีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นในการวัดค่าตัวแปร

หลักสำคัญของเทคนิคการวิเคราะห์อิทธิพลคือ ต้องระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดโดยใช้การสร้างแผนภาพโมเดล นงลักษณ์ วิวัชชัย (2542) ได้กล่าวสรุปการสร้างโมเดลแสดงอิทธิพลหรือเส้นทางไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดชื่อตัวแปรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยมีตัวแปรแฝง (latent variables) เป็นตัวแปรที่นักวิจัยไม่สามารถทำการวัดได้โดยตรง นิยมเขียนอยู่ในรูปวงกลม (O) และตัวแปรสังเกตได้ (observed variables) เป็นตัวแปรที่นักวิจัยวัดหรือสังเกตได้โดยตรง นิยมเขียนอยู่ในรูปสี่เหลี่ยม (□) ขั้นที่ 2 การจัดลำดับความสัมพันธ์ของตัวแปรว่า ตัวใดเป็นสาเหตุของตัวใดบ้าง ขั้นที่ 3 การกำหนดลักษณะและทิศทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรจากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งใช้ลูกศร \longrightarrow เป็นสัญลักษณ์แทนความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม โดยตัวแปรที่ปลายลูกศรเป็นตัวแปรสาเหตุ (ตัวแปรต้น) ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

โดยตรงต่อตัวแปรที่หัวลูกศร (ตัวแปรตาม) สำหรับวิธีการวิเคราะห์อิทธิพลมีขั้นตอนในการดำเนินงานคล้ายกับการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลที่ได้กล่าวไปแล้ว คือ เริ่มจากการสร้างโมเดลลิสเรลแสดงอิทธิพลจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล รวมถึงการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล เมื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์มาหาค่าความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมหรือเมทริกซ์สหสัมพันธ์ เพื่อใช้ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ แล้วจึงเปรียบเทียบเมทริกซ์ที่ได้จากโมเดลกับเมทริกซ์จากข้อมูล หากพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่าโมเดลไม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกัน ต้องมีการปรับแก้โมเดลและวิเคราะห์ใหม่ จนกระทั่งได้ผลการทดสอบความกลมกลืนเป็นที่พอใจ

แม้การวิเคราะห์อิทธิพลจะมีประโยชน์มากในการอ้างอิงอิทธิพลที่ตัวแปรหนึ่งมีต่อตัวแปรตามโดยตรงหรือโดยอ้อมผ่านตัวแปรอื่นๆ เพราะทำให้สามารถหาค่าของอิทธิพลรวมแต่ละตัวแปรได้ แต่การวิเคราะห์อิทธิพลยังมีข้อจำกัดบางประการที่นักวิจัยพึงระวัง (เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2548; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2545) ดังนี้

1. จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ต้องมีขนาดใหญ่ เพราะหากใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างน้อยจะทำให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิดความคลาดเคลื่อน ซึ่งมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นอัตราส่วนระหว่างจำนวนกลุ่มตัวอย่างต่อจำนวนพารามิเตอร์ที่ถูกประมาณค่าไว้ 5:1 ถึง 10:1 (Joreskog and others, 2000)

2. แบบจำลองการวิเคราะห์อิทธิพล เป็นแบบจำลองเชิงเส้นตรงและเชิงบวก ซึ่งเป็นข้อจำกัดของการวิเคราะห์ถดถอยนั่นเอง

3. การระบุตัวแปรเชิงสาเหตุและผล โดยการกำหนดทิศทางของความสัมพันธ์ต้องอาศัยทฤษฎีหรือข้อสมมติฐาน ดังนั้นการเลือกทฤษฎีหรือวิธีการได้มาซึ่งข้อสมมติฐาน จึงมีผลต่อการกำหนดทิศทางลำดับตัวแปรว่าตัวแปรใดควรเป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

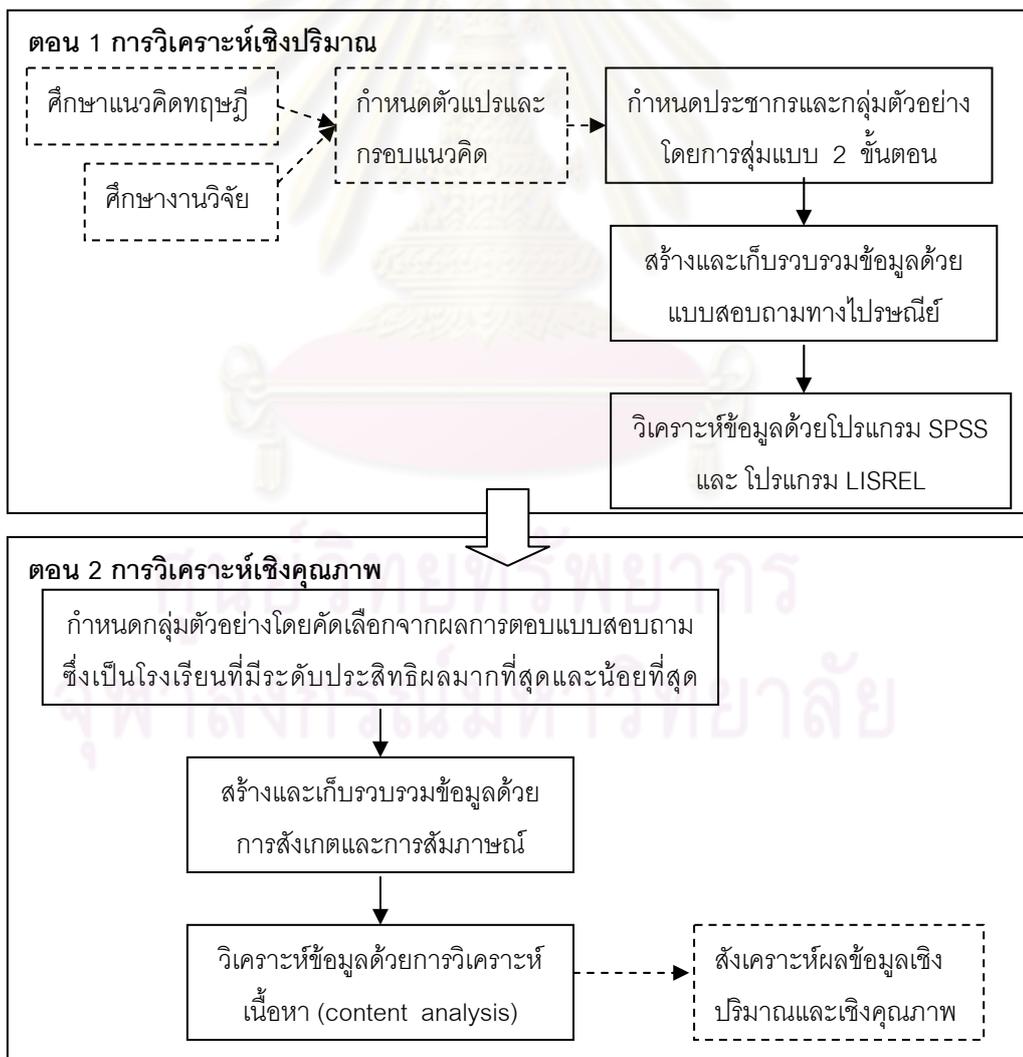
4. การทดสอบนัยสำคัญของเส้นทางโดยใช้ F-test มีข้อเสียคือ มักจะให้นัยสำคัญกับผลทางอ้อมที่ใกล้ชิดมากกว่าผลทางตรงที่ห่างไกลกว่า โอกาสที่ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่าจะมีนัยสำคัญนั้นมีมาก โดยจะพบว่า ผลทางตรงของตัวแปรอิสระ (x) บนตัวแปรตาม (y) มีมากพอๆ กับผลทางอ้อม แต่ในการทดสอบนัยสำคัญอาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าผลทางอ้อมมีนัยสำคัญ และผลทางตรงเป็นศูนย์

5. ตัวแปรอิสระทั้งหมดควรเป็นตัวแปรเชิงปริมาณ และถ้าหากมีการแปลงตัวแปรอิสระที่เดิมเป็นกลุ่มให้เป็นตัวแปรหุ่น โดยที่ตัวแปรหุ่นดังกล่าวต้องกลายเป็นตัวแปรตามของตัวแปรอิสระอื่น สมการวิเคราะห์ถดถอยแบบปกติไม่สามารถนำมาใช้ได้ จำเป็นต้องใช้สมการวิเคราะห์ถดถอยโลจิก (logic regression) ซึ่งไม่ให้ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน ที่จะนำมาใช้เป็นค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเพียงเคียงกับค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของตัวแปรอื่นๆได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ: การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) ในลักษณะศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ *ประการแรก* เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน *ประการที่สอง* เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และ *ประการที่สาม* เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ การวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมทั้งประเทศ และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ สถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2550 จำนวน 21,764 โรงเรียน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, มีนาคม 2550)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ คือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแนวพุทธ โดยใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เป็นสัดส่วน (unproportional random sampling) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดให้โรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (sampling unit) เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ต้องใช้โปรแกรมลิสเรล ซึ่ง Saris และ Stronkhorst (1984 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) ได้กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่มีข้อมูลของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลเป็นตัวแปรที่มีการแจกแจงปกติพหุนามทุกตัวควรใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเท่ากับหรือมากกว่า 100 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Anderson และ Gerbing (1984 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) นอกจากนี้ Bollen (1989); Lindeman, Merenda และ Gold (1980); และ Weiss (1972) (อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) ได้เสนอให้พิจารณาเกี่ยวกับจำนวนพารามิเตอร์อิสระที่ต้องการประมาณค่า โดยกำหนดกฎว่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างและพารามิเตอร์ควรอยู่ในอัตราส่วน 20 ต่อ 1 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่าในโมเดลจำนวน 14 ค่า ดังนั้นต้องใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 โรงเรียน แต่อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 80 (นงลักษณ์ วิวัชชัย, 2542) เพื่อป้องกันปัญหาการไม่ตอบกลับของแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 360 โรงเรียน

จากขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ ผู้วิจัยได้แบ่งโรงเรียนวิถีพุทธเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ โดยใช้หลักเกณฑ์การแบ่งภาคของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ ซึ่งแบ่งภูมิภาคของประเทศไทยตามองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (2-stage random sampling) โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มเขตพื้นที่การศึกษาจากแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละ 5 เขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งกลุ่มหรือแบ่งพื้นที่ (cluster random sampling) แล้วสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ด้วยการจับสลาก รวม 30 เขตพื้นที่การศึกษา ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 เขตพื้นที่การศึกษาที่ได้จากกระบวนการสุ่ม จำแนกตามภูมิภาค

ภาค	เขตพื้นที่การศึกษา		
ภาคเหนือ	เชียงรายเขต 3 แพร่เขต 1	เชียงใหม่เขต 4 อุตรดิตถ์เขต 1	ลำปางเขต 2
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สุรินทร์เขต 1 นครราชสีมาเขต 1	ร้อยเอ็ดเขต 2 ศรีสะเกษเขต 4	มหาสารคามเขต 1
ภาคกลาง	กำแพงเพชรเขต 2 สิงห์บุรีเขต 1	พิษณุโลกเขต 1 กรุงเทพมหานครเขต 3	พระนครศรีอยุธยาเขต 1
ภาคตะวันออก	สระแก้วเขต 1 ชลบุรีเขต 3	ปราจีนบุรีเขต 1 จันทบุรีเขต 1	ระยองเขต 1
ภาคตะวันตก	ตากเขต 1 เพชรบุรีเขต 1	กาญจนบุรีเขต 1 ราชบุรีเขต 1	ประจวบคีรีขันธ์เขต 2
ภาคใต้	สงขลาเขต 2 ตรังเขต 1	สุราษฎร์ธานีเขต 1 พัทลุงเขต 1	นครศรีธรรมราชเขต 3

ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างโรงเรียนจากแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ให้ขนาดของโรงเรียนเป็นระดับชั้น (strata) แล้วสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ด้วยการจับสลาก กำหนดเขตพื้นที่การศึกษาละ 12 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ 4 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 4 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดเล็ก 4 โรงเรียน โดยใช้เกณฑ์การจำแนกขนาดโรงเรียนของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ดังนี้

โรงเรียนขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป

โรงเรียนขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียน 301 – 1,000 คน

โรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน

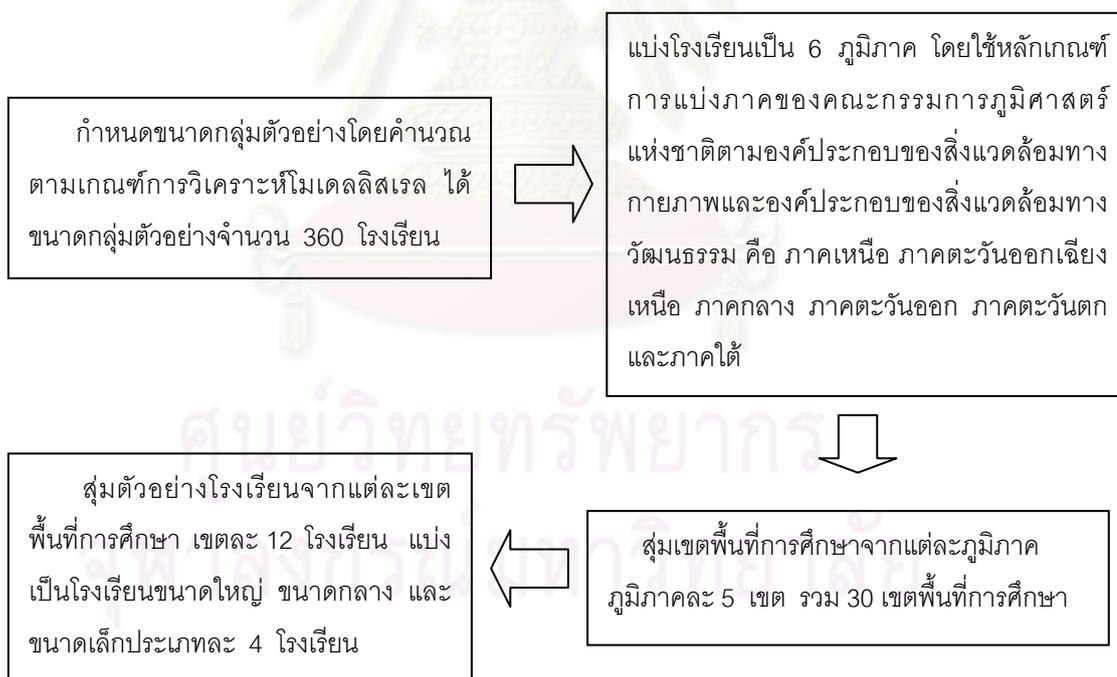
ดังนั้นจากวิธีการสุ่มตัวอย่างดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ภูมิภาคละ 60 โรงเรียน คิดเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 360 โรงเรียน ดังตารางที่ 3.2

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแนวพุทธทั่วประเทศ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่อยู่ในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงการศึกษา โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งหมด 360 คน

ตารางที่ 3.2 ขนาดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ภูมิภาค	จำนวน เขตพื้นที่การศึกษา ของประชากร (เขต)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (โรงเรียน)			
		ใหญ่	กลาง	เล็ก	รวม
ภาคเหนือ	24	20	20	20	60
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	59	20	20	20	60
ภาคกลาง	42	20	20	20	60
ภาคตะวันออก	13	20	20	20	60
ภาคตะวันตก	11	20	20	20	60
ภาคใต้	29	20	20	20	60
รวม	178	120	120	120	360

สรุปกระบวนการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงเป็นภาพที่ 3.2 ได้ดังนี้

ภาพที่ 3.2 กระบวนการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ตัวแปรที่ศึกษาวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรแฝง 5 ตัวแปร และตัวแปรสังเกตได้ 14 ตัวแปร มีรายละเอียดของตัวแปรดังนี้

1) ตัวแปรภายในแฝง ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ

1. ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถิพุทธ มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 และผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน

2. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์การ

3. ปัจจัยด้านบุคลากร มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

2) ตัวแปรภายนอกแฝง ประกอบด้วย 2 ตัวแปร คือ

1. ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ สภาพแวดล้อม และความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

2. ปัจจัยภายนอก มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามที่เป็นกระดาษสี่เหลี่ยมและสี่ฟ้านื่องจากวิไลวรรณ ศาครวิมล (2523) ศึกษาวิจัยพบว่า อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยกระดาษสี่เหลี่ยมและสี่ฟ้าสูงกว่าแบบสอบถามที่พิมพ์ด้วยกระดาษขาวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังทำการจัดหน้าของแบบสอบถาม เนื่องจากผลการวิจัยของวิจิตรา ประสาทเวทย์กุล (2523) พบว่าแบบสอบถามที่ได้รับการจัดหน้ากระดาษจะมีอัตราการตอบกลับสูงกว่าแบบสอบถามที่ไม่มีการจัดหน้ากระดาษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยรายละเอียดของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม รูปแบบของคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) และเติมคำตอบ จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธรูปแบบของคำถาม เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) จำนวน 41 ข้อ โดยแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้

5	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 81-100
4	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 61-80
3	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 41-60
2	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 21-40
1	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 0-20

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ รูปแบบของคำถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) จำนวน 75 ข้อ โดยแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด
4	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงมาก
3	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงปานกลาง
2	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงน้อย
1	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงน้อยที่สุด

ข้อคำถามในตอนนี้เป็นเกณฑ์การให้คะแนนออกเป็น 2 กรณี คือ คำถามเชิงบวก และ คำถามเชิงลบ ดังนี้

ตารางที่ 3.3 เกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ระดับความคิดเห็น	เกณฑ์การให้คะแนน	
	คำถามเชิงบวก	คำถามเชิงลบ
ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด	5	1
ตรงกับสภาพความเป็นจริงมาก	4	2
ตรงกับสภาพความเป็นจริงปานกลาง	3	3
ตรงกับสภาพความเป็นจริงน้อย	2	4
ตรงกับสภาพความเป็นจริงน้อยที่สุด	1	5

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ รูปแบบของคำถามเป็นแบบปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

1.4 ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด/ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้กำหนดกรอบแนวคิด คำนิยาม โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัด และใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

ขั้นที่ 2 สร้างตารางวิเคราะห์โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัดในแต่ละมิติ ดังตารางที่ 3.4 และสร้างข้อคำถาม

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบรูปแบบของเครื่องมือ ปริมาณของข้อคำถาม ความครอบคลุมของข้อคำถาม และความเหมาะสมของข้อคำถาม จากนั้นปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วในขั้นที่ 2 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสมของคำนิยามสิ่งที่มุ่งวัด ความครอบคลุมของเนื้อหา และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายที่มุ่งวัด แล้วนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence : IOC) โดยผู้วิจัยได้เขียนข้อคำถามแยกเป็นรายชื่อในช่องตารางที่สามารถให้ผู้เชี่ยวชาญเขียนคำวิจารณ์เป็นรายชื่อ และจัดระดับความสอดคล้องเป็น สอดคล้อง (+1) ไม่แน่ใจ (0) ไม่สอดคล้อง (-1) จากนั้นนำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่า IOC ด้วยสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

โดยที่ $\sum R$ คือ ผลรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในข้อนั้น

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) นักวิชาการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจำนวน 2 คน เนื่องจากเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

2) ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่ได้รับรางวัลโรงเรียนกัลยาณมิตรในปีการศึกษา 2549 จำนวน 2 คน เนื่องจากมีความชำนาญในด้านการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงาน และการบริหารงานของโรงเรียนวิถีพุทธ

3) นักวิชาการสาขาวิจัยและวัดประเมินผลทางการศึกษาที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัย

ขั้นที่ 5 คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนี IOC มากกว่า 0.50 (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2548) กรณีที่ค่า IOC น้อยกว่า 0.50 ผู้วิจัยพิจารณาและปรับปรุงตามที่คุณผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ จากนั้นนำไปทดลองใช้กับผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คน พร้อมสัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของคำชี้แจง และความเหมาะสมด้านภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 6 ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ (reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เนื่องจากเป็นวิธีที่เหมาะสมกับแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2548) มีค่าพิสัยความเที่ยงของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.77 – 0.97 ดังแสดงในตารางที่ 3.5

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข และจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

ตารางที่ 3.4 โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัดในแต่ละมิติ

ประเด็นหลัก	จำนวนข้อ	ประเด็นย่อย	จำนวนข้อ	ข้อที่	หมายเหตุ
1. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม	7	1.1 เพศ	1	1	ตอนที่ 1
		1.2 อายุ	1	2	
		1.3 ประสบการณ์การทำงาน	1	3	
		1.4 ระดับการศึกษา	1	4	
		1.5 ตำแหน่ง			
		1.6 จำนวนนักเรียน	1	5	
		1.7 ระดับชั้นที่เปิดสอน	1	7	
2. ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4	31	2.1 กาย (กายภาพ)	7	1-7	ตอนที่ 2
		2.2 คีล (สังคม)	9	8-16	
		2.3 จิต (จิตใจ / อารมณ์)	10	17-26	
		2.4 ปัญญา	5	27-31	
3. ประสิทธิภาพด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน	10	บ้านและชุมชน	4	32-35	ตอนที่ 2
		วัด	3	36-38	
		โรงเรียน	3	39-41	

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	จำนวนข้อ	ประเด็นย่อย	จำนวนข้อ	ข้อที่	หมายเหตุ
4. ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา	10	4.1 สภาพแวดล้อม	5	1-5	ตอนที่ 3
		4.2 ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ	5	6-10	
5. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ	29	5.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร	10	11-20	ตอนที่ 3
		5.2 ระบบการบริหารงาน	7	21-27	
		5.3 การนิเทศติดตาม	7	28-34	
		5.4 วัฒนธรรมองค์กร	5	35-39	
6. ปัจจัยด้านบุคลากร	31	6.1 ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม	9	40-48	ตอนที่ 3
		6.2 ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท	5	49-53	
		6.3 ทักษะคติของบุคลากร	4	54-57	
		6.4 ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร	7	58-64	
		6.5 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร	6	65-70	
7. ปัจจัยภายนอก	5	7.1 ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน	5	71-75	ตอนที่ 3
8. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ	3	8.1 สิ่งที่ทำให้การโรงเรียนวิถิพุทธมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล	1	1	ตอนที่ 4
		8.2 วิธีการพัฒนาประสิทธิภาพประสิทธิผล	1	2	
		8.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา	1	3	

ตารางที่ 3.5 ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปรที่วัด	ค่าความเที่ยง
ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ	0.9775
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4	0.9720
ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน	0.9122
ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา	0.9049
สภาพแวดล้อม	0.7738
ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ	0.9073
ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ	0.9603
ภาวะผู้นำของผู้บริหาร	0.9015
ระบบการบริหารงาน	0.9036
การนิเทศติดตาม	0.8327
วัฒนธรรมองค์กร	0.8966
ปัจจัยด้านบุคลากร	0.9771
ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม	0.8749
ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท	0.9314
ทัศนคติของบุคลากร	0.9496
ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร	0.9728
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร	0.9482
ปัจจัยภายนอก	0.9386
ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน	0.9386

หมายเหตุ ตัวอักษรที่บแสดงค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงโดยรวมของแบบสอบถามที่ใช้วัดตัวแปรสังเกตได้ในแต่ละตัวแปรแฝง

1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยวิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ และดำเนินการติดตามแบบสอบถามไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง โดยการติดตามทางโทรศัพท์ เว้นระยะห่างจากเวลาที่ส่งแบบสอบถามเป็นเวลาครั้งละ 2 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ดำเนินการขอรายชื่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิพุทธจากสำนักพัฒนา นวัตกรรมจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 360 โรงเรียน และตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ <http://www.obec.go.th> และ <http://www.moe.go.th>

2) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการ

โรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน เนื่องจากงานวิจัยของพิชัย แก้วสุวรรณ (2529) พบว่า ถ้าบุคคลที่ตอบแบบสอบถามมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ถูกถามแล้ว มักจะทำให้อัตราการตอบกลับสูงขึ้น

3) นำส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการติดตามการตอบกลับทางโทรศัพท์ 2 ครั้ง คือ สัปดาห์ที่ 2 และ 3 หลังจากส่งแบบสอบถามไป เนื่องจากงานวิจัยของกอบแก้ว ภูตินารักษ์ (2537) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการเตือนและติดตามด้วยโทรศัพท์มีอัตราการตอบกลับสูงกว่าการเตือนด้วยรูปแบบอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการติดตาม 2 ครั้ง ทำให้อัตราการตอบกลับสูงกว่าไม่มีการติดตามเลยหรือติดตามเพียง 1 ครั้ง โดยเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2550 ถึงวันที่ 25 มกราคม 2551 รวมระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 31 วัน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 314 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 87.21 ของแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด ดังปรากฏในตารางที่ 3.6

ตารางที่ 3.6 จำนวนและร้อยละของการตอบกลับแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาคและขนาดของสถานศึกษา

ภูมิภาค	จำนวนแบบสอบถามที่ส่งไป				จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน (ร้อยละ)			
	ใหญ่	กลาง	เล็ก	รวม	เล็ก	กลาง	ใหญ่	รวม
ภาคเหนือ	20	20	20	60	18(5.00)	18(5.00)	19(5.28)	55(15.28)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	20	20	20	60	18(5.00)	15(4.17)	16(4.44)	49(13.61)
ภาคกลาง	20	20	20	60	16(4.44)	17(4.73)	18(5.00)	51(14.17)
ภาคตะวันออก	20	20	20	60	19(5.28)	16(4.44)	13(3.61)	48(13.33)
ภาคตะวันตก	20	20	20	60	20(5.55)	20(5.55)	18(5.00)	58(16.10)
ภาคใต้	20	20	20	60	18(5.00)	20(5.55)	15(4.17)	53(14.72)
รวม	120	120	120	360	109(30.27)	106(29.44)	99(27.50)	314(87.21)

4) ทำการลงรหัส (coding) แบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน เพื่อเตรียมสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบการขาดหายของข้อมูล (missing) สำหรับแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนเป็นแบบสอบถามที่มีข้อมูลขาดหายจำนวน 56 ฉบับ โดยผู้วิจัยตรวจสอบลักษณะการขาดหายของข้อมูล พบว่า ข้อมูลที่ขาดหายไปนั้นเป็นการขาดหายโดยสุ่ม คือ หน่วยตัวอย่างที่ขาดหายไม่มีลักษณะร่วมกัน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการจัดการกับข้อมูลที่ขาดหาย โดยใช้สถิติวิเคราะห์ประมาณค่าข้อมูลที่ขาดหายใส่แทน (replacement of missing data) โดยการประมาณค่าเฉลี่ยด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows version 11.5 เนื่องจากการใช้สถิติวิเคราะห์ประมาณค่าข้อมูลที่ขาดหายไปจะให้ผลดีที่สุด เพราะหากตัดข้อมูลออกจะทำให้ขนาด

กลุ่มตัวอย่างลดน้อยลง และมีผลเสียต่อการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วย (Afifi and Clark, 1996; นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีแนวทางและวิธีการทางสถิติ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS เป็นการวิเคราะห์โดยใช้สถิติบรรยาย เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย โดยกำหนดให้ระดับนัยสำคัญทางสถิติ มีค่าเท่ากับ .01 ดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ

2. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร เพื่อให้ทราบลักษณะการแจกแจงของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (mean : \bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (coefficient of variation : C.V.) ค่าความเบ้ (skewness : sk) ค่าความโด่ง (kurtosis : ku)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยตามวัตถุประสงค์

1. การวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน เนื่องจากมีตัวแปรตามหลายตัวจึงใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product – moment correlation coefficient) เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานการวิเคราะห์ด้วยโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS

4. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ โดยใช้การวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พร้อมทั้งคำนวณขนาดอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ ด้วยโปรแกรมลิสเรล (LISREL version 8.72)

1.7 เกณฑ์การแปลผล

สำหรับการแปลความหมายของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การแปลผลจากคะแนนที่คำนวณได้ ดังนี้

- 1) เกณฑ์การแปลผลการให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ผู้วิจัยมีการแปลผล คือ

ตารางที่ 3.7 เกณฑ์การแปลผลการให้คะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

ระดับคะแนน	ความหมาย
1.00 - 1.50	มีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับน้อยที่สุด
1.51 - 2.50	มีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับน้อย
2.51 - 3.50	มีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับปานกลาง
3.51 - 4.50	มีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับมาก
4.51 - 5.00	มีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับมากที่สุด

- 2) เกณฑ์การแปลผลการให้คะแนนปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ผู้วิจัยมีการแปลผล คือ

ตารางที่ 3.8 เกณฑ์การแปลผลการให้คะแนนปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

ระดับคะแนน	ความหมาย
1.00 - 1.50	มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับน้อยที่สุด
1.51 - 2.50	มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับน้อย
2.51 - 3.50	มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับปานกลาง
3.51 - 4.50	มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับมาก
4.51 - 5.00	มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในระดับมากที่สุด

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

2.1 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนวิถิพุทธจากการตอบแบบสอบถามทางไปรษณีย์ และมีความยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม จำนวน 2 โรงเรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกโรงเรียนที่เป็นกรณีตัวอย่างด้วยวิธีการเจาะจง (purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- 1) พิจารณาจากผลการรวมคะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธและคะแนนปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ โรงเรียนวิถิพุทธที่มีระดับประสิทธิผลมากที่สุดและโรงเรียนวิถิพุทธที่มีระดับประสิทธิผลน้อยที่สุด
- 2) โรงเรียนมีความเต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

3) ผู้วิจัยมีความสะดวกด้านการเดินทางและที่พักอาศัย

จากเกณฑ์การพิจารณาดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถคัดเลือกโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาจากผลคะแนนรวมของแบบสอบถาม หลังจากนั้นติดต่อกลับไปยังโรงเรียนที่คาดว่าจะเป็กรณีศึกษาเพื่อสอบถามความสมัครใจในการให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถึพุทธมากที่สุด (โรงเรียน ก) อยู่ในจังหวัดนครราชสีมา และโรงเรียนที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถึพุทธน้อยที่สุด (โรงเรียน ข) อยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี โดยแต่ละกรณีศึกษามีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง จำนวนโรงเรียนละ 11 คน รวมมีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 22 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความสอดคล้องกับแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

- 1) แบบสังเกต ประกอบด้วย แบบสังเกตสภาพทั่วไปของโรงเรียน แบบสังเกตการจัดการเรียนการสอน
- 2) แนวทางการสัมภาษณ์กึ่งทางการ (semi-formal interview) ของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยรูปแบบของคำถามเป็นแบบปลายเปิด
- 3) อุปกรณ์ที่ช่วยในการเก็บข้อมูล ได้แก่ สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายรูป และเทปบันทึกเสียง

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยตนเอง ในระหว่างวันที่ 4 -15 กุมภาพันธ์ 2551 โดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1) ผู้วิจัยติดต่อโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็กรณีศึกษาทางโทรศัพท์ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและชี้แจงรายละเอียดของการเก็บข้อมูล
- 2) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อผู้บริหารโรงเรียนกรณีศึกษา เพื่อบรรยายวัน เวลา และสถานที่เก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลที่โรงเรียนกรณีศึกษาด้วยตนเอง
- 3) ผู้วิจัยขออนุญาตถ่ายภาพในระหว่างการสังเกต และบันทึกเทปในระหว่างการสัมภาษณ์ โดยระบุว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น และไม่มีภาระระบุชื่อผู้ให้ข้อมูล
- 4) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนใช้เวลาประมาณ 30 – 60 นาที เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องจำกัดเวลาในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย

5) การสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ในลักษณะกึ่งทางการ (semi-formal interview) คือ ทำการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนด

6) ถอดเทปสัมภาษณ์ และสังเคราะห์เนื้อหาด้วยการสรุปตามประเด็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

การเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและครอบคลุมในการตอบปัญหาการวิจัยมากที่สุด วิธีการที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

1) การวิเคราะห์และศึกษาเอกสาร (document analysis) โดยศึกษาจากเอกสารต่างๆ ของสถานศึกษา เช่น แผนปฏิบัติงานประจำปี ผลการประเมินโครงการ วารสารของโรงเรียน เพื่อใช้ประกอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์

2) การสังเกต (observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยการเข้าไปอยู่ในโรงเรียน และพักอาศัยที่บ้านพักครู ทำให้เห็นสภาพการดำเนินของโรงเรียน ผู้วิจัยทำการสังเกตสภาพและกิจกรรมทั่วไปของสถานศึกษา ได้แก่ อาคารเรียน ห้องเรียน โรงอาหาร ห้องประชุม กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมช่วงพักกลางวัน กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมหลังเลิกเรียน โดยยึดกรอบแนวคิดของ Lofland (1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548) ประกอบด้วย

1. การกระทำ (acts) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หนึ่งในช่วงเวลาสั้นๆคือ ตั้งแต่วินาที นาที จนไปถึงชั่วโมง ประเด็นของการกระทำที่ผู้วิจัยสังเกต ได้แก่ การพูดคุยระหว่างครูกับครู นักเรียนกับนักเรียน และครูกับนักเรียน

2. กิจกรรม (activities) หรือการกระทำของหลายๆคน คนในฉากซึ่งแสดงความสำคัญและความผูกพัน การกระทำที่เกี่ยวข้องกับคนหลายคนมากกว่าเป็นส่วนบุคคล มีขั้นตอนกระบวนการ ต่อเนื่องเป็นแบบแผน ประเด็นของกิจกรรมที่ผู้วิจัยสังเกต ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการใช้เวลาว่างของนักเรียน

3. ความหมาย (meanings) คือ การให้ความหมายของการกระทำหรือกิจกรรม โดยคำพูดที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูล อธิบายให้คำจำกัดความและทิศทางของการกระทำต่อสิ่งของ เหตุการณ์และคุณลักษณะต่างๆของมนุษย์ เช่น ทำตามวัฒนธรรม ทำตามความเชื่อ ความเข้าใจ อุดมการณ์ ภาพตายตัวหรือภาพเหมารวม อคติต่างๆทั้งทางบวกและทางลบ ประเด็นของการให้ความหมายที่ผู้วิจัยสังเกต ได้แก่ การตีความหมายจากคำให้สัมภาษณ์ของครูและนักเรียน

4. ความสัมพันธ์ (relationship) ของบุคคลต่างๆ ลักษณะของความสัมพันธ์อันเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ประเด็นของความสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยสังเกต ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู ครูกับครู นักเรียนกับนักเรียน และครูกับนักเรียน

5. การมีส่วนร่วม (participation) ของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ประเด็นของการมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสังเกต ได้แก่ การทำงานของครูและผู้ร่วมงาน ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม

6. สถานที่ (setting) คือรูปแบบทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้สภาพศึกษาซึ่งถือเป็นหน่วยการวิเคราะห์ ในการศึกษานี้หน่วยการวิเคราะห์คือโรงเรียน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาภายใต้สภาพที่เกิดขึ้นทั้งภายในโรงเรียน ห้องพักครู ห้องสมุด ห้องเรียน และบริเวณชุมชนรอบโรงเรียน

3) การสัมภาษณ์ (interview) ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal) และการสัมภาษณ์แบบพูดคุยอย่างเป็นกันเอง (casual) โดยลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบเปิดกว้าง คือไม่จำกัดคำตอบเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีอิสระในการตอบ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) คือการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สนใจเป็นพิเศษ และการสัมภาษณ์แบบตะล่อมกล่อมเถลา (probe) คือการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านทัศนคติ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา จำนวนโรงเรียนละ 11 คน รวมมีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 22 คน

สำหรับรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพปรากฏดังตารางที่ 3.9

ตารางที่ 3.9 รายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
โรงเรียน ก 4 กุมภาพันธ์ 2550	- พบผู้บริหารของสถานศึกษาเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตเก็บข้อมูล - สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในสถานศึกษา	- ผู้บริหาร - ครูและนักเรียน
5 กุมภาพันธ์ 2550	- สังเกตสภาพทั่วไปของโรงเรียน - สัมภาษณ์รองผู้อำนวยการ/ผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 1 คน	- อาคารสถานที่ภายในโรงเรียน - รองผู้อำนวยการ/ผู้รับผิดชอบโครงการ
6 กุมภาพันธ์ 2550	- ศึกษาเอกสารของโรงเรียน - สัมภาษณ์ครู จำนวน 1 คน - สัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มที่ 1 จำนวน 4 คน	- เอกสารแผนปฏิบัติงาน, เอกสารโครงการโรงเรียน - วัฒนธรรมชั้นนำ, รายงานผลการดำเนินงานโครงการ, วารสารโรงเรียน - ครู - นักเรียน

ตารางที่ 3.9 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
7 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตสภาพชุมชนบริเวณโรงเรียน - สัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มที่ 2 จำนวน 3 คน - สัมภาษณ์ผู้ปกครองคนที่ 1, 2 จำนวน 2 คน - สังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน 	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนรอบโรงเรียน - นักเรียน - ผู้ปกครอง - ห้องเรียน
8 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน - ตรวจสอบข้อมูลและเก็บเพิ่มเติม 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องเรียน
โรงเรียน ข 11 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - พบผู้บริหารของสถานศึกษาเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตเก็บข้อมูล - สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในสถานศึกษา - ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้บริหาร - ครูและนักเรียน - เอกสารแผนปฏิบัติงาน, รายงานการประชุม
12 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตสภาพทั่วไปของโรงเรียน - สังเกตสภาพชุมชนบริเวณโรงเรียน - สังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน 	<ul style="list-style-type: none"> - อาคารสถานที่ภายในโรงเรียน - ชุมชนรอบโรงเรียน - ห้องเรียน
13 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน - สัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 1 คน - สัมภาษณ์ผู้ปกครองคนที่ 1 จำนวน 1 คน 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องเรียน - ครูผู้รับผิดชอบโครงการ - ผู้ปกครอง
14 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์ครูจำนวน 1 คน - สัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มที่ 1 จำนวน 3 คน - สัมภาษณ์ผู้ปกครองคนที่ 2 จำนวน 1 คน 	<ul style="list-style-type: none"> - ครู - นักเรียน - ผู้ปกครอง
15 กุมภาพันธ์ 2550	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน - สัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มที่ 2 จำนวน 3 คน - ตรวจสอบข้อมูลและเก็บเพิ่มเติม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ - นักเรียน

นอกจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ตามรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ปรากฏดังตาราง 3.9 แล้ว ผู้วิจัยยังมีการเก็บข้อมูลอื่นๆประกอบด้วย เช่น การพูดคุยสนทนากับครูและบุคลากรอื่น เพื่อใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมจากการสังเกตและสัมภาษณ์ในสนามที่ศึกษา ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยเป็นกระบวนการที่กระทำควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปความตามประเด็นสำคัญ และนำเสนอในรูปความเรียง ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 1) การลดทอนข้อมูล (data Reduction) เป็นการปรับข้อมูลดิบ จัดจำแนกประเภทของข้อมูล เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนและความเพียงพอของข้อมูล
- 2) การแสดงข้อมูล (data Display) เป็นการคัดเลือกตัวอย่างข้อมูลที่เป็นจุดสำคัญที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีการต่างๆ
- 3) การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) เป็นการสังเคราะห์ข้อสรุปย่อยๆให้เป็นบทสรุปใหญ่ ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (inductive)

การสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ข้อความ และสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ และทำการสังเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อหาความสอดคล้องของเนื้อหา มีขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลจาก 2 ทาง
 - 1.1 ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณของแบบสอบถามจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 314 โรงเรียน
 - 1.2 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน
2. กำหนดประเด็นและตัวแปรที่จะใช้สังเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยที่ได้จากระดับประสิทธิผล และแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ
3. การแปลผลข้อมูล ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ และแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถืพุทธ
4. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของผลการสังเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลพิจารณาจาก 3 ทาง คือ

- 4.1 ข้อมูลจากผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม
- 4.2 ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์
- 4.3 ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. นำเสนอผลการวิจัย โดยการเรียบเรียงในภาพรวมแบบพรรณนา และยกคำพูดประกอบกรนำเสนอ (quote) โดยยึดคำถามวิจัยเป็นกรอบในการนำเสนอ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน สำหรับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

1.1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

1) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ

2) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร ได้แก่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (mean : \bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (coefficient of variation : C.V.) ค่าความเบ้ (skewness : sk) ค่าความโด่ง (kurtosis : ku)

1.2. ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

1.3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA)

1.4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product – moment correlation coefficient)

1.5. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) ด้วยโปรแกรมลิสเรล

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

2.2 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 3 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3.1 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

3.3 แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน

เพื่อให้การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงกำหนดใช้สัญลักษณ์แทนค่าสถิติและตัวแปรต่างๆในการนำเสนอ ดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนค่าสถิติ

\bar{x}	หมายถึง	ค่ามัธยฐานเลขคณิต หรือค่าเฉลี่ย (mean)
Max	หมายถึง	ค่าสูงสุด (maximum)
Min	หมายถึง	ค่าต่ำสุด (minimum)
S.D.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)
C.V.	หมายถึง	สัมประสิทธิ์การกระจาย (coefficient of variation)
sk	หมายถึง	ค่าความเบ้ (skewness)
ku	หมายถึง	ค่าความโด่ง (kurtosis)
χ^2	หมายถึง	ดัชนีตรวจสอบความกลมกลืนประเภทค่าสถิติไค-สแควร์
df	หมายถึง	องศาอิสระ (degree of freedom)
R^2	หมายถึง	สัมประสิทธิ์การทำนาย (coefficient of determination)
R	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
GFI	หมายถึง	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index)
AGFI	หมายถึง	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index)
RMR	หมายถึง	ดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Squared Residual)
P	หมายถึง	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
TE	หมายถึง	ขนาดอิทธิพลรวม
ID	หมายถึง	ขนาดอิทธิพลทางอ้อม
DE	หมายถึง	ขนาดอิทธิพลทางตรง

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวแปร

EFFECT	หมายถึง	ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
STUD	หมายถึง	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4
CONS	หมายถึง	ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน
FACTOR	หมายถึง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
PHYSI	หมายถึง	ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา
ENVIR	หมายถึง	สภาพแวดล้อม
MATE	หมายถึง	ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

ADMIN	หมายถึง	ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ
LEAD	หมายถึง	ภาวะผู้นำของผู้บริหาร
MANA	หมายถึง	ระบบการบริหารงาน
SUV	หมายถึง	การนิเทศติดตาม
CULT	หมายถึง	วัฒนธรรมองค์กร
PERS	หมายถึง	ปัจจัยด้านบุคลากร
ABLE	หมายถึง	ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม
OBLI	หมายถึง	ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท
ATTI	หมายถึง	ทัศนคติของบุคลากร
MOTI	หมายถึง	ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร
RELA	หมายถึง	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร
OUTS	หมายถึง	ปัจจัยภายนอก
PAR	หมายถึง	ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และร้อยละ 2) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรด้านประสิทธิผลและตัวแปรด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ โดยการหาค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) ค่าความเบ้ (sk) ค่าความโด่ง (ku) มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบลักษณะเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

จากการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามตัวแปรภูมิหลัง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนเพศหญิงและเพศชายใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 51.27 และ 47.77 ตามลำดับ โดยมีอายุอยู่ในช่วง 51 – 60 ปีมากที่สุดร้อยละ 44.59 รองลงมาคือผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี ร้อยละ 39.49 และมีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 30 ปี จำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 2.55 เมื่อพิจารณาประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา 21 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ

44.27 มีระดับการศึกษาสูงสุด คือปริญญาตรีมากที่สุดร้อยละ 59.55 รองลงมาคือปริญญาโท ร้อยละ 38.54 และไม่กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกเลย กลุ่มตัวอย่างมีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 59.55 รองลงมาคือผู้บริหาร ร้อยละ 37.90 และเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาเพียงร้อยละ 0.96 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา พบว่า มีโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่จำนวนใกล้เคียงกันตามแผนการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง คือ ร้อยละ 34.71, 33.76 และ 31.53 ตามลำดับ โดยเปิดสอนในระดับชั้น ม.1-ม.6 มากที่สุด ร้อยละ 31.21 รองลงมาคือเปิดสอนในระดับชั้นอนุบาล-ม.3 ร้อยละ 30.57 และเปิดสอนในระดับชั้น ม.1-ม.3 น้อยที่สุด ร้อยละ 0.32 รายละเอียดของผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปรภูมิหลัง (N=314)

ตัวแปรภูมิหลัง	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	150	47.77
หญิง	161	51.27
ไม่ระบุ	3	0.96
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	8	2.55
31 – 40 ปี	29	9.23
41 – 50 ปี	124	39.49
51 – 60 ปี	140	44.59
มากกว่า 60 ปี	0	0.00
ไม่ระบุ	13	4.14
3. ประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา		
ต่ำกว่า 10 ปี	25	7.96
11 – 20 ปี	54	17.20
21 – 30 ปี	139	44.27
มากกว่า 30 ปี	82	26.11
ไม่ระบุ	14	4.46
4. ระดับการศึกษาสูงสุด		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	1	0.32
ปริญญาตรี	187	59.55
ปริญญาโท	121	38.54
ปริญญาเอก	0	0.00
ไม่ระบุ	5	1.59

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ตัวแปรภูมิหลัง	จำนวน	ร้อยละ
5. ตำแหน่ง		
ผู้บริหาร	119	37.90
ครูผู้สอน	187	59.55
คณะกรรมการสถานศึกษา	3	0.96
อื่นๆ	2	0.63
ไม่ระบุ	3	0.96
6. จำนวนนักเรียน		
จำนวนไม่เกิน 300 คน	109	34.71
จำนวน 301-1,000 คน	106	33.76
จำนวนตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป	99	31.53
7. ระดับชั้นที่เปิดสอน		
อนุบาล - ป.6	95	30.25
อนุบาล - ม.3	96	30.57
อนุบาล - ม.6	2	0.64
ป.1 - ป.6	11	3.50
ป.1 - ม.3	3	0.95
ป.1 - ม.6	2	0.64
ม.1 - ม.3	1	0.32
ม.1 - ม.6	98	31.21
ม.1 - ปวช.	2	0.64
ไม่ระบุ	4	1.28

เพื่อให้เห็นลักษณะตัวแปรภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภูมิภาคและขนาดโรงเรียน

ตารางที่ 4.2 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภูมิภาค พบว่า ภาคเหนือ มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายมีร้อยละ 52.73 เพศหญิงมีร้อยละ 45.45 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 51 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.64 มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา 21 - 30 ปี ร้อยละ 50.91 ซึ่งระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 50.91 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 63.64 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในภาคเหนือเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป ร้อยละ 34.54 โดยส่วนใหญ่เปิดสอนในระดับชั้น ม.1 - ม.6 ร้อยละ 34.54

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกันมาก โดยเพศหญิงมีร้อยละ 59.18 ส่วนเพศชายมีร้อยละ 38.78 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.10 มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาระดับปริญญาตรี 21 – 30 ปี ร้อยละ 36.74 ซึ่งระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 67.35 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 63.27 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน ร้อยละ 36.74 และเปิดสอนในระดับชั้น ม.1 - ม.6 มากที่สุด ร้อยละ 34.69

ภาคกลาง มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 50.98 และ 49.02 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 52.94 มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษามากกว่า 30 ปี ร้อยละ 39.22 มีระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 58.82 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 52.94 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษาพบว่า เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป ร้อยละ 35.30 โดยเปิดสอนในระดับชั้น ม.1 - ม.6 มากที่สุด ร้อยละ 35.30

ภาคตะวันออก มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงมีร้อยละ 54.17 ส่วนเพศชายมีร้อยละ 45.83 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.83 โดยประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาระหว่าง 21 – 30 ปี ร้อยละ 45.83 ซึ่งมีระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 64.59 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 58.34 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างในภาคตะวันออกเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน ร้อยละ 39.58 โดยส่วนใหญ่เปิดสอนในระดับชั้น อนุบาล - ป.6 ร้อยละ 37.50

ภาคตะวันตก กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงมีร้อยละ 56.90 ส่วนเพศชายมีร้อยละ 41.38 โดยมีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี และ 51 – 60 ปี มีจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 43.10 ซึ่งส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาระดับปริญญาตรี 21 – 30 ปี ร้อยละ 48.27 ระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 65.52 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 63.79 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา พบว่า มีสถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดกลางจำนวนเท่ากัน ร้อยละ 34.48 เปิดสอนในระดับชั้น อนุบาล - ป.6 มากที่สุด ร้อยละ 36.21

ภาคใต้ มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือ ร้อยละ 56.60 และ 43.40 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.94 มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาระดับปริญญาตรี 21 – 30 ปี ร้อยละ 52.83 ระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 50.94 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอน ร้อยละ 54.72 ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษาพบว่า เป็นโรงเรียนขนาดกลางมีจำนวนนักเรียน 301-1,000 คน ร้อยละ 37.74 โดยเปิดสอนในระดับชั้น อนุบาล - ม.3 มากที่สุด ร้อยละ 33.96

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค

ตัวแปรภูมิภาคหลัง	ภูมิภาค					
	ภาคเหนือ			ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคใต้ (N=53)
	ภาคเหนือ (N=55)	ตะวันออกเฉียงเหนือ (N=49)	ภาคกลาง (N=51)	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (N=48)	ภาคตะวันออก (N=58)	
1. เพศ						
ชาย	29(52.73)	19(38.78)	26(50.98)	22(45.83)	24(41.38)	30(56.60)
หญิง	25(45.45)	29(59.18)	25(49.02)	26(54.17)	33(56.90)	23(43.40)
ไม่ระบุ	1(1.82)	1(2.04)	0	0	1(1.72)	0
2. อายุ						
ต่ำกว่า 30 ปี	1(1.82)	1(2.04)	2(3.92)	2(4.17)	2(3.46)	0
31 – 40 ปี	7(12.73)	5(10.20)	3(5.88)	6(12.50)	3(5.17)	5(9.44)
41 – 50 ปี	20(36.36)	27(55.10)	15(29.41)	16(33.33)	25(43.10)	21(39.62)
51 – 60 ปี	24(43.64)	15(30.62)	27(52.94)	22(45.83)	25(43.10)	27(50.94)
มากกว่า 60 ปี	0	0	0	0	0	0
ไม่ระบุ	3(5.45)	1(2.04)	4(7.85)	2(4.17)	3(5.17)	0
3. ประสบการณ์ในการ ทำงานด้านการศึกษา						
ต่ำกว่า 10 ปี	4(7.27)	3(6.12)	7(13.73)	5(10.42)	4(6.90)	2(3.77)
11 – 20 ปี	11(20.00)	16(32.65)	6(11.76)	5(10.42)	8(13.79)	8(15.10)
21 – 30 ปี	28(50.91)	18(36.74)	15(29.41)	22(45.83)	28(48.27)	28(52.83)
มากกว่า 30 ปี	10(18.18)	9(18.37)	20(39.22)	14(29.16)	14(24.14)	15(28.30)
ไม่ระบุ	2(3.64)	3(6.12)	3(5.88)	2(4.17)	4(6.90)	0
4. ระดับการศึกษาสูงสุด						
ต่ำกว่าปริญญาตรี	1(1.82)	0	0	0	0	0
ปริญญาตรี	28(50.91)	33(67.35)	30(58.82)	31(64.59)	38(65.52)	27(50.94)
ปริญญาโท	26(47.27)	15(30.61)	19(37.26)	16(33.33)	19(32.76)	26(49.06)
ปริญญาเอก	0	0	0	0	0	0
ไม่ระบุ	0	1(2.04)	2(3.92)	1(2.08)	1(1.72)	0
5. ตำแหน่ง						
ผู้บริหาร	17(30.91)	17(34.69)	23(45.10)	19(39.58)	20(34.48)	23(43.39)
ครูผู้สอน	35(63.64)	31(63.27)	27(52.94)	28(58.34)	37(63.79)	29(54.72)
คณะกรรมการสถานศึกษา	1(1.82)	0	0	0	1(1.73)	1(1.89)
อื่นๆ	2(3.63)	0	0	0	0	0
ไม่ระบุ	0	1(2.04)	1(1.96)	1(2.08)	0	0

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ตัวแปรภูมิหลัง	ภูมิภาค					
	ภาค			ภาค	ภาค	ภาคใต้ (N=53)
	ภาคเหนือ (N=55)	ตะวันออก เฉียงเหนือ (N=49)	ภาคกลาง (N=51)	ตะวันออก (N=48)	ตะวันตก (N=58)	
6. จำนวนนักเรียน						
จำนวนไม่เกิน 300 คน	18(32.73)	18(36.74)	16(31.37)	19(39.58)	20(34.48)	18(33.96)
จำนวน 301-1,000 คน	18(32.73)	15(30.61)	17(33.33)	16(33.33)	20(34.48)	20(37.74)
จำนวนตั้งแต่ 1,001 คน ขึ้นไป	19(34.54)	16(32.65)	18(35.30)	13(27.09)	18(31.04)	15(28.30)
7. ระดับชั้นที่เปิดสอน						
อนุบาล - ป.6	10(18.18)	15(30.61)	14(27.45)	18(37.50)	21(36.21)	17(32.07)
อนุบาล - ม.3	17(30.91)	12(24.50)	15(29.41)	17(35.42)	17(29.32)	18(33.96)
อนุบาล - ม.6	2(3.64)	0	0	0	0	0
ป.1 - ป.6	4(7.27)	2(4.08)	2(3.92)	1(2.08)	1(1.72)	1(1.89)
ป.1 - ม.3	0	2(4.08)	0	0	1(1.72)	0
ป.1 - ม.6	2(3.64)	0	0	0	0	0
ม.1 - ม.3	0	0	0	0	0	1(1.89)
ม.1 - ม.6	19(34.54)	17(34.69)	18(35.30)	12(25.00)	16(27.59)	16(30.19)
ม.1 - ปวช.	1(1.82)	0	0	0	1(1.72)	0
ไม่ระบุ	0	1(2.04)	2(3.92)	0	1(1.72)	0

ตารางที่ 4.3 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า สถานศึกษาขนาดใหญ่ มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 58.59 และ 39.39 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 51 – 60 ปี ร้อยละ 52.53 มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาอยู่ระหว่าง 21 – 30 ปี ร้อยละ 42.43 ซึ่งระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 49.50 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 58.59 สถานศึกษาขนาดใหญ่มากกว่าครึ่งเปิดสอนในระดับชั้น ม.1 - ม.6 ร้อยละ 54.55 โดยเป็นสถานศึกษาที่อยู่ในภาคเหนือมากที่สุด ร้อยละ 19.20

สำหรับสถานศึกษาขนาดกลาง กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงมีร้อยละ 54.72 ส่วนเพศชายมีร้อยละ 44.34 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี ร้อยละ 44.34 และมีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาอยู่ระหว่าง 21 – 30 ปี ร้อยละ 45.28 โดยมีระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 62.26 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด

ร้อยละ 68.87 สถานศึกษาขนาดกลางส่วนใหญเปิดสอนในระดับชั้น อนุบาล - ม.3 ร้อยละ 45.28 โดยมีสถานศึกษาที่อยู่ในภาคตะวันตกและภาคใต้จำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 18.87

ส่วนสถานศึกษาขนาดเล็ก มีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเพศชายมีร้อยละ 58.72 ส่วนเพศหญิงมีร้อยละ 41.28 โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี ร้อยละ 45.87 มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาระหว่าง 21 – 30 ปี ร้อยละ 44.95 ซึ่งระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 66.06 มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอนมากที่สุด ร้อยละ 51.38 สถานศึกษาขนาดใหญ่มากกว่าครึ่งเปิดสอนในระดับชั้น อนุบาล - ป.6 ร้อยละ 57.80 โดยเป็นสถานศึกษาที่อยู่ในภาคตะวันตกมากที่สุด ร้อยละ 18.36

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ตัวแปรภูมิหลัง	ขนาดโรงเรียน		
	ขนาดใหญ่ (N=99)	ขนาดกลาง (N=106)	ขนาดเล็ก (N=109)
1. เพศ			
ชาย	39(39.39)	47(44.34)	64(58.72)
หญิง	58(58.59)	58(54.72)	45(41.28)
ไม่ระบุ	2(2.02)	1(0.94)	0
2. อายุ			
ต่ำกว่า 30 ปี	4(4.04)	2(1.89)	2(1.83)
31 – 40 ปี	9(9.09)	11(10.38)	9(8.26)
41 – 50 ปี	27(27.27)	47(44.34)	50(45.87)
51 – 60 ปี	52(52.53)	43(40.56)	45(41.29)
มากกว่า 60 ปี	0	0	0
ไม่ระบุ	7(7.07)	3(2.83)	3(2.75)
3. ประสบการณ์ในการทำงาน			
ด้านการศึกษา			
ต่ำกว่า 10 ปี	10(10.10)	8(7.55)	7(6.42)
11 – 20 ปี	14(14.14)	21(19.81)	19(17.43)
21 – 30 ปี	42(42.43)	48(45.28)	49(44.95)
มากกว่า 30 ปี	26(26.26)	27(25.47)	29(26.61)
ไม่ระบุ	7(7.07)	2(1.89)	5(4.59)

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ตัวแปรภูมิหลัง	ขนาดโรงเรียน		
	ขนาดใหญ่ (N=99)	ขนาดกลาง (N=106)	ขนาดเล็ก (N=109)
4. ระดับการศึกษาสูงสุด			
ต่ำกว่าปริญญาตรี	1(1.01)	0	0
ปริญญาตรี	49(49.50)	66(62.26)	72(66.06)
ปริญญาโท	47(47.47)	38(35.85)	36(33.02)
ปริญญาเอก	0	0	0
ไม่ระบุ	2(2.02)	2(1.89)	1(0.92)
5. ตำแหน่ง			
ผู้บริหาร	37(37.37)	32(30.19)	50(45.87)
ครูผู้สอน	58(58.59)	73(68.87)	56(51.38)
คณะกรรมการสถานศึกษา	1(1.01)	0	2(1.83)
อื่นๆ	2(2.02)	0	0
ไม่ระบุ	1(1.01)	1(0.94)	1(0.92)
6. ระดับชั้นที่เปิดสอน			
อนุบาล - ป.6	14(14.14)	18(16.98)	63(57.80)
อนุบาล - ม.3	17(17.17)	48(45.28)	31(28.44)
อนุบาล - ม.6	1(1.01)	1(0.94)	0
ป.1 - ป.6	9(9.09)	1(0.94)	1 (0.92)
ป.1 - ม.3	0	1(0.94)	2(1.83)
ป.1 - ม.6	1(1.01)	1(0.94)	0
ม.1 - ม.3	0	0	1 (0.92)
ม.1 - ม.6	54(54.55)	34(32.10)	10(9.17)
ม.1 - ปวช.	1(1.01)	1(0.94)	0
ไม่ระบุ	2(2.02)	1(0.94)	1 (0.92)
7. ภาค			
ภาคเหนือ	19(19.20)	18(16.98)	18(16.51)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	16(16.16)	15(14.15)	18(16.51)
ภาคกลาง	18(18.18)	17(16.04)	16(14.68)
ภาคตะวันออก	13(13.13)	16(15.09)	19(17.43)
ภาคตะวันตก	18(18.18)	20(18.87)	20(18.36)
ภาคใต้	15(15.15)	20(18.87)	18(16.51)

2) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร 2 ส่วน คือ 1) ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (EFFECT) ประกอบด้วย 2 ตัวแปร คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 (STUD) และผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) 2) ตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย 4 ตัวแปร คือ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) ปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) ปัจจัยภายนอก (OUTS) เพื่อให้ทราบลักษณะการแจกแจงของตัวแปรต่างๆที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ และค่าความโด่งของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปร	\bar{x}	S.D.	Min	Max	C.V.	sk	ku
ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ							
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4	4.03	.49	2.23	5.00	12.22	-.51	.70
ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน	4.17	.55	2.11	5.00	13.16	-.60	.40
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ							
ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา							
สภาพแวดล้อม	4.25	.56	1.40	5.00	13.27	-.90	1.86
ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ	3.76	.73	1.00	5.00	19.47	-.45	.44
ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ							
ภาวะผู้นำของผู้บริหาร	4.33	.64	1.40	5.00	14.86	-1.33	2.54
ระบบการบริหารงาน	4.25	.62	1.86	5.00	14.60	-.94	1.15
การนิเทศติดตาม	3.88	.73	1.00	5.00	18.87	-.87	1.27
วัฒนธรรมองค์กร	4.05	.71	1.20	5.00	17.54	-.84	1.22
ปัจจัยด้านบุคลากร							
ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม	3.93	.61	1.00	5.00	15.53	-.84	2.01
ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท	4.17	.60	1.00	5.00	14.48	-.92	2.54
ทัศนคติของบุคลากร	4.15	.69	1.00	5.00	16.69	-.88	1.68
ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร	4.05	.70	1.00	5.00	17.35	-1.03	2.15
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร	4.14	.70	1.00	5.00	16.99	-.83	1.05
ปัจจัยภายนอก							
ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน	4.26	.66	1.40	5.00	15.50	-1.03	1.65

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรด้านประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.03 ถึง 4.17 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง .49 ถึง .55 และมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) อยู่ระหว่าง 12.22 ถึง 13.16 โดยตัวแปรผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน(CONS) มีการกระจายมากกว่าตัวแปรคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 (STUD) ซึ่งทุกตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็นลบ) แสดงว่า ตัวแปรมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของข้อมูล และมีค่าความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) แสดงว่า ตัวแปรมีการกระจายของข้อมูลค่อนข้างน้อย

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) พบว่า ตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.76 ถึง 4.25 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ .58 ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) เท่ากับ 14.41 โดยตัวแปรความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ (MATE) มีการกระจายมากกว่าตัวแปรสภาพแวดล้อม (ENVIR) ซึ่งทุกตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็นลบ) แสดงว่า ตัวแปรมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของข้อมูล และทุกตัวแปรมีค่าความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) แสดงว่า ตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษามีการกระจายของข้อมูลค่อนข้างน้อย

สำหรับตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.88 ถึง 4.33 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ .60 และมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) เท่ากับ 14.49 ตัวแปรที่มีการกระจายมากที่สุดคือ ตัวแปรการนิเทศติดตาม (SUV) ส่วนตัวแปรที่มีการกระจายน้อยที่สุดคือ ตัวแปรระบบการบริหารงาน (MANA) ซึ่งทุกตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็นลบ) แสดงว่า ตัวแปรมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของข้อมูล และทุกตัวแปรมีค่าความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) แสดงว่า ข้อมูลของตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการมีการกระจายน้อย

ผลการวิเคราะห์ตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.93 ถึง 4.17 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ .60 และมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) เท่ากับ 14.49 ตัวแปรที่มีการกระจายมากที่สุดคือ ตัวแปรขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร (MOTI) ส่วนตัวแปรที่มีการกระจายน้อยที่สุดคือ ตัวแปรความเข้าใจและการยอมรับบทบาท (OBLI) ซึ่งทุกตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็นลบ) แสดงว่า ตัวแปรมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของข้อมูล และทุกตัวแปรมีค่าความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) แสดงว่า ตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากรมีการกระจายของข้อมูลน้อย

สำหรับตัวแปรปัจจัยภายนอก (OUTS) พบว่า ตัวแปรปัจจัยภายนอกอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ .59 และมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) เท่ากับ 14.50 ซึ่งตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็น

ลบ) แสดงว่า ตัวแปรที่มีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของข้อมูล และมีค่าความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) แสดงว่า ข้อมูลของตัวแปรปัจจัยภายนอกมีการกระจายน้อย

1.2 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาแยกระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 (STUD) และด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS)

ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมทั้งหมด พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.10 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.56 รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด ระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.61, 10.51 และ 0.32 ตามลำดับ แต่ไม่มีกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นว่าประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมของโรงเรียนตนอยู่ในระดับน้อยที่สุดเลย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 (STUD) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.03 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 68.79 รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด ระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 17.51, 12.74 และ 0.96 ตามลำดับ แต่ไม่มีกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นว่าประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนตนอยู่ในระดับน้อยที่สุดเลย

สำหรับประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.17 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 59.55 รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด ระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 28.66, 11.15 และ 0.64 ตามลำดับ แต่ไม่มีกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นว่าประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน ของโรงเรียนตนอยู่ในระดับน้อยที่สุดเลย รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวม

ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ						
น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	\bar{x}	S.D.
N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)		
ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ						
0	1 (0.32)	33 (10.51)	209 (66.56)	71 (22.61)	4.10	.49
1.ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4						
0	3 (0.96)	40 (12.74)	216 (68.79)	55 (17.51)	4.03	.49
2.ด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน						
0	2 (0.64)	35 (11.15)	187 (59.55)	90 (28.66)	4.17	.55

เพื่อให้เห็นระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธของกลุ่มตัวอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์จำแนกตามภูมิภาคและขนาดโรงเรียน

ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมจำแนกตามภูมิภาคพบว่า ทุกภูมิภาคมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก โดยภาคตะวันตกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.17 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 และภาคตะวันออกมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.05 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภูมิภาคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด และระดับปานกลาง ตามลำดับ ภูมิภาคที่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนยังมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ระดับน้อยมีเพียงภูมิภาคเดียวคือ ภาคตะวันออก

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4 (STUD) ของทุกภูมิภาคอยู่ในระดับมาก โดยภาคตะวันตกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.10 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.47 และภาคกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 3.99 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภูมิภาคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด และระดับปานกลาง ตามลำดับ ยกเว้นภาคเหนือและภาคกลางที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางมากกว่าระดับมากที่สุด ภูมิภาคที่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนยังมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4 อยู่ระดับน้อยคือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก

สำหรับประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) ของทุกภูมิภาคอยู่ในระดับมาก โดยภาคตะวันตกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.25 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.56 และภาคตะวันออกมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.11 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.57 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างใน

แต่ละภูมิภาคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนมีประสิทธิภาพด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด และระดับปานกลาง ตามลำดับ ภูมิภาคที่มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนของตนยังมีประสิทธิภาพด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ระดับน้อยมีเพียงภูมิภาคเดียวคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ					\bar{x}	S.D.
	น้อยที่สุด N (%)	น้อย N (%)	ปานกลาง N (%)	มาก N (%)	มากที่สุด N (%)		
ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ							
ภาคเหนือ	0	0	6 (10.91)	41 (74.55)	8 (14.54)	4.06	.45
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0	0	6 (12.25)	29 (59.18)	14 (28.57)	4.12	.54
ภาคกลาง	0	0	6 (11.76)	34 (66.67)	11 (21.57)	4.06	.50
ภาคตะวันออก	0	1 (2.08)	5 (10.42)	33 (68.75)	9 (18.75)	4.05	.53
ภาคตะวันตก	0	0	6 (10.35)	32 (55.17)	20 (34.48)	4.17	.50
ภาคใต้	0	0	4 (7.55)	40 (75.47)	9 (16.98)	4.10	.42
1.ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักทฤษฎี 4							
ภาคเหนือ	0	0	8 (14.54)	40 (72.73)	7 (12.73)	4.00	.45
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0	0	7 (14.28)	33 (67.35)	9 (18.37)	4.03	.50
ภาคกลาง	0	2 (3.92)	7 (13.72)	36 (70.59)	6 (11.77)	3.99	.55
ภาคตะวันออก	0	1 (2.08)	7 (14.58)	32 (66.67)	8 (16.67)	4.00	.58
ภาคตะวันตก	0	0	5 (8.62)	37 (63.79)	16 (27.59)	4.10	.47
ภาคใต้	0	0	6 (11.32)	38 (71.70)	9 (16.98)	4.03	.41
2.ด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน							
ภาคเหนือ	0	0	7 (12.73)	35 (63.64)	13 (23.63)	4.12	.51
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0	2 (4.08)	2 (4.08)	30 (61.23)	15 (30.61)	4.21	.65
ภาคกลาง	0	0	6 (11.77)	30 (58.82)	15 (29.41)	4.13	.51
ภาคตะวันออก	0	0	7 (14.59)	31 (64.58)	10 (20.83)	4.11	.57
ภาคตะวันตก	0	0	7 (12.07)	29 (50.00)	22 (37.93)	4.25	.56
ภาคใต้	0	0	6 (11.32)	32 (60.38)	15 (28.30)	4.16	.49

ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าสถานศึกษาทุกขนาดมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.15 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 และสถานศึกษาขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.03 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในแต่ละขนาดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือระดับมากที่สุด และระดับปานกลาง ตามลำดับ สถานศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าเป็นโรงเรียนของตนยังมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ระดับน้อยมีเพียงขนาดเดียวคือ โรงเรียนขนาดใหญ่

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 (STUD) ของสถานศึกษาทุกขนาดอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่และเล็กมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.05 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 และ 0.52 ตามลำดับ ส่วนสถานศึกษาขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 3.98 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในแต่ละขนาดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด และระดับปานกลาง ตามลำดับ ยกเว้นโรงเรียนขนาดกลางที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางมากกว่าระดับมากที่สุด สถานศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าเป็นโรงเรียนของตนยังมีประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 อยู่ระดับน้อยคือ โรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนขนาดเล็ก

สำหรับประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) ของสถานศึกษาทุกขนาดอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.24 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54 และสถานศึกษาขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.08 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในแต่ละขนาดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นโรงเรียนของตนมีประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดับมากที่สุด และระดับปานกลาง ตามลำดับ สถานศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าเป็นโรงเรียนของตนยังมีประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ระดับน้อยคือ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาด โรงเรียน	ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ					\bar{x}	S.D.
	น้อยที่สุด N (%)	น้อย N (%)	ปานกลาง N (%)	มาก N (%)	มากที่สุด N (%)		
ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ							
ขนาดใหญ่	0	1 (1.01)	7 (7.07)	64 (64.65)	27 (27.27)	4.15	.49
ขนาดกลาง	0	0	15 (14.15)	75 (70.76)	16 (15.09)	4.03	.46
ขนาดเล็ก	0	0	11 (10.09)	70 (64.22)	28 (25.69)	4.12	.51
1.ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4							
ขนาดใหญ่	0	1 (1.01)	11 (11.11)	68 (68.69)	19 (19.19)	4.05	.51
ขนาดกลาง	0	0	16 (15.09)	76 (71.70)	14 (13.21)	3.98	.44
ขนาดเล็ก	0	2 (1.83)	13 (11.93)	72 (66.06)	22 (20.18)	4.05	.52
2.ด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน							
ขนาดใหญ่	0	0	8 (8.08)	57 (57.58)	34 (34.34)	4.24	.54
ขนาดกลาง	0	1 (0.94)	15 (14.15)	68 (64.15)	22 (20.76)	4.08	.54
ขนาดเล็ก	0	1 (0.92)	12 (11.01)	62 (56.88)	34 (31.19)	4.19	.56

1.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างโรงเรียนที่มีภูมิภาคและขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน เนื่องจากระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 (STUD) และตัวแปรผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) ดังนั้นจึงมีตัวแปรตามมากกว่าหนึ่งตัวแปร ซึ่งจัดตรีวิ ปิยะพิมลสิทธิ์ (2548) กล่าวว่า กรณีที่ตัวแปรตามมีหลายตัว ควรใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์ที่มีอำนาจในการค้นหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยรวมในทุกมิติ

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปร (variance -covariance matrices) โดยใช้ค่า Box's M Test พบว่า มีค่า Sig. = .021 (> .01) แสดงว่า เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรระหว่างกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นข้อมูลจึงไม่ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สถิติเรื่องความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวน จึงทำให้สามารถใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) ได้ ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA)

ตัวแปร	ค่าสถิติทดสอบ	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
ภูมิภาค	Pillai's Trace	.013	.390	10	592	.951
	Wilks' Lambda	.987	.390	10	590	.951
	Hotelling's Trace	.013	.389	10	588	.952
	Roy's Largest Root	.010	.612	5	296	.691
ขนาดโรงเรียน	Pillai's Trace	.017	1.270	4	592	.280
	Wilks' Lambda	.983	1.270	4	590	.280
	Hotelling's Trace	.017	1.270	4	588	.280
	Roy's Largest Root	.016	2.407	2	296	.092
ภูมิภาค * ขนาดโรงเรียน	Pillai's Trace	.050	.762	20	592	.760
	Wilks' Lambda	.950	.760	20	590	.763
	Hotelling's Trace	.052	.758	20	588	.765
	Roy's Largest Root	.031	.924	10	296	.511

Box's M = 77.228 F = 1.442

df1 = 1 df2 = 02428.254 Sig. = .021

Tests of Between-Subjects Effects

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	ผลการ เปรียบเทียบ ความต่าง
ภูมิภาค	คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักทฤษฎี 4	.602	5	.120	.490	.784	ไม่แตกต่าง
	ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน	.905	5	.181	.601	.699	ไม่แตกต่าง
ขนาด โรงเรียน	คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักทฤษฎี 4	.296	2	.148	.602	.549	ไม่แตกต่าง
	ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน	1.248	2	.624	2.072	.128	ไม่แตกต่าง
ภูมิภาค * ขนาด โรงเรียน	คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักทฤษฎี 4	2.139	10	.214	.870	.561	ไม่แตกต่าง
	ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน	2.702	10	.270	.897	.536	ไม่แตกต่าง

จากตารางที่ 4.8 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม พบว่า ค่า Sig ของทุกตัวมีค่ามากกว่า .01 แสดงว่า โรงเรียนที่มีภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนต่างกันมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .01 เมื่อพิจารณาค่าความแปรปรวน พบว่า ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลัก ภาวนา 4 (STUD) และด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) ของโรงเรียนที่ต่าง ภูมิภาคและต่างขนาดกัน มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อ ศึกษารวบรวมตรวจสอบความเหมาะสมของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ด้วยโมเดล ลิสเรลต่อไป เนื่องจากตัวแปรทุกตัวเป็นตัวแปรต่อเนื่อง (continuous) ที่มีข้อมูลในระดับอัตราภาค (interval scale) และระดับอัตราส่วน (ratio scale) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิเคราะห์หาค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product – moment correlation coefficient) รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4.9

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติ Bartlett's test of sphericity ซึ่งเป็นค่าสถิติทดสอบสมมติฐานว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ (identity matrix) หรือไม่ พบว่า มีค่าสถิติ เท่ากับ 4033.678 ค่า $p = .000$ แสดงว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดของกลุ่ม ตัวอย่างแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณา ค่าดัชนีไกเซอร์ – ไมเยอร์ – ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin หรือ KMO) ซึ่งเป็นค่าที่ใช้วัดความ เหมาะสมของข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์โดยใช้โมเดลลิสเรล ถ้าค่า KMO เข้าใกล้ 1 แสดงว่า ข้อมูล ที่มีอยู่เหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โดยใช้โมเดลลิสเรล โดยทั่วไปค่า KMO ควรมีค่ามากกว่า .5 ขึ้นไป จึงจะถือว่าข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลลิสเรล (กัลยา วิณิชย์บัญชา, 2544) จากผลการวิเคราะห์ค่า KMO พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.955 โดยมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าตัวแปร สังเกตได้ของข้อมูลชุดนี้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลต่อไป

เมื่อพิจารณาเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจำนวน 14 ตัวแปร พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ทั้งหมด 91 คู่ ซึ่งทุกคู่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01 มีค่าตั้งแต่ 0.387 ถึง 0.862 เป็นความสัมพันธ์ทางบวกทั้งหมด แสดงว่า ความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกัน หากตัวแปร ตัวใดตัวหนึ่งมีขนาดเพิ่มมากขึ้น ตัวแปรที่เหลือจะมีขนาดเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดคือ ตัวแปร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร (RELA) กับตัวแปรขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร (MOTI) รองลงมาคือ ตัวแปรความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน (PAR) กับตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคลากร (RELA) ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันต่ำสุดคือ ตัวแปรทัศนคติของบุคคลากร (ATTI) กับตัวแปรความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ (MATE)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของกลุ่มตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา พบว่า ตัวแปรสภาพแวดล้อม (ENVIR) กับตัวแปรความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ (MATE) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.580 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง ($.4 < r < .6$) แสดงว่า หากโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ก็จะส่งผลให้ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุมีสูงขึ้นด้วย ในขณะที่เดียวกันหากโรงเรียนมีความเพียงพอของสื่อ/วัสดุสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นเช่นกัน

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของกลุ่มตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ พบว่า ความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกันและสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($.6 < r < .8$) โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดคือ ตัวแปรการนิเทศติดตาม (SUV) กับตัวแปรวัฒนธรรมองค์การ (CULT) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.770 แสดงว่า หากโรงเรียนมีการนิเทศติดตามสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้วัฒนธรรมองค์การสูงขึ้นด้วย ในขณะที่เดียวกันหากโรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์การสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้มีการนิเทศติดตามสูงขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของกลุ่มตัวแปรปัจจัยด้านบุคคลากร พบว่า ความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกันและสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($.6 < r < .8$) โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดคือ ตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลากร (RELA) กับตัวแปรขวัญและแรงจูงใจของบุคคลากร (MOTI) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.862 แสดงว่า หากโรงเรียนมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลากรสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้ขวัญและแรงจูงใจของบุคคลากรสูงขึ้นด้วย ในขณะที่เดียวกันหากโรงเรียนมีขวัญและแรงจูงใจของบุคคลากรสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลากรสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 14 ตัวแปร รวม 91 คู่ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยลักษณะความสัมพันธ์มีทิศทางเดียวกัน (ค่าความสัมพันธ์เป็นบวก) แสดงว่า หากตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งมีขนาดเพิ่มมากขึ้น ตัวแปรที่เหลือจะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือหากตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งมีขนาดลดน้อยลง ตัวแปรที่เหลือจะมีขนาดลดลงด้วยเช่นกัน ในส่วนของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าสูงกว่า .8 เพียง 1 คู่ ผู้วิจัยนำตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลลิสเรล โดยอนุมานว่าตัวแปรไม่ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นของภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity)

ตารางที่ 4.9 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปร	ENVIR	MATE	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI	RELA	PAR	STUD	CONS
ENVIR	-													
MATE	.580**	-												
LEAD	.666**	.531**	-											
MANA	.635**	.643**	.701**	-										
SUV	.580**	.524**	.635**	.746**	-									
CULT	.631**	.539**	.673**	.717**	.770**	-								
ABLE	.632**	.537**	.626**	.737**	.752**	.732**	-							
OBLI	.583**	.478**	.654**	.689**	.677**	.662**	.763**	-						
ATTI	.530**	.387**	.593**	.600**	.633**	.586**	.726**	.759**	-					
MOTI	.600**	.448**	.739**	.673**	.722**	.734**	.714**	.769**	.739**	-				
RELA	.573**	.458**	.680**	.656**	.672**	.702**	.706**	.752**	.703**	.862**	-			
PAR	.585**	.439**	.614**	.628**	.619**	.628**	.645**	.663**	.623**	.769**	.772**	-		
STUD	.643**	.539**	.584**	.607**	.578**	.608**	.605**	.585**	.527**	.602**	.576**	.530**	-	
CONS	.680**	.554**	.630**	.658**	.585**	.631**	.643**	.586**	.541**	.589**	.579**	.617**	.761**	-
\bar{x}	4.2456	3.7631	4.3325	4.2547	3.8760	4.0458	3.9347	4.1739	4.1520	4.0479	4.1386	4.2585	4.0256	4.1664
S.D.	.56331	.73257	.64400	.62116	.73136	.70965	.61112	.60427	.69286	.70238	.70299	.66008	.49206	.54809

Bartlett's Test of Sphericity = 4033.678 df = 91 p = .000
 Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .955

หมายเหตุ: p<** .01

1.5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรแฝง 5 ตัวแปร คือ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) ปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) ปัจจัยจากภายนอก (OUTS) และประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ (EFFECT) ส่วนตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในการวิเคราะห์มีทั้งหมด 14 ตัวแปร ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัย (โมเดลแบบ ก) 2) ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ (โมเดลแบบ ข) มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัย (โมเดลแบบ ก)

การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ วิเคราะห์โดยกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนในการวัดไม่มีความสัมพันธ์กัน ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าโมเดลตามสมมติฐานไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 373.557 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 70 ที่ระดับความน่าจะเป็น (P) เท่ากับ 0.0 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.854 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.972 และค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) เท่ากับ 0.0175 ส่วนค่าเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐานระหว่างตัวแปรสูงสุด (largest standardized residuals) เท่ากับ 7.126

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำการปรับโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ (โมเดลแบบ ก) โดยยอมกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนในการวัดมีความสัมพันธ์กันได้ ซึ่งในการปรับโมเดลนี้ผู้วิจัยพิจารณาจากดัชนีดัดแปรโมเดล (Model Modification Indices) และผลจากการปรับโมเดลทำให้ผู้วิจัยได้โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4.10

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4.10 เมื่อพิจารณาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ (โมเดลแบบ ก) พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสถิติที่ใช้ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 24.411 มีค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 41 ที่ระดับความน่าจะเป็น (P) เท่ากับ 0.981 แสดงว่าผลการทดสอบค่าไค-สแควร์ไม่แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานที่ว่าโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยที่ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.989 และค่าดัชนีวัดระดับ

ความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.972 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 ส่วนค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) เท่ากับ 0.00510 มีค่าเข้าใกล้ศูนย์ และค่าเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐานระหว่างตัวแปรสูงสุด (largest standardized residuals) เท่ากับ 1.734 ซึ่งมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ที่เหมาะสม (2.00) เส้นกราฟในควิล็อต (Q-Plot) มีความชันมากกว่าเส้นทแยงซึ่งเป็นการแสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตารางที่ 4.10 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์แยกค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์อิทธิพลของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ (โมเดลแบบ ก)

ตัวแปรผล	ADMIN			PERS			EFFECT		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
PHYSI	.91** (.06)	.52** (.06)	.39** (.08)	.82** (.06)	-	.82** (.06)	1.46* (.68)	.11 (.25)	1.35* (.67)
ADMIN	-	-	-	-	-	-	.11 (.51)	-	.11 (.51)
PERS	.64** (.08)	-	.64** (.08)	-	-	-	.09 (.12)	.07 (.33)	.02 (.30)
OUTS	-	-	-	-	-	-	-.59 (.69)	-	-.59 (.69)

ค่าสถิติ

$\chi^2 = 24.411$ P-value = 0.981 df = 41 GFI = 0.989 AGFI = 0.972 RMR = 0.00510

ตัวแปร	ENVIR	MATE	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE
ความเที่ยง	0.687	0.482	0.664	0.709	0.694	0.700	0.851
ตัวแปร	OBLI	ATTI	MOTI	RELA	PAR	STUD	CONS
ความเที่ยง	0.694	0.626	0.845	0.770	0.772	0.722	0.799

สมการโครงสร้างตัวแปร	ADMIN	PERS	EFFECT
R SQUARE	0.957	0.668	0.864

เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

ตัวแปร	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.952	1.000			
EFFECT	0.846	0.770	1.000		
PHYSI	0.907	0.818	0.908	1.000	
OUTS	0.858	0.773	0.796	0.946	1.000

หมายเหตุ **p<.01 *p<.05

เมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ตัวแปรมีความเที่ยงอยู่ระหว่าง 0.482 ถึง 0.851 โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีความเที่ยงตั้งแต่ .6 ขึ้นไป แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้เหล่านี้มีความเที่ยงตรงในการวัดค่อนข้างสูง สำหรับตัวแปรที่มีความเที่ยงสูงสุด 3 อันดับแรกคือ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม (ABLE) มีค่ามากที่สุด เท่ากับ 0.851 รองลงมาคือ ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร (MOTI) และผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน (CONS) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.845 และ 0.799 ตามลำดับ สำหรับตัวแปรที่มีความเที่ยงต่ำกว่า .6 คือ ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ (MATE) มีค่าเท่ากับ 0.482

สำหรับค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายในประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ มีค่าเท่ากับ 0.864 แสดงว่าตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ ได้ร้อยละ 86.4

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ (EFFECT) พบว่า ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 1.35 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า หากโรงเรียนวิถียุทธมีสภาพแวดล้อมที่ดี และมีสื่อ/วัสดุเพียงพอ ย่อมส่งผลให้ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) โดยส่งผ่านตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) และปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) มีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.11 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) โดยส่งผ่านตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) มีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.07 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) มีอิทธิพลรวมต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธสูงสุด ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 1.46 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) ปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) และปัจจัยภายนอก (OUTS) ด้วยมีค่าอิทธิพลทั้งทางบวกและทางลบเท่ากับ 0.11, 0.09 และ -0.59 ตามลำดับ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

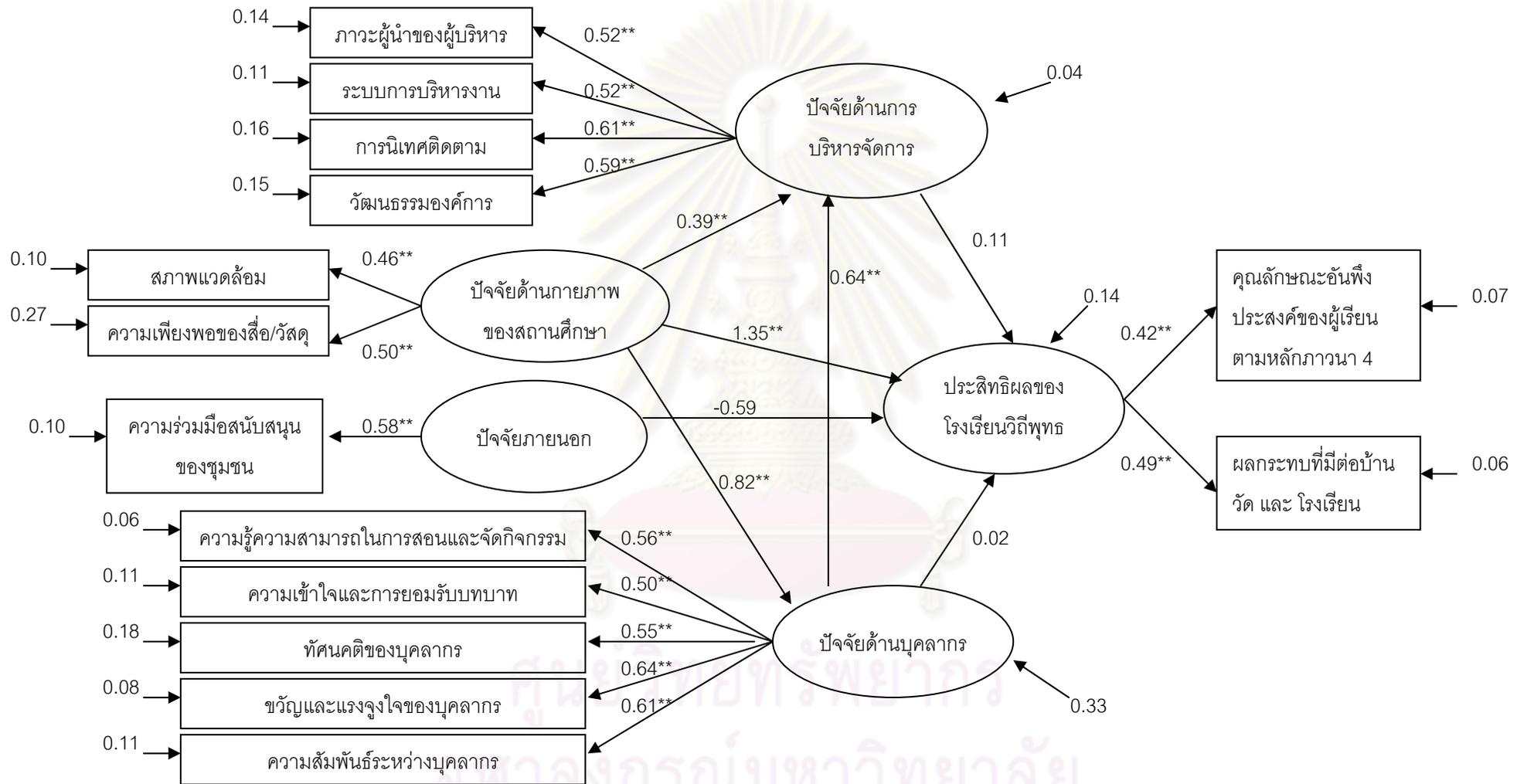
เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) พบว่า ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) และปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.64 และ 0.39 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า หากโรงเรียนวิถียุทธมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนและการจัดกิจกรรม บุคลากรมีความเข้าใจและยอมรับบทบาท มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการ มีขวัญและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน บุคลากรมี

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมถึงมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีสื่อ/วัสดุที่เพียงพอ ย่อมส่งผลให้ปัจจัยด้านการบริหารจัดการดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) โดยส่งผ่านตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) ซึ่งมีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.52 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) และปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) มีอิทธิพลรวมต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.91 และ 0.64 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) พบว่า ตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากร ได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) โดยมีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.82 แสดงว่า หากโรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และมีสื่อ/วัสดุที่เพียงพอ ย่อมส่งผลให้ปัจจัยด้านบุคลากรดีขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ระหว่าง 0.770 ถึง 0.952 ซึ่งทุกคู่มีลักษณะความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์ทางบวกที่มีทิศทางเดียวกัน แสดงว่า หากตัวแปรปัจจัยตัวหนึ่งมีขนาดเพิ่มมากขึ้น ตัวแปรปัจจัยอีกตัวหนึ่งจะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือหากตัวแปรปัจจัยตัวหนึ่งมีขนาดลดต่ำลง ตัวแปรปัจจัยอีกตัวหนึ่งจะมีขนาดลดลงด้วย เช่น ถ้าตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (EFFECT) มีขนาดเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) จะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือถ้าตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) มีขนาดต่ำลง ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (EFFECT) จะมีขนาดต่ำลงด้วยเช่นกัน โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดคือ ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) กับปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.952 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) กับปัจจัยภายนอก (OUTS) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.946

ผลจากการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัย (โมเดลแบบ ก) สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่มีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ รายละเอียดแสดงดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 ผลการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ก)

2) ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ (โมเดลแบบ ข)

เนื่องจากผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัยมีความขัดแย้งกันระหว่างค่าตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธกับตัวแปรปัจจัยภายนอก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความซับซ้อนของโมเดล ทำให้ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) ผู้วิจัยจึงพิจารณาและพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นโมเดลแข่งขัน (competing model) ซึ่งโมเดลที่พัฒนาขึ้นใหม่มีลักษณะแตกต่างจากโมเดลเดิม คือ กำหนดให้ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) เป็นตัวแปรภายนอกแฝงเพียงตัวเดียว ที่ส่งผลกระทบต่อตัวแปรภายในแฝงอื่นๆ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) ปัจจัยจากภายนอก (OUTS) และประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (EFFECT)

ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่กับข้อมูลเชิงประจักษ์ วิเคราะห์โดยยอมกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนในการวัดมีความสัมพันธ์กันได้ รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4.11

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4.11 เมื่อพิจารณาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ข) พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสถิติที่ใช้ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 19.478 มีค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 41 ที่ระดับความน่าจะเป็น (P) เท่ากับ 0.998 แสดงว่าผลการทดสอบค่าไค-สแควร์ไม่แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานที่ว่าโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยที่ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.991 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.977 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 ส่วนค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) เท่ากับ 0.00426 มีค่าเข้าใกล้ศูนย์ และค่าเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐานระหว่างตัวแปรสูงสุด (largest standardized residuals) เท่ากับ 1.546 ซึ่งมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ที่เหมาะสม (2.00) เส้นกราฟในควิล็อต (Q-Plot) มีความชันมากกว่าเส้นทแยง ซึ่งเป็นการแสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตารางที่ 4.11 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์แยกค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์อิทธิพลของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ (โมเดลแบบ ข)

ตัวแปร ผล สาเหตุ	PHYSI			PERS			OUTS			EFFECT		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
ADMIN	.89** (.06)	-	.89** (.06)	.93** (.05)	-	.93** (.05)	.74** (.05)	-	.74** (.05)	.83** (.06)	.89** (.27)	-.06 (.27)
PHYSI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.83** (.21)	-	.83** (.21)
PERS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.01 (.15)	-	.01 (.15)
OUTS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.20** (.06)	-	.20** (.06)

ค่าสถิติ

$\chi^2 = 19.478$ P-value = 0.998 df = 41 GFI = 0.991 AGFI = 0.977 RMR = 0.00426

ตัวแปร	ENVIR	MATE	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE
ความเที่ยง	0.677	0.480	0.676	0.748	0.721	0.740	0.830
ตัวแปร	OBLI	ATTI	MOTI	RELA	PAR	STUD	CONS
ความเที่ยง	0.716	0.637	0.850	0.768	0.998	0.722	0.798

สมการโครงสร้างตัวแปร	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
R SQUARE	0.796	0.868	0.542	0.850

เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

ตัวแปร	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.832	1.000			
EFFECT	0.657	0.686	1.000		
PHYSI	0.911	0.776	0.705	1.000	
OUTS	0.892	0.932	0.736	0.832	1.000

หมายเหตุ **p<.01 *p<.05

เมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ตัวแปรมีความเที่ยงอยู่ระหว่าง 0.480 ถึง 0.998 โดยตัวแปรส่วนใหญ่มีความเที่ยงตั้งแต่ .6 ขึ้นไป แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้เหล่านี้มีความเที่ยงตรงในการวัดค่อนข้างสูง สำหรับตัวแปรที่มีความเที่ยงสูงสุด 3 อันดับแรกคือ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน (PAR) มีค่ามากที่สุด เท่ากับ 0.998 รองลงมาคือ ขวัญและแรงใจของบุคลากร (MOTI) และความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม (ABLE) ซึ่ง มีค่าเท่ากับ 0.850 และ 0.830 ตามลำดับ สำหรับตัวแปรที่มีความเที่ยงต่ำกว่า .6 คือ ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ (MATE) มีค่าเท่ากับ 0.480

สำหรับค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายในประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีค่าเท่ากับ 0.850 แสดงว่าตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ร้อยละ 85

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (EFFECT) พบว่า ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) และปัจจัยภายนอก (OUTS) ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.83 และ 0.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า หากโรงเรียนวิถีพุทธมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีสื่อ/วัสดุเพียงพอ และได้รับความร่วมมือสนับสนุนที่ดีจากชุมชน ย่อมส่งผลให้ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) โดยส่งผ่านตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) และปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) มีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.89 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) และปัจจัยภายนอก (OUTS) มีอิทธิพลรวมต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.83, 0.83 และ 0.20 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) ค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.01 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) และปัจจัยภายนอก (OUTS) พบว่า ทั้ง 3 ตัวแปร ได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (ADMIN) โดยมีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.89, 0.93 และ 0.74 ตามลำดับ แสดงว่า หากโรงเรียนวิถีพุทธมีผู้บริหารที่เป็นผู้นำที่ดี มีการจัดระบบการบริหารที่ดี มีการนิเทศติดตาม และมีวัฒนธรรมองค์การ ย่อมส่งผลให้ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยจากภายนอกดีขึ้นด้วย

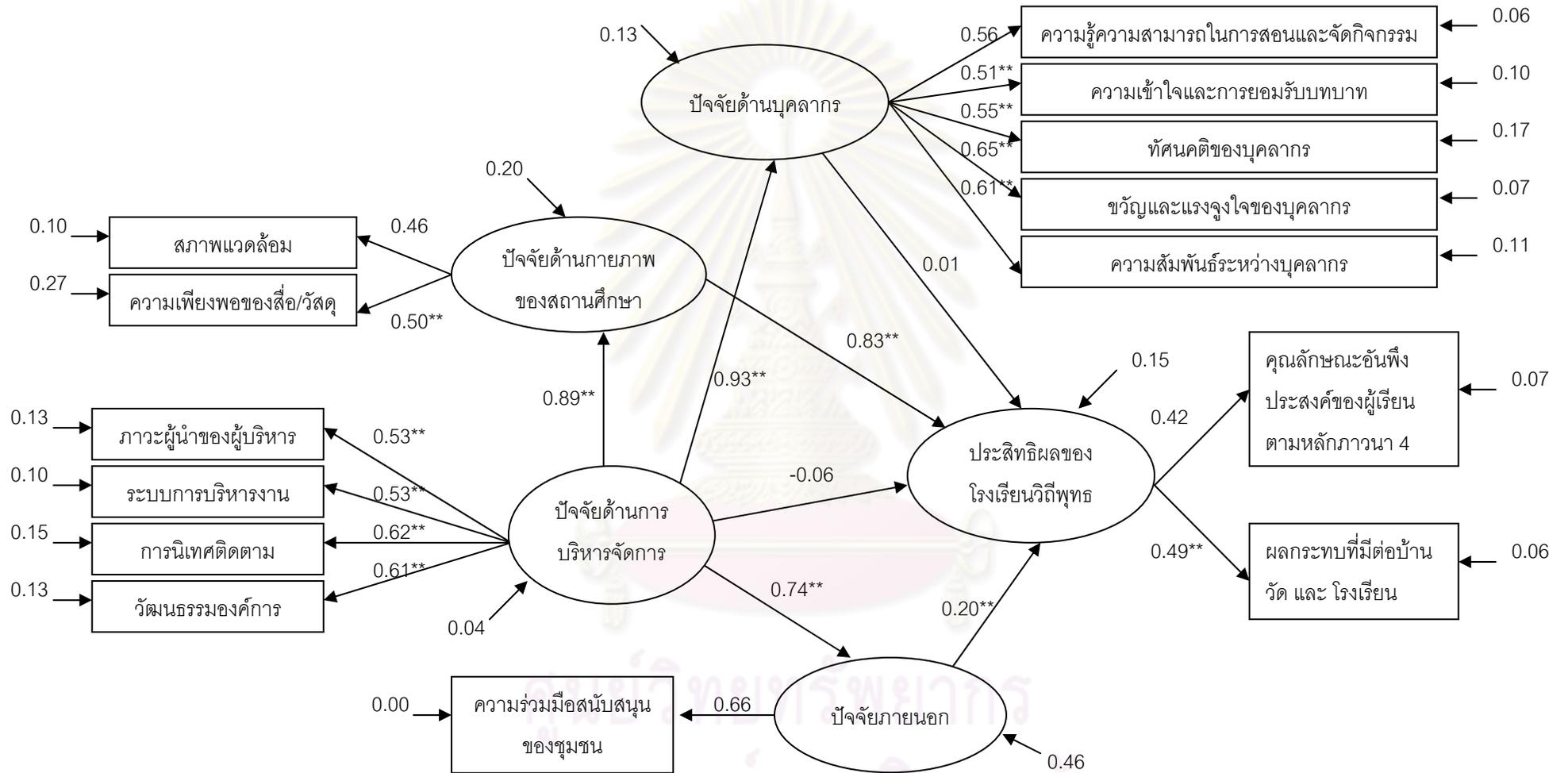
เมื่อพิจารณาเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ระหว่าง 0.657 ถึง 0.932 ซึ่งทุกคู่มีลักษณะความสัมพันธ์เป็น

ความสัมพันธ์ทางบวกที่มีทิศทางเดียวกัน แสดงว่า หากตัวแปรปัจจัยตัวหนึ่งมีขนาดเพิ่มมากขึ้น ตัวแปรปัจจัยอีกตัวหนึ่งจะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือหากตัวแปรปัจจัยตัวหนึ่งมีขนาดลดต่ำลง ตัวแปรปัจจัยอีกตัวหนึ่งจะมีขนาดลดลงด้วย เช่น ถ้าตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ (EFFECT) มีขนาดเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา(PHYSI) จะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือถ้าตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา(PHYSI) มีขนาดต่ำลง ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ (EFFECT) จะมีขนาดต่ำลงด้วยเช่นกัน โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดคือ ตัวแปรปัจจัยด้านบุคลากร (PERS) กับปัจจัยภายนอก (OUTS) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.932 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ(ADMIN) กับปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI)มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.911

ผลจากการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ (โมเดลแบบ ข) สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา และปัจจัยภายนอกมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ส่วนปัจจัยด้านการบริหารจัดการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ โดยส่งผ่านปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยด้านบุคลากร รายละเอียดแสดงดังภาพที่ 4.2

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ โมเดลแบบ ก และโมเดลแบบ ข พบว่า ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบระดับความกลมกลืนของโมเดล ข มีความสอดคล้องมากกว่าโมเดลแบบ ก แสดงว่า โมเดลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าโมเดลแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้โมเดลแบบ ข สำหรับการอธิบายปัจจัยเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4.2 ผลการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีสู่พุทธ (โมเดลแบบ ข)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา

สำหรับผลการวิเคราะห์ในตอนต้นที่ 2 เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ในโรงเรียนกรณีศึกษา 2 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธมากที่สุด (โรงเรียน ก) และโรงเรียนที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธน้อยที่สุด (โรงเรียน ข) ซึ่งนอกจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ตามรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ปรากฏดังตาราง 3.9 แล้วผู้วิจัยยังใช้ข้อมูลจากการพูดคุยสนทนากับครูและบุคลากรอื่นๆประกอบด้วย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้ในตอนต้นที่ 2 นี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปความตามประเด็นสำคัญ โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ตอน คือ

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

- 1) ขนาดและที่ตั้ง
- 2) ข้อมูลจำนวนนักเรียนและบุคลากร
- 3) โครงสร้างการบริหาร
- 4) วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ของโรงเรียน
- 5) การจัดการเรียนการสอน

2.2 การดำเนินงานโรงเรียนวิถียุทธ

- 1) สภาพทั่วไปของการดำเนินงานโรงเรียนวิถียุทธ
- 2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ
- 3) ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ
- 4) ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานโรงเรียนวิถียุทธ
- 5) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถียุทธ
- 6) เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธที่มีประสิทธิผล

ต่างกัน

- 7) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ

รายละเอียดผลการวิเคราะห์ มีดังต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

โรงเรียน ก

ปรัชญาของโรงเรียน

ประพฤติดี มีคุณธรรม

คตินิยมประจำโรงเรียน

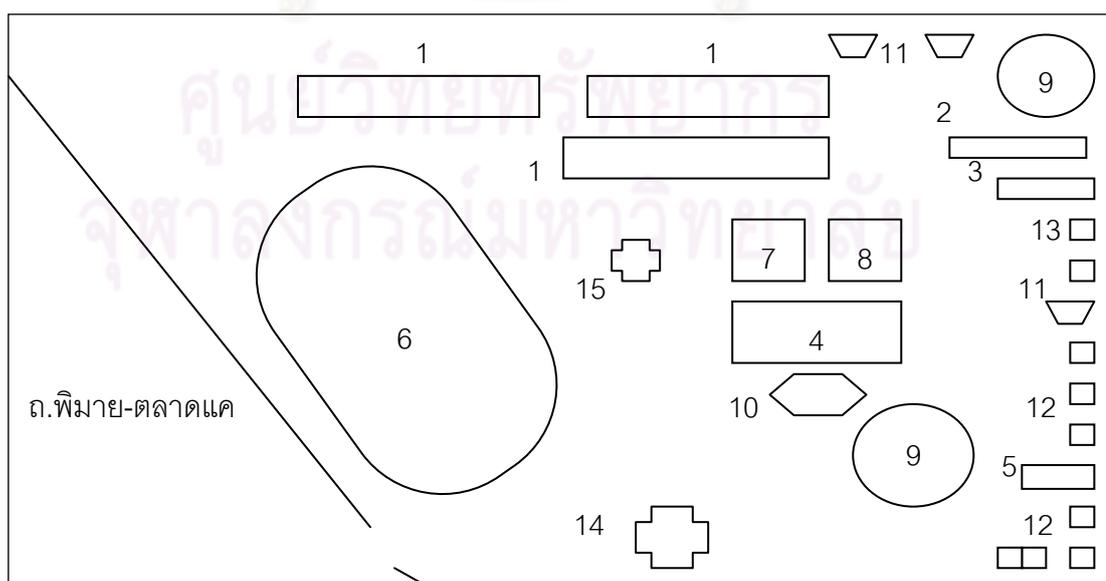
ทนโต เสฏฐ โสสุ มนุสฺส เสสุ

ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด

1) ขนาดและที่ตั้ง

โรงเรียน ก ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตลาดแค ต.ธารปราสาท อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา เป็นโรงเรียนประจำตำบล มีเนื้อที่ 38 ไร่ 2 งาน 93 ตารางวา บริเวณรอบโรงเรียนเป็นทุ่งนา มีบ้านเรือนที่อยู่รอบโรงเรียนไม่มากนัก โดยโรงเรียนอยู่ห่างจากตลาดแคประมาณ 500 เมตร สภาพของชุมชนเป็นชุมชนชนบทที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อยู่ใกล้เคียงคือ แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท และปราสาทหินพิมาย สภาพเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือเข้าไปทำงานในเมือง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99 และศาสนาอิสลามร้อยละ 1

โรงเรียน ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดกลาง มีนักเรียนจำนวน 545 คน เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีห้องเรียนทั้งหมด 15 ห้องเรียน ภายในโรงเรียนประกอบด้วยอาคารเรียน 3 หลัง อาคารฝึกงาน 2 หลัง บ้านพักครู 6 หลัง บ้านพักภารโรง 2 หลัง ห้องน้ำ 3 หลัง หอประชุม/โรงอาหาร เรือนเพาะชำ สนามฟุตบอล สนามบาสเกตบอล สนามตระกร้อ สระน้ำ ศาลาพักผ่อน และบริเวณพุทธสถาน สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีความร่มรื่น เป็นธรรมชาติ สะอาดและเป็นระเบียบ แผนผังโรงเรียน ก แสดงดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 แผนผังโรงเรียน ก

1.อาคารเรียน	6.สนามฟุตบอล	11.ห้องน้ำ
2.โรงฝึกงานอุตสาหกรรม-คหกรรม	7.สนามบาสเกตบอล	12.บ้านพักครู
3.โรงฝึกงานเกษตรกรรม	8.สนามตระกร้อ	13.บ้านพักภารโรง
4.หอประชุม/โรงอาหาร	9.สระน้ำ	14.พุทธสถาน
5.เรือนเพาะชำ	10.ศาลาริมน้ำ	15.เสาชิง

2) ข้อมูลจำนวนนักเรียนและบุคลากร

โรงเรียน ก เป็นโรงเรียนขนาดกลาง นักเรียนจึงมีจำนวนไม่ค่อนมากนัก โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนนักเรียนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี อัตราส่วนห้องเรียน : นักเรียน คือ 1:36 แสดงดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 จำนวนนักเรียนของโรงเรียน ก ปีการศึกษา 2550

ระดับการศึกษา	จำนวนนักเรียน (คน)	จำนวนห้องเรียน (ห้อง)
มัธยมศึกษาปีที่ 1	121	3
มัธยมศึกษาปีที่ 2	116	3
มัธยมศึกษาปีที่ 3	110	3
มัธยมศึกษาปีที่ 4	75	2
มัธยมศึกษาปีที่ 5	58	2
มัธยมศึกษาปีที่ 6	65	2
รวม	545	15

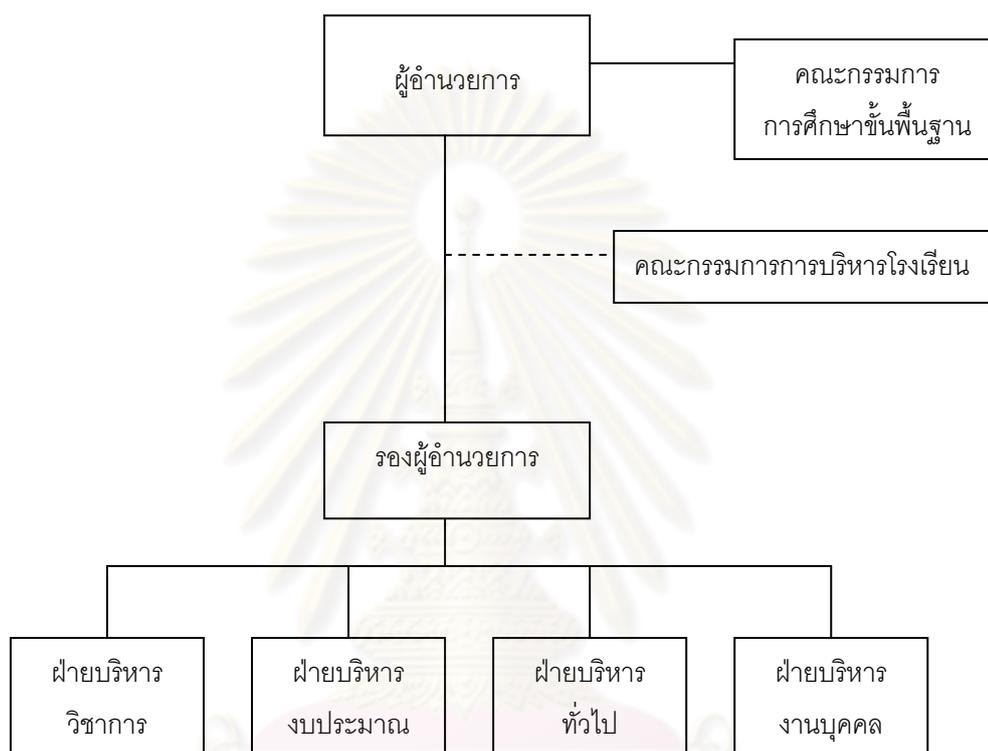
โรงเรียน ก มีจำนวนครูและบุคลากรอื่นๆทั้งหมด 33 คน ประกอบด้วยครู 29 คน และลูกจ้าง 4 คน ซึ่งมีครูที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 25 คน และครูที่จบการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีจำนวน 4 คน อัตราส่วนครู : นักเรียน คือ 1:19 แสดงดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 จำนวนครูและบุคลากรของโรงเรียน ก ปีการศึกษา 2550

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)
ผู้อำนวยการ	1
รองผู้อำนวยการ	1
ครู	25
ครูอัตราจ้าง	2
ลูกจ้างประจำ	2
ลูกจ้างชั่วคราว	2
รวม	33

3) โครงสร้างการบริหาร

โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน ก ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 ท่าน รองผู้อำนวยการ 1 ท่าน และแบ่งครูปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าฝ่ายเป็น 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารวิชาการ ฝ่ายบริหารงบประมาณ ฝ่ายบริหารทั่วไป และฝ่ายบริหารงานบุคคล โดยมีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการการบริหารโรงเรียนให้ความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน แสดงดังภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 โครงสร้างการบริหารโรงเรียน ก

4) วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ของโรงเรียน

4.1) วิสัยทัศน์ (Vission)

พัฒนาบุคลากรและนักเรียน ให้เป็นคนดี เก่ง มีสุข มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

4.2) พันธกิจ (Mission)

1. ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
2. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีคุณธรรมนำความรู้สู่วิถีชีวิตพอเพียง
3. พัฒนาการบริหาร การจัดการ ให้ทันสมัยสู่การประกันคุณภาพการศึกษาและเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.3) เป้าประสงค์ (Goals)

1. บุคลากรได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานวิชาชีพ
2. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและเรียนรู้เต็มตามศักยภาพอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ
3. ระบบการบริหารจัดการมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับจากทุกภาคส่วน มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีมาตรฐานเพียงพอต่อการจัดการศึกษา ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

4.4) กลยุทธ์ (Strategy)

1. พัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู
2. พัฒนาคุณภาพการเรียน เน้นกระบวนการเรียนรู้คู่คุณธรรม
3. พัฒนาสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ทักษะพื้นฐานอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
4. พัฒนาระบบบริหารและการจัดการให้ทันสมัย โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

5) การจัดการเรียนการสอน

โรงเรียน ก แบ่งการจัดการศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้จัดแผนการเรียนให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจ คือ แผนวิทย์-คณิต และแผนทั่วไป โรงเรียน ก มีการจัดตารางสอนแบบเดินเรียนคือ นักเรียนจะต้องเข้าเรียนตามห้องปฏิบัติการ มีลักษณะหมุนเวียนเปลี่ยนทุกชั่วโมง โดยในแต่ละวิชาจะมีอาจารย์ประจำวิชาเป็นผู้สอน บางครั้งมีการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอนโดยใช้สภาพแวดล้อมภายนอกนอกเป็นห้องเรียน เช่น ม้านั่งไต้ร่มไม้ ห้องสมุด โถงใต้อาคาร เป็นต้น

โรงเรียน ก เริ่มกิจกรรมหน้าเสาธง ตอน 8.00 น. นักเรียนและครูอาจารย์ทุกคนต้องร่วมเข้าแถวที่โถงใต้อาคาร เพื่อเคารพธงชาติ สวดมนต์ ท่องคำปฏิญาณ และฟังประกาศต่างๆ ส่วนคาบเรียนในแต่ละวันมี 7 คาบ แบ่งออกเป็นภาคเช้า 4 คาบ ภาคบ่าย 3 คาบ คาบละ 50 นาที กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ เริ่มจากการทบทวนความรู้เดิม จากนั้นผู้สอนจะเป็นผู้บรรยาย โดยนักเรียนมีหน้าที่จดบันทึก แล้วจึงลงมือปฏิบัติหรือทำแบบฝึกหัด ซึ่งจะมีการตรวจเช็คชื่อนักเรียนทุกคาบเรียน ก่อนขึ้นเรียนในภาคบ่าย นักเรียนต้องมารวมกันที่โถงใต้อาคารเพื่อฟังอบรมและนั่งสมาธิ ส่วนตอนเย็นหลังเลิกเรียนในวันจันทร์ พุธ ศุกร์ มีกิจกรรมพัฒนาเขตพื้นที่ ส่วนวันอังคารและวันพฤหัสบดี มีกิจกรรม homeroom จากนั้นมีกิจกรรมสวดมนต์ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วจึงกลับบ้านได้ รายละเอียดตารางเวลากิจกรรมดังตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 ตารางเวลากิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวันของโรงเรียน ก

เวลา	กิจกรรม
8.00 น. – 8.30 น.	กิจกรรมหน้าเสาธง
8.30 น. – 9.20 น.	คาบเรียนที่ 1
9.20 น. – 10.10 น.	คาบเรียนที่ 2
10.10 น. – 11.00 น.	คาบเรียนที่ 3
11.00 น. – 11.50 น.	คาบเรียนที่ 4
11.50 น. – 12.50 น.	พักกลางวัน
12.50 น. – 13.40 น.	คาบเรียนที่ 5
13.40 น. – 14.30 น.	คาบเรียนที่ 6
14.30 น. – 15.20 น.	คาบเรียนที่ 7 สอนซ่อมเสริม
15.20 น. – 15.40 น.	กิจกรรมพัฒนาเขตพื้นที่/กิจกรรม homeroom
15.40 น. – 16.00 น.	กิจกรรมหน้าเสาธง

โรงเรียน ข

ปรัชญาของโรงเรียน

สามัคคี คือ พลัง

คติธรรมประจำโรงเรียน

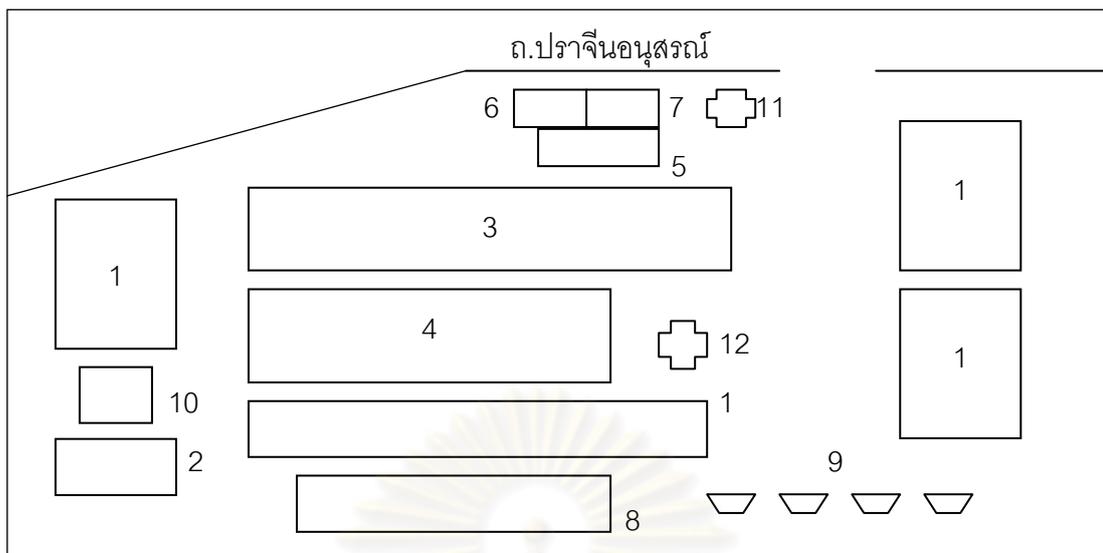
อดทน อดทน อดทน บัญชีตา

บัณฑิตย่อมฝึกตน

1) ขนาดและที่ตั้ง

โรงเรียน ข ตั้งอยู่บนถนนปราจีนอนุสรณ์ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี มีเนื้อที่ 6 ไร่ สภาพของชุมชนเป็นชุมชนเมือง มีรถประจำทางวิ่งผ่าน ฝั่งตรงข้ามเป็นแม่น้ำปราจีนบุรี เมื่อเดินข้ามสะพานไปจะเป็นชุมชนตลาดขนาดใหญ่ มีร้านค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย ด้านทิศตะวันออกติดกับโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้รั้วเดียวกัน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างดี ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และข้าราชการ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99 และศาสนาอิสลาม/คริสต์ร้อยละ 1

โรงเรียน ข สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดใหญ่ มีนักเรียนจำนวน 1,991 คน เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีห้องเรียนทั้งหมด 46 ห้องเรียน ภายในโรงเรียนประกอบด้วยอาคารเรียน 4 หลัง อาคารสี่เหลี่ยม ห้องสมุด บ้านพักครู 1 หลัง บ้านพักภารโรง 1 หลัง ห้องน้ำ 4 หลัง อาคารเอนกประสงค์ อาคารโภชนาการ สนามเด็กเล่น ลานกีฬา และอาคารเรียนกำลังก่อสร้าง 1 หลัง สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนค่อนข้างแออัด อากาศถ่ายเทไม่ดี เนื่องจากอาคารเรียนบังลม มีเสียงรบกวนจากการก่อสร้างและเสียงประกาศจากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ติดกัน แผนผังโรงเรียน ข แสดงดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 แผนผังโรงเรียน ข

1.อาคารเรียน	5.ห้องสมุด	9.ห้องน้ำ
2.อาคารสีเขียว	6.สนามเด็กเล่น	10.ห้องพักครู
3.อาคารเรียนกำลังก่อสร้าง	7.ลานกีฬา	11.พระพุทธรูป
4.อาคารเอนกประสงค์	8.อาคารโภชนาการ	12.เสาธง

2) ข้อมูลจำนวนนักเรียนและบุคลากร

โรงเรียน ข เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียนและห้องเรียนจึงค่อนข้างมาก โดยแบ่งเป็น 2 ระดับชั้น คือ ระดับชั้นอนุบาล และระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนนักเรียนมีแนวโน้มลดลงทุกปี อัตราส่วนห้องเรียน : นักเรียน คือ 1:43 แสดงดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 จำนวนนักเรียนของโรงเรียน ข ปีการศึกษา 2550

ระดับการศึกษา	จำนวนนักเรียน (คน)	จำนวนห้องเรียน (ห้อง)
อนุบาล 1	198	5
อนุบาล 2	140	5
ประถมศึกษาปีที่ 1	195	6
ประถมศึกษาปีที่ 2	207	6
ประถมศึกษาปีที่ 3	236	6
ประถมศึกษาปีที่ 4	281	6
ประถมศึกษาปีที่ 5	243	6
ประถมศึกษาปีที่ 6	317	6
รวม	1,991	46

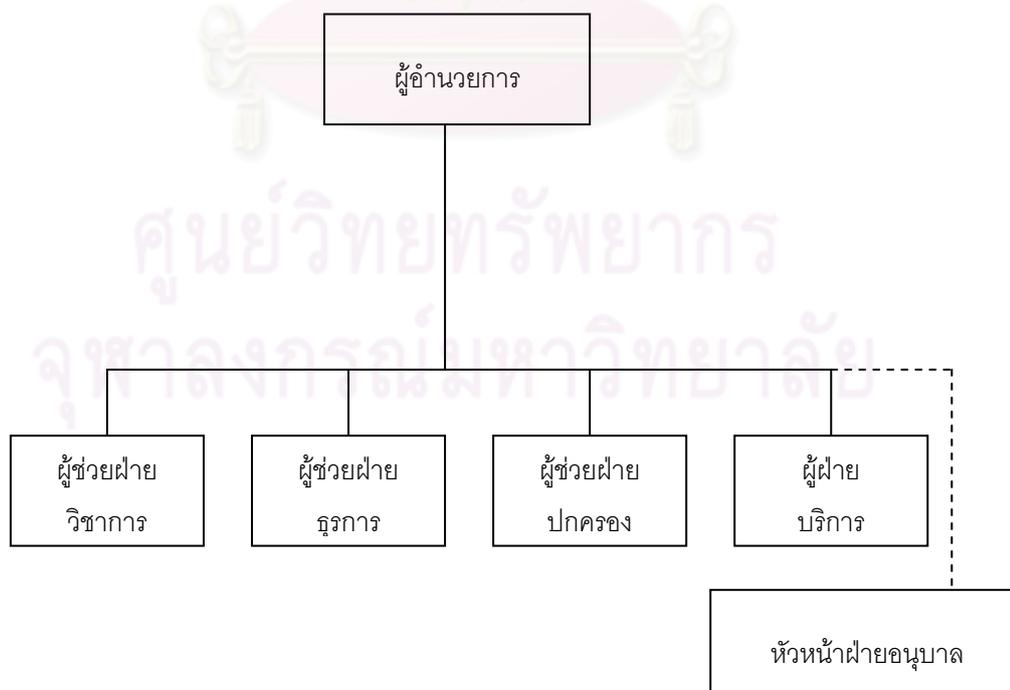
โรงเรียน ข มีจำนวนครูและบุคลากรอื่นๆทั้งหมด 98 คน ประกอบด้วยครู 80 คน และลูกจ้าง 18 คน ซึ่งมีครูที่จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 2 คน ระดับปริญญาตรีจำนวน 66 คน และระดับปริญญาโทจำนวน 12 คน อัตราส่วนครู : นักเรียน คือ 1:25 แสดงดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 จำนวนครูและบุคลากรของโรงเรียน ข ปีการศึกษา 2550

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)
ผู้อำนวยการ	1
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	4
ครู	75
ครูอัตราจ้าง	0
ลูกจ้างประจำ	5
ลูกจ้างชั่วคราว	13
รวม	98

3) โครงสร้างการบริหาร

โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน ข ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 ท่าน มีผู้ช่วยผู้อำนวยการ 4 ท่าน แบ่งเป็น 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารวิชาการ ฝ่ายบริหารธุรการ ฝ่ายปกครอง และฝ่ายบริการ นอกจากนี้ยังมีหัวหน้าฝ่ายอนุบาลอีก 1 ท่าน แสดงดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 โครงสร้างการบริหารโรงเรียน ข

4) วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ของโรงเรียน

4.1) วิสัยทัศน์ (Vision)

มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรมนำความรู้ คู่ประชาธิปไตย ใช้ชีวิตพอเพียง

4.2) พันธกิจ (Mission)

1. จัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

2. ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้พื้นฐานในการเรียนและการศึกษาต่อ

3. พัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์วิชาชีพของข้าราชการครูและบุคลากรให้สูงขึ้น

4. พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ และให้บริการสู่ชุมชนและท้องถิ่น

5. พัฒนานักเรียน ครู และบุคลากรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.3) เป้าประสงค์ (Goals)

1. นักเรียนมีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

2. นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3. ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาทักษะวิชาการ ปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้

4. โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และสามารถให้บริการวิชาการแก่หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. เป็นโรงเรียนตัวอย่างในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

6. ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมและมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษา

4.4) กลยุทธ์ (Strategy)

1. คุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. ขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

4. กระจายอำนาจและส่งเสริมความเข้มแข็ง

5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน และท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

5) การจัดการเรียนการสอน

โรงเรียน ข แบ่งการจัดการศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ ชั้นอนุบาล และชั้นประถมศึกษา นักเรียนแต่ละชั้นมีห้องเรียนประจำของตน ซึ่งมีครูประจำชั้นเป็นผู้สอนในหลายวิชา มีบางวิชาที่จะมีครูพิเศษสอน เช่น คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

โรงเรียน ข เริ่มกิจกรรม ตอน 8.00 น. สถานที่เข้าแถวแบ่งเป็นสองส่วนคือ ป.3-6 เข้าแถวบริเวณลานหน้าเสาธง ส่วน อนุบาล – ป.2 เข้าแถวที่หน้าชั้นเรียนของตนเอง กิจกรรมตอนเช้าประกอบด้วย การเคารพธงชาติ สวดมนต์ ท่องคำปฏิญาณ กิจกรรมวิถีพุทธ (เฉพาะวันจันทร์และวันอังคาร) และฟังประกาศต่างๆ คาบเรียนในแต่ละวันมี 6 คาบ แบ่งออกเป็นภาคเช้า 3 คาบ ภาคบ่าย 3 คาบ คาบละ 60 นาที กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนมีผู้สอนเป็นผู้บรรยาย มีการแข่งขันหรือเล่นเกมส์เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน โรงเรียน ข เลิกเรียนเวลา 15.30 น. รายละเอียดตารางเวลากิจกรรมแสดงดังตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 ตารางเวลากิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวันของโรงเรียน ข

เวลา	กิจกรรม
8.00 น. – 8.30 น.	กิจกรรมหน้าเสาธง
8.30 น. – 9.30 น.	คาบเรียนที่ 1
9.30 น. – 10.30 น.	คาบเรียนที่ 2
10.30 น. – 11.30 น.	คาบเรียนที่ 3
11.30 น. – 12.30 น.	พักกลางวัน
12.30 น. – 13.30 น.	คาบเรียนที่ 4
13.30 น. – 14.30 น.	คาบเรียนที่ 5
14.30 น. – 15.30 น.	คาบเรียนที่ 6

2.2 การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียน ก

1) สภาพทั่วไปของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียน ก ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนตามนโยบายโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 ดำเนินการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ปัจจุบันทางโรงเรียนให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างยิ่ง โดยกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ในปีการศึกษา 2550 โรงเรียนได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาให้เป็นแกนนำและต้นแบบของโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

โรงเรียน ก มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรมนักเรียนอย่างหลากหลาย โดยมีการกำหนดแผนการปฏิบัติงานและครูผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน ซึ่งครูและนักเรียน

จะได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกคน นับตั้งแต่ กิจกรรมการเข้าค่ายอบรมพัฒนาคุณธรรม กิจกรรมมารยาทดี-ศรีธรรปราสาท กิจกรรมสวดมนต์วันสุดสัปดาห์ กิจกรรมแข่งขันตอบปัญหา ธรรมะและสวดสรภัญญะ กิจกรรมนั่งสมาธิก่อนเรียน กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรม ตักบาตร-ทอดผ้าป่าความดี กิจกรรมเสียงธรรมตามสาย กิจกรรมสวนธรรม-สอนใจ กิจกรรม นักเรียนดีหลานย่าโมเมืองโคราช กิจกรรมพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เกิดความร่มรื่น กิจกรรมโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ กิจกรรมนวัตกรรมการสู่ห้องเรียน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมที่ กล่าวมาล้วนเป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนเพื่อนำไปสู่การเป็นคนดีและมี คุณธรรม โดยเฉพาะกิจกรรมนวัตกรรมการสู่ห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนทุกห้องเรียนร่วมกัน ทำโครงการประจำห้อง หลังจากนั้นนำมาจัดนิทรรศการเปิดบ้านคุณธรรม เพื่อเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจแก่ครูนักเรียน และเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและโรงเรียนเครือข่าย ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

“ครูทุกคนของเราจะมีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆของวิถีพุทธ ผมเป็นผู้รับผิดชอบโครงการก็จริง แต่ไม่ใช่ว่าดูแลคนเดียวเลย เราช่วยกันทุกคน เพราะครูเรามีน้อย”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“ครูมีหน้าที่กันทุกคน อย่างที่ชัดเจนคือ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม แล้วก็คอยดูแลตอนเช้า กลางวัน เย็น สวดมนต์ นั่งสมาธิ ครูต้องลงไปด้วย หรือตัวพี่ก็อยู่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ก็จะมีกิจกรรมเปิดธรรมะตามสาย แล้วก็คอยเก็บภาพ รวบรวมภาพกิจกรรม นี่หน้าที่ประจำ”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.1) ด้านกายภาพของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม

โรงเรียน ก มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสร้างห้องพระพุทธศาสนาและห้องคุณธรรม เพื่อใช้ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธโดยเฉพาะ ทางเข้าโรงเรียนมีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีการสร้างความร่มรื่นเป็นธรรมชาติภายในโรงเรียนด้วยการปลูกพืชผักและไม่ย่นต้น มีป้ายพุทธศาสนสุภาษิตแขวนที่ต้นไม้เพื่อเตือนสติให้กระทำแต่ความดี ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนมีความสะอาดและเป็นระเบียบ เนื่องจากทุกวันจันทร์ พุทธ ศุกร์จะจัดให้มีกิจกรรมชั่วโมงพัฒนาเขตพื้นที่รับผิดชอบให้แก่นักเรียนแต่ละห้องเรียน

“ทุกห้องเรียนเราจะมีภาพพระพุทธรูปหรือพระพุทธรูปเจ้า เรายังมีห้องพระพุทธรูปศาสนาและห้องคุณธรรมโดยเฉพาะ ข้างในห้องก็จะมีโต๊ะหมู่บูชา แล้วภาพวาดฝาผนังห้องก็เป็นฝีมือเด็กๆเขา”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“ถ้าพูดถึงตัวอาคารสถานที่ เราก็จะมีห้องพระพุทธรูปสำหรับเด็กนั่งสมาธิ แต่ถ้าเป็นสถานที่ภายนอกเรามีโต๊ะม้านั่งให้เด็กๆ ต้นไม้เยอะมีทั้งกินได้ กินไม่ได้ เพราะครูเกษตรเขาขยัน เห็นทำทุกวัน ครูแต่ละคนจะมีห้องรับผิดชอบ อย่างพื้นที่ห้องเคมี ก็จะมีนักเรียนในที่ปรึกษามาช่วยจัดห้อง ช่วยทำความสะอาด ถึงเวลาชั่วโมงพัฒนา หรือโฮมรูมก็จะทำการพัฒนาห้องและพื้นที่ของตัวเอง”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

2. ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

โรงเรียน ก มีสื่ออุปกรณ์ที่หลากหลายและทันสมัย เพียงพอต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ทั้งสื่อที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาของครูและนักเรียน และสื่อเทคโนโลยีที่ได้รับจากการสนับสนุนของฝ่ายต่างๆ โดยสื่ออุปกรณ์จะเก็บรวบรวมไว้ที่ห้องคุณธรรม เพื่อให้ครูทุกคนมีโอกาสยืมใช้บริการได้

“สื่อเรามีอยู่ซัก 3-4 กลุ่มนะ หนึ่งในเป็นแท็บเล็ต แนวทางในการดำเนินงานที่เราใช้อบรมครู ตรงนี้เขตพื้นที่นำมาให้... ทีนี้สื่ออีกอันหนึ่งเป็นพวกหนังสือต่างๆ หนังสือธรรมะก็ดี เราได้จากผู้มีจิตศรัทธาหรือสำนักพิมพ์ร่วมบริจาค...อันที่สามก็คือ ครูเราทำขึ้นเอง ก็จะเป็นพวกบอร์ด สิ่งเกิดใหม่ที่ห้องคุณธรรมจะมีพวกพัดพวกอะไร อันนั้นเราเอามาสอนก่อน แล้วนำไปติด...นอกจากนั้นก็ไม่ใช่สื่อที่ผลิต แต่เป็นพระอาจารย์ วิทยากรผู้เป็นผู้รู้ นี่ก็ถือว่าเป็นสื่อที่ดีของเราด้วย”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“สื่อส่วนหนึ่งมาจากงบประมาณของโรงเรียน แต่โรงเรียนขนาดนี้จะได้งบประมาณไม่เยอะ ส่วนใหญ่เราจะได้เงินอุดหนุนจากภายนอก โรงเรียนเกลือ ร้านขายมอเตอร์ไซด์”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

2.2) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ผู้บริหารของโรงเรียน ก เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม เป็น

ผู้นำในการประกอบศาสนพิธี สามารถให้คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ดี มีความคิดริเริ่มในการทำงาน มีความสามารถในการกระตุ้นการทำงานของบุคลากร สามารถเข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี

“ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีมาก ท่านพักที่บ้านพักครูในโรงเรียน มาโรงเรียนแต่เช้า”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“ขอ.ดี ขอ.ตื่นตัวมาก เป็นตัวอย่างที่ดี ถ้าเป็นศาสนพิธีเคยทำตลอดนะ อย่างเวลาแห่เทียน ขอ.ก็จะเดินไปกับเราด้วย ไม่นั่งรถนะ ไปถึงท่านก็นั่งและทำหน้าที่เป็นผู้นำ จุดเทียนหรืออะไรต่างๆ”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“ท่านให้คำปรึกษาได้เลยนะ ถ้าเป็นพี่น้องจะสอบถาม ขอ. ถ้าพี่มีปัญหาอะไรพี่จะถาม ขอ.คุยได้ ปรึกษาได้ ใจดี เข้ากับทุกคนได้ดี แต่เวลาเขี่ยบก็เขี่ยบขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้วย”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

2. ระบบการบริหารงาน

โรงเรียน ก มีระบบการบริหารงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน โดยกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์ประการหนึ่งของโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆจะมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบของแต่ละกิจกรรม ด้านงบประมาณมีการวางแผนและจัดสรรตามความเหมาะสม

“เราถือเป็นนโยบายหนึ่งของโรงเรียนคือ แทนที่จะมุ่งความรู้ผลสัมฤทธิ์ เราก็เอาคุณธรรมก่อน”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“การแบ่งงบประมาณจะมีการเขียนย่อกิจกรรมออกมา มีการแต่งตั้งคณะทำงาน มีที่ปรึกษา เช่น อบรมมารยาท ทอดผ้าป่า ก็แบ่งคนรับผิดชอบ ซึ่งทุกปีก็จะเปลี่ยนกิจกรรมไป เช่น ปีนี้อบรมมารยาทไทย การไหว้ การกราบ ปีหน้ามารยาทการรับประทานอาหาร”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“เขามีการแจกแจงงาน เขาจะมีการเรียกประชุม อย่างตอนเปิดบ้านคุณธรรม จะให้ครูที่ปรึกษาทำโครงการร่วมกับเด็กทุกคน”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

3. การนิเทศติดตาม

ปกติโรงเรียน ก มีการจัดประชุมครูและบุคลากรทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือนเพื่อพูดคุยถึงความก้าวหน้า ปัญหาและแนวทางแก้ไขในเรื่องต่างๆ สำหรับการนิเทศติดตามผลการดำเนิน

กิจกรรมของโครงการวิถีพุทธเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการประชุมระหว่างการทำงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขงาน และประเมินหลังสิ้นสุดโครงการเพื่อใช้ในการวางแผนการปฏิบัติงานในปีต่อไป ซึ่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่เป็นครู นักเรียน และบุคคลภายนอก

“จะเป็นแบบประเมิน มีการจัดทำนิทรรศการ มีเกียรติบัตรแจก ก็มีคณะประเมิน มีครู มีกรรมการนักเรียน และกิจกรรมจากภายนอกก็มี เมื่อประเมินแล้ว ถ้าอันไหนได้ระดับพอใช้ เราก็จะเอาเข้าที่ประชุม แก้ไขว่า เป็นเพราะอะไร สาเหตุอะไร เราเอาตรงนี้มาอภิปรายด้วย พอปีหน้าก็เอาไปปรับปรุง”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“การประเมินผลจะมีหลังจากแต่ละกิจกรรม เช่น โครงการ โดยเราจะมีการประชุมครูทุกเดือนเพื่อพูดคุยความก้าวหน้า ปัญหา แนวทางแก้ไข แต่ที่แน่นอนคือเมื่อสิ้นภาคเรียน อย่างโครงการคุณธรรมนี้จะการประเมินโดยการจัดนิทรรศการแสดงแก่นักเรียน ครู และบุคคลภายนอก”

(ครูฝ่ายบริหารงานบุคคล, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

4. วัฒนธรรมองค์การ

โรงเรียน ก มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของบุคลากร เช่น การหล่อเทียนพรรษา การทำบุญตักบาตร การทอดผ้าป่าความดี เป็นต้น

“ที่เป็นวัฒนธรรมแม่แบบเลยคือ การทำเทียนพรรษากับลอยกระทง 2 งาน สำคัญๆ เทียนเด็กๆจะทำกันเอง แบ่งเป็นรุ่นพี่ครึ่ง รุ่นน้องครึ่ง รุ่นน้องจะยังไม่ทำอะไรมาก ให้ดูพี่ๆไว้ก่อน”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“วัฒนธรรมของโรงเรียน เออ เอาเป็นงานได้ไหม อย่างก็ฟ้ากลุ่ม ก็ฟ้าสี วันปีใหม่ ตอนเช้าทำบุญ พอตอนบ่ายที่ปรึกษากับเด็กก็จะหาพื้นที่ทำกิจกรรม กินเลี้ยง จับฉลาก แล้วแต่ห้อง เหล่านี้เรามีทุกปี”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

2.3) ด้านบุคลากร ซึ่งประกอบด้วย

1. ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม

บุคลากรของสถานศึกษาได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมวิถีพุทธด้วยรูปแบบวิธีที่หลากหลาย เช่น การจัดอบรม การศึกษาดูงาน การเข้าค่าย ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักไตรสิกขาอยู่ในระดับหนึ่ง

การสอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอนมีลักษณะเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย

“ตอนแรกเลยนะ เราส่งครูไปอบรม 2 คน เสร็จแล้วก็นำมาขยายผล โดยครูที่ไปอบรมนำมาบอกครูอื่นๆในที่ประชุม มีครั้งหนึ่งเราส่งครูทุกคนไปอบรมปฏิบัติธรรมที่วัดในปากช่อง”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“เราให้ความรู้เป็นกลุ่มมากกว่า ไม่ใช่ทุกคนนะ เช่น แกนนำ อย่างท่านรอง หรือนักเรียนแกนนำจะไปอบรมแล้วนำมาขยายผลต่อ”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“ครูเราก็มีคาดหวังได้ แต่ต้องยอมรับว่า ครูรุ่นใหม่อาจไม่เหมือนครูรุ่นเก่า ไม่ได้เข้าวัดมาก”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

2. ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท

บุคลากรของโรงเรียน ก รับรู้และเข้าใจในภาระหน้าที่ของตนทั้งด้านการสอนและกิจกรรมต่างๆเป็นอย่างดี เนื่องจากโรงเรียนมีการแบ่งงานและบอกขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของครูอย่างชัดเจน

“ทางโรงเรียนเรากำหนดหน้าที่ให้ครูชัดเจน เขาก็เข้าใจและยินดียอมรับหน้าที่นั้นๆนะ”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“ถามว่าเข้าใจไหม เข้าใจในระดับหนึ่งมากกว่า เพราะบางคนเขาจะรู้สึกว่ามีภาระ เหมือนกับหน้าที่การสอนก็เยอะอยู่แล้ว บางคนไม่เคยทำโครงการก็ยากหน่อย”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

3. ทักษะคติของบุคลากร

โรงเรียนมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิถีพุทธแก่บุคลากร ทำให้บุคลากรมีทัศนคติที่ดี และเห็นความสำคัญของโครงการ เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนานักเรียน

“ทัศนคตินี้ดี แต่บุคลากรเราน้อย บางทีก็มีงานอื่นต้องทำ คิดว่าในเรื่องทัศนคติก็น่ายอมรับว่า เขาเห็นด้วย”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“เห็นด้วยกับโครงการ ถ้าทำอย่างเต็มตัว ได้ผลแน่ๆ เพราะสมัยพุทธกาลก็เป็นแบบนี้ พระพุทธเจ้ายังให้เริ่มเรียนวินัยก่อน แล้วมาธรรมะและอภิธรรม”

(พระอาจารย์, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

“สำหรับพี่คิดว่า ถ้าเข้ามาจริงๆได้ ถือว่าดี ดีมากด้วย เราเต็มที่โรงเรียนเรา
เข้าร่วม ทัศนคติของครูทุกคนโอเคนะ ถ้าพูดว่ายินดีหรือไม่ เขายินดีอยู่ แต่
อย่าผลักดันให้เขามากนัก”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

4. ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

โรงเรียน ก มีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแก่บุคลากรอย่างทั่วถึงและยุติธรรม ด้วยการมอบ
เกียรติบัตรในการร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสะสมไว้สำหรับการพิจารณารางวัลระดับจังหวัด
นอกจากนั้นยังมีการมอบของขวัญวันเกิด ให้รางวัลความดี จัดสวัสดิการต่างๆ จัดบริการตรวจ
สุขภาพ พาไปท่องเที่ยวต่างจังหวัด

“เรามีการมอบเกียรติบัตรคุณครู จะมีรางวัล 2 ประเภทคือ ครูดีศรีโคราชกับเด็ก
ดีศรีโคราช เป็นรวมของจังหวัด แต่เราจะมีคัดเลือกในโรงเรียนก่อน เช่น การ
ร่วมกิจกรรมต่างๆ จะให้เกียรติบัตรสะสม ปลายปีก็จะเอามาพิจารณาด้วย
นอกจากนั้นก็ยังมีให้ของขวัญในรอบปี ถือเป็นการให้กำลังใจ ซึ่งในเรื่องการสร้าง
ขวัญมีหลายแบบ ให้ของขวัญวันเกิด ให้รางวัลความดี”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“เขาจะมีให้เก็บผลงานของตนเอง ทำให้เขามีชิ้นงานของตนเอง ซึ่งถ้าเขาไม่ทำ
เขาก็ปิดโอกาส ถ้าพูดถึงสวัสดิการก็จะมีค่าใช้จ่ายให้นิดๆหน่อยๆ ”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

5. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

การพัฒนาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร จัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างครูกับครู
อย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรของโรงเรียน ก เป็นความสัมพันธ์ที่
ค่อนข้างดี ส่วนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปอย่างกัลยาณมิตร โรงเรียน
จัดเป็นระบบดูแลช่วยเหลือคือ ครูที่ปรึกษาซึ่งนักเรียนเรียกว่าครูพ่อ/ครูแม่จะติดตามเด็กตั้งแต่ ม.1-3
และ ม.4-6 โดยจัดให้มีการเยี่ยมบ้านนักเรียนในเดือนกุมภาพันธ์ทุกปี ดังนั้นครูที่ปรึกษาจึงทราบ
ข้อมูลของเด็กเป็นอย่างดี

“เราจะไม่มีการแข่งขันกัน ครูที่มี 27 คน ก็จะมีงานพบปะสังสรรค์กัน อยู่กัน
อย่างพี่น้อง มีอะไรปรึกษากัน กินข้าวร่วมกัน ไปเที่ยวกันทุกปี”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“ถ้าเป็นครูพ่อครูแม่กับเด็กความสัมพันธ์จะลึก เป็นครูที่เป็นที่พึ่งของเด็ก รู้
ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก เรามีไปเยี่ยมบ้านเด็กทุกปี ช่วงเดือนนี้แหละ”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

2.4) ด้านปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วย

1. ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

โรงเรียน ก มีการจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนเป็นประจำทุกปี เพื่อชี้แจงการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งครูและผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูติดตามนักเรียนอย่างใกล้ชิด เยี่ยมเยียนพบปะผู้ปกครองที่บ้าน หากมีกิจกรรมหรืองานวันสำคัญต่างๆทางโรงเรียนจะจัดส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองมาร่วมงาน ซึ่งทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี

“เรามีการเชิญผู้ปกครองมาประชุมเป็นประจำทุกปี ถ้าเป็นกิจกรรมหรืองานวันสำคัญต่างๆเราจะส่งหนังสือไปเชิญเขามาร่วม ซึ่งชุมชนก็ให้ความร่วมมือดี สนับสนุนงบต่างๆ อย่างตอนมีกิจกรรมวันแม่ วันพ่อ ผู้ปกครองก็จะให้ความสนใจมาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีการประชุมทุกปี ทางโรงเรียนเขาเชิญจะเราไป ส่วนกิจกรรมผมก็เข้าร่วมทุกปี เช่น งานกีฬา นิทรรศการ วันสำคัญ แล้วยังได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ มีงานอะไรชาวบ้านก็ไปช่วย”

(กรรมการสถานศึกษา, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

“ส่วนใหญ่ก็ไป แม่เขาอะ เช่น งานวันแม่ โรงเรียนจะมีจดหมายมาบอก”

(ผู้ปกครองคนที่ 2, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

3) ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธวัดจาก 2 ด้าน คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะ 4 และผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน ดังนี้

3.1) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะ 4

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า นักเรียนของโรงเรียน ก เป็นผู้มีความสุขกายและสุขภาพจิตดี มีความร่าเริง แจ่มใส รู้จักดูแลความสะอาดของร่างกาย สามารถเลือกบริโภคได้อย่างเหมาะสม นักเรียนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีกิริยามารยาทที่ดี มีสัมมาคารวะต่อครูและผู้ใหญ่ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนร่วม ช่วยกันรักษาความสะอาดของโรงเรียน โดยภาพรวมนักเรียนของโรงเรียน ก ร้อยละ 90 เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ลักษณะคุณธรรมที่เด่นคือ ความซื่อสัตย์ และความกตัญญูกตเวที เนื่องจากจากสถิติของหายในโรงเรียนมีน้อยมาก ผู้ปกครองส่วนใหญ่พึงพอใจในพฤติกรรมของนักเรียน อย่างไรก็ตาม พบว่า ยังมีนักเรียนบางกลุ่มที่ย่อนยานในเรื่องของระเบียบวินัยอยู่บ้าง นอกจากนั้นนักเรียนยังมีความสามารถโดดเด่นทางด้านศิลปะ จึงพบการใช้ความสามารถพิเศษดังกล่าวในการดำเนินงานของโครงการวิถีพุทธ

ด้วย เช่น ภาพวาดพระพุทธรูปเจ้าบนฝาผนังห้องพระพุทธรูปศาสนา การแกะสลักเทียนพรรษา เป็นต้น

“พี่จะบอกว่าดีขึ้นในระดับหนึ่ง ปกติระยะเวลาเราเดินผ่าน เขาแทบจะชนเลย แต่ตอนนี้อย่างน้อยเขาก็ยกมือไหว้ สวัสดิ์ดีครับอาจารย์ ก็จะมีบางกลุ่มที่ดื้อๆแต่เขาก็รู้ว่าเราเป็นครู เรื่องความซื่อสัตย์ก็ไม่ค่อยมีกรณีของหายนะ อย่างของพี่ทิ้งไว้ในห้องก็ไม่เห็นมีอะไรหาย”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“นักเรียนที่นี่เขาก็ชนตามประสาเด็ก แต่ลึกๆเขาเป็นคนดี ถ้ามองภายนอกเขาอาจจะซุกซน แต่ก็ไม่มีอะไรหรอก”

(พระอาจารย์, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

“ความดีก็มันก็ดี แต่มันก็ช่วยทำงาน นานๆไปเที่ยวบ้างเวลาที่มีกิจกรรม”

(ผู้ปกครองคนที่ 1, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

“พอใจครับ เพราะลูกสาวไม่ดื้อ ตั้งใจเรียนดี กลับมาก็มานั่งทำการบ้านของเขาไป”

(ผู้ปกครองคนที่ 2, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

3.2) ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน

การเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน ก มีผลกระทบในแง่บวกต่อบ้าน วัด และโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่มีผู้สืบทอดต่อกันไป โรงเรียนได้กลายเป็นแหล่งวิทยาการทางพระพุทธศาสนาผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการเทศน์มหาชาติ โครงการหนังสือธรรมะสู่ชุมชน เป็นต้น นอกจากนั้นวัดยังได้รับการฟื้นฟูให้มีความสำคัญเป็นศูนย์รวมจิตใจ เนื่องจากทางโรงเรียนมีการส่งเสริมและช่วยเหลือให้วัดต่างๆในชุมชนเกิดการพัฒนามากยิ่งขึ้น สำหรับผลกระทบที่มีต่อโรงเรียนคือ โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างสม่ำเสมอ และคนในชุมชนมีความไว้วางใจส่งบุตรหลานเข้าเรียน สังกัดจากสถิติจำนวนนักเรียนที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี

“เป็นแหล่งวิชาการ หมายหลายๆเลยนะ งานเทศน์มหาชาติ นื่องแต่เคยฟังใหม่ เราเชิญคุณตาคุณยายมาตั้งแต่สองโมงเช้าถึงสี่โมงเย็น จัดเหมือนอยู่ในวัดเลย”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีโครงการของห้องสมุด อันนี้เราได้รับรางวัลมา คือ เราให้ตัวแทนนักเรียนแต่ละหมู่บ้านหิ้วกระเป๋าใส่หนังสือต่างๆกลับไปหมู่บ้านของตน ทุกวันศุกร์เราจะจัดไว้ให้ เด็กจะเอาไปไว้ที่บ้านตัวเอง แล้วจะเวียนกัน วันนี้บ้านนี้ พรุ่งนี้บ้านโน้น”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“วันลอยกระทงที่ผ่านมา พวกผมก็จะไปร่วมวง ส่งการแสดง ทำกระทงไปร่วมกับเขาครับ ร่วมกิจกรรมทุกอย่างที่ชุมชนเสนอมารวมกัน เดี๋ยววันรุ่งขึ้นก็ไปร่วมงานครับ”

(นักเรียนกลุ่มที่ 1, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“โรงเรียนก็เคยมาพัฒนาตลาด ทำความสะอาด บางครั้งก็ดูแลช่วยเหลือชาวบ้าน ในวันสำคัญก็มีกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น แห่เทียนถวายวัด วันลอยกระทงก็มีนักเรียนมาแสดงโชว์”

(กรรมการสถานศึกษา, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีทำกิจกรรม ในงานประจำปีก็มาช่วยเสริมน้ำเสริมอาหาร แล้วก็ทำกิจกรรมที่ทำกับวัด”

(ผู้ปกครองคนที่ 2, 7 กุมภาพันธ์ 2550)

4) ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน ก มี 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาจากพื้นฐานของครอบครัวนักเรียน เนื่องจากมีนักเรียนจำนวนมากที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ จึงทำให้ขาดคนดูแลสอดส่องเรื่องการอบรมพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งทำให้เป็นเรื่องยากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือคุณธรรมของนักเรียน

2. ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดกลางที่ได้รับเงินงบประมาณจากรัฐบาลไม่มากนัก อีกทั้งฐานะของครอบครัวนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ผู้ปกครองยังทำงานหาเช้ากินค่ำ มีอาชีพเกษตรกรรมหรือเข้าไปทำงานในเมือง จึงไม่สามารถสนับสนุนเงินแก่โรงเรียนได้

3. ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม เนื่องจากครูแต่ละคนให้ความสำคัญเรื่องพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดจุดบกพร่องในการสอดส่องพฤติกรรมนักเรียน

“ปัญหาที่ตอนนี้เราแก้ไขไม่ได้เลยก็คือ เด็กที่กำพร้า ก็ไม่เชิงกำพร้าเสียทีเดียว แต่ไม่ได้อยู่ในความดูแลของพ่อแม่ ถูกฝากไว้กับญาติๆ บางคนก็อยู่บ้านคนเดียวเลย ทีนี้ความประพฤติส่วนตัวในขณะที่ยังไม่มีใครดูแล ก็กลายเป็นจุดอ่อนที่เราลงไปลึกไม่ได้ ครูก็ดูแลได้เฉพาะในโรงเรียน แล้วก็ถามข่าวเป็นบางครั้ง เด็กกลุ่มนี้เลยกลายเป็นปัญหา ไม่ตั้งใจเรียน เรียนไม่จบ”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“เรื่องทุน เรื่องเงินงบประมาณ เป็นจุดที่เราพยายามแก้ไข ยังถือเป็นจุดอ่อน แม้เราจะมีมูลนิธิเข้ามาช่วย แต่ก็ช่วยไม่ได้มาก ได้แค่ค่าอาหาร ค่ารถของเด็ก”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“แต่โรงเรียนขนาดนี้จะได้งบประมาณไม่เยอะ ส่วนใหญ่เราจะได้เงินอุดหนุนจากภายนอก”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

“หลักๆเลยที่พีเห็นคือความไม่ต่อเนื่อง พยายามให้มีความต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำแล้วหยุด หยุดแล้วทำ อันนี้ขึ้นอยู่กับครูแต่ละคนด้วย ความเข้มงวดกับเด็ก อย่างพีเห็นว่าต้องตรงต่อเวลา ชั่วโมงเราเด็กจะรู้ว่าต้องรีบมา แต่พอย้ายไปเรียนวิชาอื่นที่อาจารย์ไม่เข้มงวด เด็กก็ไม่รีบ”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

5) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียน ก ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นแบบอย่างด้านการปฏิบัติงานและพฤติกรรมส่วนตัว มีความสามารถในการให้คำแนะนำปรึกษาได้ และต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

2. มีการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน นำไปสู่การขยายผลของการดำเนินงานโครงการด้วย

“ก่อนอื่น ผู้บริหารต้องเป็นต้นแบบที่ดี แต่โชคดี ผอ.ที่นี่ดี เป็นต้นแบบได้ ท่านพักในโรงเรียน ท่านก็จะเห็นสภาพตลอด เข้า สาย บ่าย เย็น แล้วท่านก็จะดึงครูไปสังสรรค์ ไปให้แนวทางเสนอแนะอยู่เรื่อยๆ เป็นกันเอง ก็จะทำให้วางกรอบโรงเรียนวิถีพุทธได้ง่ายขึ้น”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“จุดที่สอง น่าจะหาที่พึ่งข้างนอก ถ้าผู้บริหารดี ก็จะเป็นสื่อออกไป ถ้าดีเฉพาะในโรงเรียนวิถีพุทธก็จะไม่ขยายผล ท่านผู้บริหารต้องแข็งในเรื่องของการเข้าสู่ชุมชน เช่น ไปวัด ไปหาพระที่เก่งๆ เพื่อที่จะให้เป็นครูพระ และเพื่อใช้วัดเป็นฐานในการอบรมด้วย รวมถึงคณะกรรมการสถานศึกษากับเครือข่ายผู้ปกครอง ต้องเข้มแข็งกว่านี้”

(รองผู้อำนวยการ/ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 5 กุมภาพันธ์ 2550)

“เริ่มตั้งแต่โรงเรียน ผู้บริหาร ครูและบุคลากร แล้วก็นักเรียน ถ้าจะทำให้ได้ ต้องเอาทั้ง 4 ด้าน ไม่ใช่เฉพาะแต่กับนักเรียน เหมือนกับทำงานเป็นเครือข่าย”

(ครูสอนวิทยาศาสตร์, 6 กุมภาพันธ์ 2550)

โรงเรียน ข

1) สภาพทั่วไปของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียน ข เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 สาเหตุที่ทำให้เข้าร่วมโครงการคือ ต้องการทำตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งได้มีการกำหนดเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการดำเนินงานของโรงเรียนคือ คุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธเป็นหน้าที่ของครูในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีนักเรียนและบุคลากรจำนวนมาก จึงทำให้มีเพียงครูและนักเรียนบางส่วนเท่านั้นที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมวิถีพุทธ ตัวอย่างของกิจกรรมวิถีพุทธเช่น กิจกรรมครูพระสอนศีลธรรม กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมเจริญภาวนา(ทุกวันจันทร์) กิจกรรมเล่านิทานธรรมะ(ทุกวันอังคาร) กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม กิจกรรมธนาคารความดีมีรางวัล กิจกรรมขอบคุณบิดามารดาก่อนรับประทานอาหารเช้า กิจกรรมร้องเพลงคุณธรรม

“ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของผม แล้วก็มีครูสาระสังคมบ้าง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“กิจกรรมเราไม่ต่อเนื่อง เพราะไม่ได้รับการสนับสนุน แต่ก่อนยังมีเยอะกว่านี้เลย บางกิจกรรมเขาก็คอยเบรก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ไม่ค่อยมีใครกล้ายุ่งหรอก เพราะเขากลัวอิทธิพล น้องเห็นครูผู้ชายตัวใหญ่ๆที่คอยดูแลแถวตอนเข้าใหม่ นั่นนะ เคยถูกเรียกไปต่อว่า เพราะไปช่วยงานครูโครงการเขา ต่อมาเลยไม่กล้าเสนอตัว”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.1) ด้านกายภาพของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม

โรงเรียน ข มีการจัดสร้างพระพุทธรูปบริเวณทางเข้าโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนพึงระลึกถึงพระรัตนตรัย มีการจัดศาลาและม้านั่งสำหรับพักผ่อนเท่าที่สถานที่เอื้ออำนวยได้ แต่ภายในโรงเรียนขาดความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติ เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องพื้นที่โรงเรียนยังไม่มีห้องเกี่ยวกับคุณธรรม ทำให้สื่อและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการถูกนำไปใช้บริเวณบันไดอาคารและห้องเรียน ไม่เป็นสัดส่วน ในด้านความสะอาดยังพบเศษกระดาษ เศษขยะบริเวณทั่วไปของโรงเรียน

“อันนี้ยอมรับว่าไม่ work เพราะสถานที่ไม่มี ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสื่อมากกว่า”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“ไม่มีเลย ขอไปแล้วเขาไม่ให้ ห้องเก็บก็ไม่มี ต้องเอาไปไว้ที่ห้อง ป.2 เกะกะ เต็มห้องครูเขาหมด”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“โรงเรียนไม่ค่อยเอื้อหรือก จะให้แต่ห้องที่เขาชอบ พวกห้องคอม ห้อง วิทยาศาสตร์ ประมาณนั้น”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2. ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

สื่ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน ข มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งป้ายนิเทศ โต๊ะหมู่บูชา หนังสือสิ่งพิมพ์ โดยมีแหล่งที่มา 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นงบประมาณจากโรงเรียน และส่วนที่สองเป็นเงินส่วนตัวของครู แต่พบว่า สื่อด้านแหล่งการเรียนรู้ภายนอกยังไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

“ยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะสื่อพวกแหล่งการเรียนรู้ภายนอก ถ้าเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ดีจะมีพอ”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“ทำเอง ใช้เงินเราเอง ต้องติดเองด้วย จะใช้การโรงก็ไม่ได้ ของบางอย่าง อย่างโต๊ะหมู่บูชา ผมก็ไปเก็บมาซ่อม บางที่เด็กเห็นก็ช่วย”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ส่วนหนึ่งได้จากงบประมาณ และอีกส่วนครูบริจาคของตนเอง สื่ออย่างน้อยเกินไป ปีหน้าถ้ามีงบอยากจะทำให้จัดหาเพิ่ม”

(ครูสอน ป.5, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2.2) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ในด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ข ซึ่งจากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริหารยังขาดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่ค่อยให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆมากนัก ผู้บริหารขาดการพัฒนาตนเอง ไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรมให้แก่บุคลากรได้

“ผู้บริหารไม่สนับสนุนเรื่องพุทธๆ จะเน้นแต่ความร่ำรวยบันเทิงใจ กีฬา ท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ความคิดริเริ่มไม่มี มีแต่ถอยหลัง ไม่ให้ทำกิจกรรม เช่น วันอาสาฬหบูชาที่ผ่านมาก็ไม่ให้นิมนต์พระมา บอกว่ายุ่งยาก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ไม่มีเลย มาโรงเรียนสาย ลองไปดูสมุดเซ็นชื่อสิ จนครูฝ่ายวิชาการเขาตั้ง
สไลด์แกนให้ว่า เข้าสาย ป้ายหลัก”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2. ระบบการบริหารงาน

โรงเรียน ข มีการแบ่งงานเป็นระดับชั้น โดยกำหนดครูผู้รับผิดชอบ และกระจายงานตาม
ความเหมาะสม ในด้านการจัดสรรงบประมาณพิจารณาตามความสำคัญของกิจกรรม

“แบ่งตามความสำคัญของกิจกรรม ดูผลลัพธ์ที่ได้ว่าคุ้มค่าหรือเปล่า เราจะจัด
ผู้รับผิดชอบตามโครงการ

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีทีมที่ทำอยู่ แต่เคยให้หน้าที่ไป แต่ไม่รับผิดชอบ ผมก็เลยทำเองคนเดียว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีการแบ่งหน้าที่เป็นสายชั้น เช่น ป.2 ป.5”

(ครูสอน ป.5, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีการแบ่งงานในโครงการ เอาคนที่ช่วยงานจริงๆ บางคนสอนศาสนาแต่ไม่
ช่วย ก็ไม่เอา”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

3. การนิเทศติดตาม

โรงเรียน ข มีการนิเทศติดตามผลของกิจกรรมและโครงการต่างๆตามปฏิทินที่เสนอมา
โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระ ซึ่งจะมีการจัด
ประชุมครูตามวาระงาน โดยเชิญครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบเข้าร่วมประชุม จากนั้นจึงนำเรื่องที่
ประชุมแจ้งต่อครูท่านอื่นๆต่อไป

“จะมีปฏิทินเสนอโครงการมา และเราจะมีการนิเทศตามปฏิทิน โดยฝ่ายบริหาร
และหัวหน้าสาระเป็นผู้ประเมิน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง หรือสิ้นโครงการ”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีคณะกรรมการนิเทศ เป็นรายปี แต่ไม่ค่อยเป็นทางการ”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“มีการประชุมตามวาระงาน โดยเชิญเฉพาะครูที่รับผิดชอบมา เช่น หัวหน้าสาย
ชั้น แล้วหัวหน้าสายชั้นจะเอาเรื่องมาแจ้งต่อครูคนอื่นๆในสายชั้น”

(ครูสอน ป.5, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

4. วัฒนธรรมองค์กร

โรงเรียน ข ไม่มีการพัฒนาในด้านวัฒนธรรมของโรงเรียน ซึ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมต่างๆที่เคยสืบทอดกันมาได้ค่อยๆหดหายไป เนื่องจากผู้บริหารและบุคลากรไม่มีการส่งเสริมและการสานต่อวัฒนธรรมในอดีตไว้

“มี แต่ก่อนมีน้องไหว้พี่ เราจะสานต่อ แต่เขาไม่ให้ทำ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ครูมีการไหว้กัน รุ่นน้องไหว้รุ่นพี่ การกราบพระหน้าโรงเรียน แต่ครูไม่ค่อยร่วมมือหรอก ครูหัวหน้าที่รับผิดชอบโครงการจะเป็นคนไปดู”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2.3) ด้านบุคลากร ซึ่งประกอบด้วย

1. ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม

โรงเรียน ข มีการพัฒนาบุคลากรโดยการส่งตัวแทนครูเข้ารับการอบรมจากส่วนกลาง จากนั้นให้นำมารายงานและจัดประชุมย่อยภายในโรงเรียน แต่การพัฒนาบุคลากรยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่

“มีส่งไปอบรมตามโครงการ บางโครงการก็ให้ครูที่รับผิดชอบไป แล้วก็กลับมา รายงานและจัดประชุมย่อย

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“ไม่มี จะนิมนต์พระมาสอน ผู้บริหารบอกไม่เอา มีคนจะให้ทำโครงการพัฒนาคุณธรรมบุคลากร ก็ไม่เอา จะพาครูไปโรงเรียนสัตยาไส ก็ไม่ให้ไป”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“นอกจากทางการสั่งมาให้ไปอบรม แล้วก็ขยายผลต่อ แต่ก็เปล่าประโยชน์”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2. ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท

โรงเรียนมีการแจ้งบทบาทหน้าที่ของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธต่อบุคลากร ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่ยอมรับบทบาทหน้าที่ของตน แต่อาจมีบางส่วนที่ยังขาดความเข้าใจอย่างถูกต้อง

“คิดว่าอยู่ในระดับมาก ไม่มีต่อต้าน ทุกคนให้ความร่วมมือดี”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“เขายอมรับ แต่เขาทำไม่ได้ เพราะเขาไม่รู้ เขาทำไม่เป็น ตักบาตรก็ตักเลย ไม่มีสวดก่อน มันไม่ถูก

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“เขาพอใจ เขายอมรับ แต่สนับสนุนอยู่ด้านหลัง ไม่กล้าเปิดเผยตัว”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

3. ทักษะคติของบุคลากร

ทางโรงเรียนมีการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้แก่บุคลากรด้วยการชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการ เห็นด้วยกับการพัฒนาคุณธรรม

“ดี เป็นโครงการที่ดี ปกติก็ทำกันอยู่แล้ว เมื่อเข้าร่วมโครงการเราก็สานต่อ ชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“เขาก็ชอบนะ เรื่องเน้นคุณธรรมเด็ก แต่เขายังไม่ค่อยทำกัน”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

4. ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

โรงเรียน ข มีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแก่บุคลากรได้ไม่ทั่วถึงและขาดความเป็นธรรมในการพิจารณาความดีความชอบ บุคลากรยังไม่พึงพอใจต่อการบริหารงานและการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานของโรงเรียน

“ที่นี่ใครปะเหลาะดี วันเกิดไปหา จะได้ความดี แต่ใครทำดี มีผลงาน ไม่มีให้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ไม่มีหรอก ห้องพักครูก็ไม่มี โต๊ะครูบางคนยังไม่มีเลย การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งก็ให้แบบไม่มีคุณธรรม พวกที่เป็นกรรมการเขาไม่พูดกัน”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

5. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรของโรงเรียน ข ค่อนข้างเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนัก มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก บุคลากรหลายคนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้บริหาร กิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ ได้แก่ การแข่งขันกีฬา การท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวมีบุคลากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีส่วนร่วม ไม่ใช่บุคลากรทั้งโรงเรียน

“ไม่มีการสร้างความสัมพันธ์ใดๆ มีการแบ่งก๊กแบ่งกลุ่ม”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ถ้าเป็นผู้บริหาร เขาก็จะเลือกเฉพาะคนที่เขาชอบ ระหว่างครูก็ไม่มีอะไร นอกจากครูไม่ถูกกันเพราะผู้บริหาร”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

2.4) ด้านปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วย

1. ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

ในการพัฒนาด้านความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน ทางโรงเรียนมีการส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน แต่ยังไม่ได้รับความร่วมมือที่ดีนัก

“บ้านไม่มีความร่วมมือที่ดี ผู้ปกครองไม่ค่อยกล้าเข้ามายุ่งเกี่ยว แต่ก่อนผมชวนผู้ปกครองมาตักบาตร แต่เขาบอกวุ่นวาย ก็เลยไม่มี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ชุมชนไม่ค่อยมายุ่งเกี่ยว เพราะเขาเบื่อผู้บริหาร ขนาดวันแม่มีหนังสือเชิญไปยังไม่ค่อยอยากมากันเลย”

(ครูสอน ป.4, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“เขาก็มีหนังสือไป แต่ไม่ค่อยว่างมาร่วมกิจกรรม”

(ผู้ปกครองคนที่ 1, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

3) ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธวัดจาก 2 ด้าน คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4 และผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน ดังนี้

3.1) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะนา 4

นักเรียนของโรงเรียน ข เป็นผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีความร่าเริง แจ่มใส ร่างกายสมบูรณ์ แต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีน้ำใจ โดยภาพรวมนักเรียนของโรงเรียน ข ร้อยละ 40 เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม แต่นักเรียนบางส่วนยังขาดคุณธรรมหลายประการ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ ความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยเฉพาะเรื่องการอุปโภคบริโภค ซึ่งพบว่า นักเรียนส่วนมากใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย บริโภคของที่ไม่มีประโยชน์และบริโภควัตถุนิยม เช่น โทรศัพท์มือถือ ของเล่น ขนมขบเคี้ยว เป็นต้น

“เมื่อเข้าคุณเห็นใหม่ละ ให้เข้าแถวตั้งนานแล้วกว่าจะมาถึงกัน พอมาถึงก็คุ้ยๆ ไม่สนใจทำกิจกรรม ระเบียบวินัยก็ไม่มี จะดีหน่อยก็พวกที่นั่งแถวหน้าๆเพราะมีเราดูอยู่”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“นักเรียนก็มีพัฒนาดีขึ้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจของเรา ยังใช้จ่ายฟุ่มเฟือยกันอยู่พักกลางวันหรือตอนเลิกเรียนก็ซื้อขนมกันเยอะ พ่อแม่มีตั้งคัด้วยแหละ”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“น้องเชื่อไหม เคยมีเงินครูหลายพันเลยแหละ ห้าหกพันได้มั้ง สอบสวนก็ไม่มีใครยอมรับ จนต้องเอาตำรวจมาชู้ถึงจะยอมรับ ไม่ค่อยมีคนรู้หรอก ทางโรงเรียนเขาปิด เดี่ยวลองไปถามดูก็ได้ ครู ป.6 นะ ”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“เด็กเดี๋ยวนี้นี้ไม่ค่อยได้เรื่อง จะกลัวแต่ครูประจำชั้นของตนคนเดียว ถ้าเป็นครูพิเศษ ไม่เชื่อเท่าไร เคยมีครูต่างชาติมาสอน ครูก็สอนไป นักเรียนก็เล่นอยู่หลังห้อง เคารพครูซะที่ไหน ดุชิ ครูเรียกให้เข้าที่แล้ว ฟังใหม่ละ เมื่อก่อนหนึ่งอยู่ก็เลยเรียบร้อยเป็นพิเศษ ปกติไม่มีหรรอก”

(ครูสอน ป.4, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

3.2) ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน

เมื่อโรงเรียน ข เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ยังมีผลกระทบต่อบ้าน วัด และโรงเรียนไม่ชัดเจนนัก บ้านและชุมชนได้รับวิทยาการจากทางโรงเรียนน้อย พื้นที่ของโรงเรียนไม่สามารถใช้ในการทำกิจกรรมของชุมชนได้ เนื่องจากสถานที่ไม่เอื้ออำนวย ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่ที่โรงเรียนทำให้แก่ชุมชนเป็นการเดินรณรงค์ต่างๆ เช่น ยาเสพติด ขยะ การเลือกตั้ง และจากสถิติจำนวนนักเรียนจะเห็นว่า จำนวนนักเรียนในแต่ละปีมีแนวโน้มลดลง แสดงว่าความไว้วางใจของคนในชุมชนที่มีต่อโรงเรียนน้อยลง

“กับวัด แต่ก่อนเคย แต่เดี๋ยวนี้นี้ไม่มีไปแล้ว ตั้งแต่ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ก็มีนะ โดยเฉพาะสายชั้น ป.2 เพราะครูหัวหน้าสายชั้นนี้เค้าแข็ง”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“อันนี้ไม่ทราบ ไม่เคยเห็น อาจจะมีจัดเด็กไปเรียนธรรมะที่วัด”

(ผู้ปกครองคนที่ 1, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ก็มีบ้าง พวกเดินรณรงค์ดสูบบุหรี่ รณรงค์เลือกตั้ง”

(ผู้ปกครองคนที่ 2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“เคยค่ะ ไปเดินรณรงค์เรื่องขยะ ยาเสพติด ไปเลือกตั้ง”

(นักเรียนกลุ่มที่ 1, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

4) ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียน ข มี 3 ประการดังนี้

1. บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เนื่องจากบุคลากรไม่ได้มีโอกาสเข้าอบรมโครงการทุกคน อีกทั้งไม่มีบุคลากรจากหน่วยงานของรัฐบาลมาให้ความรู้ในโรงเรียน

2. ปัญหาจากผู้บริหาร เนื่องจากผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในกิจกรรมวิถีพุทธ จึงทำให้งานที่เกี่ยวกับวิถีพุทธได้รับการสนับสนุนน้อย นอกจากนั้นผู้บริหารยังขาดความริเริ่มในการปฏิบัติงาน ไม่มีความสามารถในการกระตุ้นและโน้มน้าวใจบุคลากร และไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคลากรได้

3. อาคารสถานที่ของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากโรงเรียน ข มีจำนวนนักเรียนมาก แต่มีพื้นที่จำกัด ทำให้ขาดพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ นอกจากนั้นยังเกิดความอึดอัด อากาศถ่ายเทไม่สะดวก ปัญหามลพิษทางเสียงจากการก่อสร้างและอาคารใกล้เคียง ซึ่งล้วนส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งสิ้น

“ปัญหาคือ ความชัดเจนในนโยบาย ขาดบุคลากรจากหน่วยเหนือมาให้ความรู้ และนิเทศ จึงไม่รู้แนวทางและจุดประสงค์”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“ผู้บริหารไม่ใส่ใจ ไม่ให้ความสำคัญ ครูก็ไม่ทำ ผู้บริหารต้องเข้าถึงสัจจะธรรม เข้าถึงพระรัตนตรัย มีพรหมวิหาร มีศีลมีธรรม ถ้าไม่มีใครก็ไม่อยากทำงานด้วย”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“ผู้บริหารไม่ค่อยใส่ใจ เมื่อผู้บริหารไม่ใส่ใจ เด็กก็ได้น้อย อยากให้เขาพาครูเข้าค่ายปฏิบัติธรรม พัฒนาครู”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

“เรื่องสถานที่ ยังไม่เอื้ออำนวย เช่น ห้องเรียนสำหรับปฏิบัติ”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

5) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียน ข ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

1. หน่วยงานรัฐบาลควรมาให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการแก่บุคลากรที่โรงเรียน เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน

2. ผู้บริหารทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประเทศ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับโรงเรียน ควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคลากร ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

3. การจัดกิจกรรมควรมีความต่อเนื่อง และเกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน

“เราไม่เห็นโรงเรียนที่เป็นพุทธชัดเจน อยากเห็นตรงจุดนี้ เพื่อจะได้นำมาเป็นตัวอย่าง จึงอยากให้ส่วนกลางให้ความรู้ตรงส่วนนี้มากกว่านี้”

(ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ, 15 กุมภาพันธ์ 2550)

“ผู้บริหารระดับประเทศ ไล่ลงมา กระทรวงศึกษา เลขา สพฐ. ผอ.โรงเรียน ครู ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ต้องมีความจริงจัง ร่วมมือกันดำเนินงาน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 13 กุมภาพันธ์ 2550)

“อยากให้มีการจัดกิจกรรมสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำๆหยุดๆ แล้วเด็กจะได้อะไร จริงไหมคะ ทุกคนต้องช่วยกัน ไม่ใช่โยนให้ครูสังคมหรือครูที่ทำโครงการอย่างเดียว”

(ครูสอน ป.2, 14 กุมภาพันธ์ 2550)

- 6) เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน
จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธสามารถสรุป
รายละเอียดโดยจำแนกตามโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 4.18 เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผล
ต่างกัน

ประเด็น	โรงเรียน ก	โรงเรียน ข
ด้านกายภาพของสถานศึกษา		
สภาพแวดล้อม	โรงเรียนจัดสร้างห้องพระพุทธรูปศาสนา และห้องคุณธรรม มีป้ายพุทธศาสนสุภาษิตเตือนสติ ปลูกต้นไม้สร้าง ความร่มรื่น และจัดกิจกรรมชั่วโมง พัฒนาเขตพื้นที่รับผิดชอบเพื่อความ สะอาดและเป็นระเบียบ	โรงเรียนจัดสร้างพระพุทธรูปบริเวณ ทางเข้าโรงเรียน มีการปลูกต้นไม้ และสร้างศาลาม้านั่งสำหรับพักผ่อน เท่าที่สถานที่เอื้ออำนวยได้ แต่ยังไม่ มีห้องคุณธรรมโดยเฉพาะ
ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ	โรงเรียนจัดหาสื่อที่หลากหลายและ ทันสมัยเพียงพอต่อการเรียนรู้ มีทั้ง สื่อที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาของครู และนักเรียน และสื่อเทคโนโลยีที่ ได้รับจากการสนับสนุนของฝ่ายต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดให้บริการยืม สื่อการสอนสำหรับครูอาจารย์ด้วย	มีการจัดหาสื่อที่หลากหลาย โดย บางส่วนเป็นงบประมาณจากโรงเรียน และอีกส่วนเป็นเงินส่วนตัวของครู แต่พบว่า ยังไม่เพียงพอต่อความ ต้องการ เนื่องจากไม่ได้รับการ สนับสนุนจากผู้บริหาร
ด้านการบริหารจัดการ		
ภาวะผู้นำของผู้บริหาร	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการ ปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม เป็น ผู้นำในการประกอบศาสนพิธี ให้ คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ดี มีความคิดริเริ่ม กระตุ้นการทำงานของ บุคลากรอยู่เสมอ เข้ากับบุคลากรใน โรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี	ผู้บริหารขาดการพัฒนาตนให้ เป็น ผู้นำทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้าน คุณธรรม

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน ก	โรงเรียน ข
ระบบการบริหารงาน	โรงเรียนมีการจัดการบริหารงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน โดยกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์ ประการหนึ่งของโรงเรียน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบของแต่ละกิจกรรม ด้านงบประมาณมีการวางแผนและจัดสรรตามความเหมาะสม	โรงเรียนมีการแบ่งงานเป็นระดับชั้น โดยกำหนดครูผู้รับผิดชอบ และกระจายงานตามความเหมาะสม ด้านงบประมาณจัดสรรตามความสำคัญของกิจกรรม
การนิเทศติดตาม	โรงเรียนมีการจัดประชุมครูและบุคลากรทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของโครงการวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง โดยมีการประเมินระหว่างการทำงาน และประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ ซึ่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่เป็นครู นักเรียน และบุคคลภายนอก	โรงเรียนมีการจัดประชุมครูตามวาระงาน โดยเชิญครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เข้าร่วมประชุม แล้วจึงนำเรื่องที่ประชุมแจ้งต่อครูท่านอื่นๆ มีการนิเทศติดตามผลของกิจกรรมและโครงการต่างๆตามปฏิทินที่เสนอมา ซึ่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระ
วัฒนธรรมองค์กร	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของบุคลากร เช่น การหล่อเทียนพรรษา การทำบุญตักบาตร การทอดผ้าป่าความดี เป็นต้น	โรงเรียนไม่มีการส่งเสริมและสานต่อวัฒนธรรมในอดีต
ด้านบุคลากร		
ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม	โรงเรียนมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมวิถีพุทธให้แก่บุคลากรด้วยรูปแบบวิธีที่หลากหลาย เช่น การจัดอบรม การศึกษาดูงาน การเข้าค่าย ปฏิบัติธรรม เป็นต้น	โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรโดยการส่งตัวแทนครูเข้ารับการอบรมจากส่วนกลาง จากนั้นให้นำมารายงานและจัดประชุมย่อยภายในโรงเรียน แต่การพัฒนาบุคลากรยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่
ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท	โรงเรียนมีการแบ่งงานและบอกขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของครูอย่างชัดเจน ทำให้บุคลากรรับรู้และเข้าใจในภาระหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี	โรงเรียนมีการแจ้งบทบาทหน้าที่ของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธต่อบุคลากร

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน ก	โรงเรียน ข
ทัศนคติของบุคลากร	โรงเรียนมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิถีพุทธแก่บุคลากร เพื่อให้บุคลากรเห็นความสำคัญของโครงการ เกิดความกระตือรือร้นในการดำเนินงาน	โรงเรียนมีการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้แก่บุคลากรด้วยการชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานของโครงการ
ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร	โรงเรียนมีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแก่บุคลากรอย่างทั่วถึงและยุติธรรม มีการมอบเกียรติบัตรในการร่วมกิจกรรมต่างๆ มอบของขวัญวันเกิด การให้รางวัลความดี การจัดสวัสดิการต่างๆ การจัดบริการตรวจสุขภาพ การพาไปเที่ยวต่างจังหวัด	มีการสร้างขวัญและแรงจูงใจไม่ทั่วถึงขาดความเป็นธรรมในการพิจารณาความดีความชอบ
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร	โรงเรียนจัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างครูกับครูสมาเสมอ มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือครูที่ปรึกษาจะติดตามเด็กตั้งแต่ ม.1-3 และ ม.4-6 จัดให้มีการเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกปี ดังนั้นครูที่ปรึกษาจึงทราบข้อมูลของเด็กเป็นอย่างดี	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรบ้าง เช่น การแข่งขันกีฬา การท่องเที่ยว แต่บุคลากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีส่วนร่วม ไม่ใช่บุคลากรทั้งโรงเรียน
ด้านปัจจัยภายนอก		
ความร่วมมือมีสนับสนุนของชุมชน	โรงเรียนมีการจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนเป็นประจำทุกปี ครูมีการเยี่ยมเยียนพบปะผู้ปกครองที่บ้าน หากมีกิจกรรมหรืองานวันสำคัญต่างๆทางโรงเรียนจะจัดส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองมาร่วมงาน	โรงเรียนมีการส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

7) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษา 2 โรงเรียน ทำให้สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด 12 ตัวแปร ได้ดังต่อไปนี้

7.1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ได้แก่

1. สภาพแวดล้อม พบว่า โรงเรียน ก ตั้งอยู่ในชุมชนชนบท ห่างไกลจากความเจริญด้านวัตถุ ภายในโรงเรียนมีความร่มรื่น เป็นธรรมชาติสงบ สะอาดและเป็นระเบียบ มีห้องพระพุทธรูปและห้องคุณธรรมสำหรับการเรียนรู้ด้านวิถีพุทธโดยเฉพาะ แต่โรงเรียน ข ตั้งอยู่ในชุมชนเมือง มีร้านค้ามากมาย พื้นที่ในโรงเรียนมีจำกัด ขาดความร่มรื่นจากธรรมชาติ มีเสียงรบกวนต่างๆ และไม่มีห้องสำหรับการประกอบกิจกรรมด้านวิถีพุทธ ดังนั้นตัวแปรสภาพแวดล้อมจึงมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ พบว่า โรงเรียน ก มีสื่อและอุปกรณ์ที่หลากหลายและทันสมัย ทั้งสื่อที่ผลิตขึ้นเองและสื่อที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ อีกทั้งยังมีการให้บริการยืมสื่อการสอนสำหรับผู้สอนด้วย แต่โรงเรียน ข ยังมีสื่ออุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ประกอบกับโรงเรียนมีนักเรียนจำนวนมาก ทำให้ครูต้องใช้เงินส่วนตัวในการจัดหาสื่อสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆเอง ดังนั้นตัวแปรความเพียงพอของสื่อ/วัสดุจึงมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

7.2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารของโรงเรียน ก เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีต่างๆ เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม สามารถให้คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ดี มีความคิดริเริ่มและกระตุ้นการทำงานของบุคลากรอยู่เสมอ เข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี แต่ผู้บริหารของโรงเรียน ข ยังขาดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธไม่ให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ ผู้บริหารขาดการพัฒนาตนเอง ไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรมให้แก่บุคลากรได้ ดังนั้นตัวแปรภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ระบบการบริหารงาน พบว่า ทั้งโรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีระบบการบริหารงานชัดเจน มีการแบ่งงานในหน่วยงานและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม มีการวางแผนและจัดสรรงบประมาณตามความเหมาะสม ดังนั้นตัวแปรระบบการบริหารงานจึงไม่มีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

3. การนิเทศติดตาม พบว่า ทั้งโรงเรียน ก และโรงเรียน ข ได้จัดประชุมครูและบุคลากร สม่่าเสมอ มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมของโครงการวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง โดยมีการ แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลโดยเฉพาะ ดังนั้นตัวแปรการนิเทศติดตามจึงไม่มีผลต่อ ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

4. วัฒนธรรมองค์กร พบว่า โรงเรียน ก มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาาร่วมกัน เป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของบุคลากร แต่โรงเรียน ข ไม่มีการ ส่งเสริมและการสานต่อวัฒนธรรม ทำให้วัฒนธรรมต่างๆที่เคยสืบทอดกันมาได้ค่อยๆหายไป ดังนั้นตัวแปรวัฒนธรรมองค์กรจึงมีผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

7.3) ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่

1. ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม พบว่า โรงเรียน ก มีการพัฒนา ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมวิถีพุทธให้แก่บุคลากรด้วยรูปแบบวิธีที่ หลากหลาย เช่น การจัดอบรม การศึกษาดูงาน การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม เป็นต้น ทำให้ บุคลากรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักไตรสิกขาและสามารถสอดแทรกคุณธรรมใน กิจกรรมการเรียนการสอนมีลักษณะเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แต่โรงเรียน ข ในด้านการ พัฒนาบุคลากรยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ บุคลากรไม่ค่อยได้นำคุณธรรมเข้าสอดแทรก ในการสอนมากนัก ดังนั้นตัวแปรความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมของบุคลากรจึง มีผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท พบว่า บุคลากรของโรงเรียน ก และโรงเรียน ข มี ความเข้าใจและยินดียอมรับบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้ความร่วมมือต่อการทำกิจกรรม ไม่มี การต่อต้านใดๆ ดังนั้นตัวแปรความเข้าใจและการยอมรับบทบาทของบุคลากรจึงไม่มีผลต่อ ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

3. ทศนคติของบุคลากร พบว่า บุคลากรของโรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีทัศนคติที่ดีต่อ โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และเห็นด้วยกับการเน้นด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมากกว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้นตัวแปรทัศนคติของบุคลากรจึงไม่มีผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน วิถีพุทธ

4. ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร พบว่า โรงเรียน ก มีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแก่ บุคลากรอย่างทั่วถึงและยุติธรรม เช่น มอบเกียรติบัตร มอบของขวัญวันเกิด การจัดสวัสดิการต่างๆ แต่โรงเรียน ข มีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแก่บุคลากรได้ไม่ทั่วถึง ขาดความเป็นธรรมในการ พิจารณาความดีความชอบ บุคลากรไม่พึงพอใจต่อการบริหารงานและการจัดสภาพแวดล้อมการ ทำงานของโรงเรียน ดังนั้นตัวแปรขวัญและแรงจูงใจของบุคลากรจึงมีผลต่อประสิทธิภาพของ โรงเรียนวิถีพุทธ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร พบว่า ความสัมพันธ์ของบุคลากรโรงเรียน ก ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ครูกับครู และครูกับนักเรียน เป็นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร เอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรของโรงเรียน ข ค่อนข้างเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนัก มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก บุคลากรหลายคนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้บริหาร ดังนั้นตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรจึงมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

7.4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน พบว่า โรงเรียน ก ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนที่ดีจากผู้ปกครองและคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ แต่โรงเรียน ข ไม่ค่อยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นความร่วมมือสนับสนุนของชุมชนจึงมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

สรุปได้ว่าผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธทั้งสิ้น 8 ตัวแปร

ตอนที่ 3 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ในตอนที 3 นี้เป็นการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจาก 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาสังเคราะห์เพื่อสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ผลการสังเคราะห์ดังนี้

3.1 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมอยู่ระดับมาก ทั้งนี้โรงเรียนที่มีความแตกต่างกันเรื่องภูมิภาคและขนาดของโรงเรียน มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาประสิทธิผลเป็นรายด้าน พบว่า

1) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภavana 4 มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก นักเรียนส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางด้านร่างกายที่เหมาะสมกับวัย สุขภาพจิตดี ำแรงแจ่มใส ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีการปฏิบัติตนเพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของไทย มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อ่อนน้อมถ่อมตน มองโลกในแง่ดี มีความศรัทธาและเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย แต่เมื่อศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับน้อย นักเรียนยังขาดคุณธรรมหลายประการ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ โดยเฉพาะเรื่องการอุปโภคบริโภค การใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย บริโภคของที่ไม่มีประโยชน์และบริโภควัตถุนิยม

2) ด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก ชุมชนมีผู้ดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณี วัดได้รับการช่วยเหลือและพัฒนาให้ก้าวหน้าจนมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้และศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน โรงเรียนผ่านการประเมินด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจนได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือจากทุกฝ่าย แต่เมื่อศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า การดำเนินโครงการของโรงเรียนที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับน้อย มีผลกระทบต่อบ้าน วัด และโรงเรียนไม่ชัดเจนนัก บ้านและชุมชนได้รับวิทยากรจากทางโรงเรียนน้อย พื้นที่ของโรงเรียนไม่สามารถใช้ในการทำกิจกรรมของชุมชนได้ จากสถิติจำนวนนักเรียนจะเห็นว่าจำนวนนักเรียนในแต่ละปีมีแนวโน้มลดลง แสดงว่าความไว้วางใจของคนในชุมชนที่มีต่อโรงเรียนน้อยลง

3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อม และความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ
- 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์การ
- 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร
- 4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ สามารถสรุปรายละเอียดปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธจากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วนได้ดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ประเด็น	การเก็บข้อมูล		ผลการสังเคราะห์
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	
1. ด้านกายภาพของสถานศึกษา			
1.1 สภาพแวดล้อม	✓	✓	โรงเรียนควรจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มีความสะอาด ร่มรื่น ใกล้เคียงธรรมชาติ
1.2 ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ	✓	✓	ควรมีสื่อและวัสดุที่หลากหลายและทันสมัยเพียงพอต่อการใช้งาน อีกทั้งควรจัดให้มีบริการยืมสื่อแก่บุคลากรด้วย

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ประเด็น	การเก็บข้อมูล		ผลการสังเคราะห์
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	
2. ด้านการบริหารจัดการ			
2.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร	✓	✓	ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความคิดริเริ่มพร้อมให้คำปรึกษาแก่บุคลากร และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
2.2 ระบบการบริหารงาน	✓	X	แม้ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจะพบว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูงและระดับต่ำนั้นมีระบบการบริหารงานไม่แตกต่างกัน แต่ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ระบบการบริหารงานส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธด้วย
2.3 การนิเทศติดตาม	✓	X	แม้ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจะพบว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูงและระดับต่ำนั้นมีการนิเทศติดตามไม่แตกต่างกัน แต่ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า การนิเทศติดตามส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธด้วย
2.4 วัฒนธรรมองค์การ	✓	✓	โรงเรียนควรมีการสร้างวัฒนธรรมที่ดีงามทางพระพุทธศาสนาเพื่อปฏิบัติสืบต่อกัน
3. ด้านบุคลากร			
3.1 ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม	X	✓	แม้ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณจะพบว่า ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ แต่ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า บุคลากรควรมีความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน รวมถึงความสามารถในการวัดและประเมินผลด้วย
3.2 ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท	X	X	ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ความเข้าใจและการยอมรับบทบาทไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ประเด็น	การเก็บข้อมูล		ผลการสังเคราะห์
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	
3.3 ทศนคติของบุคลากร	X	X	ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ทศนคติของบุคลากรไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
3.4 ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร	X	✓	แม้ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณจะพบว่าขวัญและแรงจูงใจของบุคลากรไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ แต่ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า บุคลากรควรได้รับขวัญและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมและเป็นธรรม
3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร	X	✓	แม้ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณจะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ แต่ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า บุคลากรควรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. ด้านปัจจัยภายนอก			
4.1 ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน	✓	✓	โรงเรียนวิถีพุทธควรได้รับความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆจากชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

หมายเหตุ ✓ หมายถึง ศึกษาพบว่า เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

X หมายถึง ศึกษาพบว่า เป็นปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

3.3 แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลของต่างกัน

ผู้วิจัยแบ่งกรณีศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ โรงเรียนที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธมากที่สุด (โรงเรียน ก) และโรงเรียนที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธน้อยที่สุด (โรงเรียน ข) ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียนมีแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธแตกต่างกัน ดังนี้

1) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง ได้แก่

1.1) ด้านกายภาพของสถานศึกษา

1. สร้างห้องพระพุทธรูปและห้องคุณธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิถีพุทธ มีป้ายพุทธศาสนสุภาษิตเตือนสติ ปลูกต้นไม้สร้างความร่มรื่น และจัดกิจกรรมชั่วโมงพัฒนาเขตพื้นที่

รับผิดชอบเพื่อความสะอาดและเป็นระเบียบ

2. จัดหาสื่อที่หลากหลายและทันสมัยเพียงพอต่อการเรียนรู้ ทั้งสื่อที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาและสื่อเทคโนโลยี และจัดให้มีบริการยืมสื่อการสอนสำหรับครูอาจารย์

1.2) ด้านการบริหารจัดการ

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี ให้คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ดี มีความคิดริเริ่ม กระตุ้นการทำงานของบุคลากรอยู่เสมอ เข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี

2. จัดระบบการบริหารงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบและมีการวางแผนและจัดสรรงบประมาณตามความเหมาะสม

3. จัดการประชุมครูและบุคลากรทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมของโครงการวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง โดยมีการประเมินระหว่างการทำงานและประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ

4. มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของบุคลากร เช่น การหล่อเทียนพรรษา การทอดผ้าป่าความดี

1.3) ด้านบุคลากร

1. มีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมวิถีพุทธให้แก่บุคลากรด้วยรูปแบบวิธีที่หลากหลาย เช่น การจัดอบรม การศึกษาดูงาน การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

2. มีการแบ่งงานและบอกขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของครูอย่างชัดเจน ทำให้บุคลากรรับรู้และเข้าใจในภาระหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี

3. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิถีพุทธแก่บุคลากร เพื่อให้บุคลากรเห็นความสำคัญของโครงการ เกิดความกระตือรือร้นในการดำเนินงาน

4. มีการสร้างขวัญและแรงจูงใจแก่บุคลากรอย่างทั่วถึงและยุติธรรม มีการมอบเกียรติบัตรในการร่วมกิจกรรมต่างๆ มอบของขวัญวันเกิด การให้รางวัลความดี การจัดสวัสดิการต่างๆ การจัดบริการตรวจสุขภาพ การพาไปเที่ยวต่างจังหวัด

5. จัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างครูกับครูสมาเสมอ จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.4) ด้านปัจจัยภายนอก

1. จัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนเป็นประจำทุกปี เยี่ยมเยียนพบปะผู้ปกครองที่บ้าน หากมีกิจกรรมหรืองานวันสำคัญต่างๆทางโรงเรียนจะส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองร่วมงาน

2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่

2.1) ด้านกายภาพของสถานศึกษา

1. จัดสร้างพระพุทธรูป ปูลูกต้นไม้และสร้างศาลาม้านั่งสำหรับพักผ่อนเท่าที่สถานศึกษาเอื้ออำนวยได้ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์โดยเฉพาะ

2. จัดหาสื่อที่หลากหลาย โดยใช้งบประมาณของโรงเรียน และเงินส่วนตัวของครู แต่พบว่า ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร

2.2) ด้านการบริหารจัดการ

1. มีการแบ่งงานเป็นระดับชั้น โดยกำหนดครูผู้รับผิดชอบ และกระจายงานตามความเหมาะสม ด้านงบประมาณจัดสรรตามความสำคัญของกิจกรรม

2. มีการจัดประชุมครูตามวาระงาน โดยเชิญครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบเข้าร่วมประชุม แล้วนำเรื่องที่ประชุมแจ้งต่อครูท่านอื่นๆ มีการนิเทศติดตามผลของกิจกรรมและโครงการตามปฏิทิน

2.3) ด้านบุคลากร

1. ส่งตัวแทนครูเข้ารับการอบรมจากส่วนกลาง จากนั้นให้นำมารายงานและจัดประชุมย่อยภายในโรงเรียน แต่การพัฒนาบุคลากรยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่

2. แจกบทบาทหน้าที่ของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธต่อบุคลากร

3. ชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สร้างทัศนคติที่ดีให้แก่บุคลากร

4. มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรบ้าง เช่น การแข่งขันกีฬา การท่องเที่ยว แต่บุคลากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีส่วนร่วม ไม่ใช่บุคลากรทั้งโรงเรียน

2.4) ด้านปัจจัยภายนอก

1. มีการส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

สรุปแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน พบว่าโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง มีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมโดยการสร้างห้องพระพุทธรูปและห้องคุณธรรม ปูลูกต้นไม้เพิ่มความร่มรื่น แบ่งให้นักเรียนพัฒนาเขตพื้นที่รับผิดชอบ ด้านความเพียงพอของสื่อ/วัสดุมีการจัดหาสื่อที่หลากหลายและทันสมัยเพียงพอต่อการเรียนรู้ และให้บริการเยี่ยมสื่อแก่บุคลากรด้วย ส่วนด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารพบว่าผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคุณธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านระบบการบริหารงานมีความชัดเจน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบงาน วางแผนการจัดสรรงบประมาณ ด้านการนิเทศติดตามพบว่ามีจัดการประชุมครูและบุคลากรทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน มีการประเมินผลทั้งระหว่างการทำงานและหลังสิ้นสุดโครงการ ในด้านวัฒนธรรมองค์กรมีการจัด

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นประจำจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ในการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถของบุคลากรมีวิธีที่หลากหลาย เช่น การจัดอบรม การศึกษาดูงาน การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ด้านความเข้าใจและยอมรับบทบาทของบุคลากรมีการแบ่งงานและบอกขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของครูอย่างชัดเจน ด้านทัศนคติของบุคลากรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการแก่บุคลากรเพื่อสร้างทัศนคติที่ดี ส่วนด้านขวัญและแรงจูงใจมีการสร้างอย่างทั่วถึงและยุติธรรม ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรจัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างครูกับครูส่วมเสมอ จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านความร่วมมือสนับสนุนของชุมชนมีการจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนเป็นประจำทุกปี เยี่ยมเยียนพบปะผู้ปกครองที่บ้าน ส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

ส่วนแนวทางการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับต่ำ พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมมีการจัดสร้างพระพุทธรูป ปลูกต้นไม้และสร้างศาลาม้านั่งสำหรับพักผ่อนเท่าที่สถานที่เอื้ออำนวยได้ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์โดยเฉพาะ ด้านความเพียงพอของสื่อ/วัสดุมีการจัดหาสื่อที่หลากหลายโดยใช้งบประมาณของโรงเรียนและเงินส่วนตัวของครู แต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ส่วนด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรพบว่าการส่งตัวแทนครูเข้ารับการอบรมจากส่วนกลาง จากนั้นให้นำมารายงานและจัดประชุมย่อยภายในโรงเรียน แต่ก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรบ้าง แต่บุคลากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีส่วนร่วม ไม่ใช่บุคลากรทั้งโรงเรียน ส่วนการพัฒนาด้านระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตามความเข้าใจและยอมรับบทบาทของบุคลากร ทัศนคติของบุคลากร และความร่วมมือสนับสนุนของชุมชนมีความคล้ายคลึงกับโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง แต่ด้านที่ยังไม่พบว่ามีการพัฒนา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ และขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ: การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ *ประการแรก* เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน *ประการที่สอง* เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และ*ประการที่สาม* เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแนวพุทธทั่วประเทศ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2550 จำนวน 21,764 โรงเรียน แบ่งเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ มีโรงเรียน 3 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก

ตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง 5 ตัวแปร และตัวแปรสังเกตได้ 14 ตัวแปร แบ่งเป็น ตัวแปรภายในแฝง มี 3 ตัวแปร คือ 1) ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ วัดจากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภavana 4 ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ วัดจากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม วัฒนธรรมองค์การ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร วัดจากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอน และจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทักษะจิตของบุคลากร ขวัญและแจ่มจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร ส่วนตัวแปรภายนอกแฝง มี 2 ตัวแปร คือ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา วัดจากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ 2) ปัจจัยภายนอก วัดจากตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ *ขั้นตอนที่ 1* การวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนนี้ คือ สถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงการศึกษาธิการ จำนวน 314 โรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ซึ่งนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ ค่าความโด่ง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้การวิเคราะห์

หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียน วิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียนโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) ในโปรแกรม LISREL **ขั้นตอนที่ 2** การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนวิถีพุทธที่มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธมากที่สุดและน้อยที่สุดที่ได้จากการตอบแบบสอบถามใน **ขั้นตอนที่ 1** จำนวน 2 โรงเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นทำการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างข้อสรุปต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

1) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง 51 – 60 ปี มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา 21 – 30 ปี ระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี มีตำแหน่งเป็นครูผู้สอน ในด้านข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน โดยเปิดสอนในระดับชั้น ม.1 - ม.6 มากที่สุด

2) ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย พบว่า ตัวแปรด้านประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.03 ถึง 4.17 เมื่อพิจารณาตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ตัวแปรปัจจัยทุกตัวอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.76 ถึง 4.33 โดยทุกตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็นลบ) แสดงว่า ตัวแปรมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของข้อมูล และทุกตัวแปรมีความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) แสดงว่า ข้อมูลของตัวแปรมีการกระจายน้อย

1.2 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมทั้งหมด พบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.03 สำหรับประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.17 เมื่อพิจารณาประสิทธิผลที่อยู่ในระดับมากที่สุดพบว่า กลุ่ม

ตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนมีมากกว่า คิดเป็นร้อยละ 28.66 ส่วนด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 มีร้อยละ 17.51

เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่า ทุกภูมิภาคมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก โดยภาคตะวันตกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.17 และภาคตะวันออกมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 ของทุกภูมิภาคอยู่ในระดับมาก โดยภาคตะวันตกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.10 และภาคกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 3.99 สำหรับประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียนของทุกภูมิภาคอยู่ในระดับมาก โดยภาคตะวันตกมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.25 และภาคตะวันออกมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.11

เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า สถานศึกษาทุกขนาดมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาทุกขนาดอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.15 และสถานศึกษาขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.03 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่และเล็กมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.05 ส่วนสถานศึกษาขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 3.98 สำหรับประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน ของสถานศึกษาทุกขนาดอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.24 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54 และสถานศึกษาขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.08

1.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปร (variance-covariance matrices) พบว่า ค่า Box's M Test มีค่า Sig. = .021 (> .01) แสดงว่า เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรระหว่างกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นข้อมูลจึงไม่ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สถิติเรื่องความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวน จึงทำให้สามารถใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) ได้

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนต่างกันมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .01 เมื่อพิจารณาค่าความแปรปรวน พบว่า ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4

(STUD) และด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน (CONS) ของโรงเรียนที่ต่างภูมิภาคและต่างขนาดกัน มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 14 ตัวแปร พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทั้งหมด 91 คู่ ซึ่งทุกคู่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าตั้งแต่ 0.387 ถึง 0.862 จะเห็นได้ว่า ตัวแปรทุกคู่มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางจนถึงสูง ลักษณะความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์ทางบวกที่มีทิศทางเดียวกัน แสดงว่า หากตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งมีขนาดเพิ่มมากขึ้น ตัวแปรที่เหลือจะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือหากตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งมีขนาดลดน้อยลง ตัวแปรที่เหลือจะมีขนาดลดลงด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ค่าสถิติ Bartlett's test of sphericity พบว่า มีค่าสถิติเท่ากับ 4033.678 ค่า $p = .000$ แสดงว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีไคเซอร์ – ไมเยอร์ – ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin หรือ KMO) พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.955 โดยมีค่าเข้าใกล้ 1 และพบขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าสูงกว่า .8 เพียง 1 คู่ ผู้วิจัยนำตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลลิสเรล โดยอนุมานว่าตัวแปรไม่ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นของภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity)

1.5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ พบว่า โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ โมเดลแบบ ข เป็นโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการเป็นตัวแปรภายนอกแฝงเพียงตัวเดียว ที่ส่งผลต่อตัวแปรภายในแฝงอื่นๆ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยจากภายนอก และประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ ซึ่งโมเดลแบบ ข มีค่าสถิติ ไค-สแควร์ เท่ากับ 19.478 ค่าองศาอิสระเท่ากับ 41 ที่ระดับความน่าจะเป็นเท่ากับ 0.998 มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องในรูปดัชนี GFI เท่ากับ 0.991 ค่าดัชนี AGFI เท่ากับ 0.977 และค่าดัชนี RMR เท่ากับ 0.00426 โดยตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธ ได้ร้อยละ 85

ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถียุทธได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา และปัจจัยภายนอก ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.83 และ 0.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

โดยส่งผ่านตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยด้านบุคลากร มีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.89 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการและปัจจัยภายนอก มีอิทธิพลรวมต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.83, 0.83 และ 0.20 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัจจัยด้านบุคลากร ค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.01 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก พบว่า ทั้ง 3 ตัวแปร ได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากปัจจัยด้านการบริหารจัดการโดยมีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.89, 0.93 และ 0.74 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

2.1 สภาพทั่วไปของการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนตามนโยบายโครงการโรงเรียนวิถิพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ระยะแรก โดยมีการกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์ของโรงเรียน ซึ่งมีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรมนักเรียนอย่างหลากหลาย อาทิเช่น การสวดมนต์ไหว้พระ การนั่งสมาธิ การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม กิจกรรมครูพระสอนศีลธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2.2 ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

ปัญหาที่พบในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ มีดังนี้ 1) ปัญหาจากพื้นฐานครอบครัวของนักเรียนที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ 2) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติของโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ 3) ปัญหาเนื่องจากผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในกิจกรรมวิถิพุทธ 4) อาคารสถานที่ของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวย 5) ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน 6) ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม

2.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ มีดังนี้ 1) ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นแบบอย่างด้านการปฏิบัติงานและคุณธรรม 2) ควรสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานภายนอก 3) หน่วยงานรัฐบาลควรมาให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการแก่บุคลากรที่โรงเรียน เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน 4) การจัดกิจกรรมควรมีความต่อเนื่อง และเกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน

2.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร 4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

3. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3.1 ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ระดับประสิทธิผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมอยู่ระดับมาก ทั้งนี้โรงเรียนที่มีความแตกต่างกันเรื่องภูมิภาคและขนาดของโรงเรียน มีระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาประสิทธิผลเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวะ 4 มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกายที่เหมาะสมกับวัย สุขภาพจิตดี ร่าเริงแจ่มใส ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีการปฏิบัติตนเพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของไทย มีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อ่อนน้อมถ่อมตน มองโลกในแง่ดี มีความศรัทธาและเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย แต่ยังมีนักเรียนบางส่วนขาดคุณธรรมด้าน ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ โดยเฉพาะเรื่องการอุปโภคบริโภค การใช้จ่ายเงินพุ่มเฟือย บริโภคของที่ไม่มีประโยชน์ และบริโภควัตถุนิยม 2) ด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก ชุมชนมีผู้ดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณี วัดได้รับการช่วยเหลือและพัฒนาให้ก้าวหน้าจนมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้และศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน โรงเรียนผ่านการประเมินด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจนได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือจากทุกฝ่าย แต่โรงเรียนวิถีพุทธบางแห่งอาจยังมีผลกระทบต่อบ้าน วัด และโรงเรียนไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากข้อจำกัดบางประการของโรงเรียน

3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อม และความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์การ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร 4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

3.3 แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน มีดังนี้

โรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูงมีการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมโดยการสร้างห้องพระพุทธรูปและห้องคุณธรรม ปลูกต้นไม้เพิ่มความร่มรื่น แบ่งให้นักเรียนพัฒนาเขตพื้นที่รับผิดชอบ ด้านความเพียงพอของสื่อ/วัสดุมีการจัดหาสื่อที่หลากหลายและทันสมัยเพียงพอต่อการเรียนรู้ และให้บริการยืมสื่อแก่บุคลากรด้วย ส่วนด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารพบว่าผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคุณธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านระบบการบริหารงานมีความชัดเจน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบงาน วางแผนการจัดสรรงบประมาณ ด้านการนิเทศติดตามพบว่ามีจัดการประชุมครูและบุคลากรทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน มีการประเมินผลทั้งระหว่างการทำงานและหลังสิ้นสุดโครงการ ในด้านวัฒนธรรมองค์การมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธรูปศาสนาร่วมกันเป็นประจำจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรมีวิธีที่หลากหลาย เช่น การจัดอบรม การศึกษาดูงาน การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ด้านความเข้าใจและยอมรับบทบาทของบุคลากรมีการแบ่งงานและบอกขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของครูอย่างชัดเจน ด้านทัศนคติของบุคลากรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการแก่บุคลากรเพื่อสร้างทัศนคติที่ดี ส่วนด้านขวัญและแรงจูงใจมีการสร้างอย่างทั่วถึงและยุติธรรม ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรจัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างครูกับครูสม่ำเสมอ จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านความร่วมมือสนับสนุนของชุมชนมีการจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนเป็นประจำทุกปี เยี่ยมเยียนพบปะผู้ปกครองที่บ้าน ส่งหนังสือเพื่อเชิญผู้ปกครองร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

ส่วนแนวทางการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับต่ำ พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมมีการจัดสร้างพระพุทธรูป ปลูกต้นไม้และสร้างศาลาม้านั่งสำหรับพักผ่อนเท่าที่สถานที่เอื้ออำนวยได้ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์โดยเฉพาะ ด้านความเพียงพอของสื่อ/วัสดุมีการจัดหาสื่อที่หลากหลายโดยใช้งบประมาณของโรงเรียนและเงินส่วนตัวของครู แต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ส่วนด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรพบว่าการส่งตัวแทนครูเข้ารับการอบรมจากส่วนกลาง จากนั้นให้นำมารายงานและจัดประชุมย่อยภายในโรงเรียน แต่ก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรบ้าง แต่บุคลากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีส่วนร่วม ไม่ใช่บุคลากรทั้งโรงเรียน ส่วนการพัฒนาด้านระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตามความเข้าใจและยอมรับบทบาทของบุคลากร ทัศนคติของบุคลากร และความร่วมมือสนับสนุนของชุมชนมีความคล้ายคลึงกับโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง แต่ด้านที่ยังไม่พบว่ามีการพัฒนา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ และขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยที่น่าเสนอข้างต้น มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน

จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในโรงเรียนที่มีภูมิภาคและขนาดโรงเรียนต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาของรัตนา ตั้งศิริชัยพงษ์ (2532) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการสร้างสมมติฐานนั้น เป็นการศึกษาทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอน และประสิทธิภาพการบริหารงานของสถานศึกษาทั่วไป แต่สำหรับงานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา ประชาชนในทุกภูมิภาคต่างนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งมีความคล้ายคลึงกัน อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำคู่มือแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไว้อย่างเป็นทางการและมีการแจกจ่ายให้แก่ทุกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ทำให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีลักษณะการดำเนินงานเหมือนกัน ดังนั้นจึงทำให้โรงเรียนวิถีพุทธที่มีภูมิภาคและขนาดต่างกัน มีระดับประสิทธิผลไม่แตกต่างกัน

2. โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่

ในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัยมีความขัดแย้งกันระหว่างค่าตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธกับตัวแปรปัจจัยภายนอก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความซับซ้อนของโมเดล ทำให้ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) ผู้วิจัยจึงพิจารณาและพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นโมเดลแข่งขัน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารโรงเรียน พบว่า Fisk (1957 อ้างถึงใน หวนพินธุพันธ์, 2528) ได้กล่าวถึงภารกิจของการบริหารการศึกษาจำแนกตามความรับผิดชอบออกเป็น 4 ภารกิจหลัก คือ ความสัมพันธ์กับชุมชน การปรับปรุงส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา การสรรหาและพัฒนาบุคลากร และการจัดหาดูแลเรื่องอาคารสถานที่และอุปกรณ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ จันทรานี สงวนนาม (2545) ที่กล่าวรวมงานด้านบุคคล งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นขอบข่ายของภารกิจการบริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ผู้บริหารและการบริหารจัดการของโรงเรียน มีส่วนสำคัญในการกำหนดปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยด้านการบริหารจัดการจะส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการส่งผลผ่านปัจจัยทั้ง 3 ดังกล่าว

โมเดลที่พัฒนาขึ้นใหม่จึงมีลักษณะแตกต่างจากโมเดลเดิม คือ กำหนดให้ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการเป็นตัวแปรภายนอกแฝงเพียงตัวเดียว ที่ส่งผลต่อตัวแปรภายในแฝงอื่นๆ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยจากภายนอก และประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายแต่ละปัจจัย ดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม และตัวแปรความพร้อมของสื่อ/วัสดุ โดยโรงเรียนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีความสะอาด ร่มรื่น ใกล้เคียงธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตใจของนักเรียนและบุคลากร ส่งผลให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2539) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การปลูกฝังเจตคติและค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ซึ่งควรมีการเตรียมอาคารสถานที่ให้ตรงตามเป้าหมายและหลักการดำเนินงานของโรงเรียน สำหรับด้านความพร้อมของสื่อ/วัสดุ พบว่า หากโรงเรียนมีสื่อและวัสดุที่หลากหลายและทันสมัยเพียงพอต่อการใช้งาน จะทำให้เกิดประสิทธิผลต่อการจัดการศึกษา เพราะสื่อและอุปกรณ์มีความสำคัญในการสร้างความรู้ที่เป็นรูปธรรม นำสิ่งที่เป็นประสบการณ์ตรงจากแหล่งต่างๆ มาสู่ห้องเรียน ช่วยสร้างความสนใจและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และสามารถจดจำได้ในระยะยาว นอกจากนี้โรงเรียนควรมีการจัดบริการงานสื่อการสอนทั้งด้านวัสดุ เครื่องมือ โสตทัศนูปกรณ์แก่ครูอาจารย์และนักเรียนด้วย (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543) ซึ่งข้อค้นพบเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของจิวไรต์น์ สุตรุ่ง (2538), ปริญญา พิमानแมน (2544), จีวรรณ ขรภูมิ (2549), Reid และคณะ (1988) และ Townsend (1997) ซึ่งได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน ดังนั้นความเพียงพอของอาคารสถานที่ การจัดให้มีห้องและอุปกรณ์ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโรงเรียน มีส่วนทำให้เด็กเรียนอย่างมีความสุข ช่วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทำให้ประสิทธิผลของโรงเรียนดีขึ้น

3.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ตัวแปรระบบการบริหารงาน ตัวแปรการนิเทศติดตาม และ ตัวแปรวัฒนธรรมองค์การ โดยโรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี ให้คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ดี มีความคิดริเริ่ม กระตุ้นการทำงานของบุคลากร อยู่เสมอ เข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี จะมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ สูงกว่า เนื่องจากผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์การ มีอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและต่อส่วนรวม ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายในโครงการวิถีพุทธ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีภาวะผู้นำวิถีทางสู่เป้าหมายจะเห็นว่า ผู้นำของโรงเรียนวิถีพุทธควรมีลักษณะเป็นผู้นำแบบให้การสนับสนุน (supportive leadership) และแบบร่วมคิดร่วมทำ (participative leadership) นอกจากนี้ โรงเรียนที่มีระบบการบริหารงานที่ชัดเจน มีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ ย่อมทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุตามเป้าหมายด้วยดี ซึ่ง Steer (1997) กล่าวว่า องค์การจะบรรลุความสำเร็จและมีการพัฒนาประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อได้ใช้ระบบการบริหารงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ขององค์การ อีกทั้งปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศติดตามว่า การนิเทศเป็นกระบวนการบริหารจัดการการศึกษา เพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ตลอดจนช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนและเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษาด้วย สำหรับตัวแปรวัฒนธรรมองค์การ พบว่า โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของบุคลากร จะทำให้เกิดบรรทัดฐานและค่านิยมในการปฏิบัติงานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่ง Mowday, Porter and Steers (1982 อ้างถึงใน ศิริพงษ์ เศรษฐาน, 2547) กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์การช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างองค์การที่ชัดเจน ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ ช่วยพัฒนาข้อผูกพันภายในกลุ่ม เสริมสร้างความมั่นคงในระบบสังคม ช่วยเชื่อมสังคมภายในองค์การ โดยกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมที่มีความเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างและกำหนดแบบเจตคติหรือพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การด้วย

3.3 ปัจจัยด้านบุคลากร

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร โดยหากบุคลากรของโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักไตรสิกขาอย่างถูกต้อง และสามารถสอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ย่อมมีผล

ทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักภาวนา 4 ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ ประดิษฐ์ อุสมัย (2526 อ้างถึงใน พรทิพย์ สระบงกช, 2544) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูไว้ดังนี้ ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของไทย มีเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล มีความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีความรู้และเทคนิคในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน สำหรับการสร้างขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ควรเป็นไปอย่างทั่วถึงและยุติธรรม เพราะจะทำให้บุคลากรพึงพอใจในหน้าที่และการทำงาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้บุคคลพยายามทำงานจนเกิดความสำเร็จในองค์การได้ เมื่อพิจารณาตาม ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ จะเห็นว่า หากจะทำให้โรงเรียนวิถิพุทธสามารถบรรลุประสิทธิผลได้นั้นส่วนหนึ่งมาจากบุคลากรของโรงเรียนวิถิพุทธต้องได้รับแรงจูงใจที่สนองต่อความต้องการ ทั้ง 5 ด้าน คือ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีชื่อเสียง และความต้องการความสำเร็จในชีวิต ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร พบว่า บุคลากรควรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร เอื้อเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะจะทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาการดำเนินงานของโครงการวิถิพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุไรรัตน์ สุตรุ่ง (2538) ที่กล่าวไว้ว่า ความร่วมมือและการช่วยเหลือกันระหว่างบุคลากร เป็นการประสานกำลังแรงงานจิตใจ และความสามารถในการปฏิบัติงาน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ความสำเร็จสมบูรณ์ด้วยความมีประสิทธิผลและเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3.4 ปัจจัยภายนอก

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยภายนอกมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน ซึ่งพบว่า โรงเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรกับชุมชน และหน่วยงานภายนอก โดยผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน อย่างเป็นประจำ จะมีผลทำให้การดำเนินงานของโครงการวิถิพุทธมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะโรงเรียนที่ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนที่ดีจากผู้ปกครองและคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิถิพุทธมีความสะดวกมากขึ้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) กล่าวว่า บางครั้งเมื่อองค์การเกิดปัญหาที่บุคคลภายในไม่สามารถแก้ไขได้ แต่หากมีชุมชนให้ความร่วมมือแล้วอาจทำให้กิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวลักษณ์ แสงสรั้อย (2542) ซึ่งได้กล่าวว่า โรงเรียนควรแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐบาล เอกชน และกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น เพื่อช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาโรงเรียน

4. จุดเด่นของวิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดเด่นคือ ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมทั้งประเทศว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธของทั้งประเทศอยู่ในระดับใด และมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อ ประสิทธิภาพดังกล่าว หลังจากนั้นจึงใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก และมี รายละเอียดมากยิ่งขึ้นว่า สภาพจริงของประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละด้านมีลักษณะ เป็นอย่างไร ปัจจัยต่างๆมีการส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไรและควรจะเป็นไป ในลักษณะใด ในการดำเนินงานมีปัญหาและข้อเสนอแนะอะไรบ้าง โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ต่างกันมีแนวทางการพัฒนาแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

นอกจากนั้น การใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อ ศึกษาระดับประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 314 โรงเรียนทั่วประเทศ ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบสองขั้นตอน ทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกภูมิภาคและขนาดโรงเรียน จึงสามารถอ้างอิงผลการวิจัยไปยัง ประชากรกลุ่มอื่นได้ นอกจากนั้นการเลือกใช้กระดาษแบบสอบถามสีเขียวและสีฟ้า รวมถึงการ เตือนทางโทรศัพท์ที่มีส่วนช่วยให้อัตราการตอบกลับเพิ่มขึ้นและเร็วขึ้น เนื่องจากกระดาษสีจะทำให้ แบบสอบถามน่าสนใจและมีความโดดเด่นเมื่อถูกนำไปวางรวมกับเอกสารอื่น ผู้ตอบจึงไม่ลืมที่จะ ตอบแบบสอบถามกลับคืนมา อีกทั้งงานวิจัยของวิไลวรรณ ศากรวิมล (2523) ยังสนับสนุนว่า ในทางจิตวิทยา สีเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่มีอิทธิพลต่อระบบประสาทของมนุษย์ สามารถเปลี่ยน อารมณ์ นิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์ได้ โดยสีเขียวและสีฟ้าเป็นสีที่จัดอยู่ในประเภทสีเย็น (cool colors) ที่ทำให้รู้สึกสดชื่น สบายตา ทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกพอใจตอบแบบสอบถามมากขึ้น ส่วนการเตือนทางโทรศัพท์เป็นวิธีการสื่อสารทางวาจาแบบสองทางที่มีการสนทนาระหว่างผู้วิจัย กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการที่ผู้วิจัยใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนน้อม บอกความสำคัญของงานวิจัย ทำให้ กลุ่มตัวอย่างเกิดความเห็นใจ และตอบแบบสอบถามกลับคืนมา สอดคล้องกับงานวิจัยของกอบแก้ว ภูตินนารักษ์ (2537) ที่กล่าวว่า การเตือนทางโทรศัพท์เป็นการสร้างสัมพันธภาพเริ่มแรกกับผู้ตอบทาง วาจา มีการทักทาย ชักถามในเรื่องที่ทำ และเป็นเหมือนคำมั่นสัญญาที่มีต่อกันว่าจะตอบ แบบสอบถามกลับคืน จึงทำให้อัตราการตอบเพิ่มมากขึ้น

5. ข้อจำกัดเนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ตัวแปรทัศนคติของบุคลากร และตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กันสูงกว่า .8 ทำให้เกิด ปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นของการ วิเคราะห์โมเดลลิสเรล ดังนั้นในการสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรย่อย 2 ตัวแปรดังกล่าว ควรรวมเป็น

ตัวแปรเดียวกัน นอกจากนี้ การสร้างเครื่องมือที่มีข้อคำถามนิเสธหรือคำถามเชิงลบ อาจมีผลทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวัด เนื่องจากมีผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนเข้าใจผิดคิดว่าผู้วิจัยพิมพ์คำถามข้อนั้นผิด จึงแก้ข้อคำถามใหม่เอง ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวัดได้

ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอในส่วนนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และส่วนที่สอง เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธทำให้ทราบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยจากภายนอก ล้วนส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะการนำผลวิจัยในส่วนนี้ไปใช้ โดยนำเสนอแยกเป็นกลุ่มบุคคลตามการใช้ประโยชน์ ดังนี้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียน จากข้อค้นพบ ที่ให้เห็นว่าการบริหารจัดการเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนทำให้การจัดการศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธบรรลุประสิทธิผล ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารของโรงเรียนวิถีพุทธควรมีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงาน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม ควรให้คำปรึกษาที่ดีแก่บุคลากร พยายามกระตุ้นการทำงานของบุคลากรอยู่เสมอ และต้องปรับตนให้เข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี อีกทั้งควรมีการจัดระบบการบริหารงานที่ชัดเจน จัดให้มีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ และมีการสร้างแบบแผนวัฒนธรรมที่ดีปฏิบัติสืบต่อกันในโรงเรียน

1.2 บุคลากรของสถานศึกษา จากผลการวิจัย ทำให้ทราบว่าปัจจัยด้านบุคลากร เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธมากขึ้น ดังนั้นบุคลากรควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอโดยการอบรม ศึกษาดูงาน และปฏิบัติธรรม นอกจากนี้บุคลากรควรพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและการช่วยเหลือกันในการปฏิบัติงาน

1.3 ชุมชน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะบรรลุประสิทธิผลได้ ส่วนหนึ่งมาจากความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน ดังนั้นชุมชนและหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับชุมชน บ้าน และวัด ควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นประจำ ซึ่งสามารถมีส่วนช่วยในการกำหนดนโยบาย การให้ความรู้และภูมิปัญญา การนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน รวมถึงการสนับสนุนในด้านทรัพยากรและแรงงานด้วย

2. หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการติดตามแก้ไข และวางแผนงาน เนื่องจากผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนั้นหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนให้มีการพัฒนาและส่งเสริมตามปัจจัยต่างๆที่ได้ศึกษา และควรมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจประยุกต์ใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสำหรับประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธได้ เพื่อให้การจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธบรรลุประสิทธิผลสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ปัจจัยที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งในความเป็นจริงยังมีปัจจัยอื่นๆที่ละเอียดและซับซ้อนมากกว่านี้ ดังนั้นในการสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการสำรวจปัจจัยเบื้องต้นโดยใช้ข้อมูลจากสภาพจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถอธิบายประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธได้ชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมจากผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการเท่านั้น แต่การดำเนินงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธยังมีผู้ที่เกี่ยวข้องอีกหลายฝ่าย เช่น ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ หรือชุมชน ดังนั้นควรมีการเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุในครั้งนี้ ตัวแปรมีความซับซ้อนและวัดได้ยาก ดังนั้นในการสร้างเครื่องมืออาจเกิดความคลาดเคลื่อนในการวัด ผู้วิจัยควรให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพของเครื่องมือ นอกจากนี้ในการสร้างข้อคำถามที่เป็นนิเสธหรือคำถามเชิงลบควรมีจุดเน้น เช่น ชิดเส้นใต้ หรือพิมพ์ตัวหนา เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นชัดเจนและไม่สับสนในข้อคำถามนั้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณา ศักดิ์ศรี. (2530). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงสาสน์.
- กอบแก้ว ภูติธนารักษ์. (2537). *ผลของเทคนิคการเตือนและการติดตามที่มีต่ออัตราการตอบกลับและความจริงใจในการตอบแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ของครูมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2544). *การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วย SPSS for Window*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2543). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสารสนเทศศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิติมา ปรีดีดิถก. (2529). *ทฤษฎีบริหารองค์การ*. กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์.
- คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2533). *เกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา (ฉบับทดลอง)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2526). *รายงานผลการวิจัยและประเมินผลประสิทธิภาพของประถมศึกษา: องค์กำหนดประสิทธิภาพของการประถมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- จันทรานี สงวนนาม. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บิ๊ค พอยท์ จำกัด.
- จิรวรรณ ขรภูมิ. (2549). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชนคาทอลิก สังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- จุมพล พูลภักชีวิน. (2532). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของโรงเรียนเอกชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- จุไรรัตน์ สุดรุ่ง. (2538). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. (2548). *การใช้ SPSS เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล*. สงขลา: ภาควิชาการประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2534). *พื้นฐานการศึกษา: หลักการและแนวคิดทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- ฐานันดร อากาศโชติ. (2543). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนตามนโยบายของรัฐในโครงการโรงเรียนสีขาว กรมสามัญศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐกิตติ ศรีสันต์. (2548). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐวุฒิ อรุณพานิช. (2548). *การศึกษากำแพงเพชร เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- เต็มใจ ศรีนวล. (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนแห่งความหวัง*. วารสารวิชาการ 7. 1 (มกราคม - มีนาคม): 46-49.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2538). *องค์การ: ทฤษฎีและการออกแบบ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *โมเดลลิสเรล สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2525). *ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2548). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฟรินต์โพร จำกัด.
- ทองใบ สุดซารี. (2545). *ทฤษฎีองค์การ: วิเคราะห์แนวความคิด ทฤษฎี และการประยุกต์*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- บรรยงค์ ไตจินดา. (2542). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: อมรรการพิมพ์.
- บุญช่วย จินดาประพันธ์. (2536). *การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา.

- บุญเรือน หมั่นทรัพย์. (2538). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์. (2540). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโครงการของหน่วยศึกษานิเทศก์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญา พิมานแมน. (2544). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในเขตการศึกษา 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2535). *การนิเทศการสอน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2543). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- ปิติชาย ต้นปิติ. (2547). *การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะธิดา ทองอร่าม. (2545). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา: การวิเคราะห์พหุระดับด้วยโมเดลเชิงเส้นระดับลดหลั่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาวิจัยและจิตวิทยาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะมาศ ยืนดีสุข. (2548). *การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบุญ และสมชาติ สว่างเนตร. (2535). *การวิเคราะห์เส้นโยงด้วยลิสเรล: สถิติสำหรับนักวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคมและพฤติกรรม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ผกามาศย์ รักษ์นาค. (2547). *การใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย: ศึกษากรณีโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรทิพย์ สระบงกช. (2544). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2546). *บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวຍ จำกัด.
- พิชัย แก้วสุวรรณ. (2529). *การเปรียบเทียบอัตราการตอบแบบสอบถามกลับคืนทางไปรษณีย์ของครูเมื่อข้อความเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูและเมื่อผู้ลงนามในจดหมายนำของแบบสอบถามตำแหน่งต่างกัน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย. (2548). *หลักการและการใช้สถิติการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางพยาบาล*. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.
- เพชรรัตน์ ตุงไธสง. (2549). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภรณ์ กิรีติบุตร. (2529). *การประเมินประสิทธิผลขององค์การ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ภัทรพล มหาพันธ์. (2545). *การศึกษาประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน: อนาคตภาพจากการประยุกต์โมเดลสมการโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภิญโญ สาธร. (2526). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภาศึกษากันท์พาณิชย์.
- มณฑกาญจน์ ทองใย. (2549). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2528). *เอกสารการสอนชุดวิชา ฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2544). *การศึกษาและความเป็นครูไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- รัตนา ตั้งศิริชัยพงษ์. (2532). *การเปรียบเทียบทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอนและประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทย จำแนกตามขนาด ประเภท และเขตที่ตั้งของโรงเรียน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

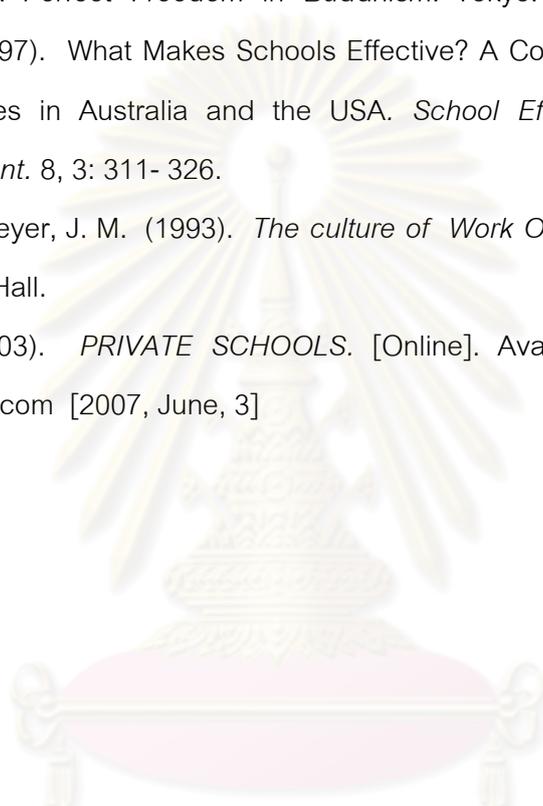
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชัน.
- รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร. (2550). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรรณารถ แสงมณี. (2544). *องค์การและการจัดองค์การ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ระเบียงทองการพิมพ์.
- วิจิตรรา ประสาทเวทยกุล. (2523). *ผลของการจัดหน้าและการพิมพ์ด้วยระบบออฟเซทของแบบสอบถามที่มีต่ออัตราการตอบแบบสอบถามที่ส่งไปทางไปรษณีย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชากร, กรม. (2534). *คู่มือจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ: ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)*. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิชากร, กรม. (2539). *คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา: การจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2542). *การบริหาร: หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- วิไลวรรณ ศากรวิมล. (2523). *อิทธิพลของสี ความยาวของแบบสอบถามและวิธีการติดตามที่มีต่ออัตราการตอบแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรติ จันดากุล. (2549). *การพัฒนากิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2548). *ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพงษ์ เสาภายน. (2547). *หลักการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊คพอยส์ จำกัด.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2545). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2546). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- สมคิด โพธิ์จุมพล. (2548). *การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมใจ ลักษณะ. (2543). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สมยศ นาวิการ. (2533). *การบริหารเพื่อความเป็นเลิศ*. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). *การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดีเด่น*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2545). *การใช้สถิติในงานวิจัยอย่างถูกต้องและได้มาตรฐานสากล*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง จำกัด.
- สุทธิพงษ์ ยงค์กมล. (2543). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงทอง เรืองศิลป์. (2548). *การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4: กรณีศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดไทรง)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โสธรวัชร ชูรักญาติ. (2546). *การศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หวน พิณรุฬพันธ์. (2528). *การบริหารโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อมรรัตน์ แก้วมะ. (2548). *การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- อุทัย รัตนา. (2549). *ความต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของครู ผู้บริหาร และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อุทัยวรรณ ไชยชื่น. (2546). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาษาต่างประเทศ

- Affi, A. A and Clark, V. (1996). *Computer-Aided Multivariate Analysis*. London: Chapman & Hall.
- Beach, D. S. (1970). *Personnel: the Management of People at Work*. New York: Macmillan.
- Brewer, G. D. and Leon, P. D. (1983). *The Foundations of Policy Analysis*. Illinois: The Dorsey Press.
- Daft, R. L. (1991). *Management*. Chicago: Dryden Press.
- Donohue, J. W. (1995). See the Catholic schools walk a fiscal tightrope. *National Catholic Education Association (NCE)*. 172, 8: 6 – 7.
- Ernst, B. (1966). *Buddhist Schools and Universities*. New York: Doubleday & Company.
- Gray, J. L. and Starke, F. A. (1980). *Organizational Behavior: Concepts and Applications*. Columbus : Charles E. Merrill Pub.
- Jeong-Kyu, L. (1998). Religious factors historically affecting premodern Korean elite/higher education. *SNU Journal of Education Research*. 8: 31 – 63.
- Joreskog, K. G. and others. (2000). *LISREL 8 : New Statistical Features*. Lincolnwood: Scientific Software International Inc.
- McFarland, D. E. (1979). *Management: Foundations and Practices*. New York: Collier Macmillan.
- Pedhazur, E. J. (1982). *Multiple Regression in Behavioral Research: Explanation and Prediction*. New York: CBS College Publishing.
- Price, J. L. (1968). *Organizational Effectiveness: An Inventory of Propositions*. Homewood, IL: Richard D. Irwin.
- Rizzo, J. R., House, R. J. and Lirtzman, S. I. (1970). Role Conflict and Ambiguity in Complex Organizations. *Administrative Science Quarterly*. 15, 2 : 150 – 163.
- Rothwell, W. J. and Kazanas, H. C. (1992). *Mastering the instructional design process : a systematic approach*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Rousseau, M. D. (1990). *Assessing Organizational Culture: The Case for Multiple Methods*. San Francisco: Jossey – Bass Publishers.

- Ruhl, M. L. (1986). The development of a survey of school effectiveness. [Online]. Available from: <http://search.ebscohost.com> [2007, June, 25]
- Sergiovanni, T. J. and Moore, J. H. (1989). *Schooling for tomorrow: directing reforms to issues that count*. Boston: Allyn and Bacon.
- Steer, R. M. (1997). *Organizational Effectiveness: A behavioral view*. California: Goodyear.
- Takuwa, S. (1968). *Perfect Freedom in Buddhism*. Tokyo: Hokuseido Press.
- Townsend, T. (1997). What Makes Schools Effective? A Comparison between School Communities in Australia and the USA. *School Effectiveness and School Improvement*. 8, 3: 311- 326.
- Trice, H. M. and Beyer, J. M. (1993). *The culture of Work Organizations*. New Jersey: Prentice – Hall.
- Zehr, A. M. (2003). *PRIVATE SCHOOLS*. [Online]. Available from: <http://search.ebscohost.com> [2007, June, 3]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

1. พระมหาพงศ์นรินทร์ ลีตวิไล วัดสุทัศนเทพวราราม
ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อเสริมสร้างเครื่องข่ายวิถิปุทธ
นักวิจัยและพระวิทยากรโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภรณ์ หลาวทอง
อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์เมตตา ภิมย์ภักดี
ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิปุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
กรุงเทพมหานครเขต 1
4. อาจารย์วรวรรณดี นาคสุขปาน
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดน้อยนพคุณ โรงเรียนวิถิปุทธกัลยาณมิตรปี 2549
5. อาจารย์จุฑามาศ เพชรบรม
อาจารย์หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ผู้รับผิดชอบโครงการวิถิปุทธของโรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง โรงเรียนวิถิปุทธกัลยาณมิตรปี
2549

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำเพื่อศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธให้มีประสิทธิผลสูงยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงให้ครบทุกข้อคำถาม ผู้วิจัยขอรับรองว่าคำตอบของท่านจะนำมาใช้วิเคราะห์ในภาพรวม โดยที่ไม่มีการเปิดเผยเป็นรายบุคคลและผู้ตอบจะไม่ได้รับผลกระทบใดๆทั้งสิ้น

เมื่อท่านตอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้วขอความกรุณาส่งกลับคืนผู้วิจัยตามที่อยู่ให้เร็วที่สุด เพราะความคิดเห็นของท่านมีความสำคัญและมีคุณค่าสำหรับงานวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณที่ท่านได้สละเวลาให้มีส่วนร่วมในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างสูง

ท้ายที่สุดนี้ ในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ ผู้วิจัยขออาราธนาคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โปรดประทานพรให้ท่านประสบแต่ความสุข สมหวังในทุกสิ่งที่ปรารถนา และมีพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

นางสาวพัชรพร เทอดธรรมไพศาล

โทร. 081-7860839

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้มีจำนวน 11 หน้า แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ที่ตรงกับท่านมากที่สุด

1. เพศ 1) ชาย 2) หญิง
2. อายุปี
3. ประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา.....ปี
4. ระดับการศึกษาสูงสุด
 - 1) ต่ำกว่าปริญญาตรี 2) ปริญญาตรี
 - 3) ปริญญาโท 4) ปริญญาเอก
5. ตำแหน่ง
 - 1) ผู้บริหาร 2) ครูผู้สอน
 - 3) คณะกรรมการสถานศึกษา 4) อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. จำนวนนักเรียนในโรงเรียนของท่าน
 - 1) จำนวนไม่เกิน 300 คน 2) จำนวน 301 – 1,000 คน
 - 3) จำนวนตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป
7. โรงเรียนของท่านเปิดสอนในระดับ
 - 1) อนุบาล – ป.6 2) ป.1 – ป.6
 - 3) ม.1 – ม.6 4) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่าโรงเรียนของท่านมีผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในประเด็นต่อไปนี้อยู่ในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับผลการดำเนินงานที่เป็นจริงของโรงเรียนท่านมากที่สุด โดยที่

5	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 81-100
4	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 61-80
3	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 41-60
2	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 21-40
1	หมายถึง	มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 0-20

ข้อความ	ระดับผลการดำเนินงาน				
	5	4	3	2	1
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4					
กาย (กายภาพ)					
1. นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกายเหมาะสมกับวัย					
2. นักเรียนดูแลตนเองให้มีสุขภาพกายและบุคลิกภาพที่ดี					
3. นักเรียนมีการดูแลร่างกายและการแต่งกายได้อย่างสะอาด เรียบร้อย					
4. นักเรียนมีกิจกรรมรยาพที่ดี					
5. นักเรียนบริโภคปัจจัย 4 ตามปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้จริง					
6. นักเรียนรู้จักกิน อยู่ ด้ พัง ได้อย่างเหมาะสม					
7. นักเรียนดำเนินชีวิต โดยคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม					
ศีล (สังคม)					
8. นักเรียนมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต					
9. นักเรียนดำรงตนอยู่ในระเบียบวินัย หรือกฎของสังคม					
10. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อนองและผู้อื่น					
11. นักเรียนเป็นผู้ตรงต่อเวลาในการส่งงานและปฏิบัติกิจกรรม					
12. นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต					
13. นักเรียนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม					
14. นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข					
15. นักเรียนปฏิบัติตนเพื่อรักษาวัฒนธรรมที่ดีของไทย					
16. นักเรียนมีกิจกรรมอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่น ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม					
จิต (จิตใจ/อารมณ์)					
17. นักเรียนมีสุขภาพจิตดี ร่าเริง แจ่มใส					
18. นักเรียนเป็นผู้มีสติสัมปะชัญญะ และสมาธิ					
19. นักเรียนมีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง					

ข้อความ	ระดับผลการดำเนินงาน				
	5	4	3	2	1
20. นักเรียนมีความกตัญญู และกระทำตนเพื่อตอบแทนคุณ					
21. นักเรียนมีใจเมตตากรุณา					
22. นักเรียนมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่และแบ่งปันต่อกัน					
23. นักเรียนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน					
24. นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาและการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ย่อท้อ					
25. นักเรียนเป็นผู้มองโลกในแง่ดี					
26. นักเรียนดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข					
ปัญญา					
27. นักเรียนมีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย					
28. นักเรียนรู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์ – มิใช่ประโยชน์					
29. นักเรียนใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ					
30. นักเรียนมองสิ่งต่างๆตามเหตุและผล โดยไม่มีอคติ					
31. นักเรียนรู้จักคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาชีวิต การศึกษา และการทำงานด้วยปัญญา					
ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน					
บ้านและชุมชน					
32. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข					
33. มีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น					
34. ชุมชนดำรงไว้ซึ่งจารีต ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม					
35. ชุมชนได้ใช้แหล่งวิทยาการจากโรงเรียน					
วัด					
36. วัดได้กำลังในการช่วยเหลือและส่งเสริม เพื่อให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น					
37. วัดได้ศาสนทายาท เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา					
38. วัดได้รับการฟื้นฟูบทบาทให้มีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้และศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน					

ข้อความ	ระดับผลการดำเนินงาน				
	5	4	3	2	1
โรงเรียน					
39. โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมมั่น ศรัทธาจากทุกฝ่าย					
40. โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ)					
41. โรงเรียนผ่านการประเมินหรือได้รับการยกย่องด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม					

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ว่าตรงกับสภาพความเป็นจริงของโรงเรียนท่านมากน้อยเพียงใด แล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยที่

5	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด
4	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงมาก
3	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงปานกลาง
2	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงน้อย
1	หมายถึง	ตรงกับสภาพความเป็นจริงน้อยที่สุด

ข้อความ	สภาพความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา					
สภาพแวดล้อม					
1. บรรยากาศของโรงเรียนมีความสงบเงียบ และร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาติ					
2. บริเวณภายในโรงเรียนมีความสะอาด เป็นระเบียบ					
3. สถานศึกษาและชุมชนปราศจากสิ่งเสพติดและแหล่งอบายมุข					
4. มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมจริยธรรม					
5. โรงเรียนมีห้องเรียนหรือมุมส่งเสริมคุณธรรมและความรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ป้ายคติธรรม ห้องพระ เป็นต้น					

ข้อความ	สภาพความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ					
6. โรงเรียนมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเพียงพอ					
7. โรงเรียนมีสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน					
8. โรงเรียนมีสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับรายวิชาและระดับชั้นของนักเรียน					
9. โรงเรียนมีสื่อและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น					
10. โรงเรียนจัดให้มีบริการยืมสื่อและอุปกรณ์แก่บุคลากร					
ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ					
ภาวะผู้นำของผู้บริหาร					
11. ผู้บริหารมีความศรัทธาและความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
12. ผู้บริหารเป็นผู้มีคุณธรรม นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน					
13. ผู้บริหารเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนพิธี การปฏิบัติธรรม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ					
14. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถคาดการณ์หรือทำนายเหตุการณ์ทางการศึกษาในอนาคตได้อย่างมีหลักวิชา					
15. ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงานด้วยวิธีการใหม่ๆที่สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานของโรงเรียนได้					
16. ผู้บริหารมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์					
17. ผู้บริหารสามารถกระตุ้นและโน้มน้าวใจให้บุคลากรร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงาน					
18. ผู้บริหารไม่สามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่บุคลากรได้					
19. ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน					
20. ผู้บริหารสามารถเข้ากับบุคลากรและชุมชนได้ดี					

ข้อความ	สภาพความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
ระบบการบริหารงาน					
21. โรงเรียนมีวิสัยทัศน์ในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามแนววิถีพุทธอย่างชัดเจน					
22. โรงเรียนมีการกำหนดโครงสร้างขององค์กรอย่างชัดเจน มีการแบ่งงานเป็นฝ่ายต่างๆ					
23. โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรที่ส่งเสริมให้มีการศึกษาและปฏิบัติธรรมอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นประจำในวิถีชีวิต					
24. โรงเรียนมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ					
25. โรงเรียนมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการดำเนินของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเหมาะสม					
26. โรงเรียนมีการวางแผนดำเนินงานประมาณ โดยจัดสรรอย่างเหมาะสม					
27. โรงเรียนมีการบริหารที่เป็นธรรมแก่บุคลากรทุกคน					
การนิเทศติดตาม					
28. โรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามและประเมินผลงานเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน					
29. โรงเรียนมีการนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างสม่ำเสมอ					
30. โรงเรียนมีการประเมินกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้					
31. โรงเรียนมีการประเมินงานหลังสิ้นสุดโครงการ หรือสิ้นภาคการศึกษา เพื่อใช้วางแผนการปฏิบัติงานในปีต่อไป					
32. โรงเรียนให้ข้อมูลย้อนกลับแก่บุคลากรทุกฝ่ายเพื่อใช้ในการปรับปรุงการทำงาน					
33. ผลการนิเทศไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร					
34. การนิเทศติดตามของโรงเรียนทำให้การดำเนินงานตามโรงเรียนวิถีพุทธบรรลุความสำเร็จ					

ข้อความ	สภาพความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
วัฒนธรรมองค์กร					
35. โรงเรียนมีวิถีรวมคนในการปฏิบัติธรรมหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมกันเป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน					
36. โรงเรียนมีบรรทัดฐานในการดำเนินงานโรงเรียนอย่างชัดเจน					
37. โรงเรียนมีการสร้างค่านิยม หรือแนวทางการปฏิบัติงานแก่บุคลากรผู้ร่วมงาน					
38. บุคลากรยึดถือข้อตกลงและแนวปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกัน					
39. โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและนโยบายของโรงเรียน					
ปัจจัยด้านบุคลากร					
ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม					
40. บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธค่อนข้างน้อย					
41. บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรและการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา					
42. บุคลากรมีความสนใจใฝ่ในการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเอง					
43. ครูมีการสอนแทรกหลักสูตรในกิจกรรมการเรียนการสอนของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้					
44. ครูสามารถจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงประยุกต์หลักสูตรกับชีวิตประจำวัน					
45. บุคลากรมีความสามารถจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายที่สอดคล้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ					
46. ครูมีการจัดกิจกรรมที่ฝึกฝนการกิน อยู่ ดู ฟัง อย่างมีสติสัมปชัญญะ					

ข้อความ	สภาพความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
47. ครูมีทักษะในการสื่อสารความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธ ศาสนาที่ถ่ายทอดความเข้าใจของนักเรียน					
48. ครูมีการวัดและประเมินพัฒนาการทั้งด้านความรู้และคุณธรรมของผู้เรียนตามหลักทฤษฎี 4					
ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท					
49. บุคลากรมีความตระหนักสำนึกในการเป็นพุทธศาสนิกชน โดยกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
50. บุคลากรรับรู้และเข้าใจภาระหน้าที่ของตน					
51. บุคลากรยินดีปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ					
52. บุคลากรสามารถวิเคราะห์งานและจัดทำรายละเอียดของงานในความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี					
53. บุคลากรปฏิบัติตนเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่					
ทัศนคติของบุคลากร					
54. บุคลากรมีความรู้สึกที่ดีและเห็นความสำคัญของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ					
55. บุคลากรมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนานักเรียนตามแนววิถีพุทธ					
56. บุคลากรมีความภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ					
57. บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาวิธีการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ					
ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร					
58. โรงเรียนมีการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม					
59. โรงเรียนมีการพิจารณาความดีความชอบของบุคลากรอย่างเป็นธรรม					
60. โรงเรียนสร้างแรงจูงใจที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากร					

ข้อความ	สภาพความเป็นจริง				
	5	4	3	2	1
61. บุคลากรมีขวัญและกำลังใจต่องานที่ได้รับมอบหมาย					
62. บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการของโรงเรียน					
63. บุคลากรมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงาน					
64. บุคลากรได้รับผลตอบแทนการปฏิบัติงานตามปริมาณและคุณภาพของงาน					
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร					
65. ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน					
66. ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี					
67. บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่อกัน					
68. บุคลากรมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน					
69. บุคลากรมีการส่งเสริมการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน					
70. มีการสร้างเครือข่ายการทำงานภายในโรงเรียน เพื่อประสานงานร่วมกัน					
ปัจจัยภายนอก					
ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน					
71. โรงเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรกับชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น					
72. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา					
73. ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเป็นประจำ					
74. ผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน					
75. โรงเรียนได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากร แรงงาน และภูมิปัญญาจากวัดและชุมชน					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

1. ท่านคิดว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมีประสิทธิผลคืออะไร

.....
.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่าน่าจะมีวิธีการอย่างไรในการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

.....
.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และหน่วยงานดังกล่าวควรปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....
.....

ขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือ
เป็นอย่างดีค่ะ

*** ขอความอนุเคราะห์ส่งแบบสอบถามกลับคืนผู้วิจัยโดยเร็วที่สุดนะคะ โดยการพับครึ่งแบบสอบถาม แล้วสอดใส่ซองที่แนบมาด้านท้ายนี้ จากนั้นท่านสามารถส่งไปรษณีย์ได้เลยค่ะ

แนวทางสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครู
เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

โรงเรียน.....

สถานศึกษาเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธปีการศึกษา.....

เพศ..... อายุ.....

นับถือศาสนา.....

ตำแหน่งของผู้ให้สัมภาษณ์.....

ประสบการณ์ในการทำงาน..... วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

1. คำว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” ตามทัศนะของท่านคืออะไร
2. สาเหตุอะไรที่ทำให้โรงเรียนของท่านเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
3. เมื่อโรงเรียนของท่านเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ท่านคิดว่า โรงเรียนมีความแตกต่างจากเดิมหรือ อย่างไร
4. ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 4.1 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภavana 4 (กาย ศีล จิตใจ ปัญญา)
 - ผลที่เกิดแก่ตัวนักเรียนเป็นอย่างไร นักเรียนดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ เรื่องอะไร อย่างไร เพราะเหตุใด
 - 4.2 ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน
5. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 5.1 ด้านกายภาพของสถานศึกษา
 - โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเพื่อเข้าสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไรบ้าง (ลักษณะภายในห้องเรียน ภายนอกห้องเรียน สิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ)
 - โรงเรียนมีการจัดบริการสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร (ลักษณะสื่ออุปกรณ์ วิธีการจัดหา ความเพียงพอ การให้บริการ)

5.2 ด้านการบริหารจัดการ

- ผู้บริหารมีลักษณะอย่างไร (วิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่ม การแก้ปัญหา การให้คำแนะนำ)
- ผู้บริหารมีวิธีการในการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีพุทธอย่างไรบ้าง
- โรงเรียนมีระบบการบริหารงานในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไร (การแบ่งงาน การจัดสรรงบประมาณ หลักเกณฑ์ในการจัดบุคลากร)
- โรงเรียนจัดให้มีการนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไร (ความถี่ วิธีการ ผู้รับผิดชอบ ผลของการนิเทศ)
- โรงเรียนมีสิ่งปฏิบัติที่สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร (ลักษณะ ความเหมาะสม การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม การพัฒนา)

5.3 ด้านบุคลากร

- ท่านคิดว่าคุณลักษณะที่เหมาะสมของบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธนั้นควรเป็นอย่างไร
- โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรสู่วิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร
- บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม (เสริมเนื้อหาตามหลักสูตร/ กิจกรรมประจำวัน / กิจกรรมในวันสำคัญ / กิจกรรมพิเศษ) เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร (ลักษณะกิจกรรม ผลของกิจกรรม)
- บุคลากรเข้าใจและยอมรับบทบาทหน้าที่ของตนมากน้อยเพียงใด (วิธีการแบ่งภาระหน้าที่ ความเหมาะสมของบทบาท การยอมรับ การต่อต้าน)
- บุคลากรมีทัศนคติต่อโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไร (ความรู้สึที่มีต่อโครงการ ความเข้าใจในโครงการ)
- โรงเรียนมีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรอย่างไร (วิธีการพิจารณาความดี ความชอบ เกณฑ์ที่ใช้ ผู้พิจารณา การเสริมแรงจูงใจอื่นๆ เช่น สวัสดิการ การยกย่อง การดูแลเอาใจใส่)
- ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรเป็นอย่างไร (ระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงาน ระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับผู้ปฏิบัติงาน ความขัดแย้ง)

5.4 ด้านปัจจัยภายนอก

- โรงเรียนมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน (เช่น วันสำคัญทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี) หรือไม่ อย่างไร (ลักษณะกิจกรรม การดำเนินงาน ความร่วมมือ ผลของการจัดกิจกรรม)

6. ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

7. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

8. ท่านคาดหวังอะไรกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธบ้าง

9. ท่านพอใจกับผลที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการนี้หรือไม่ อย่างไร

แนวทางสัมภาษณ์นักเรียน

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

โรงเรียน.....

เขต.....ชั้น.....

นับถือศาสนา.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

1. นักเรียนทราบหรือไม่ว่าโรงเรียนนี้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
2. นักเรียนคิดว่า โรงเรียนวิถีพุทธคืออะไร น่าจะมีลักษณะอย่างไร
3. ครูมีวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร มีการสอดแทรกระบบไตรสิกขา วิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร
4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมหรือไม่ อย่างไร
5. ครูมีวิธีการประเมินผลอย่างไร
6. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่เป็นวิถีพุทธ(ประจำวัน/สัปดาห์ /วันสำคัญ/กิจกรรมพิเศษอื่นๆ) หรือไม่ อย่างไร
7. นักเรียนมีวิธีการพัฒนาตนเองสู่วิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร
8. นักเรียนคิดว่าคุณลักษณะที่เหมาะสมของโรงเรียนวิถีพุทธนั้นควรเป็นอย่างไร
9. นักเรียนคิดว่า ตนเองมีคุณลักษณะอะไรบ้างที่คิดว่าเป็นบุคคลที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธแก่ผู้อื่นได้
10. โรงเรียนมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน (เช่น วันสำคัญทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี)หรือไม่ อย่างไร (ลักษณะกิจกรรม การดำเนินงาน ความร่วมมือ ผลของการจัดกิจกรรม)

แนวทางสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ
เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

โรงเรียน.....

เขต.....อายุ.....

นับถือศาสนา.....

อาชีพ.....

วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

จำนวนบุคลากรที่ศึกษา.....คน ซึ่งขณะนี้กำลังศึกษาในระดับชั้น.....

ความสัมพันธ์กับนักเรียน.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ท่านทราบหรือไม่ว่าโรงเรียนนี้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
2. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าเคยโปรดยกตัวอย่างของกิจกรรม
3. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ (เช่น การจัดหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรม การประเมินผล) หรือไม่ อย่างไร
4. ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธหรือไม่ อย่างไร
5. ทางโรงเรียนได้ให้การช่วยเหลือหรือพัฒนาชุมชนบ้างหรือไม่ อย่างไร
6. โรงเรียนเคยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

แบบสังเกตสภาพทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียน.....

จังหวัด.....

สังกัด.....

จำนวนนักเรียน.....

ระดับที่เปิดสอน.....

1. สภาพที่ตั้งและขนาดของโรงเรียน

1.1 ที่ตั้งและขนาดของโรงเรียน

.....

.....

.....

1.2 สภาพชุมชน

.....

.....

.....

1.3 แผนผังที่ตั้งของโรงเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.สภาพภายในโรงเรียน

2.1 จำนวนครู นักเรียน บุคลากร

.....

.....

.....

2.2 โครงสร้างการบริหาร

.....

.....

.....

2.3 วิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจของโรงเรียน

.....

.....

.....

2.4 ลักษณะอาคาร/สิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

3.สภาพด้านการส่งเสริมวิถึพุทธของโรงเรียน

.....

.....

.....

4.ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน

4.1 ผู้บริหาร กับ ครู

.....

.....

.....

4.2 ผู้บริหาร กับ นักเรียน

.....
.....
.....

4.3 ครู กับ ครู

.....
.....
.....

4.4 ครู กับ นักเรียน

.....
.....
.....

4.5 นักเรียน กับ นักเรียน

.....
.....
.....

5.ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน

5.1 โรงเรียน กับ บ้าน

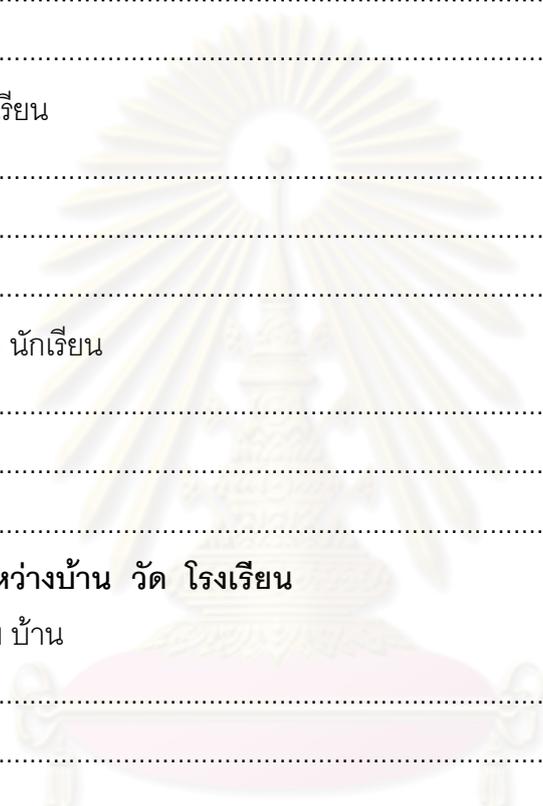
.....
.....
.....

5.2 โรงเรียน กับ วัด

.....
.....
.....

อื่นๆ

.....
.....
.....
.....
.....

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสังเกตการจัดการเรียนการสอน

วัน/เดือน/ปี.....

เวลา.....

สถานที่.....

1. สภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียน

การจัดที่นั่ง

.....

ความสะอาด

.....

แสงสว่างและอุณหภูมิ

.....

มุมความรู้และป้ายนิเทศ

.....

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เนื้อหาวิชา

.....

สื่อ/อุปกรณ์

.....

ลักษณะการจัดกิจกรรม

.....
.....
.....

วิธีการประเมินการสอน

.....
.....
.....

3. พฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

พฤติกรรมของครู

.....
.....
.....

พฤติกรรมของนักเรียน

.....
.....
.....

ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

.....
.....
.....

ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและนักเรียน

.....
.....
.....

อื่นๆ

.....
.....
.....

.....
.....

ภาคผนวก ค
การปรับปรุงแบบสอบถาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การปรับปรุงแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุง
ตอนที่1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม		
	ไม่มีการปรับปรุงแก้ไข	
ตอนที่2 ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ		
4	-	(เพิ่ม) นักเรียนมีกิจกรรมมารยาทที่ดี
5	นักเรียนบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่ เหมาะสม	นักเรียนบริโภคปัจจัย 4 ตามปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้จริง
	นักเรียนไม่บริโภคตามค่านิยม หรือความใ้ก้หรุ	
6	นักเรียนรู้จักใช้อินทรีย์ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ)เพื่อการศึกษาเรียนรู้เป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อเสพเพียงความสนุกสนาน	นักเรียนรู้จักกิน อยู่ ดู ฟังได้อย่างเหมาะสม
7	นักเรียนดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม	นักเรียนดำเนินชีวิต โดยคำนึง ถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม
16	-	(เพิ่ม) นักเรียนมีกิจกรรมอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่น ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม
24	นักเรียนทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจขยันหมั่นเพียร	นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาและการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ย่อท้อ
	นักเรียนมีความเพียรพยายาม อุตสาหะ	
31	นักเรียนรู้จักคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยปัญญา	นักเรียนรู้จักคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาชีวิต การศึกษาและการทำงานด้วยปัญญา
36	วัดได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้ามากขึ้น	วัดได้กำลังในการช่วยเหลือและส่งเสริม เพื่อให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น
	วัดได้กำลังในการช่วยเหลือส่งเสริม พระพุทธศาสนา	
38	-	(เพิ่ม) วัดได้รับการฟื้นฟูบทบาทให้มี ความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ และศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

ข้อ	ข้อความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุง
41	-	(เพิ่ม) โรงเรียนผ่านการประเมินหรือได้รับการยกย่องด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
ตอนที่3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ		
3	สถานศึกษาและชุมชนมีแหล่งสิ่งเสพติดและอบายมุข	สถานศึกษาและชุมชนปราศจากสิ่งเสพติดและแหล่งอบายมุข
4	มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมปัญญากระตุนการพัฒนาศีลธรรม	มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมจริยธรรม
5	โรงเรียนมีห้องเรียนหรือมุมส่งเสริมคุณธรรมและความรู้ทางพระพุทธศาสนา	โรงเรียนมีห้องเรียนหรือมุมส่งเสริมคุณธรรมและความรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ป้ายคติธรรม ห้องพระ เป็นต้น
11	-	(เพิ่ม) ผู้บริหารมีความศรัทธาและความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
12	-	(เพิ่ม) ผู้บริหารเป็นผู้มีคุณธรรม นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน
13	-	(เพิ่ม) ผู้บริหารเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนพิธี การปฏิบัติธรรม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ
21	โรงเรียนมีการบริหารงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม	โรงเรียนมีวิสัยทัศน์ในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามแนววิถีพุทธอย่างชัดเจน
22	โรงเรียนมีการกำหนดโครงสร้างขององค์การยังไม่ชัดเจน มีความซ้ำซ้อน โรงเรียนมีการแบ่งงานเป็นฝ่ายต่างๆได้อย่างเหมาะสม	โรงเรียนมีการกำหนดโครงสร้างขององค์กรอย่างชัดเจน มีการแบ่งงานเป็นฝ่ายต่างๆ
23	-	(เพิ่ม) โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรที่ส่งเสริมให้มีการศึกษาและปฏิบัติธรรมอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นประจำในชีวิต

ข้อ	ข้อความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุง
24	-	(เพิ่ม) โรงเรียนมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ
26	โรงเรียนมีการวางแผนการใช้งบประมาณ โรงเรียนมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่ละ ฝ่ายงานอย่างเหมาะสม	โรงเรียนมีการวางแผนด้านงบประมาณ โดยจัดสรรอย่างเหมาะสม
35	โรงเรียนมีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับ เป้าหมายของโรงเรียน	โรงเรียนมีวิถีรวมคนในการปฏิบัติธรรมหรือ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็น ประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของ โรงเรียน
39	โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมตาม สภาพแวดล้อมและนโยบายของโรงเรียน	โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่าง ยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ แวดล้อมและนโยบายของโรงเรียน
41	-	(เพิ่ม) บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจใน หลักธรรมและการพัฒนาผู้เรียนตามหลัก ไตรสิกขา
42	-	(เพิ่ม) บุคลากรมีความสนใจใฝ่ในการ ปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเอง
48	ครูมีการวัดและประเมินพัฒนาการทั้งด้าน ความรู้และคุณธรรมของผู้เรียนตรงตาม วัตถุประสงค์	ครูมีการวัดและประเมินพัฒนาการทั้งด้าน ความรู้และคุณธรรมของผู้เรียนตามหลัก ภาวนา 4
50	บุคลากรรับรู้ภาระหน้าที่ของตนอย่าง ชัดเจน บุคลากรเข้าใจภารกิจ และแนวทางการ ปฏิบัติของงานที่ตนรับผิดชอบ	บุคลากรรับรู้และเข้าใจภาระหน้าที่ของตน
54	บุคลากรมีความรู้สึกที่ดีต่อโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ บุคลากรเห็นความสำคัญของโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ บุคลากรมีความเข้าใจในทางที่ดีต่อ เป้าหมายและการดำเนินงานของโครงการ	บุคลากรมีความรู้สึกที่ดีและเห็นความ สำคัญของโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ

ข้อ	ข้อความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุง
60	โรงเรียนสร้างแรงจูงใจตามความต้องการ ของบุคลากร	โรงเรียนสร้างแรงจูงใจที่สอดคล้องกับ ความต้องการของบุคลากร
64	บุคลากรได้รับสิ่งจูงใจทั้งทางบวกและทาง ลบ	(ตัดออก) เนื่องจากคำถามไม่เป็นปรนัย ผู้ตอบอาจไม่เข้าใจคำถาม
ตอนที่4	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถิพุทธ	
	ไม่มีการปรับปรุงแก้ไข	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม LISREL

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
แบบเต็มตามกรอบแนวคิดในการวิจัย (โมเดลแบบ ก)

DATE: 4/15/2008
TIME: 0:40

L I S R E L 8.72

BY

Karl G. Joreskog & Dag Sörbom

This program is published exclusively by
Scientific Software International, Inc.
7383 N. Lincoln Avenue, Suite 100
Lincolnwood, IL 60712, U.S.A.
Phone: (800)247-6113, (847)675-0720, Fax: (847)675-2140
Copyright by Scientific Software International, Inc., 1981-2005
Use of this program is subject to the terms specified in the
Universal Copyright Convention.
Website: www.ssicentral.com

The following lines were read from file D:\unt\Thesis\lisrel\buddhist(sigค่า)2.LS8:

```
path analysis for buddhist model
DA NI=14 NO=314 MA=CM
LA
ENVIR MATE LEAD MANA SUV CULT ABLE OBLI ATTI MOTI RELA PAR STUD CONS
KM
1.00
0.580 1.00
0.666 0.531 1.00
0.635 0.643 0.701 1.00
0.580 0.524 0.635 0.746 1.00
0.631 0.539 0.673 0.717 0.770 1.00
0.632 0.537 0.626 0.737 0.752 0.732 1.00
0.583 0.478 0.654 0.689 0.677 0.662 0.763 1.00
0.530 0.387 0.593 0.600 0.633 0.586 0.726 0.759 1.00
0.600 0.448 0.739 0.673 0.722 0.734 0.714 0.769 0.739 1.00
0.573 0.458 0.680 0.656 0.672 0.702 0.706 0.752 0.703 0.862 1.00
0.585 0.439 0.614 0.628 0.619 0.628 0.645 0.663 0.623 0.769 0.772 1.00
0.643 0.539 0.584 0.607 0.578 0.608 0.605 0.585 0.527 0.602 0.576 0.530 1.00
0.680 0.554 0.630 0.658 0.585 0.631 0.643 0.586 0.541 0.589 0.579 0.617 0.761 1.00
ME
4.25 3.76 4.33 4.25 3.88 4.05 3.93 4.17 4.15 4.05 4.14 4.26 4.03 4.17
SD
0.56 0.73 0.64 0.62 0.73 0.71 0.61 0.60 0.69 0.70 0.70 0.66 0.49 0.55
SE
3 4 5 6 7 8 9 10 11 13 14 1 2 12/
MO NY=11 NX=3 NK=2 NE=3 C
LX=FU,FR LY=FU,FI BE=FU,FI GA=FU,FI PS=FU,FI PH=SY,FR TE=FU,FI TD=FU,FI
FI LX(1,2) LX(2,2) LX(3,1)
FR LY(1,1) LY(2,1) LY(3,1) LY(4,1) LY(5,2) LY(6,2) LY(7,2) LY(8,2) LY(9,2) LY(10,3)
LY(11,3)
FR BE(1,2) BE(3,2) BE(3,1)
FR GA(1,1) GA(2,1) GA(3,2) GA(3,1)
FR PS(1,1) PS(2,2) PS(3,3)
FR TE(1,1) TE(2,2) TE(3,3) TE(4,4) TE(5,5) TE(6,6) TE(7,7) TE(8,8) TE(9,9) TE(10,10)
TE(11,11)
FR TD(1,1) TD(2,2)
ST 0.1 TD(3,3)
FR TE(9,8) TH(2,2) TH(3,9) TH(3,8) TE(8,1) TH(3,10) TE(7,6) TH(1,1) TE(8,5) TE(9,5)
FR TE(5,1) TD(3,1) TD(3,2) TE(3,1) TH(3,6) TH(3,7) TE(6,2) TE(7,4) TH(2,8) TH(2,7)
FR TE(11,1) TE(4,2) TE(8,2) TE(4,3) TE(3,2) TE(9,2) TH(1,3) TE(11,3) TE(11,8)
LE
ADMIN PERS EFFECT
LK
PHYSI OUTS
PD
OU SE TV SS RS SC EF MI FS ND=3 AD=OFF IT=1000
```

path analysis for buddhist model

Number of Input Variables 14
 Number of Y - Variables 11
 Number of X - Variables 3
 Number of ETA - Variables 3
 Number of KSI - Variables 2
 Number of Observations 314

path analysis for buddhist model

Covariance Matrix

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	0.410					
MANA	0.278	0.384				
SUV	0.297	0.338	0.533			
CULT	0.306	0.316	0.399	0.504		
ABLE	0.244	0.279	0.335	0.317	0.372	
OBLI	0.251	0.256	0.297	0.282	0.279	0.360
ATTI	0.262	0.257	0.319	0.287	0.306	0.314
MOTI	0.331	0.292	0.369	0.365	0.305	0.323
RELA	0.305	0.285	0.343	0.349	0.301	0.316
STUD	0.183	0.184	0.207	0.212	0.181	0.172
CONS	0.222	0.224	0.235	0.246	0.216	0.193
ENVIR	0.239	0.220	0.237	0.251	0.216	0.196
MATE	0.248	0.291	0.279	0.279	0.239	0.209
PAR	0.259	0.257	0.298	0.294	0.260	0.263

Covariance Matrix

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS	ENVIR
ATTI	0.476					
MOTI	0.357	0.490				
RELA	0.340	0.422	0.490			
STUD	0.178	0.206	0.198	0.240		
CONS	0.205	0.227	0.223	0.205	0.303	
ENVIR	0.205	0.235	0.225	0.176	0.209	0.314
MATE	0.195	0.229	0.234	0.193	0.222	0.237
PAR	0.284	0.355	0.357	0.171	0.224	0.216

Covariance Matrix

	MATE	PAR
MATE	0.533	
PAR	0.212	0.436

path analysis for buddhist model

Parameter Specifications

LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
LEAD	0	0	0
MANA	1	0	0
SUV	2	0	0
CULT	3	0	0
ABLE	0	0	0
OBLI	0	4	0
ATTI	0	5	0
MOTI	0	6	0
RELA	0	7	0
STUD	0	0	0
CONS	0	0	8

LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
ENVIR	9	0

MATE	10	0
PAR	0	11

BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
ADMIN	0	12	0
PERS	0	0	0
EFFECT	13	14	0

GAMMA

	PHYSI	OUTS
ADMIN	15	0
PERS	16	0
EFFECT	17	18

PHI

	PHYSI	OUTS
PHYSI	0	
OUTS	19	0

PSI

	ADMIN	PERS	EFFECT
	20	21	22

THETA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	23					
MANA	0	24				
SUV	25	26	27			
CULT	0	28	29	30		
ABLE	31	0	0	0	32	
OBLI	0	33	0	0	0	34
ATTI	0	0	0	35	0	36
MOTI	38	39	0	0	40	0
RELA	0	42	0	0	43	0
STUD	0	0	0	0	0	0
CONS	47	0	48	0	0	0

THETA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ATTI	37				
MOTI	0	41			
RELA	0	44	45		
STUD	0	0	0	46	
CONS	0	49	0	0	50

THETA-DELTA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
ENVIR	51	0	52	0	0	0
MATE	0	54	0	0	0	0
PAR	0	0	0	0	0	58

THETA-DELTA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ENVIR	0	0	0	0	0
MATE	55	56	0	0	0
PAR	59	60	61	62	0

THETA-DELTA

ENVIR	MATE	PAR
-------	------	-----

ENVIR	53		
MATE	0	57	
PAR	63	64	0

path analysis for buddhist model

Number of Iterations = 59

LISREL Estimates (Maximum Likelihood)

LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
LEAD	0.522	- -	- -
MANA	0.521 (0.030) 17.383	- -	- -
SUV	0.608 (0.037) 16.257	- -	- -
CULT	0.594 (0.034) 17.296	- -	- -
ABLE	- -	0.562	- -
OBLI	- -	0.500 (0.024) 20.651	- -
ATTI	- -	0.545 (0.029) 18.795	- -
MOTI	- -	0.642 (0.032) 20.112	- -
RELA	- -	0.614 (0.032) 19.294	- -
STUD	- -	- -	0.416
CONS	- -	- -	0.491 (0.026) 18.850

LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
ENVIR	0.464 (0.028) 16.557	- -
MATE	0.505 (0.038) 13.373	- -
PAR	- -	0.582 (0.030) 19.358

BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
--	-------	------	--------

ADMIN	- -	0.635 (0.079) 8.049	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	0.106 (0.512) 0.206	0.018 (0.300) 0.060	- -

GAMMA

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.388 (0.075) 5.157	- -
PERS	0.818 (0.056) 14.674	- -
EFFECT	1.353 (0.671) 2.015	-0.587 (0.691) -0.850

Covariance Matrix of ETA and KSI

	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.952	1.000			
EFFECT	0.846	0.770	1.000		
PHYSI	0.907	0.818	0.908	1.000	
OUTS	0.858	0.773	0.796	0.946	1.000

PHI

	PHYSI	OUTS
PHYSI	1.000	
OUTS	0.946 (0.039) 24.133	1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

ADMIN	PERS	EFFECT
0.043 (0.027) 1.611	0.332 (0.052) 6.370	0.136 (0.087) 1.572

Squared Multiple Correlations for Structural Equations

ADMIN	PERS	EFFECT
0.957	0.668	0.864

Squared Multiple Correlations for Reduced Form

ADMIN	PERS	EFFECT
0.823	0.668	0.861

Reduced Form

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.907 (0.064)	- -

	14.252	
PERS	0.818	- -
	(0.056)	
	14.674	
EFFECT	1.463	-0.587
	(0.676)	(0.691)
	2.163	-0.850

THETA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	0.138 (0.013) 10.455					
MANA	- -	0.111 (0.012) 9.595				
SUV	-0.018 (0.010) -1.839	0.021 (0.011) 1.819	0.163 (0.018) 9.054			
CULT	- -	0.005 (0.010) 0.519	0.037 (0.014) 2.649	0.151 (0.016) 9.704		
ABLE	-0.035 (0.008) -4.399	- -	- -	- -	0.055 (0.009) 6.133	
OBLI	- -	0.010 (0.006) 1.543	- -	- -	- -	0.110 (0.010) 11.422
ATTI	- -	- -	- -	-0.018 (0.009) -2.047	- -	0.041 (0.009) 4.479
MOTI	0.015 (0.007) 2.086	-0.021 (0.007) -2.968	- -	- -	-0.058 (0.008) -7.124	- -
RELA	- -	-0.012 (0.007) -1.671	- -	- -	-0.046 (0.009) -5.353	- -
STUD	- -	- -	- -	- -	- -	- -
CONS	0.005 (0.007) 0.735	- -	-0.014 (0.007) -1.983	- -	- -	- -

THETA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ATTI	0.178 (0.015) 11.874				
MOTI	- -	0.076 (0.012) 6.365			
RELA	- -	0.025 (0.010) 2.426	0.112 (0.014) 8.071		
STUD	- -	- -	- -	0.067 (0.008) 8.634	

CONS	- -	-0.011 (0.006) -1.858	- -	- -	0.061 (0.009) 6.496
------	-----	-----------------------------	-----	-----	---------------------------

Squared Multiple Correlations for Y - Variables

LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
-----	-----	-----	-----	-----	-----
0.664	0.709	0.694	0.700	0.851	0.694

Squared Multiple Correlations for Y - Variables

ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
-----	-----	-----	-----	-----
0.626	0.845	0.770	0.722	0.799

THETA-DELTA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ENVIR	0.021 (0.009) 2.360	- -	-0.016 (0.008) -1.841	- -	- -	- -
MATE	- -	0.046 (0.011) 4.054	- -	- -	- -	- -
PAR	- -	- -	- -	- -	- -	0.032 (0.009) 3.692

THETA-DELTA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----	-----
ENVIR	- -	- -	- -	- -	- -
MATE	-0.022 (0.012) -1.794	-0.027 (0.010) -2.764	- -	- -	- -
PAR	0.034 (0.011) 3.157	0.067 (0.011) 5.933	0.083 (0.012) 6.832	-0.023 (0.008) -2.999	- -

THETA-DELTA

	ENVIR	MATE	PAR
	-----	-----	-----
ENVIR	0.098 (0.013) 7.433	- -	- -
MATE	- -	0.274 (0.025) 10.835	- -
PAR	-0.035 (0.016) -2.148	-0.055 (0.018) -3.015	0.100

Squared Multiple Correlations for X - Variables

ENVIR	MATE	PAR
-----	-----	-----
0.687	0.482	0.772

Goodness of Fit Statistics

Degrees of Freedom = 41
 Minimum Fit Function Chi-Square = 24.901 (P = 0.978)
 Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square = 24.411 (P = 0.981)
 Estimated Non-centrality Parameter (NCP) = 0.0
 90 Percent Confidence Interval for NCP = (0.0 ; 0.0)

Minimum Fit Function Value = 0.0796
 Population Discrepancy Function Value (F0) = 0.0
 90 Percent Confidence Interval for F0 = (0.0 ; 0.0)
 Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.0
 90 Percent Confidence Interval for RMSEA = (0.0 ; 0.0)
 P-Value for Test of Close Fit (RMSEA < 0.05) = 1.00

Expected Cross-Validation Index (ECVI) = 0.540
 90 Percent Confidence Interval for ECVI = (0.540 ; 0.540)
 ECVI for Saturated Model = 0.671
 ECVI for Independence Model = 37.510

Chi-Square for Independence Model with 91 Degrees of Freedom = 11712.571
 Independence AIC = 11740.571
 Model AIC = 152.411
 Saturated AIC = 210.000
 Independence CAIC = 11807.062
 Model CAIC = 456.372
 Saturated CAIC = 708.686

Normed Fit Index (NFI) = 0.998
 Non-Normed Fit Index (NNFI) = 1.003
 Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.450
 Comparative Fit Index (CFI) = 1.000
 Incremental Fit Index (IFI) = 1.001
 Relative Fit Index (RFI) = 0.995

Critical N (CN) = 817.413

Root Mean Square Residual (RMR) = 0.00510
 Standardized RMR = 0.0121
 Goodness of Fit Index (GFI) = 0.989
 Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.972
 Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI) = 0.386

path analysis for buddhist model

Fitted Covariance Matrix

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	0.411					
MANA	0.272	0.382				
SUV	0.300	0.337	0.533			
CULT	0.310	0.314	0.398	0.504		
ABLE	0.245	0.279	0.326	0.318	0.371	
OBLI	0.249	0.257	0.289	0.283	0.281	0.360
ATTI	0.271	0.270	0.316	0.290	0.306	0.314
MOTI	0.335	0.297	0.372	0.363	0.303	0.321
RELA	0.305	0.292	0.355	0.347	0.299	0.307
STUD	0.184	0.183	0.214	0.209	0.180	0.160
CONS	0.222	0.216	0.238	0.247	0.213	0.189
ENVIR	0.240	0.219	0.240	0.250	0.213	0.189
MATE	0.239	0.284	0.278	0.272	0.232	0.206
PAR	0.261	0.260	0.304	0.297	0.253	0.257

Fitted Covariance Matrix

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS	ENVIR
ATTI	0.475					
MOTI	0.350	0.488				
RELA	0.335	0.420	0.489			
STUD	0.175	0.206	0.197	0.240		
CONS	0.206	0.232	0.232	0.204	0.301	
ENVIR	0.207	0.243	0.233	0.175	0.207	0.313
MATE	0.203	0.238	0.253	0.191	0.225	0.234
PAR	0.279	0.356	0.360	0.170	0.228	0.221

Fitted Covariance Matrix

	MATE	PAR
MATE	0.528	
PAR	0.223	0.439

Fitted Residuals

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	-0.001					
MANA	0.006	0.002				
SUV	-0.003	0.000	0.000			
CULT	-0.004	0.001	0.001	0.000		
ABLE	-0.001	0.000	0.009	-0.001	0.001	
OBLI	0.003	-0.001	0.007	0.000	-0.002	0.000
ATTI	-0.009	-0.013	0.003	-0.003	-0.001	0.000
MOTI	-0.004	-0.005	-0.003	0.002	0.002	0.002
RELA	-0.001	-0.007	-0.012	0.002	0.002	0.009
STUD	-0.001	0.001	-0.007	0.002	0.001	0.012
CONS	0.000	0.008	-0.003	0.000	0.003	0.004
ENVIR	-0.002	0.001	-0.003	0.001	0.003	0.006
MATE	0.009	0.007	0.001	0.008	0.007	0.003
PAR	-0.002	-0.003	-0.005	-0.002	0.007	0.005

Fitted Residuals

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS	ENVIR
ATTI	0.001					
MOTI	0.007	0.002				
RELA	0.005	0.003	0.001			
STUD	0.003	0.001	0.001	0.000		
CONS	-0.001	-0.005	-0.009	0.001	0.001	
ENVIR	-0.002	-0.008	-0.008	0.001	0.003	0.001
MATE	-0.008	-0.009	-0.019	0.002	-0.002	0.003
PAR	0.005	-0.001	-0.003	0.001	-0.004	-0.005

Fitted Residuals

	MATE	PAR
MATE	0.004	
PAR	-0.011	-0.003

Summary Statistics for Fitted Residuals

Smallest Fitted Residual = -0.019
 Median Fitted Residual = 0.001
 Largest Fitted Residual = 0.012

Stemleaf Plot

```

-18 | 3
-16 |
-14 |
-12 | 51
-10 | 2
- 8 | 422321
- 6 | 44
- 4 | 54963
- 2 | 664220998852
- 0 | 9765221998876551000
  0 | 234555677788900011345788
  2 | 111224667801234
  4 | 44902
  6 | 24680125
  8 | 2913
 10 | 7
    
```

Standardized Residuals

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	-0.720					

MANA	1.291	1.465				
SUV	-1.164	0.120	0.151			
CULT	-0.787	0.538	0.522	0.596		
ABLE	-0.232	0.006	1.698	-0.164	0.715	
OBLI	0.416	-0.372	1.026	-0.072	-0.448	0.059
ATTI	-1.095	-1.765	0.348	-0.663	-0.174	0.256
MOTI	-0.973	-1.463	-0.443	0.287	0.640	0.493
RELA	-0.123	-1.933	-1.583	0.242	0.748	1.734
STUD	-0.137	0.197	-1.092	0.369	0.095	1.720
CONS	-0.125	1.543	-0.765	-0.021	0.597	0.642
ENVIR	-0.494	0.261	-1.038	0.157	0.449	0.855
MATE	0.827	1.435	0.072	0.648	0.707	0.263
PAR	-0.206	-0.438	-0.659	-0.279	1.088	1.369

Standardized Residuals

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS	ENVIR
ATTI	0.798					
MOTI	1.179	1.071				
RELA	0.699	1.706	0.944			
STUD	0.389	0.092	0.095	-1.012		
CONS	-0.085	-1.114	-1.267	0.806	0.890	
ENVIR	-0.196	-1.191	-1.027	0.324	0.874	0.620
MATE	-0.900	-1.111	-1.480	0.291	-0.369	0.826
PAR	0.958	-0.510	-1.265	0.285	-0.967	-1.079

Standardized Residuals

	MATE	PAR
MATE	1.458	
PAR	-1.530	-1.543

Summary Statistics for Standardized Residuals

Smallest Standardized Residual = -1.933
 Median Standardized Residual = 0.120
 Largest Standardized Residual = 1.734

Stemleaf Plot

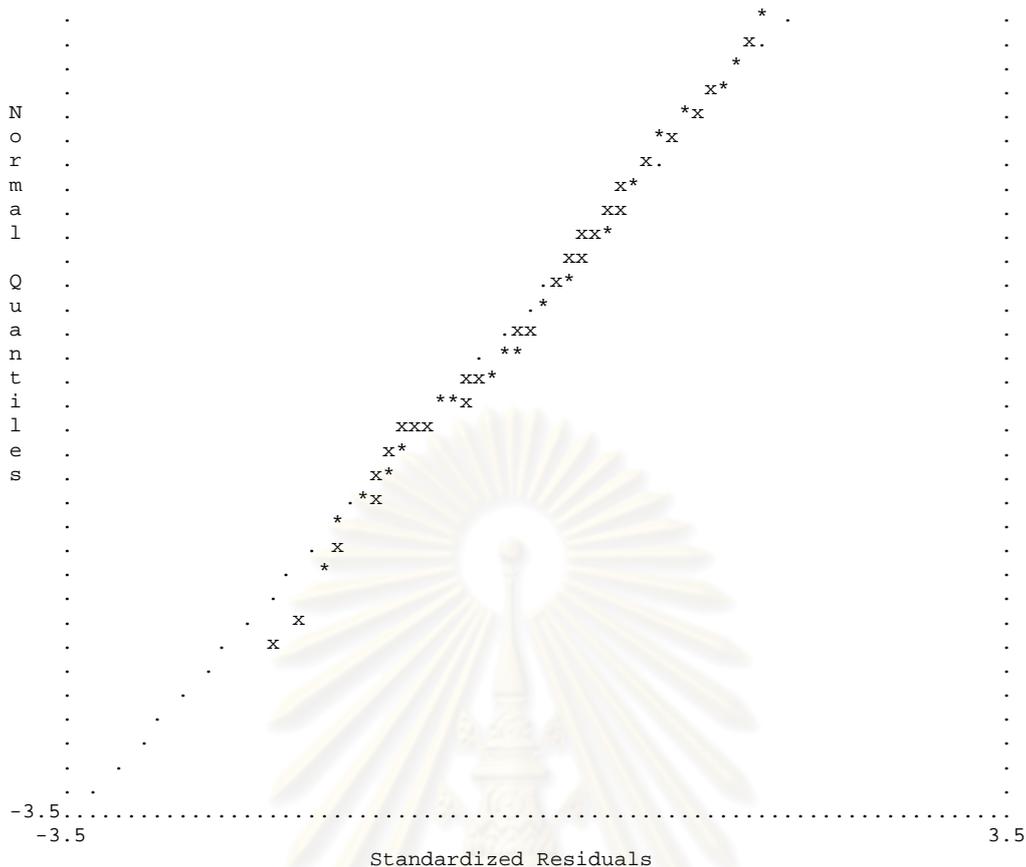
```

-18|3
-16|6
-14|84386
-12|76
-10|9611998431
-8|770
-6|97266
-4|19544
-2|778310
-0|76422972
0|167999256
2|046668992579
4|25924
6|0024450125
8|013367946
10|3798
12|97
14|3664
16|0123
    
```

path analysis for buddhist model

Qplot of Standardized Residuals

path analysis for buddhist model

Modification Indices and Expected Change

Modification Indices for LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
LEAD	- -	0.010	0.060
MANA	- -	0.971	0.968
SUV	- -	0.401	1.209
CULT	- -	0.059	0.165
ABLE	1.571	- -	0.052
OBLI	2.376	- -	1.897
ATTI	0.974	- -	0.041
MOTI	0.010	- -	0.148
RELA	2.005	- -	1.098
STUD	0.002	0.131	- -
CONS	0.002	0.131	- -

Expected Change for LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
LEAD	- -	-0.011	-0.017
MANA	- -	-0.109	0.052
SUV	- -	0.067	-0.070
CULT	- -	0.024	0.023
ABLE	0.190	- -	0.010
OBLI	0.170	- -	0.050
ATTI	-0.122	- -	-0.009
MOTI	-0.012	- -	-0.016
RELA	-0.182	- -	-0.044
STUD	-0.003	0.017	- -
CONS	0.004	-0.020	- -

Standardized Expected Change for LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
--	-------	------	--------

LEAD	- -	-0.011	-0.017
MANA	- -	-0.109	0.052
SUV	- -	0.067	-0.070
CULT	- -	0.024	0.023
ABLE	0.190	- -	0.010
OBLI	0.170	- -	0.050
ATTI	-0.122	- -	-0.009
MOTI	-0.012	- -	-0.016
RELA	-0.182	- -	-0.044
STUD	-0.003	0.017	- -
CONS	0.004	-0.020	- -

Completely Standardized Expected Change for LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	- -	-0.018	-0.026
MANA	- -	-0.176	0.083
SUV	- -	0.092	-0.096
CULT	- -	0.034	0.033
ABLE	0.312	- -	0.017
OBLI	0.283	- -	0.083
ATTI	-0.177	- -	-0.013
MOTI	-0.018	- -	-0.023
RELA	-0.260	- -	-0.063
STUD	-0.007	0.034	- -
CONS	0.007	-0.036	- -

Modification Indices for LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
ENVIR	- -	0.526
MATE	- -	0.526
PAR	- -	- -

Expected Change for LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
ENVIR	- -	-0.283
MATE	- -	0.308
PAR	- -	- -

Standardized Expected Change for LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
ENVIR	- -	-0.283
MATE	- -	0.308
PAR	- -	- -

Completely Standardized Expected Change for LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
ENVIR	- -	-0.506
MATE	- -	0.424
PAR	- -	- -

Modification Indices for BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
ADMIN	- -	- -	1.025
PERS	- -	- -	1.025
EFFECT	- -	- -	- -

Expected Change for BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
ADMIN	- -	- -	0.598
PERS	- -	- -	-1.259
EFFECT	- -	- -	- -

Standardized Expected Change for BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
ADMIN	- -	- -	0.598
PERS	- -	- -	-1.259
EFFECT	- -	- -	- -

Modification Indices for GAMMA

	PHYSI	OOTS
	-----	-----
ADMIN	- -	1.025
PERS	- -	1.025
EFFECT	- -	- -

Expected Change for GAMMA

	PHYSI	OOTS
	-----	-----
ADMIN	- -	-0.351
PERS	- -	0.739
EFFECT	- -	- -

Standardized Expected Change for GAMMA

	PHYSI	OOTS
	-----	-----
ADMIN	- -	-0.351
PERS	- -	0.739
EFFECT	- -	- -

No Non-Zero Modification Indices for PHI

No Non-Zero Modification Indices for PSI

Modification Indices for THETA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -	- -	- -	- -	- -	- -
MANA	1.558	- -	- -	- -	- -	- -
SUV	- -	- -	- -	- -	- -	- -
CULT	1.558	- -	- -	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.010	1.428	0.557	- -	- -
OBLI	0.095	- -	0.298	0.319	1.212	- -
ATTI	1.080	1.810	0.128	- -	0.041	- -
MOTI	- -	- -	0.073	0.383	- -	1.793
RELA	0.296	- -	2.194	0.705	- -	1.667
STUD	0.315	0.344	1.363	0.252	0.724	1.759
CONS	- -	2.291	- -	0.034	0.078	0.263

Modification Indices for THETA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----	-----
ATTI	- -	- -	- -	- -	- -
MOTI	1.415	- -	- -	- -	- -
RELA	0.073	- -	- -	- -	- -
STUD	0.005	0.008	0.490	- -	- -
CONS	0.021	- -	1.005	- -	- -

Expected Change for THETA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -	- -	- -	- -	- -	- -
MANA	0.013	- -	- -	- -	- -	- -
SUV	- -	- -	- -	- -	- -	- -
CULT	-0.015	- -	- -	- -	- -	- -
ABLE	- -	-0.001	0.010	-0.006	- -	- -
OBLI	0.002	- -	0.004	-0.004	-0.008	- -
ATTI	-0.010	-0.012	0.003	- -	0.002	- -
MOTI	- -	- -	0.002	0.004	- -	-0.009
RELA	0.005	- -	-0.012	0.006	- -	0.009
STUD	-0.005	-0.003	-0.010	0.003	-0.005	0.007
CONS	- -	0.010	- -	-0.001	0.002	-0.003

Expected Change for THETA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ATTI	- -				
MOTI	0.009	- -			
RELA	-0.002	- -	- -		
STUD	0.000	-0.001	0.004	- -	
CONS	0.001	- -	-0.008	- -	- -

Completely Standardized Expected Change for THETA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	- -					
MANA	0.033	- -				
SUV	- -	- -	- -			
CULT	-0.033	- -	- -	- -		
ABLE	- -	-0.002	0.022	-0.014	- -	
OBLI	0.006	- -	0.010	-0.010	-0.023	- -
ATTI	-0.022	-0.028	0.007	- -	0.004	- -
MOTI	- -	- -	0.004	0.009	- -	-0.020
RELA	0.011	- -	-0.023	0.013	- -	- -
STUD	-0.015	-0.011	-0.028	0.010	-0.015	0.024
CONS	- -	0.029	- -	-0.004	0.005	-0.009

Completely Standardized Expected Change for THETA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ATTI	- -				
MOTI	0.019	- -			
RELA	-0.005	- -	- -		
STUD	0.001	-0.002	0.012	- -	
CONS	0.003	- -	-0.020	- -	- -

Modification Indices for THETA-DELTA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
ENVIR	- -	0.223	- -	0.164	0.002	0.488
MATE	0.571	- -	0.018	0.175	0.434	0.040
PAR	0.002	0.063	0.000	0.297	1.025	- -

Modification Indices for THETA-DELTA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ENVIR	0.025	0.641	0.039	0.003	0.190
MATE	- -	- -	1.435	0.236	1.070
PAR	- -	- -	- -	- -	- -

Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
ENVIR	- -	-0.004	- -	0.004	0.000	0.004
MATE	0.010	- -	0.002	0.005	0.007	-0.002
PAR	0.000	-0.002	0.000	-0.005	0.011	- -

Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ENVIR	0.001	-0.006	-0.001	0.000	0.004
MATE	- -	- -	-0.015	0.005	-0.011
PAR	- -	- -	- -	- -	- -

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
ENVIR	- -	-0.011	- -	0.009	-0.001	0.013
MATE	0.022	- -	0.004	0.010	0.015	-0.005
PAR	0.001	-0.006	0.000	-0.010	0.027	- -

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ENVIR	0.003	-0.014	-0.004	0.001	0.011
MATE	-	-	-0.030	0.013	-0.027
PAR	-	-	-	-	-

Maximum Modification Index is 2.38 for Element (6, 1) of LAMBDA-Y

path analysis for buddhist model

Factor Scores Regressions

ETA

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
ADMIN	0.208	0.186	0.128	0.097	0.466	-0.051
PERS	0.089	0.131	-0.016	-0.031	0.802	-0.008
EFFECT	0.002	-0.004	0.119	0.008	0.067	-0.032

ETA

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS	ENVIR
ADMIN	0.006	0.312	0.105	0.057	0.145	0.109
PERS	-0.001	0.694	0.352	-0.110	0.153	-0.010
EFFECT	-0.001	0.096	-0.108	0.615	0.760	0.182

ETA

	MATE	PAR
ADMIN	0.050	-0.010
PERS	0.023	-0.424
EFFECT	0.086	0.193

KSI

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
PHYSI	0.097	-0.023	0.161	0.076	0.131	-0.053
OUTS	0.153	-0.051	0.156	0.099	0.173	-0.062

KSI

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS	ENVIR
PHYSI	0.022	-0.060	-0.256	0.357	0.183	0.442
OUTS	0.028	-0.205	-0.387	0.279	-0.141	0.442

KSI

	MATE	PAR
PHYSI	0.214	0.683
OUTS	0.237	1.115

path analysis for buddhist model

Standardized Solution

LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
LEAD	0.522	-	-
MANA	0.521	-	-
SUV	0.608	-	-
CULT	0.594	-	-
ABLE	-	0.562	-
OBLI	-	0.500	-
ATTI	-	0.545	-
MOTI	-	0.642	-
RELA	-	0.614	-
STUD	-	-	0.416
CONS	-	-	0.491

LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
ENVIR	0.464	- -
MATE	0.505	- -
PAR	- -	0.582

BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
ADMIN	- -	0.635	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	0.106	0.018	- -

GAMMA

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.388	- -
PERS	0.818	- -
EFFECT	1.353	-0.587

Correlation Matrix of ETA and KSI

	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.952	1.000			
EFFECT	0.846	0.770	1.000		
PHYSI	0.907	0.818	0.908	1.000	
OUTS	0.858	0.773	0.796	0.946	1.000

PSI
Note: This matrix is diagonal.

	ADMIN	PERS	EFFECT
	0.043	0.332	0.136

Regression Matrix ETA on KSI (Standardized)

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.907	- -
PERS	0.818	- -
EFFECT	1.463	-0.587

path analysis for buddhist model

Completely Standardized Solution

LAMBDA-Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
LEAD	0.815	- -	- -
MANA	0.842	- -	- -
SUV	0.833	- -	- -
CULT	0.837	- -	- -
ABLE	- -	0.923	- -
OBLI	- -	0.833	- -
ATTI	- -	0.791	- -
MOTI	- -	0.919	- -
RELA	- -	0.878	- -
STUD	- -	- -	0.849
CONS	- -	- -	0.894

LAMBDA-X

	PHYSI	OUTS
ENVIR	0.829	- -
MATE	0.694	- -
PAR	- -	0.879

BETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
ADMIN	- -	0.635	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	0.106	0.018	- -

GAMMA

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.388	- -
PERS	0.818	- -
EFFECT	1.353	-0.587

Correlation Matrix of ETA and KSI

	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.952	1.000			
EFFECT	0.846	0.770	1.000		
PHYSI	0.907	0.818	0.908	1.000	
OUTS	0.858	0.773	0.796	0.946	1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

	ADMIN	PERS	EFFECT
	0.043	0.332	0.136

THETA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
LEAD	0.336					
MANA	- -	0.291				
SUV	-0.039	0.046	0.306			
CULT	- -	0.012	0.072	0.300		
ABLE	-0.089	- -	- -	- -	0.149	
OBLI	- -	0.026	- -	- -	- -	0.306
ATTI	- -	- -	- -	-0.037	- -	0.100
MOTI	0.034	-0.049	- -	- -	-0.136	- -
RELA	- -	-0.028	- -	- -	-0.108	- -
STUD	- -	- -	- -	- -	- -	- -
CONS	0.015	- -	-0.036	- -	- -	- -

THETA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ATTI	0.374				
MOTI	- -	0.155			
RELA	- -	0.052	0.230		
STUD	- -	- -	- -	0.278	
CONS	- -	-0.027	- -	- -	0.201

THETA-DELTA-EPS

	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE	OBLI
ENVIR	0.057	- -	-0.038	- -	- -	- -
MATE	- -	0.102	- -	- -	- -	- -
PAR	- -	- -	- -	- -	- -	0.082

THETA-DELTA-EPS

	ATTI	MOTI	RELA	STUD	CONS
ENVIR	- -	- -	- -	- -	- -
MATE	-0.044	-0.052	- -	- -	- -
PAR	0.073	0.146	0.180	-0.070	- -

THETA-DELTA

	ENVIR	MATE	PAR
ENVIR	0.313		
MATE	- -	0.518	
PAR	-0.093	-0.115	0.228

Regression Matrix ETA on KSI (Standardized)

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.907	- -
PERS	0.818	- -
EFFECT	1.463	-0.587

path analysis for buddhist model

Total and Indirect Effects

Total Effects of KSI on ETA

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.907 (0.064) 14.252	- -
PERS	0.818 (0.056) 14.674	- -
EFFECT	1.463 (0.676) 2.163	-0.587 (0.691) -0.850

Indirect Effects of KSI on ETA

	PHYSI	OUTS
ADMIN	0.519 (0.062) 8.354	- -
PERS	- -	- -
EFFECT	0.110 (0.248) 0.445	- -

Total Effects of ETA on ETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
ADMIN	- -	0.635 (0.079) 8.049	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	0.106 (0.512) 0.206	0.085 (0.119) 0.717	- -

Largest Eigenvalue of B*B' (Stability Index) is 0.404

Indirect Effects of ETA on ETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
ADMIN	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	- -	0.067	- -

(0.329)
0.204

Total Effects of ETA on Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	0.522	0.332 (0.041) 8.049	- -
MANA	0.521 (0.030) 17.383	0.331 (0.040) 8.368	- -
SUV	0.608 (0.037) 16.257	0.386 (0.046) 8.306	- -
CULT	0.594 (0.034) 17.296	0.377 (0.045) 8.324	- -
ABLE	- -	0.562	- -
OBLI	- -	0.500 (0.024) 20.651	- -
ATTI	- -	0.545 (0.029) 18.795	- -
MOTI	- -	0.642 (0.032) 20.112	- -
RELA	- -	0.614 (0.032) 19.294	- -
STUD	0.044 (0.213) 0.206	0.035 (0.049) 0.717	0.416
CONS	0.052 (0.251) 0.206	0.042 (0.058) 0.717	0.491 (0.026) 18.850

Indirect Effects of ETA on Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	- -	0.332 (0.041) 8.049	- -
MANA	- -	0.331 (0.040) 8.368	- -
SUV	- -	0.386 (0.046) 8.306	- -
CULT	- -	0.377 (0.045) 8.324	- -
ABLE	- -	- -	- -
OBLI	- -	- -	- -
ATTI	- -	- -	- -

MOTI	- -	- -	- -
RELA	- -	- -	- -
STUD	0.044 (0.213) 0.206	0.035 (0.049) 0.717	- -
CONS	0.052 (0.251) 0.206	0.042 (0.058) 0.717	- -

Total Effects of KSI on Y

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
LEAD	0.474 (0.033) 14.252	- -
MANA	0.472 (0.032) 14.842	- -
SUV	0.552 (0.037) 14.848	- -
CULT	0.539 (0.036) 14.942	- -
ABLE	0.460 (0.031) 14.674	- -
OBLI	0.408 (0.031) 13.211	- -
ATTI	0.446 (0.035) 12.754	- -
MOTI	0.525 (0.036) 14.717	- -
RELA	0.502 (0.036) 14.008	- -
STUD	0.609 (0.282) 2.163	-0.244 (0.288) -0.850
CONS	0.718 (0.334) 2.151	-0.288 (0.340) -0.848

path analysis for buddhist model

Standardized Total and Indirect Effects

Standardized Total Effects of KSI on ETA

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
ADMIN	0.907	- -
PERS	0.818	- -
EFFECT	1.463	-0.587

Standardized Indirect Effects of KSI on ETA

PHYSI	OUTS
-------	------

	-----	-----
ADMIN	0.519	- -
PERS	- -	- -
EFFECT	0.110	- -

Standardized Total Effects of ETA on ETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
ADMIN	- -	0.635	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	0.106	0.085	- -

Standardized Indirect Effects of ETA on ETA

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
ADMIN	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -
EFFECT	- -	0.067	- -

Standardized Total Effects of ETA on Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	0.522	0.332	- -
MANA	0.521	0.331	- -
SUV	0.608	0.386	- -
CULT	0.594	0.377	- -
ABLE	- -	0.562	- -
OBLI	- -	0.500	- -
ATTI	- -	0.545	- -
MOTI	- -	0.642	- -
RELA	- -	0.614	- -
STUD	0.044	0.035	0.416
CONS	0.052	0.042	0.491

Completely Standardized Total Effects of ETA on Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	0.815	0.518	- -
MANA	0.842	0.535	- -
SUV	0.833	0.529	- -
CULT	0.837	0.531	- -
ABLE	- -	0.923	- -
OBLI	- -	0.833	- -
ATTI	- -	0.791	- -
MOTI	- -	0.919	- -
RELA	- -	0.878	- -
STUD	0.090	0.072	0.849
CONS	0.094	0.076	0.894

Standardized Indirect Effects of ETA on Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	- -	0.332	- -
MANA	- -	0.331	- -
SUV	- -	0.386	- -
CULT	- -	0.377	- -
ABLE	- -	- -	- -
OBLI	- -	- -	- -
ATTI	- -	- -	- -
MOTI	- -	- -	- -
RELA	- -	- -	- -
STUD	0.044	0.035	- -
CONS	0.052	0.042	- -

Completely Standardized Indirect Effects of ETA on Y

	ADMIN	PERS	EFFECT
	-----	-----	-----
LEAD	- -	0.518	- -
MANA	- -	0.535	- -
SUV	- -	0.529	- -
CULT	- -	0.531	- -

ABLE	- -	- -	- -
OBLI	- -	- -	- -
ATTI	- -	- -	- -
MOTI	- -	- -	- -
RELA	- -	- -	- -
STUD	0.090	0.072	- -
CONS	0.094	0.076	- -

Standardized Total Effects of KSI on Y

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
LEAD	0.474	- -
MANA	0.472	- -
SUV	0.552	- -
CULT	0.539	- -
ABLE	0.460	- -
OBLI	0.408	- -
ATTI	0.446	- -
MOTI	0.525	- -
RELA	0.502	- -
STUD	0.609	-0.244
CONS	0.718	-0.288

Completely Standardized Total Effects of KSI on Y

	PHYSI	OUTS
	-----	-----
LEAD	0.739	- -
MANA	0.764	- -
SUV	0.756	- -
CULT	0.759	- -
ABLE	0.754	- -
OBLI	0.681	- -
ATTI	0.647	- -
MOTI	0.752	- -
RELA	0.718	- -
STUD	1.243	-0.499
CONS	1.308	-0.525

Time used: 0.094 Seconds

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ (โมเดลแบบ ข)

DATE: 5/ 6/2008
TIME: 12:59

L I S R E L 8.72

BY

Karl G. J"reskog & Dag S"rbom

This program is published exclusively by
Scientific Software International, Inc.
7383 N. Lincoln Avenue, Suite 100
Lincolnwood, IL 60712, U.S.A.
Phone: (800)247-6113, (847)675-0720, Fax: (847)675-2140
Copyright by Scientific Software International, Inc., 1981-2005
Use of this program is subject to the terms specified in the
Universal Copyright Convention.
Website: www.ssicentral.com

The following lines were read from file D:\๓๓\Thesis\lisrel3\buddhist5.LS8:

path analysis for buddhist model
DA NI=14 NO=314 MA=CM
LA
ENVIR MATE LEAD MANA SUV CULT ABLE OBLI ATTI MOTI RELA PAR STUD CONS
KM
1.00
0.580 1.00
0.666 0.531 1.00
0.635 0.643 0.701 1.00
0.580 0.524 0.635 0.746 1.00
0.631 0.539 0.673 0.717 0.770 1.00
0.632 0.537 0.626 0.737 0.752 0.732 1.00
0.583 0.478 0.654 0.689 0.677 0.662 0.763 1.00
0.530 0.387 0.593 0.600 0.633 0.586 0.726 0.759 1.00
0.600 0.448 0.739 0.673 0.722 0.734 0.714 0.769 0.739 1.00
0.573 0.458 0.680 0.656 0.672 0.702 0.706 0.752 0.703 0.862 1.00
0.585 0.439 0.614 0.628 0.619 0.628 0.645 0.663 0.623 0.769 0.772 1.00
0.643 0.539 0.584 0.607 0.578 0.608 0.605 0.585 0.527 0.602 0.576 0.530 1.00
0.680 0.554 0.630 0.658 0.585 0.631 0.643 0.586 0.541 0.589 0.579 0.617 0.761 1.00
ME
4.25 3.76 4.33 4.25 3.88 4.05 3.93 4.17 4.15 4.05 4.14 4.26 4.03 4.17
SD
0.56 0.73 0.64 0.62 0.73 0.71 0.61 0.60 0.69 0.70 0.70 0.66 0.49 0.55
SE
1 2 7 8 9 10 11 12 13 14 3 4 5 6/
MO NY=10 NX=4 NK=1 NE=4 C
LX=FU,FR LY=FU,FI BE=FU,FI GA=FU,FR PS=FU,FI TE=FU,FI TD=FU,FI
FR LY(1,1) LY(2,1) LY(3,2) LY(4,2) LY(5,2) LY(6,2) LY(7,2) LY(8,3) LY(9,4) LY(10,4)
FR BE(4,1) BE(4,2) BE(4,3)
FR PS(2,2) PS(3,3) PS(1,1) PS(4,4)
FR TE(1,1) TE(2,2) TE(3,3) TE(4,4) TE(5,5) TE(6,6) TE(7,7) TE(9,9) TE(10,10)
FR TD(1,1) TD(2,2) TD(3,3) TD(4,4)
FI TE(8,8)
ST 0.001 TE(8,8)
FR TE(7,6) TE(8,7) TE(8,6) TH(1,3) TD(4,3) TE(6,3) TE(5,4) TH(1,6) TE(7,3)
FR TH(1,1) TD(3,1) TE(6,2) TE(8,1) TE(6,3) TE(8,4) TE(9,8) TH(2,6) TE(10,6)
FR TH(4,5) TE(8,5) TH(2,7) TE(5,2) TH(2,5) TH(3,3) TE(6,4) TE(7,2) TD(4,2)
FR TH(3,10) TD(4,1) TH(3,10) TH(3,1) TH(2,2)
LE
PHYSI PERS OUTS EFFECT
LK
ADMIN
PD
OU SE TV SS RS SC EF MI FS ND=3 AD=OFF IT=2000

path analysis for buddhist model

Number of Input Variables 14
 Number of Y - Variables 10
 Number of X - Variables 4
 Number of ETA - Variables 4
 Number of KSI - Variables 1
 Number of Observations 314

path analysis for buddhist model

Covariance Matrix

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ENVIR	0.314					
MATE	0.237	0.533				
ABLE	0.216	0.239	0.372			
OBLI	0.196	0.209	0.279	0.360		
ATTI	0.205	0.195	0.306	0.314	0.476	
MOTI	0.235	0.229	0.305	0.323	0.357	0.490
RELA	0.225	0.234	0.301	0.316	0.340	0.422
PAR	0.216	0.212	0.260	0.263	0.284	0.355
STUD	0.176	0.193	0.181	0.172	0.178	0.206
CONS	0.209	0.222	0.216	0.193	0.205	0.227
LEAD	0.239	0.248	0.244	0.251	0.262	0.331
MANA	0.220	0.291	0.279	0.256	0.257	0.292
SUV	0.237	0.279	0.335	0.297	0.319	0.369
CULT	0.251	0.279	0.317	0.282	0.287	0.365

Covariance Matrix

	RELA	PAR	STUD	CONS	LEAD	MANA
RELA	0.490					
PAR	0.357	0.436				
STUD	0.198	0.171	0.240			
CONS	0.223	0.224	0.205	0.303		
LEAD	0.305	0.259	0.183	0.222	0.410	
MANA	0.285	0.257	0.184	0.224	0.278	0.384
SUV	0.343	0.298	0.207	0.235	0.297	0.338
CULT	0.349	0.294	0.212	0.246	0.306	0.316

Covariance Matrix

	SUV	CULT
SUV	0.533	
CULT	0.399	0.504

path analysis for buddhist model

Parameter Specifications

LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	0	0	0	0
MATE	1	0	0	0
ABLE	0	0	0	0
OBLI	0	2	0	0
ATTI	0	3	0	0
MOTI	0	4	0	0
RELA	0	5	0	0
PAR	0	0	0	0
STUD	0	0	0	0
CONS	0	0	0	6

LAMBDA-X

	ADMIN
LEAD	7
MANA	8
SUV	9

CULT 10

BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	-----	-----	-----	-----
PHYSI	0	0	0	0
PERS	0	0	0	0
OUTS	0	0	0	0
EFFECT	11	12	13	0

GAMMA

ADMIN

PHYSI	14
PERS	15
OUTS	16
EFFECT	17

PSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	-----	-----	-----	-----
	18	19	20	21

THETA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ENVIR	22					
MATE	0	23				
ABLE	0	0	24			
OBLI	0	0	0	25		
ATTI	0	26	0	27	28	
MOTI	0	29	30	31	0	32
RELA	0	33	34	0	0	35
PAR	37	0	0	38	39	40
STUD	0	0	0	0	0	0
CONS	0	0	0	0	0	44

THETA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
RELA	36			
PAR	41	0		
STUD	0	42	43	
CONS	0	0	0	45

THETA-DELTA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	46	0	47	0	0	48
MANA	0	50	0	0	51	52
SUV	55	0	56	0	0	0
CULT	0	0	0	0	60	0

THETA-DELTA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
LEAD	0	0	0	0
MANA	53	0	0	0
SUV	0	0	0	57
CULT	0	0	0	0

THETA-DELTA

	LEAD	MANA	SUV	CULT
	-----	-----	-----	-----
LEAD	49			
MANA	0	54		
SUV	58	0	59	
CULT	61	62	63	64

path analysis for buddhist model

Number of Iterations = 21

LISREL Estimates (Maximum Likelihood)

LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	0.460	- -	- -	- -
MATE	0.504 (0.039) 12.976	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.555	- -	- -
OBLI	- -	0.507 (0.024) 20.905	- -	- -
ATTI	- -	0.550 (0.029) 18.699	- -	- -
MOTI	- -	0.645 (0.032) 19.945	- -	- -
RELA	- -	0.613 (0.032) 19.331	- -	- -
PAR	- -	- -	0.663	- -
STUD	- -	- -	- -	0.416
CONS	- -	- -	- -	0.491 (0.026) 18.917

LAMBDA-X

	ADMIN
LEAD	0.528 (0.031) 17.269
MANA	0.535 (0.028) 18.954
SUV	0.619 (0.034) 18.238
CULT	0.611 (0.033) 18.528

BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -	- -
OUTS	- -	- -	- -	- -
EFFECT	0.828	0.007	0.203	- -

(0.210) (0.154) (0.061)
 3.946 0.045 3.333

GAMMA

ADMIN

 PHYSI 0.892
 (0.059)
 15.016

 PERS 0.932
 (0.050)
 18.496

 OUTS 0.736
 (0.049)
 14.993

 EFFECT -0.063
 (0.268)
 -0.233

Covariance Matrix of ETA and KSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT	ADMIN
PHYSI	1.000				
PERS	0.832	1.000			
OUTS	0.657	0.686	1.000		
EFFECT	0.911	0.776	0.705	1.000	
ADMIN	0.892	0.932	0.736	0.832	1.000

PHI

ADMIN

 1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	0.204 (0.054) 3.777			
PERS	0.132 (0.026) 5.136	1.000		
OUTS	0.458 (0.039) 11.889	0.686 0.705	1.000	
EFFECT	0.150 (0.052) 2.901	0.776 0.736	0.832	1.000

Squared Multiple Correlations for Structural Equations

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	0.796			
PERS	0.868	0.850		
OUTS	0.542	0.692	0.850	
EFFECT	0.850	0.692	0.542	0.850

Squared Multiple Correlations for Reduced Form

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	0.796			
PERS	0.868	0.692		
OUTS	0.542	0.692	0.850	
EFFECT	0.850	0.692	0.542	0.850

Reduced Form

ADMIN

 PHYSI 0.892
 (0.059)
 15.016

 PERS 0.932
 (0.050)
 18.496

 OUTS 0.736

(0.049)
14.993
EFFECT 0.832
(0.058)
14.228

THETA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ENVIR	0.101 (0.013) 7.727					
MATE	- -	0.274 (0.025) 10.824				
ABLE	- -	- -	0.063 (0.009) 6.897			
OBLI	- -	- -	- -	0.102 (0.010) 10.727		
ATTI	- -	-0.031 (0.013) -2.414	- -	0.033 (0.009) 3.585	0.172 (0.015) 11.512	
MOTI	- -	-0.037 (0.011) -3.428	-0.054 (0.008) -6.586	-0.008 (0.006) -1.333	- -	0.073 (0.013) 5.761
RELA	- -	-0.016 (0.011) -1.387	-0.040 (0.008) -4.820	- -	- -	0.025 (0.011) 2.367
PAR	0.022 (0.008) 2.687	- -	- -	0.028 (0.009) 3.224	0.030 (0.011) 2.855	0.064 (0.011) 5.770
STUD	- -	- -	- -	- -	- -	- -
CONS	- -	- -	- -	- -	- -	-0.012 (0.006) -2.138

THETA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
RELA	0.114 (0.014) 8.276			
PAR	0.081 (0.012) 6.817	0.001		
STUD	- -	-0.023 (0.008) -2.988	0.067 (0.008) 8.657	
CONS	- -	- -	- -	0.061 (0.009) 6.549

Squared Multiple Correlations for Y - Variables

ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
0.677	0.480	0.830	0.716	0.637	0.850

Squared Multiple Correlations for Y - Variables

	RELA	PAR	STUD	CONS		
	-----	-----	-----	-----		
	0.768	0.998	0.722	0.798		
THETA-DELTA-EPS						
	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	0.023 (0.008) 2.694	- -	-0.029 (0.007) -3.855	- -	- -	0.016 (0.007) 2.192
MANA	- -	0.045 (0.011) 3.958	- -	- -	-0.015 (0.008) -1.862	-0.026 (0.007) -3.414
SUV	-0.014 (0.008) -1.605	- -	0.012 (0.008) 1.443	- -	- -	- -
CULT	- -	- -	- -	- -	-0.022 (0.009) -2.385	- -

THETA-DELTA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -	- -	- -	- -
MANA	-0.017 (0.008) -2.317	- -	- -	- -
SUV	- -	- -	- -	-0.013 (0.007) -1.828
CULT	- -	- -	- -	- -

THETA-DELTA

	LEAD	MANA	SUV	CULT
	-----	-----	-----	-----
LEAD	0.133 (0.014) 9.834			
MANA	- -	0.096 (0.010) 9.805		
SUV	-0.029 (0.010) -2.807	- -	0.149 (0.016) 9.518	
CULT	-0.017 (0.010) -1.698	-0.013 (0.008) -1.593	0.021 (0.012) 1.787	0.131 (0.015) 8.870

Squared Multiple Correlations for X - Variables

	LEAD	MANA	SUV	CULT
	-----	-----	-----	-----
	0.676	0.748	0.721	0.740

Goodness of Fit Statistics

Degrees of Freedom = 41
 Minimum Fit Function Chi-Square = 20.031 (P = 0.998)
 Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square = 19.478 (P = 0.998)
 Estimated Non-centrality Parameter (NCP) = 0.0
 90 Percent Confidence Interval for NCP = (0.0 ; 0.0)

Minimum Fit Function Value = 0.0640
 Population Discrepancy Function Value (F0) = 0.0
 90 Percent Confidence Interval for F0 = (0.0 ; 0.0)
 Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.0
 90 Percent Confidence Interval for RMSEA = (0.0 ; 0.0)
 P-Value for Test of Close Fit (RMSEA < 0.05) = 1.00

Expected Cross-Validation Index (ECVI) = 0.540
 90 Percent Confidence Interval for ECVI = (0.540 ; 0.540)
 ECVI for Saturated Model = 0.671
 ECVI for Independence Model = 37.510

Chi-Square for Independence Model with 91 Degrees of Freedom = 11712.571
 Independence AIC = 11740.571
 Model AIC = 147.478
 Saturated AIC = 210.000
 Independence CAIC = 11807.062
 Model CAIC = 451.439
 Saturated CAIC = 708.686

Normed Fit Index (NFI) = 0.998
 Non-Normed Fit Index (NNFI) = 1.004
 Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.450
 Comparative Fit Index (CFI) = 1.000
 Incremental Fit Index (IFI) = 1.002
 Relative Fit Index (RFI) = 0.996

Critical N (CN) = 1015.917

Root Mean Square Residual (RMR) = 0.00426
 Standardized RMR = 0.0105
 Goodness of Fit Index (GFI) = 0.991
 Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.977
 Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI) = 0.387

path analysis for buddhist model

Fitted Covariance Matrix

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ENVIR	0.312					
MATE	0.232	0.528				
ABLE	0.212	0.232	0.371			
OBLI	0.194	0.212	0.282	0.359		
ATTI	0.210	0.199	0.305	0.312	0.474	
MOTI	0.247	0.233	0.303	0.319	0.354	0.489
RELA	0.234	0.241	0.300	0.311	0.337	0.421
PAR	0.222	0.219	0.252	0.258	0.280	0.357
STUD	0.174	0.191	0.179	0.164	0.178	0.208
CONS	0.205	0.225	0.211	0.193	0.209	0.234
LEAD	0.239	0.237	0.244	0.249	0.270	0.333
MANA	0.220	0.285	0.277	0.253	0.258	0.296
SUV	0.241	0.278	0.332	0.293	0.317	0.372
CULT	0.251	0.274	0.316	0.289	0.291	0.367

Fitted Covariance Matrix

	RELA	PAR	STUD	CONS	LEAD	MANA
RELA	0.489					
PAR	0.360	0.440				
STUD	0.198	0.172	0.240			
CONS	0.233	0.229	0.204	0.301		
LEAD	0.301	0.257	0.183	0.215	0.412	
MANA	0.288	0.261	0.185	0.218	0.282	0.382
SUV	0.354	0.302	0.215	0.239	0.298	0.331
CULT	0.349	0.298	0.212	0.249	0.305	0.313

Fitted Covariance Matrix

	SUV	CULT
SUV	0.532	
CULT	0.399	0.504

Fitted Residuals

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ENVIR	0.001					
MATE	0.006	0.005				
ABLE	0.004	0.007	0.001			
OBLI	0.002	-0.003	-0.002	0.001		
ATTI	-0.005	-0.004	0.001	0.002	0.002	
MOTI	-0.011	-0.004	0.001	0.004	0.003	0.001
RELA	-0.010	-0.007	0.001	0.005	0.003	0.002
PAR	-0.006	-0.008	0.007	0.005	0.004	-0.001
STUD	0.002	0.002	0.001	0.008	0.001	-0.002
CONS	0.004	-0.003	0.004	0.000	-0.004	-0.007
LEAD	-0.001	0.011	0.000	0.002	-0.008	-0.002
MANA	0.001	0.006	0.002	0.003	-0.002	-0.004
SUV	-0.004	0.001	0.003	0.004	0.002	-0.003
CULT	0.000	0.005	0.001	-0.007	-0.004	-0.002

Fitted Residuals

	RELA	PAR	STUD	CONS	LEAD	MANA
RELA	0.001					
PAR	-0.003	-0.004				
STUD	0.000	-0.001	0.000			
CONS	-0.010	-0.005	0.001	0.001		
LEAD	0.003	0.002	0.000	0.006	-0.002	
MANA	-0.003	-0.004	-0.001	0.006	-0.004	0.002
SUV	-0.010	-0.004	-0.008	-0.005	-0.001	0.006
CULT	0.000	-0.004	0.000	-0.003	0.001	0.002

Fitted Residuals

	SUV	CULT
SUV	0.001	
CULT	0.000	0.000

Summary Statistics for Fitted Residuals

Smallest Fitted Residual = -0.011
 Median Fitted Residual = 0.001
 Largest Fitted Residual = 0.011

Stemleaf Plot

```

-11|4
-10|43
-9|8
-8|4
-7|86
-6|8870
-5|42
-4|544110
-3|987766321
-2|9853320
-1|983
0|9865532000
1|2234567788899
2|00012245777888
3|00111167
4|035678
5|035599
6|05
7|12457
8|5
9|1
9|

```

10|
11|0

Standardized Residuals

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ENVIR	1.217					
MATE	1.292	1.546				
ABLE	0.564	0.650	0.832			
OBLI	0.249	-0.262	-0.675	0.999		
ATTI	-0.564	-0.475	0.103	1.154	0.880	
MOTI	-1.624	-0.575	0.463	1.337	0.465	0.354
RELA	-1.193	-0.815	0.301	1.038	0.394	0.898
PAR	-1.318	-0.534	1.093	1.181	0.693	-0.463
STUD	0.557	0.260	0.267	1.224	0.070	-0.309
CONS	1.186	-0.373	0.813	0.041	-0.444	-1.426
LEAD	-0.162	0.964	0.095	0.256	-0.950	-0.482
MANA	0.164	1.360	0.460	0.652	-0.502	-1.145
SUV	-1.118	0.075	0.905	0.534	0.178	-0.530
CULT	0.025	0.429	0.197	-1.041	-0.989	-0.385

Standardized Residuals

	RELA	PAR	STUD	CONS	LEAD	MANA
RELA	0.553					
PAR	-1.096	-1.959				
STUD	-0.065	-0.140	-0.197			
CONS	-1.425	-1.279	0.873	0.929		
LEAD	0.456	0.254	0.059	0.990	-1.435	
MANA	-0.899	-0.558	-0.155	1.163	-0.880	1.416
SUV	-1.354	-0.445	-1.139	-1.023	-0.562	1.292
CULT	0.004	-0.453	-0.008	-0.444	0.367	0.901

Standardized Residuals

	SUV	CULT
SUV	0.709	
CULT	-0.143	-0.172

Summary Statistics for Standardized Residuals

Smallest Standardized Residual = -1.959
 Median Standardized Residual = 0.075
 Largest Standardized Residual = 1.546

Stemleaf Plot

```

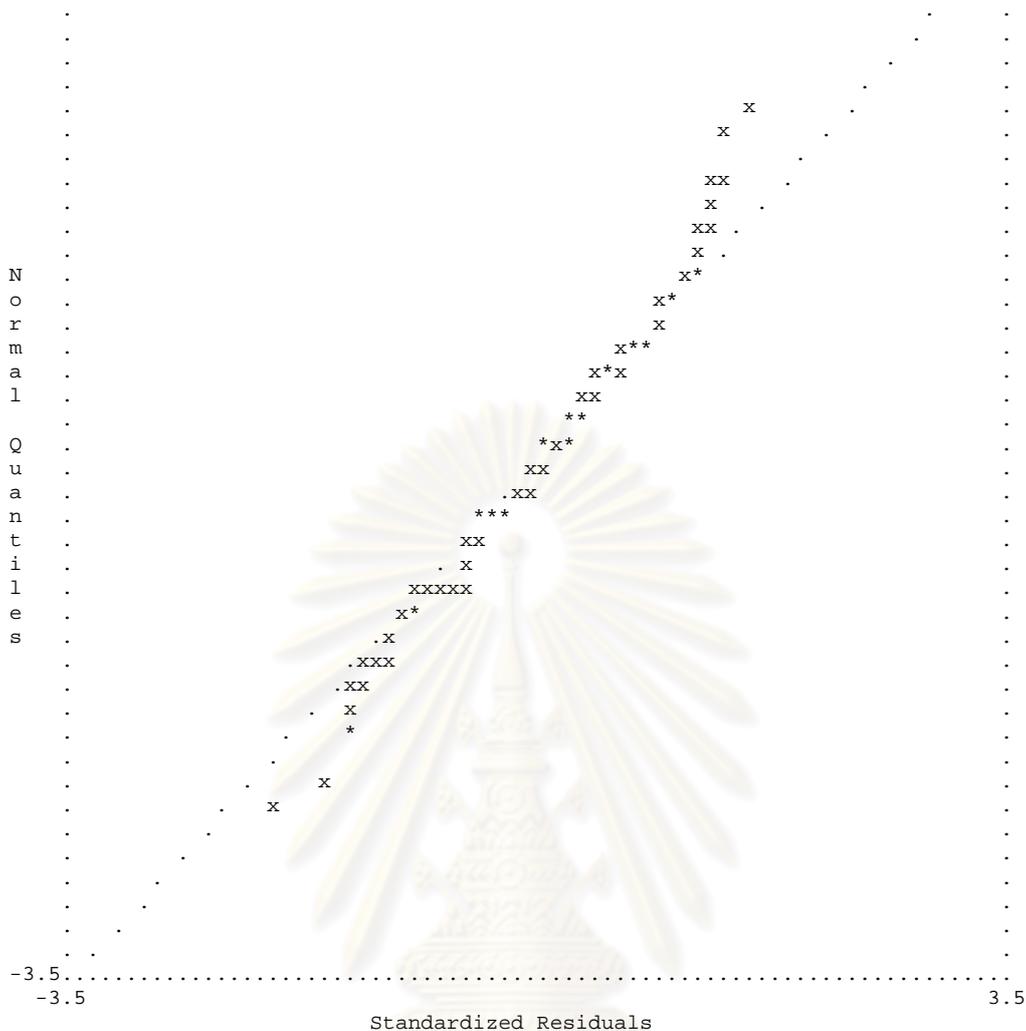
-18|6
-16|2
-14|332
-12|528
-10|9542042
- 8|95082
- 6|7
- 4|86663308865544
- 2|97160
- 0|76644710
  0|246789068
  2|0556670579
  4|366663566
  6|5591
  8|1378001369
 10|0495689
 12|229946
 14|25
    
```

path analysis for buddhist model

Qplot of Standardized Residuals

```

3.5.....
.
.
.
    
```


path analysis for buddhist model

Modification Indices and Expected Change

Modification Indices for LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	- -	1.000	0.686	0.675
MATE	- -	0.212	0.001	0.604
ABLE	0.978	- -	1.732	1.083
OBLI	0.504	- -	0.799	0.671
ATTI	0.246	- -	0.353	0.198
MOTI	0.748	- -	0.102	0.388
RELA	0.786	- -	0.446	0.670
PAR	0.008	1.277	- -	0.007
STUD	0.190	0.166	0.273	- -
CONS	0.190	0.166	0.273	- -

Expected Change for LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	- -	-0.068	-0.429	0.130
MATE	- -	0.042	-0.001	-0.116
ABLE	0.054	- -	0.041	0.045
OBLI	0.034	- -	0.078	0.030
ATTI	-0.029	- -	-0.059	-0.020
MOTI	-0.049	- -	-0.035	-0.028
RELA	-0.050	- -	-0.068	-0.035
PAR	-0.012	0.151	- -	-0.013
STUD	0.269	0.020	-0.050	- -
CONS	-0.317	-0.023	0.059	- -

Standardized Expected Change for LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	- -	-0.068	-0.429	0.130
MATE	- -	0.042	-0.001	-0.116
ABLE	0.054	- -	0.041	0.045
OBLI	0.034	- -	0.078	0.030
ATTI	-0.029	- -	-0.059	-0.020
MOTI	-0.049	- -	-0.035	-0.028
RELA	-0.050	- -	-0.068	-0.035
PAR	-0.012	0.151	- -	-0.013
STUD	0.269	0.020	-0.050	- -
CONS	-0.317	-0.023	0.059	- -

Completely Standardized Expected Change for LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	- -	-0.121	-0.768	0.232
MATE	- -	0.058	-0.001	-0.159
ABLE	0.089	- -	0.067	0.074
OBLI	0.057	- -	0.131	0.050
ATTI	-0.042	- -	-0.086	-0.029
MOTI	-0.070	- -	-0.050	-0.040
RELA	-0.071	- -	-0.097	-0.050
PAR	-0.019	0.228	- -	-0.020
STUD	0.549	0.040	-0.102	- -
CONS	-0.577	-0.042	0.108	- -

No Non-Zero Modification Indices for LAMBDA-X

Modification Indices for BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	0.622	0.008	0.011
PERS	0.622	- -	1.277	0.049
OUTS	0.008	1.277	- -	0.007
EFFECT	- -	- -	- -	- -

Expected Change for BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	-0.146	-0.008	-0.047
PERS	-0.094	- -	0.065	-0.033
OUTS	-0.019	0.228	- -	-0.020
EFFECT	- -	- -	- -	- -

Standardized Expected Change for BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	-0.146	-0.008	-0.047
PERS	-0.094	- -	0.065	-0.033
OUTS	-0.019	0.228	- -	-0.020
EFFECT	- -	- -	- -	- -

No Non-Zero Modification Indices for GAMMA

No Non-Zero Modification Indices for PHI

Modification Indices for PSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	0.622	- -	- -	- -
OUTS	0.008	1.277	- -	- -
EFFECT	- -	- -	- -	- -

Expected Change for PSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	0.622	- -	- -	- -
OUTS	0.008	1.277	- -	- -
EFFECT	- -	- -	- -	- -

PHYSI	- -				
PERS	-0.019	- -			
OUTS	-0.004	0.030	- -		
EFFECT	- -	- -	- -	- -	

Standardized Expected Change for PSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT	
	-----	-----	-----	-----	
PHYSI	- -				
PERS	-0.019	- -			
OUTS	-0.004	0.030	- -		
EFFECT	- -	- -	- -	- -	

Modification Indices for THETA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ENVIR	- -					
MATE	- -	- -				
ABLE	0.017	0.480	- -			
OBLI	0.297	0.786	1.289	- -		
ATTI	0.001	- -	0.039	- -	- -	
MOTI	0.710	- -	- -	- -	0.165	- -
RELA	0.201	- -	- -	0.231	0.010	- -
PAR	- -	0.008	1.277	- -	- -	- -
STUD	0.037	0.184	0.255	1.407	0.000	0.009
CONS	0.131	1.122	0.304	0.188	0.042	- -

Modification Indices for THETA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
RELA	- -			
PAR	- -	- -		
STUD	0.388	- -	- -	
CONS	1.394	- -	- -	- -

Expected Change for THETA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ENVIR	- -					
MATE	- -	- -				
ABLE	0.001	0.007	- -			
OBLI	0.003	-0.009	-0.009	- -		
ATTI	0.000	- -	0.002	- -	- -	
MOTI	-0.006	- -	- -	- -	0.004	- -
RELA	-0.003	- -	- -	0.004	0.001	- -
PAR	- -	-0.001	0.011	- -	- -	- -
STUD	0.001	0.004	-0.003	0.006	0.000	-0.001
CONS	0.003	-0.011	0.003	-0.002	-0.002	- -

Expected Change for THETA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
RELA	- -			
PAR	- -	- -		
STUD	0.004	- -	- -	
CONS	-0.009	- -	- -	- -

Completely Standardized Expected Change for THETA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ENVIR	- -					
MATE	- -	- -				
ABLE	0.003	0.015	- -			
OBLI	0.010	-0.021	-0.024	- -		
ATTI	-0.001	- -	0.004	- -	- -	
MOTI	-0.015	- -	- -	- -	0.008	- -
RELA	-0.008	- -	- -	0.010	0.002	- -
PAR	- -	-0.003	0.027	- -	- -	- -
STUD	0.005	0.011	-0.009	0.021	0.000	-0.002
CONS	0.009	-0.027	0.010	-0.008	-0.004	- -

Completely Standardized Expected Change for THETA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
RELA	- -			
PAR	- -	- -		
STUD	0.011	- -	- -	
CONS	-0.023	- -	- -	- -

Modification Indices for THETA-DELTA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -	0.990	- -	0.000	0.812	- -
MANA	0.009	- -	0.559	0.747	- -	- -
SUV	- -	0.079	- -	0.440	0.056	0.137
CULT	0.082	0.075	0.100	1.930	- -	0.000

Modification Indices for THETA-DELTA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
LEAD	0.661	0.073	0.272	0.669
MANA	- -	0.657	0.527	1.525
SUV	1.889	0.006	0.932	- -
CULT	0.930	0.141	0.122	0.270

Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -	0.013	- -	0.000	-0.009	- -
MANA	0.001	- -	-0.005	0.006	- -	- -
SUV	- -	-0.004	- -	0.005	0.002	0.003
CULT	0.003	0.003	0.003	-0.011	- -	0.000

Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
LEAD	0.007	0.003	-0.003	0.006
MANA	- -	-0.007	-0.004	0.008
SUV	-0.011	0.001	-0.008	- -
CULT	0.007	-0.003	0.002	-0.004

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -	0.028	- -	0.000	-0.020	- -
MANA	0.002	- -	-0.014	0.016	- -	- -
SUV	- -	-0.007	- -	0.012	0.005	0.006
CULT	0.007	0.007	0.007	-0.025	- -	0.000

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
	-----	-----	-----	-----
LEAD	0.016	0.006	-0.011	0.016
MANA	- -	-0.017	-0.014	0.023
SUV	-0.021	0.002	-0.023	- -
CULT	0.015	-0.007	0.007	-0.010

Modification Indices for THETA-DELTA

	LEAD	MANA	SUV	CULT
	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -			
MANA	1.729	- -		
SUV	- -	1.486	- -	
CULT	- -	- -	- -	- -

Expected Change for THETA-DELTA

	LEAD	MANA	SUV	CULT
	-----	-----	-----	-----
LEAD	- -			

MANA	-0.013	- -		
SUV	- -	0.013	- -	
CULT	- -	- -	- -	- -

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA

	LEAD	MANA	SUV	CULT
LEAD	- -			
MANA	-0.032	- -		
SUV	- -	0.028	- -	
CULT	- -	- -	- -	- -

Maximum Modification Index is 1.93 for Element (4, 4) of THETA DELTA-EPSILON

path analysis for buddhist model

Factor Scores Regressions

ETA

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
PHYSI	0.509	0.208	0.079	-0.026	0.038	0.252
PERS	-0.003	0.055	0.681	0.073	0.029	0.719
OUTS	-0.335	-0.026	0.247	-0.048	0.020	-0.543
EFFECT	0.168	0.088	0.047	-0.023	0.002	0.102

ETA

	RELA	PAR	STUD	CONS	LEAD	MANA
PHYSI	0.055	-0.187	0.211	0.435	0.007	0.090
PERS	0.307	-0.402	-0.109	0.161	0.019	0.189
OUTS	-0.679	2.089	0.586	-0.240	0.349	-0.051
EFFECT	-0.109	0.194	0.615	0.754	0.020	0.004

ETA

	SUV	CULT
PHYSI	0.141	0.072
PERS	-0.064	0.005
OUTS	0.105	0.176
EFFECT	0.107	0.016

KSI

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ADMIN	0.051	0.016	0.252	-0.025	0.050	0.211

KSI

	RELA	PAR	STUD	CONS	LEAD	MANA
ADMIN	0.078	-0.030	0.029	0.132	0.252	0.329

KSI

	SUV	CULT
ADMIN	0.183	0.235

path analysis for buddhist model

Standardized Solution

LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	0.460	- -	- -	- -
MATE	0.504	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.555	- -	- -
OBLI	- -	0.507	- -	- -
ATTI	- -	0.550	- -	- -

MOTI	- -	0.645	- -	- -
RELA	- -	0.613	- -	- -
PAR	- -	- -	0.663	- -
STUD	- -	- -	- -	0.416
CONS	- -	- -	- -	0.491

LAMBDA-X

	ADMIN
LEAD	0.528
MANA	0.535
SUV	0.619
CULT	0.611

BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -	- -
OUTS	- -	- -	- -	- -
EFFECT	0.828	0.007	0.203	- -

GAMMA

	ADMIN
PHYSI	0.892
PERS	0.932
OUTS	0.736
EFFECT	-0.063

Correlation Matrix of ETA and KSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT	ADMIN
PHYSI	1.000				
PERS	0.832	1.000			
OUTS	0.657	0.686	1.000		
EFFECT	0.911	0.776	0.705	1.000	
ADMIN	0.892	0.932	0.736	0.832	1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	0.204	0.132	0.458	0.150

Regression Matrix ETA on KSI (Standardized)

	ADMIN
PHYSI	0.892
PERS	0.932
OUTS	0.736
EFFECT	0.832

path analysis for buddhist model

Completely Standardized Solution

LAMBDA-Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	0.823	- -	- -	- -
MATE	0.693	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.911	- -	- -
OBLI	- -	0.846	- -	- -
ATTI	- -	0.798	- -	- -
MOTI	- -	0.922	- -	- -
RELA	- -	0.876	- -	- -
PAR	- -	- -	0.999	- -
STUD	- -	- -	- -	0.850
CONS	- -	- -	- -	0.894

LAMBDA-X

	ADMIN
LEAD	0.822
MANA	0.865
SUV	0.849
CULT	0.860

BETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -	- -
OUTS	- -	- -	- -	- -
EFFECT	0.828	0.007	0.203	- -

GAMMA

	ADMIN
PHYSI	0.892
PERS	0.932
OUTS	0.736
EFFECT	-0.063

Correlation Matrix of ETA and KSI

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT	ADMIN
PHYSI	1.000				
PERS	0.832	1.000			
OUTS	0.657	0.686	1.000		
EFFECT	0.911	0.776	0.705	1.000	
ADMIN	0.892	0.932	0.736	0.832	1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	0.204	0.132	0.458	0.150

THETA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
ENVIR	0.323					
MATE	- -	0.520				
ABLE	- -	- -	0.170			
OBLI	- -	- -	- -	0.284		
ATTI	- -	-0.062	- -	0.081	0.363	
MOTI	- -	-0.072	-0.128	-0.020	- -	0.150
RELA	- -	-0.031	-0.093	- -	- -	0.052
PAR	0.060	- -	- -	0.069	0.066	0.137
STUD	- -	- -	- -	- -	- -	- -
CONS	- -	- -	- -	- -	- -	-0.031

THETA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
RELA	0.232			
PAR	0.175	0.002		
STUD	- -	-0.070	0.278	
CONS	- -	- -	- -	0.202

THETA-DELTA-EPS

	ENVIR	MATE	ABLE	OBLI	ATTI	MOTI
LEAD	0.063	- -	-0.074	- -	- -	0.036
MANA	- -	0.099	- -	- -	-0.036	-0.059
SUV	-0.033	- -	0.026	- -	- -	- -
CULT	- -	- -	- -	- -	-0.044	- -

THETA-DELTA-EPS

	RELA	PAR	STUD	CONS
LEAD	- -	- -	- -	- -
MANA	-0.040	- -	- -	- -
SUV	- -	- -	- -	-0.033
CULT	- -	- -	- -	- -

THETA-DELTA

	LEAD	MANA	SUV	CULT
LEAD	0.324	- -	- -	- -
MANA	- -	0.252	- -	- -
SUV	-0.063	- -	0.279	- -
CULT	-0.038	-0.030	0.041	0.260

Regression Matrix ETA on KSI (Standardized)

	ADMIN
PHYSI	0.892
PERS	0.932
OUTS	0.736
EFFECT	0.832

path analysis for buddhist model

Total and Indirect Effects

Total Effects of KSI on ETA

	ADMIN
PHYSI	0.892 (0.059) 15.016
PERS	0.932 (0.050) 18.496
OUTS	0.736 (0.049) 14.993
EFFECT	0.832 (0.058) 14.228

Indirect Effects of KSI on ETA

	ADMIN
PHYSI	- -
PERS	- -
OUTS	- -
EFFECT	0.894 (0.265) 3.370

Total Effects of ETA on ETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -	- -
OUTS	- -	- -	- -	- -

EFFECT	0.828	0.007	0.203	- -
	(0.210)	(0.154)	(0.061)	
	3.946	0.045	3.333	

Largest Eigenvalue of B*B' (Stability Index) is 0.726

Total Effects of ETA on Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	-----	-----	-----	-----
ENVIR	0.460	- -	- -	- -
MATE	0.504 (0.039) 12.976	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.555	- -	- -
OBLI	- -	0.507 (0.024) 20.905	- -	- -
ATTI	- -	0.550 (0.029) 18.699	- -	- -
MOTI	- -	0.645 (0.032) 19.945	- -	- -
RELA	- -	0.613 (0.032) 19.331	- -	- -
PAR	- -	- -	0.663	- -
STUD	0.345 (0.087) 3.946	0.003 (0.064) 0.045	0.084 (0.025) 3.333	0.416
CONS	0.406 (0.102) 3.961	0.003 (0.075) 0.045	0.100 (0.029) 3.381	0.491 (0.026) 18.917

Indirect Effects of ETA on Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	-----	-----	-----	-----
ENVIR	- -	- -	- -	- -
MATE	- -	- -	- -	- -
ABLE	- -	- -	- -	- -
OBLI	- -	- -	- -	- -
ATTI	- -	- -	- -	- -
MOTI	- -	- -	- -	- -
RELA	- -	- -	- -	- -
PAR	- -	- -	- -	- -
STUD	0.345 (0.087) 3.946	0.003 (0.064) 0.045	0.084 (0.025) 3.333	- -
CONS	0.406 (0.102) 3.961	0.003 (0.075) 0.045	0.100 (0.029) 3.381	- -

Total Effects of KSI on Y

	ADMIN

ENVIR	0.410 (0.027) 15.016
MATE	0.449 (0.037) 12.185
ABLE	0.517 (0.028) 18.496
OBLI	0.473 (0.029) 16.530
ATTI	0.512 (0.033) 15.359
MOTI	0.601 (0.032) 18.746
RELA	0.571 (0.033) 17.476
PAR	0.488 (0.033) 14.993
STUD	0.346 (0.024) 14.228
CONS	0.408 (0.027) 15.114

path analysis for buddhist model

Standardized Total and Indirect Effects

Standardized Total Effects of KSI on ETA

	ADMIN

PHYSI	0.892
PERS	0.932
OUTS	0.736
EFFECT	0.832

Standardized Indirect Effects of KSI on ETA

	ADMIN

PHYSI	- -
PERS	- -
OUTS	- -
EFFECT	0.894

Standardized Total Effects of ETA on ETA

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
	-----	-----	-----	-----
PHYSI	- -	- -	- -	- -
PERS	- -	- -	- -	- -
OUTS	- -	- -	- -	- -
EFFECT	0.828	0.007	0.203	- -

Standardized Total Effects of ETA on Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	0.460	- -	- -	- -
MATE	0.504	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.555	- -	- -
OBLI	- -	0.507	- -	- -
ATTI	- -	0.550	- -	- -
MOTI	- -	0.645	- -	- -
RELA	- -	0.613	- -	- -
PAR	- -	- -	0.663	- -
STUD	0.345	0.003	0.084	0.416
CONS	0.406	0.003	0.100	0.491

Completely Standardized Total Effects of ETA on Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	0.823	- -	- -	- -
MATE	0.693	- -	- -	- -
ABLE	- -	0.911	- -	- -
OBLI	- -	0.846	- -	- -
ATTI	- -	0.798	- -	- -
MOTI	- -	0.922	- -	- -
RELA	- -	0.876	- -	- -
PAR	- -	- -	0.999	- -
STUD	0.703	0.006	0.172	0.850
CONS	0.739	0.006	0.181	0.894

Standardized Indirect Effects of ETA on Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	- -	- -	- -	- -
MATE	- -	- -	- -	- -
ABLE	- -	- -	- -	- -
OBLI	- -	- -	- -	- -
ATTI	- -	- -	- -	- -
MOTI	- -	- -	- -	- -
RELA	- -	- -	- -	- -
PAR	- -	- -	- -	- -
STUD	0.345	0.003	0.084	- -
CONS	0.406	0.003	0.100	- -

Completely Standardized Indirect Effects of ETA on Y

	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
ENVIR	- -	- -	- -	- -
MATE	- -	- -	- -	- -
ABLE	- -	- -	- -	- -
OBLI	- -	- -	- -	- -
ATTI	- -	- -	- -	- -
MOTI	- -	- -	- -	- -
RELA	- -	- -	- -	- -
PAR	- -	- -	- -	- -
STUD	0.703	0.006	0.172	- -
CONS	0.739	0.006	0.181	- -

Standardized Total Effects of KSI on Y

	ADMIN
ENVIR	0.410
MATE	0.449
ABLE	0.517
OBLI	0.473
ATTI	0.512
MOTI	0.601
RELA	0.571
PAR	0.488
STUD	0.346
CONS	0.408

Completely Standardized Total Effects of KSI on Y

ADMIN

ENVIR	0.734
MATE	0.619
ABLE	0.849
OBLI	0.789
ATTI	0.744
MOTI	0.859
RELA	0.816
PAR	0.735
STUD	0.707
CONS	0.743

Time used: 0.094 Seconds

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพัชรพร เทอดธรรมไพศาล เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ 4 เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2526 ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ สำเร็จการศึกษาคณะครุศาสตร์บัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) สาขาวิชาประถมศึกษา ภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2548 และได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2549

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย